

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 718-719
Παρασκευή 21 Ιουλίου
- 6 Σεπτεμβρίου 2000
Δρχ. 1200

13 ΔΕΚ. 2000

γι

Ολυμπιακό χωριό
Μια οικολογική
Ολυμπιάδα

- Αλεξ. Καζαμία:
Ριζοσπαστικός
ανθρωπισμός
- Αλέκος Τζιόλας:
Το κόμμα
της εκκλησίας
- Οι αμερικανο-
βρετανικές
συνωμοσίες για την
Κύπρο
- Συνέντευξη
με τον Δ. Καταλειφό

ΑΝΣ ΛΑΪΣΜΥΛΛΕΡ:

Γερμανός γλύπτης στην Ελλάδα

Καλό καλοκαίρι!...

εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

ΜΙΧΑΗΛ

ΜΠΑΧΤΙΝ

ΖΗΤΗΜΑΤΑ

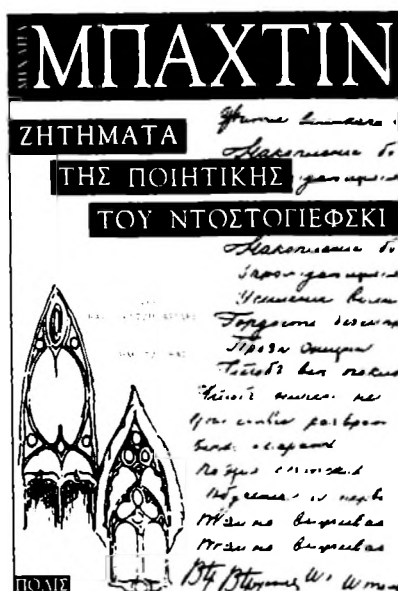
ΤΗΣ ΠΟΙΗΤΙΚΗΣ

ΤΟΥ ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΙ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΑΛΕΞ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΒΑΓΓ. ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

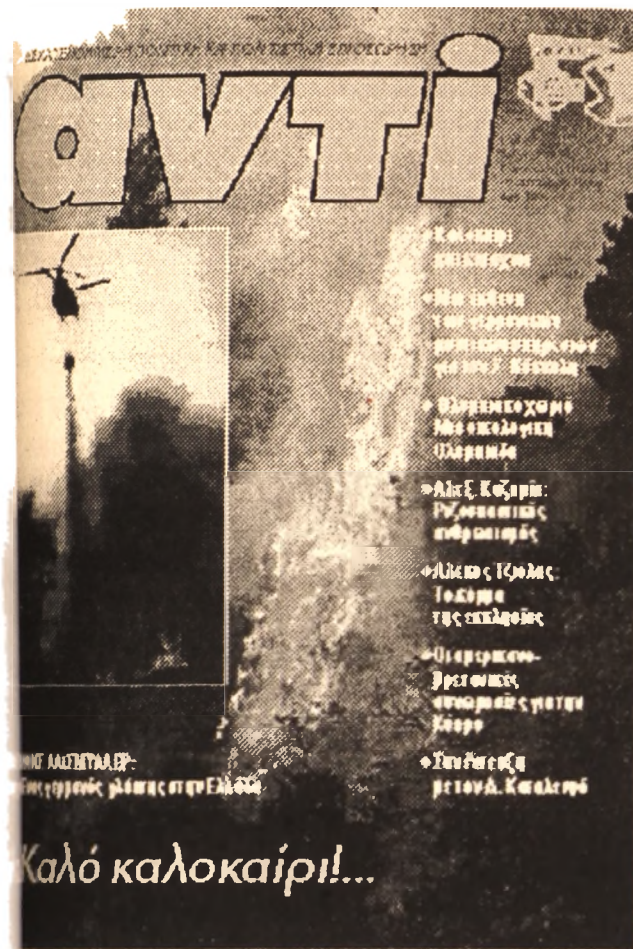
ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΔΗΜ. ΤΖΙΟΒΑΣ

Τα Ζητήματα της ποιητικής του Ντοστογιέφσκι είναι το κορυφαίο έργο του μεγάλου Ρώσου θεωρητικού και ιστορικού της λογοτεχνίας. Με το βιβλίο του αυτό ο Μπαχτίν εισάγει τις έννοιες του πολυφωνικού μυθιστορήματος και της διαλογικής κριτικής που ανανέωσαν την λογοτεχνική θεωρία και απομάκρυναν την κριτική από τα δεσμά του δογματισμού και του σχετικισμού. Η λογοτεχνία, για τον Μπαχτίν, αποτελεί ένα ευρύ και μονίμως ανοιχτό περιβάλλον σημασιών, το οποίο ο αναγνώστης καλείται να αποδελτιώσει βασιζόμενος στην ετερογλωσσία και την πολυφωνία της.

❖ ❖ ❖

718 + 719

Περίοδος Β' • Έτος 27ο • Τεύχος 718-719
Παρασκευή 21 Ιουλίου 2000 • Δρχ. 1200
**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**
Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>
e-mail: chrarou@otenet.gr
ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
ΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου
ΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστέρι
Τηλ. 57.22.201
ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:
α συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 6.500 δρχ., Ετήσια 13.000 δρχ.,
για Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 50.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 10.000 δρχ.
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:
Εξαμ.: 41 δολ., Ετήσια: 82 δολ.,
ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:
Εξαμ. 48 δολ., ετήσια 96 δολ.
ΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 700,
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.400
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,
για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:
κτρο του βιβλίου - Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.
Ιασίου 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 237. 463

Το Αντί στο Διαδίκτυο (Internet)

Είναι πλέον γεγονός ότι η πλοήγησή σας στο διαδίκτυο μπορεί να σας οδηγήσει στη «νήσο» του Αντί:
www.anti.gr.

Ήδη από τις 17 Ιουλίου μπορείτε να βρείτε επιλεγμένα θέματα και ρεπορτάζ του περιοδικού και να ανατρέξετε σε παλαιότερα τεύχη.

Η παρουσία μας στο διαδίκτυο θα συμπληρώνεται συνεχώς με παλαιότερα και νεότερα τεύχη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΣΕΛ. 14** • Καλά όσα λέγονται από δημοσιογραφικές πληροφορίες για τις σχέσεις Κόκκαλη-Στάζι. Τι έλεγαν όμως οι μυστικές πληροφορίες της Βόννης για τον «πρακτοράκο»;
- ΣΕΛ. 17** • Ο Αρ. Ψάλτης και ο Σωτ. Λέτσιος αναφέρονται στα κυοφορούμενα από την κυβέρνηση σχέδια για την, υπό μορφή «εκσυγχρονισμού», ανατροπή των εργασιακών σχέσεων.
- ΣΕΛ. 20** • Η Ελένη Βερυκίου περιπλανάται στην καμένη Ελλάδα.
- ΣΕΛ. 22** • Ο Αλέξανδρος Καζαμίας επιχειρεί να θέσει ένα νέο προβληματισμό για τις προοπτικές του σοσιαλισμού.
- ΣΕΛ. 26** • Ο Χρήστος Κασιμέρης ερευνά μέσα από τα αρχεία του Σταίητ Ντηπάρτμεντ και του Φόρεϊν Όφφισ και αποκαλύπτει ότι το μέλλον της Κύπρου είχε προδιαγραφεί πριν ακόμη τη σύσταση του Κυπριακού κράτους.
- ΣΕΛ. 26** • Για την «υπόθεση Χριστόδουλου», διότι περί υποθέσεως πλέον πρόκειται, γράφουν οι Μάνος Στεφανίδης, Γ. Γιοχανατζής και Αλέκος Τζιόλας.
- ΣΕΛ. 35** • Τέλος για τον γερμανό γλύπτη Χανς Λαϊσμύλλερ και το έργο του ένα ένθετο αφιέρωμα.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ
Ευτυχώς, σελ. 4

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ
Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ
Σχόλια, σελ. 8

ΟΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΑΙ
Κ. Κουφογιώργος, σελ.5

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ
Πολιτισμός, σελ. 63

ΒΙΒΛΙΟ
Κριτική, σελ. 61

ΕΥΤΥΧΩΣ!

ΤΗΝ ΠΕΡΑΣΜΕΝΗ εβδομάδα η Ελλάδα πυρπολήθηκε· θρηνήσαμε κιόλας τα πρώτα θύματα: τους πιλότους Ιω. Μυλωνά και Ιω. Καρασάββα που πάλευαν με το πυροσβεστικό αεροπλάνο να σώσουν τα δάση στο Πήλιο. Και την ώρα που θα διαβάσετε αυτές τις αράδες άγνωστο ποιες άλλες καταστροφές θα έχουν συμβεί.

ΑΛΗΘΕΙΑ, πώς είναι δυνατόν να είναι κανείς αισιόδοξος παρατηρώντας τη εξέλιξη του φετινού καλοκαιριού. Και αναθυμούμενος όλα τα περασμένα καλοκαίρια ... καύσωνες, νέφος, πυρκαγιές. Ο πρωθυπουργός μας πάντως δεν χάνει την ψυχραιμία του, όπως και οι υπουργοί που δεν αφήνουν στιγμή την αλαζονεία και τα ειρωνικά τους χαμόγελα, ου μην αλλά και τα ταξίδια τους στα νησιά για να «εποπτεύουν».

ΜΕ ΤΟ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ και τους εγκλωβισμένους του στα Τάρταρα να ανοσαίνουν τη μια μέρα, να καταβυθίζονται την επομένη· τους παρέσυραν, βλέπετε οι προεκλογικές διαφημίσεις. Με την Γιάννα έτοιμη να τα βροντήξει, με το κράτο σε πλήρη διάλυση και τις φωτιές να μαίνονται ανεξέλεγκτες, με τη λειψυδρία από το ποτάμι, με την πολιτική και τους πολιτικούς ανύπαρκτους σε σχέση με τα κρίσιμα ζητήματα του τόπου –εφόσον βέβαια αδολέσχειες, ρητορικές εξαγγελίες και ασκήσεις επι χάρτου δεν συνιστούν «αθώα» πολιτική– και με τους πολίτες είτε βολεμένους στην άγνοια είτε βυθισμένους στην «ένοχη» απόγνωση.

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ και καταχνιά λοιπόν μ' ένα νέφος πραγματικό και συμβολικό να καλύπτει τη χώρα και μ' ένα μέλλον ξανά δυσδιάκριτο και δυσοίωνο. Οι δημοσιογραφικές πληροφορίες αναφέρουν ότι η χώρα αδιαφόρησε και δεν διεκδίκησε περί τα 7 δισ. από τη συγχρηματοδότηση της Ε.Ε. ώστε να ξεκινήσουν τα έργα δασοπροστασίας ούτε και προχώρησε στην υλοποίηση παρελθουσών εξαγγελιών.

ΤΕΛΟΣ το οξύ πρόβλημα των χωματερών, που συνιστούν και διαρκή κίνδυνο πυρκαγιών, δεν φαίνεται να συγκινεί το ΥΠΕΧΩΔΕ το οποίο οραματίζεται και αποκλειστικότητα ολυμπιακά έργα και Εγνατίες (έστω και σε μακέτες).

ΣΥΝΑΡΤΗΣΤΕ τα «ακραία καιρικά φαινόμενα» του κ. υπουργού Δημοσίας Τεχνικών Έργων –τουτέστιν έναν καύσωνα και μερικά μπωφόρ– και έχετε εμπρός σας το μακρο καλοκαίρι. Λες και για πρώτη φορά είχαμε καύσωνες και μπωφόρ. Όχι, το μπωφόρ και οι καύσωνες είναι η ανυπαρξία συντονισμού, πρόβλεψης, πρόνοιας. Το κράτος χτίστηκε με μοναδικό κριτήριο την υπηρετήση πελατειακών σχέσεων και τώρα τρέχουν και δεν μαζεύεται με τίποτα.

Ο κ. ΓΙΑΝΝΙΤΣΗΣ πάλι, βρήκε δουλειά για το καλοκαίρι. Ετοιμάζει τη νέα «εργασιακή ειρήνη» εις βάρος των εργαζομένων, ελπίζοντας στη γενική αδράνεια που κυριαρχεί. Και οι παρατρεχάμενοι της Γιάννας –οι γνωστοί σμπόροι των διαπλεκομένων με Κόκκαλη, Λαμπράκη, Λάτση και λοιπούς– ετοιμάζουν το μοίρασμα της πίτας. Ο κ. Σημίτης απλώς προεδρεύει σε όλα αυτά. Και κωφεύει.

ΦΕΤΟΣ δεν θα πάει, λένε, στην Σίφνο το καλοκαίρι. Θα είναι εδώ αποίκου και θα επιβλέπει. Θα επιβλέπει τους υπουργούς του. Οι οποίοι θα «συντονίζουν» τις προσπάθειες ξεπεράσματος των δυσχερειών τώρα που η χώρα κηρύχθηκε σε κατάσταση «έκτακτης ανάγκης» εξαιτίας των Ολυμπιακών (θα γίνουν εδώ;) και τα πυρκαγιών.

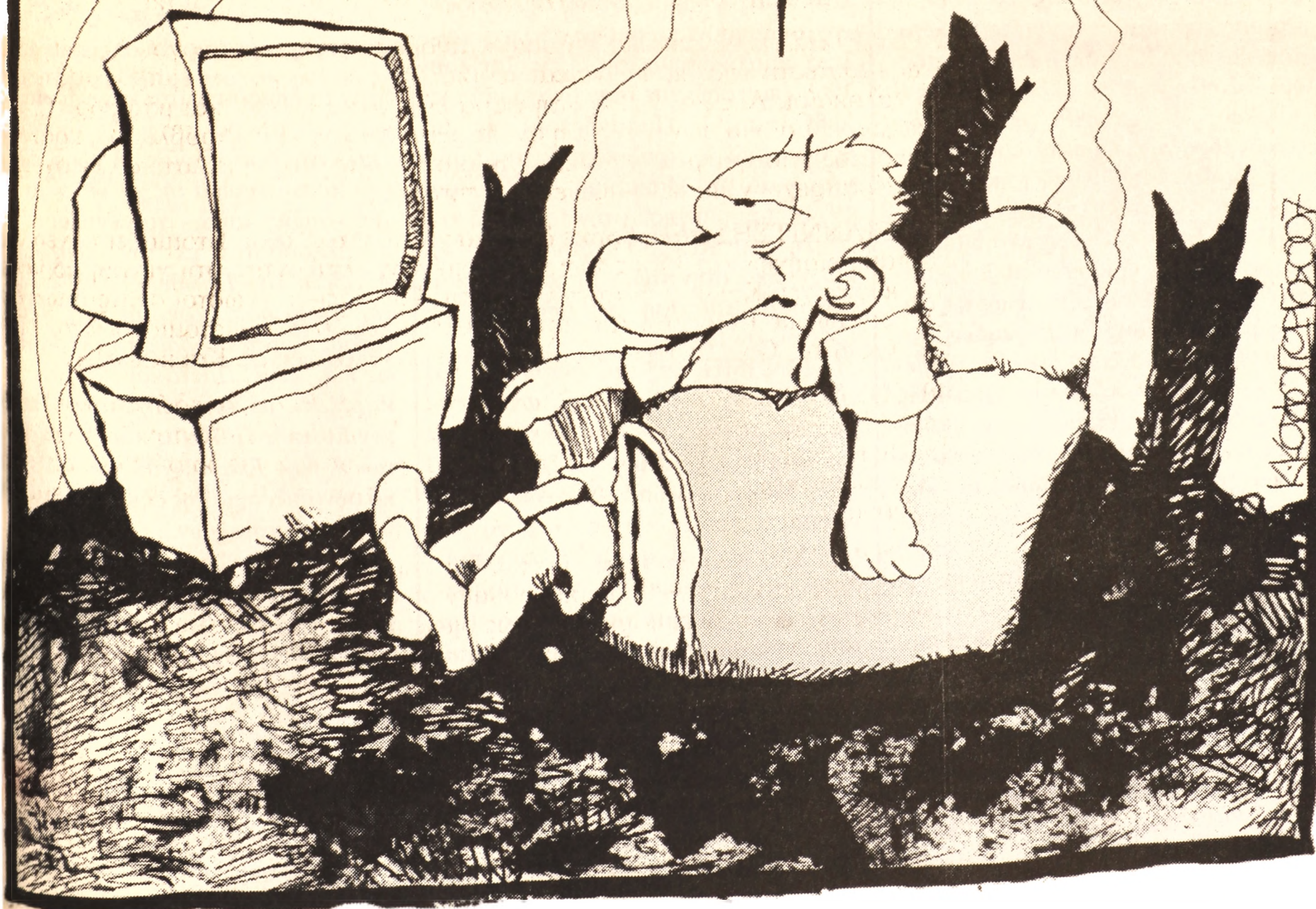
ΕΥΤΥΧΩΣ που γίνονται όλες αυτές οι ετοιμασίες. Δεν γνωρίζω βεβαίως ποια άλλα «ακραία φαινόμενα» θα επικαλεσθούν οι «αρμόδιοι» τις επόμενες ημέρες για τις κακοτυχίες, όταν έρθουν. Ευτυχώς όμως το σπίτι του κ. Σημίτη στους Αγίους Θεοδώρους δεν κάηκε, όπως έγραψε και το Βήμα.

ΕΥΤΥΧΩΣ!

αντί

Οἱ Ἐκουχρονισταί

ΔΕΝ ΔΕΙΧΝΕΙ
ΚΑΙ ΚΑΜΜΙΑ
ΦΩΤΙΑ ΝΑ ΠΕΡΑΣΕΙ
Η ΟΡΑ...

ΙΟΥΛΙΟΣ '74: Όπου και να την αγγίζεις, η μνήμη πονεί...

ΠΟΣΟ μας κοστίζει η πύρινη λαίλαπα, που κάθε χρόνο, τέτοιες μέρες, αφανίζει χιλιάδες στρέμματα δασικής γης; Αυτό το καλοκαίρι οι φωτιές ξεκίνησαν νωρίς. Και είχαν μια διάσταση πραγματικής θεομηνίας. Και, φυσικά, θρηνήσαμε πάλι ανθρώπινες ζωές, και, φυσικά, μετρήσαμε σπίτια και περιουσίες που χάθηκαν...

ΚΑΘΕ ΧΡΟΝΟ, αναζητούμε τα «αίτια» της συμφοράς. Φέτος ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης επεκαλέσθη τα «ακραία καιρικά φαινόμενα» –τη μακρόχρονη ανομβρία και τις παρατεταμένες υψηλές θερμοκρασίες [παλαιότερα, ο Ανδρέας Παπανδρέου φόρτωνε τις φωτιές στους «εχθρούς της αλλαγής»...]. Ωστόσο, τα αίτια, παραμένουν, λίγο-πολύ, τα ίδια: Κρατική ραθυμία, απουσία «ολοκληρωμένης μελέτης δασοπροσβεσης», ανυπαρξία αντιπυρικών ζωνών (δρόμων, πυροφυλακίων, κρουνών υδροληψίας), έλλειψη κτηματολογίου, συν η χαίνουσα πληγή των χωματερών... Η Ελλάδα μπορεί να διαθέτει σήμερα τον πλουσιότερο πυροσβεστικό στόλο της Μεσογείου, όμως η φιλοσοφία κατάσβεσης των πυρκαϊών εξακολουθεί να βασίζεται στην «κατάσβεση» και όχι στην «πρόληψη». Πρόληψη, όμως, σημαίνει (μεταξύ άλλων) γνώση της ευφλεκτικότητας των δασοπονικών ειδών, εμπειρία στην εκτίμηση των κλιματικών-εδαφικών συνθηκών, κοντολογίς εκτέλεση έργων και εργασιών βάσει προτεραιοτήτων ανάλογα με την επικινδυνότητα των διαφόρων περιοχών, σε σταθερή και μακρόπνοη βάση.

ΕΡΩΤΗΜΑ: Πόσες χιλιάδες στρέμματα δασικής γης και βοσκοτόπων καίγονται κάθε χρόνο; Η απάντηση είναι γνωστή και οδυνηρή: Περίπου 500.000 κατ'ά μέσον όρο. Και, όμως, μόλις το ένα δέκατο της έκτασης που καίγεται κάθε χρόνο αναδισώνεται. [Κατά τις εκτιμήσεις, μάλιστα, της Παναγιώτας

Μπίτσικα, στο Βήμα, το ποσοστό αυτό έχει μειωθεί τώρα στα 18.000 στρέμματα...]. Και με τα υπόλοιπα τι γίνεται; Όλοι οι υπεύθυνοι ή ανευθυνοϋπεύθυνοι ομνύουν, φυσικά, στην αξία του δάσους, στην αναγκαιότητα της αναδάσωσης, κ.λπ. Και, όμως, η φάμπρικα των «αυθαιρέτων», των «αποχαρκτηρισμών», των καταπατήσεων –παρά τους νόμους και το Σύνταγμα– λειτουργεί και αποδίδει. Για τους αετονύχηδες ισχύει πάντα το «Χαίρε η καιομένη»!

* * *

ΚΑΘΕ ΧΡΟΝΟ, θυμόμαστε ότι ο Ιούλιος είναι «ο μήνας των επετείων» –ο μήνας που άλλαξε την πρόσφατη πολιτική μας ιστορία. Φέτος συμπληρώνονται 35 χρόνια ακριβώς από το βασιλικό πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου 1965, (που οδήγησε στην ανατροπή της κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου) και 26 χρόνια από το πραξικόπημα της χούντας κατά του Μακαρίου, (15 Ιουλίου 1974), που οδήγησε στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο (20 Ιουλίου 1974) και, τελικά, στην πτώση της χούντας και την αποκατάσταση της δημοκρατίας (24 Ιουλίου 1974).

Η ΜΝΗΜΗ, βέβαια, «όπου και να την αγγίζεις πονεί»... Και, κατά σύμπτωση, εφέτος, η μνήμη «άγγιξε» και τον αγιότατο Χριστόδουλο Παρασκευαΐδη. Μέχρι πριν από λίγες εβδομάδες ακόμα, το έπαιζε κριτής όχι μόνο του εθνισμού μας, αλλά και του ευρωπαϊσμού μας(!), ακόμα και του ιστορισμού μας... Άρχισε να γελοιοποιείται από τη στιγμή που σκέφθηκε να το παίξει Μωυσής («έχω εντολή παρά τω Θεώ να πορεύομαι μπροστά και εσείς ν' ακολουθείτε τον ποιμένα»...) και να ταυτίζει εαυτόν με την εκκλησία «όχι μόνο του παρόντος, αλλά και του παρελθόντος (διό και το λάβαρο της Αγίας Λαύρας) και του μέλλοντος». Όμως, αν κάτι πραγματικά του έκοψε τα φτερά

ήταν τα δημοσιεύματα και οι φωτογραφίες για τον ρόλο του στα χρόνια της επάρατης δικτατορίας. Η χώρα υπέφερε από την «ψώρα της χούντας» και αυτός –χωρίς αιδώ– χαριεντιζόταν και συναλλασσόταν με τον «εξοχώτατο Αντιβασιλέα - Πρωθυπουργόν κ. Γεώργιον Παπαδόπουλον», με τους «εξοχωτάτους Αντιπροέδρους της Κυβερνήσεως κ.κ. Στυλ. Παττακόν και Νικ. Μεκαρέζον», με τον «εξοχώτατον Υπουργόν Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων κ. Νικ. Γκαντώναν» και όλο το κακό συναπάντημα της συμμορίας των τότε συνταγματαρχών...

ΠΟΥ ΝΑ κρυφτεί τώρα και τι να πε... Και πώς να παρουσιασθεί στο Προεδρικό Μέγαρο, στη Γιορτή της Δημοκρατίας (την ερχόμενη Δευτέρα) αυτός ο εραστής της εκτροπής και υμνητής της «εθνικής (διάβαζε χουντικής) κυβερνήσεως»; Θα εμφανισθεί για να ανταλλάξει χειραψία με ποιους; Με τον πρωθυπουργό (τον οποίο χαρακτήρισε «πραξικοπηματία»...), με τον υπουργό Δικαιοσύνης (στον οποίο δεν αναγνωρίζει το δικαίωμα του «νομοθ.

τείν») ή με εκπροσώπους αντιδικτατο-
ρικών οργανώσεων; Όπως και αν έχει
το πράγμα, η «μάχη των ταυτοτήτων»
έχει χαθεί για τον Χριστόδουλο και την
Ι. Σύνοδο. Ήδη, η απόφαση για τις νέ-
ες ταυτότητες (χωρίς ευαίσθητα ατομι-
κά δεδομένα) έχει υπογραφεί από τους
συναρμόδιους υπουργούς.

* * *

Η ΕΠΕΤΕΙΟΣ της τουρκικής εισβο-
λής στην Κύπρο συνδυάστηκε, φέτος,
με την πρόσφατη «προέλαση» των
στρατευμάτων του Ντενκτάς στην Πρά-
σινη Γραμμή, αλλά και με τη γενικότε-
ρη στάση του τουρκοκύπριου ηγέτη στη
Γενεύη, όπου μετέβη –υποτίθεται– για
ένα «νέο κύκλο συνομιλιών» με τον πρό-
εδρο Γλ. Κληρίδη.

ΟΡΙΣΜΕΝΟΙ σχολιαστές (όπως λ.χ.
ο συνάδελφος Ριχάρδος Σωμερίτης)
ζήτησαν από το ελληνικό υπουργείο
Εξωτερικών να μας εξηγήσει, επιτέ-
λους, «τι ακριβώς συμβαίνει στην Τουρ-
κία σε σχέση με τον Ντενκτάς και τους
στρατηγούς» [ερώτηση: είναι ένα απλό
εκτελεστικό όργανο του τουρκικού κα-
τεστημένου ή μπορεί και πετυχαίνει,
κάθε φορά, το «δικό του», χάρις στις
διασυνδέσεις του με τους στρατηγούς;],
ενώ άλλοι σχολιαστές (όπως η Χριστί-
να Πουλίδου) στάθηκαν στο κλείσιμο
της τουρκοκυπριακής εφημερίδας
Αβρουόπα, το οποίο «ενδέχεται ν' απο-
δειχθεί η απαρχή του τέλους του σημε-
ρινού συστήματος διακυβέρνησης των
κατεχομένων».

Η «ΑΠΑΡΧΗ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ» μπο-
ρεί να μην είναι ακόμα ορατή, ακριβέ-
στερα να μην είναι ακόμα «επί θύραις».
Όμως, για πρώτη φορά, το κλείσιμο
μιας τουρκοκυπριακής εφημερίδας
(και η παραπομπή των υπευθύνων της
με την κατηγορία της «κατασκοπείας
εις βάρος της Τουρκίας και του τουρκο-
κυπριακού λαού»...) προκάλεσε μια τό-
ση θύελλα διαμαρτυριών όχι μόνο στα
κατεχόμενα, αλλά και στην ίδια την
Τουρκία. Για πρώτη φορά τουρκοκύ-
πριοι δημοσιογράφοι έφθασαν να ζη-
τούν την ανάκληση του στρατηγού Οζε-
ϊρανλί (αρχηγού του τουρκικού στρα-
τού στην Κύπρο), «προκειμένου να
ανακοπούν τα αντιτουρκικά αισθήμα-
τα του τουρκοκυπριακού λαού», ενώ,
την ίδια στιγμή, τουρκικές εφημερίδες
μεγάλης κυκλοφορίας (όπως η Μιλιέτ,

η Σαμπάχ, η Τζουμχουριέτ, κ.ά.) έγρα-
ψαν για «κατάχρηση εξουσίας από τον
στρατηγό Οζεϊρανλί και τον πρέσβη της
Τουρκίας στη Βόρεια Κύπρο».

ΟΣΟ ΓΙΑ τη συμπεριφορά του ίδιου
του Ντενκτάς, δεν είναι λίγοι οι αναλυ-
τές εκείνοι που αποδίδουν την πρόσφα-
τη προκλητική του «κίνηση στα Στροβί-
λια», σε μια προσπάθεια αποπροσανα-
τολισμού των Τουρκοκυπρίων από θέ-
ματα εσωτερικής πολιτικής ζωής σε θέ-
ματα «εθνικά»!... Όσο για τη στάση της
ελληνικής κυβέρνησης, κρατεί, μέχρι
στιγμής, αιδήμονα σιγή, με εξαίρεση
τον υπουργό Άμυνας Άκη Τσοχατζό-
πουλο, ο οποίος ζήτησε –κατά τα ειοθό-
τα– την ανακοπή του ελληνοτουρκικού
διαλόγου: «Δώσαμε πολλά», είπε, «δώ-
σαμε το Ελσίνκι και δεν πήραμε καν σε
αντάλλαγμα, την άρση του casus belli».

* * *

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ, όλες οι ενδείξεις
πείθουν ότι η «καλοκαιρινή καταιγί-
δα», στο μέτωπο κυβέρνησης-συνδικά-
των, με αφορμή την κυβερνητική ατζέ-
ντα απορρύθμισης των εργασιακών
σχέσεων, μάλλον απομακρύνεται, κα-
θώς ο υπουργός Εργασίας Αν. Γιαννί-
της δεν αποκλείει, τώρα, τη συζήτηση
για το 35ωρο... Υπέρ του 35ώρου τά-
χθηκε (προκειμένου να ενισχύσει το
δικό του εσωκομματικό προφίλ) και ο
Άκης Τσοχατζόπουλος, ο οποίος ζήτη-
σε να ληφθεί υπόψη «η χρήσιμη προ-
σέγγιση της ΓΣΕΕ για το 35ωρο, ώστε
να διευκολυνθεί η διαπραγμάτευση»,
ενώ, από την πλευρά του, ο Ν. Κωνστα-
ντόπουλος, πρότεινε «διάλογο για την
εφαρμογή του 35ώρου, με αξιοποίηση
της γαλλικής εμπειρίας».

ΚΑΙ ΕΝΩ αυτά συμβαίνουν «οίκοι»,
ειδική έκθεση του Διεθνούς Νομισμα-
τικού Ταμείου σημειώνει ότι «η Ευρω-
ζώνη έχει μπροστά της μια μακρά και
σφριγηλή περίοδο ανάπτυξης», πράγμα
που χαροποίησε, ιδιαίτερος τον
υπουργό Εθνικής Οικονομίας Γιάννο
Παπαντωνίου, ο οποίος, για πρώτη φο-
ρά, την εβδομάδα αυτή, συμμετείχε
στην Ομάδα του Ευρώ και –ευκαιρίας
δοθείσης– δεν παρέλειψε να προβεί σε
νέες δηλώσεις «για τη μεγάλη ευκαιρία
που δεν πρέπει να χαθεί», κ.λπ. κ.λπ.
Άντε και καλό καλοκαίρι, άντε και ρα-
ντεβού τον Σεπτέμβριο!

ANTHΝΩΡ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ

LAURE ADLER

δημοσιογράφος - συγγραφέας

Η

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ

ΣΤΟΥΣ

ΟΙΚΟΥΣ ΑΝΟΧΗΣ
ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

(1830 - 1930)

ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ

Η
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ

ΣΤΟΥΣ

ΟΙΚΟΥΣ ΑΝΟΧΗΣ
ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

(1830 - 1930)

LAURE ADLER

Μετάφραση
Αναστασία Μεθενίτη

Σελίδες 248

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

ΓΟΝΙΜΗ ΑΠΑΘΕΙΑ

Εδώ στο Πήλιο
κάηκαν όλα. Δεν
ανησυχώ. Μόνον 10
χιλιάδες στρέμματα
χάθηκαν και δύο
πιλότοι που
προφανώς δεν
διάβασαν Βήμα και
έτρεξαν να σβήσουν
μια μικρή φωτιά.
Μπροστά στις 400
χιλιάδες των Γάλλων
είναι αστείο ποσόν,
που θάλεγε και ο
Πρετεντέρης. Ο
Λογοθετίδης για να
παρηγορήσει την
αρραβωνιαστικιά του,
ενόψει της
παρατεταμένης
μνηστείας της έλεγε:
Στάσου βρε Ελενίτσα
να σου πω τι λένε οι
Γάλλοι. Εκείνο που με
προβληματίζει κάπως
είναι πως τα 10
χιλιάδες δικά μας
στρέμματα καίγονται
επί καθημερινής
βάσεως, οπότε μέσα
στο έτος φθάνουμε
συχνά στο
εκατομμύριο. Δε
βαριέσαι. Μπορείς να
απολαμβάνεις το
Βήμα σου στα
εναπομείναντα δάση
του Πηλίου.
Απ. Διαμαντής

ΑΘΑΝΑΤΕΣ ΣΥΝΤΑΓΕΣ

Εθεάθησαν ομού και
ομάδι στο Ηρώδειο ο
Κυριάκος Μητσοτά-
κης και ο Γιάννης
Πρετεντέρης μετά
των επιτίμων συζύγων
αυτών. Ξέραμε βέ-
βαια ότι η κυρία Μαρί-
κα ειδικεύεται στα ξε-
ροτήγανα. Τώρα δια-
πιστώνουμε ότι μαγει-
ρεύει καλά και τα
ΔΟΛμαδάκια...
Στ.Π.

ΜΙΑ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΣΤΟΝ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟ ΝΑ ΠΑΩ...

Εβλεπα το δέντρο τυλιγμένο στις φλόγες
κι έκλαιγα. Δεν μπορούσε να τρέξει. Οι
ρίζες του ήταν δυνατές και δεν το άφη-
ναν. Δεκαετίες ολόκληρες πάσχιζαν να γίνουν
δυνατές, να το θρέψουν. Πού να 'ξεραν πως
έπρεπε ποτέ να μην φυτρώσουν σε αυτό τον
καταραμένο τόπο των ηλιθίων;

Μου λένε ότι καίγεται όλη η Μεσόγειος, όλη
η Ευρώπη. Και τι είναι αυτό, επιχείρημα; Γι'
αυτό καιγόμαστε και μεις; Στα πλαίσια της ευ-
ρωπαϊκής ολοκλήρωσης; Μα τόσα χρόνια και-
γόμαστε, ακόμη δεν ολοκληρωθήκαμε; Μου
λέει ο Αλευράς του Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. ότι υπάρ-
χουν πολλά ιδιωτικά δάση στην Σάμο κι οι ιδιο-
κτήτες τους δεν επέτρεπαν να ανοιχτούν δρό-
μοι. Κουραστικές ανοησίες. Τους λυπάμαι κι
αυτούς. Εξευτελίζονται έναντι μικροποσών κι
ασήμαντης δόξας. Κι η νομιμοποίηση των αυ-
θαιρέτων στα καμένα; Η αδιαφορία για τους
καταπατητές; Η αδιαφορία για την πρόληψη;
Δεν είναι αυτοί οι εμπρηστές; Ποιος εισαγγε-
λέας θα νοιαστεί; Μα έχουμε στείλει τόσα αε-
ροπλάνα και τόσους πυροσβέστες, ψιθυρίζουν
οι ασήμαντοι και άφρονες άρχοντες και υπο-
άρχοντες. Ευτυχώς που δεν έστειλαν περισσό-
τερα γιατί θα άρχιζαν να τρακάρουν μεταξύ
τους στον αέρα. Τουρλουμπούκια κι αυτοσχε-
διασμοί πάνω στην κρίση και τον πανικό. Τι να
σου κάνει ο ήρωας με την μάνικα μπροστά σε
πενήντα μέτρα φλόγα; Σαν κατούρημα στο
ηφαίστειο είναι. Και τα κλιμάκια των υπουρ-
γών επισκέπτονται τις πληγείσες περιοχές. Η
πληγή στην πληγή γι' ανταλλαγή απόψεων. Κο-
ροϊδεύουν και γλεντούν, ανήσυχοι μόνο για τις
διακοπές που χάλασαν. Πάντα απορούσα για-

τί επισκέπτεται ένας υπουργός τα καμένα. Από
περιέργεια, από υποχρέωση ή για επίδειξη
θράσους; Τι μπορεί να υποσχεθεί; Εκατό δάση
από τη Φιλανδία. Τόνους οξυγόνου ή αντι-
πλημμυρικά έργα; Μήπως χώμα; Όνειρα για
τα παιδιά; Δάση virtual reality; Τι είναι αυτό
τέλος πάντων που τους κάνει να πιστεύουν ότι
είναι τόσο απαραίτητες οι επισκέψεις τους;
Γιορτή νομίζουν ότι είναι; Ή μήπως τους οδη-
γεί η ανάγκη που νιώθει κάθε φονιάς να επι-
στρέψει στον τόπο του εγκλήματος; Το ξέρω
πως όλοι είναι στο παιχνίδι. Διαβάζω εφημερί-
δες. Ούτε μία μεγάλη φιλοκυβερνητική δεν
αναζητά ευθύνες. Κι όλα τα ρεπορτάζ συνο-
δεύουν τα λόγια των κατοίκων με συμπαθητικά
συνοδευτικά περί εξαγριώσεως και τραγωδίας
μετατρέποντας τα λόγια τους από καταγγελίες
σε τυφλά προϊόντα στιγμιαίας αγανάκτησης.
Μα, τι θέλετε, ένα πυροσβεστικό όχημα σε κά-
θε σπίτι; ειρωνεύονται οι σαλτιμπάγκοι των
παραθύρων. Ναι, βρε γλάστρες της ενημέρω-
σης. Ένα πυροσβεστικό θέλουμε στο σπίτι μας
γιατί το πληρώσαμε το ρημάδι. Ούτε για να κα-
τασπαράξει ο Λαμπράκης τα 200 δισ. της Πο-
λιτιστικής Ολυμπιάδας πληρώσαμε, ούτε για
να μαλλιотραβιούνται ο Τεγόπουλος με τον
Κόκκαλη ποιος θα είναι ο διακριτικότερος των
διαπλεκομένων πληρώσαμε. Για μια ζωή αν-
θρώπινη τ' ακουμπάμε στους φόρους. Για μια
φωτιά λιγότερη, για ένα νοσοκομείο καλύτε-
ρο, για ένα δρόμο καλύτερο. Μια ζωή βρίζω.
Κάθε μέρα καταριέμαι κι από κάτι. Γι' αυτό θα
πάω στην κόλαση. Ενώ τι ζητάω ο έρμος; Μια
ευκαιρία στον παράδεισο να πάω.

Βασίλης Μαρουλάς

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΠΑΕΙ ΔΙΑΚΟΠΕΣ

Τις προάλλες, με τις πυρκαγιές, έλειπε ο
Σημίτης -δικαιολογημένα- στο Βερολίνο.
Εξαιτίας όμως της απουσίας του πρωθυ-
πουργού δεν μπορούσε η Βασούλα να βρει
υπουργούς για να συσχεφθεί περί του πρακτέ-
ου. Βλέπετε, κάθε καλοκαίρι, από την Παρα-
σκευή οι υπουργοί, πρωτοκλασάτοι και δευτε-
ροκλασάτοι βρίσκονται σε μύριες όσες προφά-
σεις στα νησιά. Θα μου πείτε άνθρωποι είναι κι
αυτοί, έχουν ανάγκη διακοπών. Ασφαλώς. Όχι
όμως όταν ο τόπος βρίσκεται σε έντονη κρίση,
με τραγικές εκκρεμότητες -λ.χ. την Ολυμπιά-
δα- ή σε έκτακτες περιστάσεις. Με δεδομένη
μάλιστα την παραλυσία της κρατικής μηχανής η
απουσία -καλύτερα η λούφα- των υπουργών
κρίνεται εγκληματική. Η εκ των υστέρων μάλι-

στα αποστολή επισήμων στους τόπους της κα-
ταστροφής καθιστά την κοροϊδία ακόμη προ-
φανέστερη. Ιδιάζουσα περίπτωση σ' αυτές τι
ιδιότυπες εκδρομές είναι ο Θόδωρος Πάγκα-
λος. Την περασμένη Παρασκευή και το Σάββα-
το ήταν στην Επίδαυρο, την επαύριο στο Να-
πλιο φιλοξενούμενος του κ. Λαμπράκη, τη Δει-
τέρα στη Σύρο για να εγκαινιάσει το θέατρο
«Απόλλων», την Τρίτη, που γράφονται αυτές οι
γραμμές, αγνοούμε την περαιτέρω κρουαζι-
ερ. Λίγες μέρες πριν ήταν στην Άνδρο και στο
Μουσείο Γουλανδρή και ελπίζουμε οσονούπω
να επισκεφθεί την Κρήτη, τη Ρόδο και το Ιόνιο.
Όλο και κάποια πολιτιστική εκδήλωση θα
εγκαινιάζεται...

Στέφανος Προτεστάκι

ΤΟ ΑΝΤΙ ΚΑΝΕΙ ΔΙΑΚΟΠΕΣ

Το σημερινό διπλό τεύχος είναι το τελευταίο πριν τις διακοπές.

Το ΑΝΤΙ θα κυκλοφορήσει και πάλι την Παρασκευή 8 Σεπτεμβρίου.

Οι συνεργάτες του ΑΝΤΙ χρειάζονται κι αυτοί ξεκούραση και μian ανάσα.

Διακοπές μεγαλύτερης διάρκειας εφέτος που όμως θα συνδυαστούν με δουλειά για μας, προκειμένου να προετοιμαστούμε για την φθινοπωρινή επανεμφάνιση του περιοδικού.

Το καλοκαίρι εμείς προβλέπουμε ότι θα είναι θερμό και θα ακολουθήσει θερμότερο φθινόπωρο. Ας πάρουμε λοιπόν μian ανάσα.

Και πάλι θα συναντηθούμε μέσα από τις σελίδες αυτές από την **Παρασκευή 8 Σεπτεμβρίου.**

ΑΠΙΘΑΝΟΣ

Ενόμιζα και εγώ πως οι φωτιές στα δάση είναι κάτι το δυσάρεστο. Έως ότου εδιάβασα το άρθρο του γνωστού θεωρητικού του Βήματος Ι.Κ. Πρετεντέρη, ο οποίος με αδιάσειστα επιχειρήματα απέδειξε πως οι φωτιές αυτές είναι κάτι το ευχάριστο, διότι παρότι καίουν τα δέντρα, εντούτοις έχουν την ιδιότητα να μην αφήνουν καμένα. Τα επιχειρήματα αυτά ήσαν τα εξής: 1) Στη Γαλλία κάηκαν πριν μερικά χρόνια 400000 στρέματα. 2) Οι ειδήσεις τα παραφουσκώνουν. 3) Έχουμε πολλά μέσα και 4) Κάθε φθινόπωρο η Ελλάδα είναι μια χαρά.

Ο ΨΥΛΛΟΣ

Ακριβώς απέναντι, ο άλλος φωστήρ του Βήματος, ο δημοσιολόγος Ριχάρδος Σωμερίτης ανέλυε το Κυπριακό. Και έλεγε πως πρέπει να έχουμε το νου μας τώρα, με αυτόν του Ντενκτάς, να μην πέσουμε σε τίποτα εθνικισμούς και χαλάσει η ελληνοτουρκική φιλία. Εγώ δεν ανησυχώ, δεν τον φοβάμαι τον Σημίτη. Εάν δει πως κινδυνεύει η φιλία θα δώσει ακόμη μερικά χιλιόμετρα και θα καθαρίσει. Ακολουθεί κι αυτός τη λαϊκή σοφία. Έκαψα την καλύβα μου να μην με φαν οι ψύλλοι.

ΜΗΠΩΣ ΔΙΑΒΑΣΑΤΕ ΤΟ ΑΝΤΙ;

Το Αντί δεν διεκδίκησε εύσημα «αποκλειστικότητας» για οποιαδήποτε από τα δημοσιογραφικά ρεπορτάζ που δημοσίευε κατά καιρούς. Αρχής γενομένης από τις αγορές υποβρυχίων από τον ναύαρχο Κονοφάγο και το «σκάνδαλο των Λέοπραντ», μέχρι τις αποκαλύψεις για την «Αγορά του Αιώνα» και το «σκάνδαλο Κοσκωτά» εν συνεχεία, τα δημοσιεύματα του Αντί έγιναν πάντοτε σημεία αναφοράς για την εγκυρότητά τους. Η αντιμετώπιση όμως του περιοδικού τον τελευταίο καιρό από ορισμένους και κυρίως η χρησιμοποίηση των δημοσιευμάτων χωρίς καμιά απολύτως αναφορά στην «πηγή» τους, ενοχλεί. Το επισημαίνουμε για μια ακόμα φορά.

Στην επιστολή του προς τον Πρωθυπουργό για τα διαπλεκόμενα, ο κ. Καραμανλής λ.χ. αναφέρεται σαφώς στον Σωκράτη Κόκκαλη και επισημαίνει τα «εξόχως αποκαλυπτικά στοιχεία που έχουν δημοσιευθεί, κατ' επανάληψη σε ολόκληρο τον Τύπο με πιο πρόσφατο πα-

ράδειγμα το ειδικό έντυπο της εφημερίδας "Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία"...

Έχουμε όμως ήδη επισημάνει ότι οι κυριότερες αναφορές στο περίφημο πλέον ένθετο της Ελευθεροτυπίας για τον Κόκκαλη δεν αποτελούν παρά αναδημοσίευση προγενέστερων αποκαλύψεων στο Αντί, στο οποίο φροντίζει να αναφερθεί και η εφημερίδα. Ο κ. Καραμανλής ωστόσο αποφεύγει να αναφερθεί στα δημοσιεύματα του περιοδικού, τη στιγμή μάλιστα που ο ίδιος ασφαλώς τα γνωρίζει. Δεν φιλοδοξούμε, φυσικά, να αποκτήσουμε τον «ειδικό ρόλο» που επιδιώκουν ορισμένοι συγκροτηματάρχες στο μέτωπο των διαπλεκομένων. Δεν μπορούμε όμως παρά να επισημάνουμε ότι όταν το Αντί άρχισε να γράφει για την Στάξι, τον Κόκκαλη και τους λογαριασμούς, οι πάντες εκώφευαν. Όπως επισημαίνει άλλωστε και ο κ. Καραμανλής στην επιστολή του προς τον κ. Σημίτη, «άγνοια δεν μπορεί σε καμιά περίπτωση ούτε να υπάρχει ούτε να δικαιολογείται»...

Ω

ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΓΙΑ ΤΟ ΒΗΜΑ: ΚΑΛΗ ΠΡΟΟΔΟ

Οι κακεντρεχείς με ρωτούν γιατί μελετώ το Βήμα εφόσον διαφωνώ με τους βασικούς αρθρογράφους του. Παρά την συμβολή των Πρετεντέρη και Σωμερίτη πέρασε δεύτερο και οδεύει για τρίτο. Φαίνεται πως οι αναγνώστες δεν καταλαβαίνουν τις περίπλοκες σκέψεις.

ΔΕΥΤΕΡΑ, 17
ΙΟΥΛΙΟΥ.

Αυτό πλέον δεν είναι εφημερίδα. Είναι το προσωπικό ημερολόγιο του κ. Σημίτη.
Α.Π.

ΠΑΡΑΝΟΜΟΣ ΈΡΩΣΙ

Θεέ μου, είμαι ένας αμαρτωλός! Έχω ερωτευθεί τον Χατζηνικολάου και τον απατώ με τον Ευαγγελάτο! Αν ήμουν γυναίκα, θα εθεωρούμην μοιχαλίσ. Τώρα που είμαι Άνδρας μήπως πρέπει να αποκαλούμαι Μιχαήλ;
Π. Σέκος

ΑΝΑΛΟΓΙΕΣ

Ποιο είναι το κοινό σημείο ανάμεσα στην Ελλάδα και την Αλβανία; Εκείνοι έχουν τον Φάτο Νάνο κι εμείς τους Φάτε Νάνοι.
Ρ.Α.

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΠΟΛΙΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΩΝ

Διαίρει και βασίλευε που λένε και οι οδηγίες χρήσης για κάθε εξουσία που σέβεται τον εαυτό της. Για κάθε κράτος που όταν αδιαφορεί για την ποιότητα ζωής των πολιτών τους βάζει να σκοτώνονται μεταξύ τους ξεφεύγοντας από την ευθύνη που του ανήκει. Έτσι και τώρα, οι πληγέντες των πυρκαγιών τα βάζουν με τους πυροσβέστες. Διότι αυτόν βλέπει μπροστά του και σε αυτόν τον βολεύει να ρίξει τις ευθύνες ή τα μπουνίδια του. Αυτός εκπροσωπεί το κράτος εκείνη την ώρα. Όπως και η νοσοκόμα εκπροσωπεί το κράτος άσχετα αν το κράτος την έχει αφήσει μόνη να φροντίζει είκοσι θαλάμους όλη νύχτα. Τη νοσοκόμα βρίζει και χτυπάει. Στα μάτια του ασθενή αυτή ευθύνεται εκείνη την ώρα για τα χάλια του συστήματος υγείας, για τους σοβάδες που πέφτουν, για το κακό που έγινε. Κι ας είναι πολίτες και ο πυροσβέστης και η νοσηλεύτρια. Κι ας δουλεύουν σε απάνθρωπες συνθήκες με γελοίους μισθούς. Όλοι σκέφτονται ότι αυτοί βολεύουν. Διότι τον υπουργό τον ψηφίζεις, δεν τον βρίζεις. Τον βουλευτή τον γλείφεις, δεν τον χτυπάς. Τα σημαϊάκια τα κουνάς στις προεκλογικές συγκεντρώσεις κι ας ξέρεις ότι τίποτε δεν θα διορθωθεί. Έχεις ξεσπάσει ήδη

το μένος σου πάνω σε έναν πυροσβέστη. Κι όταν έρχεται στα καμένα ή στα γκρεμισμένα ο Καραμανλής ή η Παπανδρέου όλο χειραφίες και πρώτη φάτσα κάμερα. Δεν φταις εσύ. Φταίει το κράτος που σου έμαθε ότι ο δημόσιος υπάλληλος είναι κτήμα και υπηρέτης σου. Ότι εσύ είσαι ο εργοδότης του. Που έβγαλε νόμους που απαγορεύουν ουσιαστικά την απεργία τους. Και εσύ χαμογελάς ευτυχισμένος όταν μαθαίνεις πως εκτός από καταπιεσμένος και κακοπληρωμένος υπαλληλάκος είσαι κι εργοδότης όλου του Δημοσίου. Κι εκεί ξεσπάς. Γιατί σε έμαθαν να τους μισείς. Να τους κοιτάς ύποπτα και να βρίζεις εκ των προτέρων για τσαμπουκά. Κι ας ταλαιπωρείσαι εξαιτίας του κακού σχεδιασμού και της ανύπαρκτης οργάνωσης για τα οποία αποκλειστική ευθύνη φέρουν τα καϊνάρια που ζητωκραύγαζες στις εκλογές. Δεν θα μάθεις ποτέ γιατί σε χώρισαν σε δύο ομάδες. Σου φτάνει μόνο που σου είπαν ότι έχεις υπηρέτες. Κι ας αδυνατούν να σε υπηρετήσουν. Εσύ ξεσπάς κι αυτό σου φτάνει. Μια ζωή λίγα ζητούσες. Αυτά σου ανήκουν, λοιπόν. Ένας πυροσβέστης και μια νοσοκόμα για σάκοι του μποξ

Βασίλης Μαρουλάς

ΠΥΡΚΑΓΙΕΣ

«ΓΙΝΕΤΑΙ Ο,ΤΙ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ».

Με αυτά τα μάλλον απλά λόγια ο Πρωθυπουργός καθησύχασε τους πολίτες για τις πυρκαγιές. Η κυβέρνηση είχε προειδοποιηθεί από υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την επερχόμενη καταστροφή αλλά δεν έγινε τίποτε παραπάνω από ό,τι μπορούσε να κάνει για το σύνηθες πλήθος και έκταση πυρκαγιών.

Ίσως δεν μπορούσε, πράγματι, η κυβέρνηση να κάνει τίποτε το εξαιρετικό, έστω και προειδοποιημένη, για ένα ακραίο καιρικό φαινόμενο, όπως το χαρακτήρισε. Ωστόσο η ίδια η στάση της δείχνει τα ελλείμματα προγραμματισμού εναντίον μιας σχεδόν βεβαίας και προειδοποιημένης καταστροφής: Κινητοποίησε εντέλει, ατυχώς αργά, τον στρατό και την επαύριο δήλωσε ότι θα προσλάβει 1400 έμπειρους δασοπυροσβέστες.

Προϊόντος του χρόνου θα είμαστε περισσότερο έτοιμοι, και πάντοτε θα γίνεται ό,τι μπορεί να κάνουμε. Αυτά είναι τετριμμένα. Μέχρι τότε όμως, παραδόξως, οι προειδοποιήσεις των ξένων κέντρων αντί να βοηθούν στην αντιμετώπιση των ακραίων φαινομένων, απλώς θα τσαλακώνουν το κύρος και θα τονίζουν τον αναπτυξιακό πρωτογονισμό της χώρας.

Σ. Καφαντάρης

ΤΟ ΑΠΥΡΟΒΛΗΤΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΕΥΘΥΝΟΝ

ΕΙΝΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΟΤΙ...

Το λάβαρο της επανάστασης το σηκώνουν
επαναστάτες και όχι δημόσιοι υπάλληλοι.

Θ. Πάγκαλος

Είπαμε: ο κ. Σημίτης βρίσκεται εδώ και χρόνια στο απυρόβλητο λόγω ΟΝΕ και ανανεώσιμων «αριστερών». Η παρουσία του στην πολιτική σκηνή έχει περιβληθεί μ' ένα κύρος σχεδόν μεταφυσικό. Σπάνια στην ιστορία του τόπου πρωθυπουργός ευρέθη τόσο πολύ και από τόσο πολλούς υπεράνω κριτικής. Ήταν βέβαια και η παρουσία –και η πολιτεία– του Ανδρέα που αυθωρεί καθαγιάζει κάθε ενέργεια –ή, καλύτερα «μη ενέργεια»– του Σημίτη. Έτσι όταν ο μητροπολίτης Πειραιώς κ. Καλλίνικος μίλησε για να τα μαζέψει αργότερα, περί «νάνων ηγετών» σύμπαντες οι ορθοτομούντες αριστεροί(;) ξεσηκώθηκαν για την βλασφημία. Νάνος ένας πρωθυπουργός!

Όμως στις δημοκρατίες η κριτική –ακόμη και η βάνανυση– των δημοσίων προσώπων είναι όχι ευκτέα αλλά επιβεβλημένη. Θυμηθείτε τον Κλίντον της Μόνικας ή τον Μπλαιρ του ασώτου υιού. Το απυρόβλητον όμως του πρωθυπουργού εν Ελλάδι συντείνει στην θωράκιση αυτής της περιέργης αλαζονείας που σφραγίζει επαναληπτικά την εξουσία. Απυρόβλητον δεν σημαίνει μόνο μη κριτική αλλά και μη διάλογος: τουτέστιν μη δημοκρατία.

Έρχομαι τώρα στο ανεύθυνο: Επ' εσχάτων ο πρωθυπουργός, χαμηλών έως ανύπαρκτων τόνων αλλά εργατικός και πείσμων, απλώς προεδρεύει. Αφού ο αυτόματος πιλότος απέδωσε ως προς την σφικτή δημοσιονομική πολιτική και την ΟΝΕ –λέγε με Γιάννο–, τώρα για το μέγιστο και κρισιμότερο ζήτημα του τόπου δηλαδή την Ολυμπιάδα των τρισεκατομμυρίων και της άλωσης του λεκανοπεδίου αποφασίζουν η κ. Γιάννα εκ μέρους του Ομίλου Αγγελόπουλου και των ευρωπαϊκών κονσόρτσιουμς, ο κ. Συναδινός εξ ονόματος των επιχειρήσεων Κόκκαλη, κάποιοι άλλοι κύριοι που εκπροσωπούν τον Λάτση, ο κ. Λιάσκας που εκπροσωπεί την «Αριστερά» και το Συγκρότημα Λαμπράκη και ο κ. Λαλιώτης που απλώς εμπλέκει τα διαπλεκόμενα. Ο κ. Σημίτης απλώς προεδρεύει και ο κ. Πάγκαλος, κατά τεκμήριον ανωτάτη αρχή εκ μέρους του κράτους ως προς τους Αγώνες, απλώς διακόπτει κορδέλες στο Αιγαίο.

Ελπίζω κάποτε οι πολίτες αυτού του τόπου –οι κ.κ. Χλίδογλου, Μικρομεσαιόι και Υιοί– να διακόψουν τον ανεύθυνο φιλέορτον βίο τους και να «πυροβολήσουν», με όσα όπλα τους παρέχουν οι δημοκρατικοί θεσμοί, τους απυρόβλητους.

Στέφανος Προτεστάκης

ΙΔΕΑ!

Με την κατασκευή της μεγάλης είδησης, συγχρόνως κατασκευάζεται και το μεγάλο ατύχημα
P. Virilio

Προτείνω, ενόψει των θερινών διακοπών και της –συμπεφωνημένης– έλλειψης ειδήσεων, και ακολουθώντας την πάγια πολιτική των επαναλήψεων που εφαρμόζει όλη η τηλεόραση –ιδιωτική και δημόσια–, να μεταδίδουν τα κανάλια μας στα δελτία ειδήσεων ως ειδήσεις τις παλαιότερες μεγάλες τους επιτυχίες.

Έτσι με πολλή χαρά θα ξαναβλέπαμε στις ειδήσεις των 8:30 που μεταδίδονται 7:30 μ.μ. το σήριαλ Τζούλιας-Τόλη ή Βάσιας-Απόστολου ή Λυκουρέζου-Κατσαντώνη ή, το καλύτερό μας, Γιαννόπουλου-Κατριβάνου. Για να μην αναφερθούμε στις μεγάλες πιένες του σήριαλ εισαγγελέως-τρανσέξουαλ με όλη την ανάλογη φιλολογία ή Μάκη-Κορκολή με τα σχετικά, καυτά, ντοκουμέντα.

Πρόκειται, νομίζω, για μια ριζοσπαστική ιδέα που θ' αλλάξει επί τα βελτίω το τηλεοπτι-

κό τοπίο και θα καταδείξει για μιαν εισέτι φοράν ότι η τηλεόραση δεν μεταδίδει αλλά κατασκευάζει την είδηση και ότι, γυάλινη ούσα, δεν έχει ουδεμία σχέση με την πραγματικότητα αλλά συνιστά καθεαυτή, πραγματικότητα. Έστω και γυάλινη ή εικονική. Δείχτε τους λοιπόν επαναλήψεις. Έτσι όπως τους έχετε διαμορφώσει, δεν θα καταλάβουν την διαφορά.

Ουμβέρτος Έκος

ΟΙ «ΘΕΣΜΟΙ»

Αντιγράφουμε επακριβώς:

Οι «θεσμοί» είναι για να λειτουργούν ακόμη και όταν ανακύπτουν λόγοι «ανωτέρας βίας». Γι' αυτό επιμένουμε στην καλοκαιρινή δεξίωση του ΟΠΕΚ Πειραιά και περιμένουμε τον... κ.λπ. κ.λπ. Υπογραφή:

Ο Πρόεδρος ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΝΤΑΓΙΑΣ

Έτσι, κύριε Γιώργο μου, εγώ πάντοτε έλεγα ότι οι θεσμοί πρέπει να μπαίνουν σε εισαγωγικά...

Σ.Ν.

- στη Σάμο υπάρχει ένας θρύλος που λέει ότι μια μεγάλη πυρκαγιά θα ξεσπάσει και θα κάψει όλο το νησί, εκτός αν θυσιάσουν στη φωτιά μια μεγαλοκοπέλα που είναι τρανή και υπουργίνα, το όνομά της το μικρό θα ξεκινά από Β και το επίθετο από Π;

- ότι κακώς δεν την θυσίασαν;

- με όλη την πυροσβεστική δύναμη στις πυρκαγιές ευτυχώς που δεν κλειστήκαμε σε κάνα ασανσέρ γιατί θα μας απεγκλώβιζαν καλό Σεπτέμβρη;

- οι Τούρκοι χαρακτήρισαν την επέκταση των κατεχόμενων, διορθωτική κίνηση της εισβολής επειδή εκείνη την ημέρα ο φαντάρος που είχε τους χάρτες είχε πάθει μια ψιλοναυτία και σταμάτησε νωρίτερα την εκδρομή;

- οι κάτοικοι της Μυκόνου πολύ ενοχλούνται που όλα τα ΜΜΕ ασχολούνται με την Σάμο και κανείς δεν μιλάει για το δικό τους νησί;

- ετοιμάζουν μηνύσεις για αθέμιτο ανταγωνισμό επειδή αυτοί ζουν σε έναν βράχο ξερό. Τι φταίνε αυτοί που δεν έχουν ούτε θάμνο να καεί;

ΕΙΝΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΟΤΙ...

- η μόνη αναπτυξιακή ελπίδα της Σάμου είναι ότι τώρα θα είναι φτυστή η Μύκονος;
- όλοι αναρωτιούνται αν ο Χριστόδουλος ευλόγησε τη φωτιά ή τα καμμένα;
- για τα κανάλια της κρατικής τηλεόρασης ουδέποτε υπήρξε έστω και μία μικρή εστία φωτιάς στα ελληνικά δάση;
- κι αυτό οφείλεται στην ετοιμότητα της ελληνικής κυβέρνησης και ειδικά του Άκη Τσοχατζόπουλου που κατηγορεί την ιδιωτική τηλεόραση για προβοκατόρικα ρεπορτάζ που δείχνουν πυρκαγιές;
- αφού φέτος είδαμε και πάλι τον Κουν να σκηνοθετεί τους Πέρσες, μπορώ να ελπίζω ότι τον χειμώνα θα δω καινούργια ταινία του Σακελλάρειου με νέα τραγούδια του Χατζιδάκι;
- ας γίνει και μια κρούση στον Χίτσκοκ. Μπορεί να του ξανάρθε η όρεξη.
- όταν ενημέρωσαν τον Γιωργάκη ότι οι Τούρκοι πήραν άλλα τριακόσια μέτρα στην Κύπρο απάντησε ατάραχος «Καθαρά; Δεν χτίζουν.»

B.M.

ΔΙΑΚΟΠΕΣ ΣΤΟΥΣ ΤΡΟΠΙΚΟΥΣ

Η παλιά *Μεγάλη μας Φίλη*, η ήδη εκσυγχρονισμένη, η διαπραγματευομένη στη Νέα Υόρκη, η πανταχού παρούσα στον Πολιτισμό, φροντίζει και το εξωτικό μέρος των διακοπών μας. Τα ραδιόφωνα μεταδίδουν ενθουσιαστικό μονόλογο Συνέλληνας στις ακτές του Μπαλί (ενν. Ινδονησίας μάλλον παρά του Μυλοποτάμου), περιεχομένου περίπου «πω πω τι ζω, μασάζ στο Μπαλί, τσίμπα με κούκλα μου κ.λπ.».

Το κλειδί της αντιαισθητικής και αντικοινωνικής αυτής διαφήμισης είναι ένα δάνειο διακοπών.

Ελπίζω να καταχωρηθεί και αυτή η συνεισφορά του Ιδρύματος στον Ετήσιο Κοινωνικό Απολογισμό Τράπεζας η οποία έβγαλε πλέον την Θλίψη από τους Τροπικούς.

Στ. Καφαντάρης

Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ

Την απουσία μιας συνολικής κρατικής πολιτικής για την ψυχική υγεία με άξονα την ψυχιατρική μεταρρύθμιση κατήγγειλαν οι λειτουργοί της ψυχικής υγείας στην ημερίδα που πραγματοποιήθηκε στο Δαφνί με θέμα: «Η διάψευση του οράματος της Ψυχιατρικής Μεταρρύθμισης - Η κρίση στο Δαφνί-κρίση της Ελληνικής Ψυχιατρικής». Στην ίδια εκδήλωση ασκήθηκε έντονη κριτική για την απόφαση του Υπουργείου Υγείας να εντάξει στο σύστημα ανοιχτής ψυχιατρικής εφημερίας το σεισμόπληκτο Δαφνί με τους 300 υπεράριθμους ασθενείς. Όλοι οι προβληματισμοί και οι προτάσεις της ημερίδας θα τύχουν επεξεργασίας απ' τους συνδικαλιστικούς και επιστημονικούς φορείς του ΨΝΑ στο πλαίσιο της οργάνωσης του 2ου Πανελλαδικού Συνεδρίου για την Ψυχιατρική Μεταρρύθμιση.

Σ.Λ.

ΤΟ ΚΟΥΙΖ ΤΟΥ ΑΝΤΙ

Εμπρός!!! Λάβετε όλοι μέρος στον ΜΕΓΑΛΟ διαγωνισμό του Αντί και κερδίστε τα εξής πλούσια δώρα: Αυτοκίνητα, τηλεοράσεις που να μην «πιάνουν» ALPHA, MEGA και ANTENNA, ταξίδια στη γη του πυρός (το Κιάτο δηλαδή), ταξίδια στο Κυτό (το οποίο ανησυχεί λόγω της συνωνυμίας), θέσεις στο μικρό Φεστιβάλ της Επιδάου (πλάι σ' Εκείνον), πάρκινγκ στο μεγάλο, συνδρομές στο *Αντί*, οικόπεδα σε πρώην δασικές περιοχές, δασικές περιοχές απευθείας, δασικές περιοχές προς οικόπεδο. Ποίηση, δασικές περιοχές προς εμπρησμό, -just for fun-, το σπίτι του πρωθυπουργού στους Αγ. Θεοδώρους (προς εμπρησμό), κι άλλα αυτοκίνητα, ελικόπτερα, ελικόπτερα προς κατάσβεση των πυρκαγιών, πυροδοτικούς μηχανισμούς, αερόθερμα, κι άλλες συνδρομές στο *Αντί*, ανταλλαγές του *Αντί* με Nitro, ανταλλαγές Nitro με BHMA, τοστιέρες, διακοπές στην Επίδαυρο, μέσω μικρής Επιδάου, συνδρομές στη «Μικρή Λουλού», δύο κιλά προϊόντων αγροτουρισμού της επιλογής σας, ένα κιλό της επιλογής ΤΟΥ, μια κυβερνητική θέση σε δύο εισιτήρια μετ' επιστροφής για BADEN-BADEN, δυο εισιτήρια (μονά) για ΜΕΘΑΝΑ-ΜΕΘΑΝΑ.

Ιδού τώρα ο διαγωνισμός. Προβλέψτε, απαντήστε και κερδίστε:

- 1) Θα γίνουν τελικά οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004;
- 2) Αν γίνουν ποιος θα είναι τότε ο (η) πρωθυπουργός;
- 3) Που θα βρίσκεται η κ. Γιάννα Αγγελοπούλου;

- 4) Ποιος θα είναι ο πρόεδρος των Ολυμπιακών Αγώνων;
- 5) Ποιος θα είναι ο πρόεδρος του Ολυμπιακού;
- 6) Που θα βρίσκεται ο κ. Κόκκαλης;
- 7) Που θα παίζει ο Ζε Ελίας;
- 8) Ποιος θα τραγουδήσει στην τελετή εγκαινίων;
- 9) Πως θ' αντιδράσει ο κ. Νταλάρας;
- 10) Θα υπάρξουν -και πού- πυρκαγιές το θέρος του 2004;
- 11) Πόσοι εμπρηστές θα συλληφθούν;
- 12) Αλβανοί, Τούρκοι, Βλάχοι, Μαυριτανοί, άλλη υπηκοότητα;
- 13) Θα παραστεί στην τελετή εγκαινίων ο κ. Σάμαρανγκ;
- 14) Θα ζει ο κ. Σάμαρανγκ;
- 15) Πόσοι και ποιοι «αθάνατοι» δεν θα ζουν (βάλτε τα δυνατά σας);
- 16) Ποιον διακριτό ρόλο θα έχει αναθέσει στον κ. Αβραμόπουλο ο κ. Χρήστος;
- 17) Πως θα λέγεται το νέο κόμμα;
- 18) Μασάει η κατσίκια ταραμιά;
- 19) Άλλα εδέσματα;
- 20) Ποιος θα μένει στο -άδειο- κελί του κ. Κοσκωτά;
- 21) Τι θα έχει βουλιάξει τη χώρα: Η Ολυμπιακή, οι Ολυμπιακοί, ο Ολυμπιακός;
- 22) Ρουφάει η κατσίκια κόκα-κόλα, το επίσημο ποτό της Ολυμπιάδας κ. Σωκράτη μου;

Τις απαντήσεις σας στείλετε στη διεύθυνση του περιοδικού υπ' όψιν κ. Μάνου Στεφανίδη

Η δια του εισαγγελέως ανάπτυξη του τόπου

του Στέλιου Π. Καφαντάρη

Οι επιστολές Καραμανλή-Σημίτη που δημοσιεύτηκαν στις εφημερίδες της 11.7.2000, δεν μας έκαναν σοφότερους περί τα διαπλεκόμενα, έδειξαν όμως πόσο ρηχός μπορεί να καταντήσει ο διάλογος προεξαρχόντων πολιτικών ανδρών.

Εν γένει η αλληλογραφία αρχηγών παρουσιάζει προβλήματα εφαρμογής καθόσον τα πολιτικά πρόσωπα είναι διαρκώς στην δημοσιότητα, στη Βουλή ή στα Μέσα. Θα δικαιολογείτο επιστολική επικοινωνία μόνο για θέματα που και τα δύο μέρη συμφωνούν να μείνουν απόρρητα για κάποιο διάστημα, όπως είναι κυρίως ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και άμυνας¹. Επιλέγοντας αυτόν τον τρόπο επικοινωνίας, ο Καραμανλής θέλησε να διατηρήσει ένα θέμα στην δημοσιότητα, δεδομένης της ισχυρής πιθανότητας δημοσιοποίησης –και με τρόπο που θα τον κολάκευε. Είχε τον χρόνο να διατυπώσει τις σκέψεις του, αποφεύγοντας τους δημοσιογραφικούς μυρικασμούς, και επιπλέον είχε το πλεονέκτημα της έκτασης, καθώς η απάντηση του Πρωθυπουργού φυσικά θα ήταν βραχύτερη.

Το αποτέλεσμα ωστόσο δεν ικανοποιεί. Η επιστολή του είναι ένα άνευρο και ανούσιο παρασκεύασμα που εμμένει σε μιαν ιδέα αμφίβολης λειτουργικότητας, ως εάν ήταν πανάκεια, αυτή της συγκρότησης Ανεξάρτητης Διοικητικής Αρχής για τον έλεγχο συμβάσεων έργων και προμηθειών του Δημοσίου².

Η Αξιωματική Αντιπολίτευση έχει κατά τεκμήριο και δικαιώματα και δυνατότητες ελέγχου κάθε σύμβασης³. Με την πρόταση για εγκατάσταση άλλης, έστω ανεξάρτητης ελεγκτικής αρχής, η ΝΔ απεμπολεί σαφώς δικά της δικαιώματα και υποχρεώσεις. Αντίθετα, σύμφωνα και με τα όσα γράφτηκαν παραπάνω, η μόνη ορθολογική αιτία αλληλογραφίας με τον Πρωθυπουργό θα ήταν η αναφορά συγκεκριμένων ενδείξεων εκτεταμένης διαφθοράς που αν αποκαλυπτόταν θα εμείωνε ακόμα και το κύρος της χώρας⁴.

Από την άλλη πλευρά η απάντηση Σημίτη, όσο και αν ήταν αναμενόμενη, εί-

ναι τουλάχιστον αμετροεπής. Πώς θεωρεί ο Πρωθυπουργός π.χ. ότι «... οι κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ ολοκλήρωσαν τα τελευταία χρόνια ένα επαρκέστατο θεσμικό πλαίσιο για τη διαφάνεια στις κρατικές προμήθειες και τα δημόσια έργα...» όταν τόσες αναθέσεις βρίσκονται στον εισαγγελέα και όταν ο ίδιος ανάγκαστηκε να αποσύρει το νομοσχέδιο για το βιντεολόττο την υστάτη στιγμή αδειάζοντας τους υπουργούς του⁵;

Δηλαδή αν δεν υπήρχε η πίεση της αντιπολίτευσης στη Βουλή, το σκανδαλωδέστατο εκείνο νομοσχέδιο θα είχε υπερψηφιστεί περνώντας δήθεν όλους τους θεσμικούς ελέγχους που αναφέρει ο Πρωθυπουργός, ενώ το επαρκέστατο θεσμικό πλαίσιο για την διαφάνεια θα αναζητούσε νέες εργολαβικές προκλήσεις.

Τέλος, η εμμονή του Κ. Σημίτη στην εμπλοκή των εισαγγελέων⁶ δείχνει τουλάχιστον ευθυνοφοβία. Υπάρχουν και πολιτικές παρεμβάσεις πριν από τις δικαστικές. Δεν χρειάζεται μόνο να είναι σύννομη η προμήθεια⁷ αλλά να είναι και κοινωνικο-οικονομικά επιβεβλημένα. Η διεκπεραίωση των προμηθειών και των έργων του δημοσίου αποτελεί ύψιστο πολιτικό ζήτημα, δεν μπορεί να ανατίθεται στην εισαγγελία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η συμφωνία για το απόρρητο διέπεται από τους νόμους ενός κλασικού προβλήματος στρατηγικής που περιγράφεται ως «δίλημμα των προφυλακισμένων». Το μέγιστον όφελος προέρχεται από την αλληλοϋποστήριξη των συλληφθέντων –να μην δημοσιευθούν οι επιστολές, στην περίπτωση Καραμανλή-Σημίτη. Η υποκειμενικά βέλτιστη τακτική ωστόσο, που επιλέγεται κατά κανόνα, είναι η ομολογία. Η επιλογή Σημίτη για τη δημοσίευση προλαβαίνει τη μεγαλύτερη ζημιά που θα επέσυρε η δημοσίευση τους από τον Καραμανλή, επισπράττοντας μόνο το κόστος από την επαναφορά του θέματος της διαπλοκής και τα επακόλουθα της δημοσιοποίησης (χλιαρή απάντηση, το κυριότερο).
2. Η πρόταση σε πρώτο επίπεδο θα ενισχύσει την πολυδιάσπαση του ελέγχου, την πολυνομία και τη ρουσφετολογία. Το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους όσο και αν δεσμεύεται να καθοδηγεί τα Υπουργεία

αποδεδειγμένα είναι η πρώτη βαθμίδα ελέγχου. Το Συμβούλιο της Επικρατείας είναι σαφώς η δεύτερη. Αλλά και το Ελε-

γκτικό Συνέδριο έχει κατα καιρούς δείξει τον πατριωτισμό του.

3. Πέραν της επίσημης ιδιότητάς της, του κοινοβουλευτικού ελέγχου, η οποία κατά καιρούς φθάνει στα άκρα της εξατομίκευσης, έχει προφανώς οπαδούς, φίλους, και μέλη του κόμματος σε όλα τα Υπουργεία και τα Μέσα, άρα γνωρίζει τα πράγματα εκ των έσω και μπορεί να περιορίσει την διαφθορά, αν θέλει.
4. Ένα πρόχειρο κριτήριο για την εθνική σημασία των σκανδάλων θα ήταν η τήρηση ακόμα και από τον Κ. Σημίτη του απορρήτου της επιστολής μέχρι την πλήρη διαλεύκανση τους. Ένα τέτοιο παράδειγμα θα ήταν λ.χ. το περσινό σκάνδαλο της Λόχληντ αν τύχαινε να το μάθαινε πρώτος ο Καραμανλής, καθότι έλαβε χώρα επί της βασιλείας της ΝΔ. Ατυχώς πρόλαβε το Αμερικανικό Δημόσιο με τις γνωστές συνέπειες.
5. Βλ. και «Βιντεολόττο - Παικτός Κοινοβουλευτισμός», *Αντί*, τ. 698, 29/10/99.
6. «... Δεν προσκομίζετε τίποτε συγκεκριμένο το οποίο ούτως ή άλλως εάν υπήρχε θα έπρεπε να το καταθέσετε στον εισαγγελέα...». Είναι γνωστόν ότι αρκετές υποθέσεις εργολαβιών και προμηθειών έχουν πάρει το δρόμο της δικαιοσύνης, μάλιστα μερικοί από τους μεγαλύτερους εργολάβους ήδη διώκονται. Βεβαίως η διαλεύκανση των υποθέσεων καθυστερεί εκ της φύσεως της δικονομίας αλλά και εκ των πιέσεων των εμπλεκόμενων. Η σκανδαλογία είναι τόσο εκτεταμένη ώστε από το 1998 ο Προϊστάμενος της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Αθηνών κ. Κολιοκώστας παρήγγειλε να διερευνηθούν αρκετά παραδείγματα διαπλοκής, βλ. και «Κύριε Κολιοκώστα, αρχίστε από τα εύκολα!», *Αντί*, τ. 663, 19/6/98.
7. Φερ' ειπείν, είναι γεγονός ότι δεν απαγορεύεται ρητά σε πράκτορες της Στάζι ή άλλων μυστικών υπηρεσιών να λάβουν μέρος σε εργολαβίες του Ελληνικού Δημοσίου.

«Κλεφτάκος και πρακτοράκος» ή «**σημαντικός πράκτορας** της KGB και της Στάζι»;

του Ρεπόρτερ

Τα έγγραφα της Στάζι για τον Σ. Κόκκαλη που αποκάλυψε μέχρι τώρα το *Αντί* είναι στην πλειοψηφία τους κωδικοποιημένες και απόρρητες αναφορές δράσης προς τα κεντρικά της υπηρεσίας ή σήματα από αυτήν με εντολές δράσης προς τον Rocco ή τον Kaskadeur. Ως εκ τούτου τηρούν στο έπακρο τις αρχές της μυστικότητας και δεν αποκαλύπτουν παρά μόνο τις αναγκαίες πληροφορίες για τους χειριστές των διαφόρων επιχειρήσεων στις οποίες είχε εμπλακεί ο Σ. Κόκκαλης. Από την άλλη πλευρά οι δημοσιογραφικές πληροφορίες δεν επαρκούν για την πλήρη ερμηνεία των γεγονότων που καταγράφονται σε αυτές τις αναφορές. Εκτιμούμε ότι για να κατανοηθούν πλήρως όλες οι διαστάσεις τους, πρέπει να παρατεθούν και οι απόψεις άλλων μυστικών υπηρεσιών για τον πράκτορα Kaskadeur, το πώς δηλαδή έβλεπαν και αντιμετώπιζαν τη δράση του αντίπαλοι πράκτορες.

Σημειώνουμε ότι οι μυστικές δραστηριότητες του Κόκκαλη ήταν γνωστές στις μυστικές υπηρεσίες της Δυτικής Γερμανίας πολύ πριν την αποκάλυψη των αρχείων της Στάζι.

Πρώην στέλεχος της γερμανικής Υπηρεσίας Πληροφοριών BND μας πληροφόρησε ότι η Βόννη γνώριζε πολύ πριν την κατάρρευση της Ανατολικής Γερμανίας τη δράση του Σωκράτη Κόκκαλη ως

πράκτορα της Στάζι, αλλά δεν τον αποκάλυψε στις ελληνικές αρχές ή στις υπηρεσίες του NATO, επειδή «είχαν διεισδύσει στις επιχειρήσεις του» και μέσω αυτού παρακολουθούσαν τις κινήσεις της Στάζι και κυρίως της KGB. «Αν τον αποκαλύπταμε, τότε η Στάζι θα έβρισκε κάποιον άλλον που πιθανόν να μην τον ανακαλύπταμε ποτέ», εξήγησε.

Σύμφωνα λοιπόν με παλαιότερες εκθέσεις ανθρώπων της BND που παρακολουθούσαν τον Κόκκαλη, η Intracom ανήκε απευθείας στο τμήμα HVA-Sector Wissenschaft und Technik¹ της MfS² (Στάζι) (HVA-SWT) και δρούσε στο πλαίσιο της γενικότερης επιχείρησης κλοπής τεχνολογίας Komplexprogramm 2000³. Το τμήμα HVA-SWT της MfS συντόνιζε τη δράση του με τον «Εμπορικό Συντονισμό» (Kommerzielle Koordinierung ή Ko Ko), την υπηρεσία δηλαδή που καθοδηγούσε και επόπτευε τις κλοπές τεχνολογίας από τη Δύση. Καθοδηγητής της Ko Ko του Κόκκαλη ήταν ο στρατηγός της Στάζι και οικονομικός εγκέφαλος της Αν. Γερμανίας Alexander Schalck Golodkowski⁴, ο οποίος το 1985 φιλοξενήθηκε στην Ελλάδα από τον Κόκκαλη. Στη συνέχεια παραθέτουμε μια από τις εκθέσεις που συντάχθηκαν με θέμα τη δράση του Κόκκαλη για λογαριασμό των γερμανικών μυστικών υπηρεσιών.

ΜΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΟΓΕΡΜΑΝΙΚΩΝ ΜΥΣΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο Σ. ΚΟΚΚΑΛΗΣ:

Πρόκειται για τον ελληνικής ιθαγένειας Σ. Κόκκαλη, γεννηθέντα στην Αθήνα την 27.5.1939, ο οποίος περιγράφεται από τους δικούς του με τον αντιφατικό χαρακτηρισμό «ένας καπι-

ταλιστής στην πράξη και κομμουνιστής στην θεωρία». Γονείς του οι Πέτρος και Νίκη, γεννηθέντες το 1915 και 1920. Ο **Πέτρος Κόκκαλης** ήταν ένας εξαιρετος έλληνας επιστήμονας, αριστερών αντιλήψεων (πρώην κομμουνιστής).

Μετά τον εμφύλιο πόλεμο στην Ελλάδα, η οικογένεια Κόκκαλη φυγαδεύτηκε αρχικά στη Ρουμανία. Ο Σ. Κόκκαλης φοίτησε σε σοβιετικό σχολείο και έλαβε ένα απολυτήριο αντίστοιχο με το γερμανικό. Στη συνέχεια, η οικογένεια

Κόκκαλη μετακόμισε στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας (ΛΔΓ) και εγκαταστάθηκε στη Λειψία, όπως και πολλοί άλλοι έλληνες κομμουνιστές. Ο Σ. Κόκκαλης σπούδασε Φυσική στο Πανεπιστήμιο της Λειψίας, αφού ολοκλήρωσε την εκπαίδευσή του στη γερμανική γλώσσα.

Κατά τη διάρκεια των σπουδών του στη Φυσική απέκτησε με την υποστήριξη της μυστικής υπηρεσίας MfS (σ.σ. Στάζι) το δικαίωμα να φοιτήσει για δύο χρόνια στην Μόσχα, ως επισκέπτης φοιτητής. Παρά το ότι φοίτησε εκεί επίσημως για δύο χρόνια, δεν πήρε κανένα πιστοποιητικό σπουδών. Σύμφωνα με πληροφορίες στελέχους της KGB, κατά τη διάρκεια της διαμονής του (στη Μόσχα) ο Σ. Κόκκαλης έθεσε τις βάσεις για την εκπαίδευση που ακολούθησε από την KGB σε θέματα μυστικής διπλωματίας. Στη συνέχεια ο Σ. Κ. γύρισε στην ΛΔΓ, με την υποχρέωση να εργαστεί για τις μυστικές υπηρεσίες της KGB. Έτσι με αυτού του είδους τη συνεργασία τέθηκε ο πρώτος λίθος για τη σπουδαιότερη επιχείρηση του Συμφώνου της Βαρσοβίας κατά της Δύσης και του NATO.

Στις αρχές της δεκαετίας του '70 ο Σ. Κ. ίδρυσε με πρωτοβουλία της MfS και τη συμμετοχή της Κο Κο την εταιρεία εισαγωγών-εξαγωγών Integra⁵. Η επιχείρηση αυτή της ΛΔΓ συνενώθηκε στη συνέχεια με τον Οργανισμό Εξωτερικού Εμπορίου VEB-AHB Elektrotechnik και ασχολούνταν κυρίως με τις εξαγωγές τηλεπικοινωνιακών συσκευών, οι οποίες διετίθεντο σε τιμές-dumping σε χώρες της Δύσης. Παρά το γεγονός ότι υπό τη διεύθυνση του Σ. Κόκκαλη η Integra αποτέλεσε ένα σημαντικό αγωγό συσκευών για την οικονομία της Ανατολικής Γερμανίας, οι εξελίξεις στις αρχές της δεκαετίας του '80 στην Ελλάδα προκάλεσαν τον «επαναπροσδιορισμό» του ρόλου του Σ. Κόκκαλη από τη Στάζι και την KGB.

Όταν ο Παπανδρέου -στενός φίλος της οικογένειας Κόκκαλη- εκλέχθηκε το 1981 ως ο πρώτος σοσιαλιστής πρωθυπουργός στην Ελλάδα, οι μυστικές υπηρεσίες του ανατολικού μπλοκ δεν θα έχαναν καμία ευκαιρία και γνώριζαν ότι η ένταξη της Ελλάδας στο NATO και την ΕΟΚ δεν θα αποτελούσε εμπόδιο κατ' ουδένα τρόπο.

Ο Σ. Κόκκαλης επέστρεψε στην Ελλά-

Beaufehaltungsbüro
 Firmen- und Personalausweise

Der griechische Staatsangehörige

Stefanos KOKKALIS
geb. am 27.03.1929 in Athen

ist Inhaber der Firma

INTRACOM S.A. Hellenic
Telecommunications and Electronics Industry
18 5 km New Markopoulo Ave.
190 02 Peania GREECE
Tel. 064 4001-5 und 084 3715
Fax 064 4378 und 084 3718

Gegenstand des Unternehmens:

Entwurf, Entwicklung, Herstellung und Wartung von elektronischer und Telekommunikations-Ausrüstung, Entwicklung von Software für digitale Telekommunikation und Netzwerke.

1. Vorbemerkung

Wegen der Komplexität des zu KOKKALIS erarbeiteten Ermittlungsergebnisses erscheint es sinnvoll, kurz auf den Hintergrund einzugehen, vor dem der Fall KOKKALIS zu sehen ist.

Wie zum politischen Umfeld im Osten (hier insbesondere die Vereinigung Deutschlands) war es unsere Beschaffung westlicher High-Tech eine Hauptaufgabe der griechischen Nachrichtendienste MfS (Ministerium für Staatssicherheit der DDR) und KGB. Systembedingt gelang es den Staaten der Warschauer Paktes nicht, dem sich immer stärker abzeichnenden Technologiegefälle zum Westen einen Anstoß zu berechnen. Somit kam dem illegalen Technologie-Transfer eine immer größere Bedeutung zu.

Zunehmend bediente man sich bei der Jagd auf westliche klassische Nachrichtendienstliche Methoden. Anzuzeigen war es die Außennachrichtendiensten, über deren westliche Vernetzung ihnen Einblicke in die zunehmende Tendenz systematisch geplant und durchgeführt wurden. Es gelang es dem von Schachtel-Organisationen gebildeten Bereich "Kooperative Koordinierung (Kuko)", in ökonomischen Bereich "Mikroelektronik" der DDR zu über 80 Prozent durch illegale Beschaffung nachzuliefern zu organisieren. In westlichen Staaten, die aufgrund ihrer EG- und NATO-Zugehörigkeit internationalen Beschränkungen unterliegen wurden Firmen wie INTRACOM gegründet, die die Aufgabe des illegalen Technologie-Transfers übernahmen.

2. Ergebnisse zu G.K.

Die weiteren Recherchen zu S.K. führten zu einer Ermittlung der bereits vorliegenden technischen deutschen Verzeichnisse. INTRACOM S.A. Hellenic, ab dem 1981 vorliegende Antragsunterlagen, war für die DDR (auch für die UdSSR) als der Bestimmung im Bereich des illegalen Technologie-Transfers vorgesehen der RGA-Station (s. Anlage 1).

Μια από τις εκδόσεις των μυστικών υπηρεσιών της Βόννης για τις σχέσεις του Σωκράτη Κόκκαλη με τη Στάζι.

δα επιφορτισμένος με αποστολή μυστικού πράκτορα από τη Στάζι και την KGB. Επίσημως η επιστροφή του στην Ελλάδα συνδέθηκε με το θάνατο του πατέρα του και την επανασύνδεση των οικογενειακών δεσμών. Στην πραγματικότητα μέσω του Κόκκαλη, ενός στελέχους δηλαδή της MfS, θα οργανωνόταν στην Ελλάδα μια από τις σημαντικότερες επιχειρήσεις κατασκοπείας του ανατολικού μπλοκ στην εποχή του Ψυχρού Πολέμου.

Με βάση το γεγονός ότι στην Ελλάδα υπήρχαν οι σπουδαιότερες στρατιωτικές βάσεις των ΗΠΑ στο NATO, οι οποίες το Σεπτέμβριο του 1983 εξασφάλισαν από τον Παπανδρέου την παραμονή τους για άλλα πέντε χρόνια στην Ελλάδα, η αναβάθμιση των ραδιοεπικοινωνιών της KGB στο Αιγαίο έλαβε πρώτη προτεραιότητα. Επιπροσθέτως ο Σ. Κόκκαλης ανέλαβε το έργο να υποστηρίξει την κυβέρνηση μέσω του Τύπου -δια της ιδρυθείσης από τον ίδιο αριστερής εφημερίδας *Επικαιρότητα* και, δια του κατά τον ίδιο τρόπο, συσταθέντος ραδιοφωνικού σταθμού. Αυτά τα μέσα εξυπηρετούσαν επίσης την αποστολή μυστικών (κατασκοπευτικών) πληροφοριών στους πράκτορες του Συμφώνου της Βαρσοβίας που δρούσαν στη Δύση.

Η ίδρυση -από τον Σ. Κόκκαλη με εντολή και χρήματα της Στάζι- της εταιρείας Intracom A.E. δε διευκόλυνε μόνο την επιχείρηση κατασκοπίας. Η Ιντρακόμ έγινε και η σημαντικότερη πηγή τεχνολογίας από τη Δύση (σ.σ. για την ΛΔΓ). Για την KGB ιδιαίτερα (όπως επίσης και για τη σημερινή SWR) ο Σ. Κόκκαλης έγινε αναντικατάστατος. Όπως έχει ειπωθεί χαρακτηριστικά, η σημασία του Κόκκαλη τεκμηριώνεται από το γεγονός ότι αν και αλλοδαπός, πήρε την άδεια, επί ΕΣΣΔ ακόμα, να εγκαταστήσει εκεί το κρατικό Lotto/Toto.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ INTRACOM

... Μέχρι την πολιτική έκρηξη στις ανατολικές χώρες και ιδιαίτερα την επανένωση των δύο Γερμανιών, η παράνομη προμήθεια δυτικής υψηλής τεχνολογίας ήταν η κύρια αποστολή των αντιπάλων μυστικών υπηρεσιών MfS και KGB. Τα κράτη του Συμφώνου της Βαρσοβίας δεν κατάφεραν να αντιμετωπίσουν με τις δικές τους δυνάμεις την αυξανόμενη ανάπτυξη της τεχνολογίας στη Δύση. Γι' αυτό το λόγο αυξανόταν συνεχώς η σημασία της παράνομης εισροής τεχνολογίας.

Έτσι από τη μια μεριά υπήρχε η «κλασική» κατασκοπεία κι από την άλλη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ

GUILLEMETTE ANDREU

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟ ΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΤΩΝ ΠΥΡΑΜΙΔΩΝ

ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟ ΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΤΩΝ ΠΥΡΑΜΙΔΩΝ

GUILLEMETTE ANDREU

Μετάφραση
Γιώργος Σπανός

240 σελίδες
με 16 εικόνες εκτός κειμένου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

υπήρχαν οι οργανώσεις εξαγωγικού εμπορίου, μέσω των οποίων έκαναν τις εισαγωγές που απαγορευόταν από το embargo. Μέσω παράνομων εισαγωγών ο τομέας της Κο Κο κατάφερε υπό τη διεύθυνση του Schalck Golodkowski να εξασφαλίσει πάνω από το 90% της μικροτεχνολογίας στην ΛΔΓ. Στα δυτικά κράτη, στα οποία δεν υπήρχε κανένας εμπορικός περιορισμός εξαιτίας της ένταξής τους στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ιδρύθηκαν στη δεκαετία του '80 από την Κο Κο, την Στάζι και την ΚGB, με χρήματα της ΛΔΓ, έμπιστες επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας. Μέσα από αυτό το πρίσμα πρέπει να δει κανείς την Ιντρακόμ, ότι υπήρξε δηλαδή ένα τμήμα της παράνομης εισροής τεχνολογίας και ότι όπως δείχνουν τα φαινόμενα εργάζεται ακόμα προς το συμφέρον της ρωσικής κατασκοπευτικής υπηρεσίας SWR.

Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΙΝΤΡΑΚΟΜ

Η Κ.Ε του ΕΣΚΓ^ο αποφάσισε το 1980 την ενίσχυση της μικροηλεκτρονικής τεχνολογίας της ΛΔΓ. Έτσι η Γενική Διεύθυνση Επιστήμης και Τεχνολογίας της Στάζι άρχισε να εφαρμόζει το γνωστό στις δυτικές υπηρεσίες ασφαλείας Komplexprogramm 2000, το οποίο αποσκοπούσε στην συστηματική εξασφάλιση δυτικής τεχνολογίας για τα κράτη του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Ιδιαίτερα τους ενδιέφεραν:

- μικροηλεκτρονική
- τεχνολογία ηλεκτρονικών υπολογιστών
- κατασκευαστικά στοιχεία ημιαγωγών
- ψηφιακή τηλεφωνία
- δορυφορική τεχνολογία
- ψηφιακή επεξεργασία δεδομένων
- τεχνολογία τηλεπικοινωνιών.

Με την πλήρη ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η ΜfS, η Κο Κο και η ΚGB αντελήφθησαν ότι είχαν αποκτήσει την ευκαιρία να εξασφαλίσουν μέσω αυτής στο μέλλον ανώτερη δυτική τεχνολογία χωρίς διατυπώσεις. Έμπιστη πηγή που είχε τη διεύθυνση μιας γερμανικής τράπεζας στην Ελλάδα είπε ότι ο Σ. Κόκκαλης «ήρθε στην Ελλάδα με μια βαλίτσα γεμάτη λεφτά από τη ΛΔΓ και ίδρυσε την Ιντρακόμ από το τίποτα». Μέσα σε λίγα χρόνια η Ιντρακόμ έγινε ο κυριότε-

ρος ανταγωνιστής της Siemens στην Ελλάδα. Με την ικανή αυτή διεύθυνση η επιχείρηση κατέλαβε επίσης υψηλή θέση στο γενικότερο χώρο της ηλεκτρονικής βιομηχανίας, σε τέτοιο βαθμό που έμοιαζε απίστευτο με τα δεδομένα της Ελλάδας.

«ΣΥΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ» ΤΗΣ ΙΝΤΡΑΚΟΜ

Όπως εκτέθηκε προηγουμένως, ο Σ. Κόκκαλης και η Ιντρακόμ εξυπηρετούσαν τη διοικητική (logistic) υποστήριξη των επιχειρήσεων κατασκοπείας της ΜfS και της ΚGB. Γι' αυτό οι παράνομες προμήθειες τεχνολογίας ήταν ιδιαίτερης σημασίας. Με την υπόσχεση της απόλυτης προστασίας της πηγής έγινε γνωστό επίσης ότι η Ιντρακόμ δεν είχε εμπλακεί αβασίμως με τις αγοραπωλησίες όπλων της IMES'...

Η Ιντρακόμ εδραίωσε την παράνομη προμήθεια υψηλής τεχνολογίας για το ανατολικό μπλοκ με επίσημες συναλλαγές οι οποίες γινόντουσαν, μεταξύ των άλλων, με την εταιρεία εξαγωγών RFT στο Ανατολικό Βερολίνο (νυν SEL). (Για μια περαιτέρω διασαφήνιση των πραγματικών περιστατικών μπορούν να ερωτηθούν τα αναμνησθέντα πρόσωπα εκείνη την εποχή και μάλιστα να κληθούν ως μάρτυρες).

Περαιτέρω, η Ιντρακόμ διατηρούσε επίσημες σχέσεις με τη γερμανική Siemens και προμηθευόταν τεχνολογία από τα τμήματα ημιαγωγών και τεχνολογίας ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Αυτά σημείωναν οι μυστικές υπηρεσίες της Δυτικής Γερμανίας. Οι εκτιμήσεις τους δεν μπορούν βεβαίως να χαρακτηριστούν ότι είναι έργο «ευφάνταστης γραφίδος».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γενική Διεύθυνση Επιστήμης και Τεχνολογίας.
2. Ministerium für Staatssicherheit.
3. Σύνθετο Πρόγραμμα 2000.
4. Alexander Schalck Golodkowski ή «χοντρούλης Schalck», φίλος, καθοδηγητής και φιλοξενούμενος του Κόκκαλη στην Ελλάδα.
5. Η Integra υπάρχει ακόμη.
6. Η Κ.Ε. του Κ.Κ. Ανατολικής Γερμανίας.
7. Η IMES ήταν η κυριότερη εταιρεία εμπορίας όπλων της Ανατολικής Γερμανίας και της Στάζι.

Οι ανατροπές στα εργασιακά, το ξεχασμένο 35ωρο κι ο μετέωρος κοινωνικός διάλογος

του Α. Ψάλτη

Σε θερμό φθινόπωρο φαίνεται ότι θα οδηγήσει η αναμέτρηση που ξέσπασε μεσούντος του θέρους, όταν η κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι θα προωθήσει πέντε ανατροπές των εργασιακών σχέσεων, ισχυριζόμενη ότι με τα μέτρα αυτά θα δημιουργηθούν 300.000 θέσεις εργασίας. Η κυοφορία των μέτρων και η ανακοίνωσή τους προκάλεσαν τις αντιδράσεις των εργαζομένων και των κομμάτων της αριστεράς, τροφοδότησαν σοβαρές ενδοκυβερνητικές τριβές, ενώ η Ν.Δ. και η εργοδοτικοί φορείς υπερακοντίζουν ότι πρέπει να υπάρξει «γενναιότερη» απελευθέρωση της αγοράς εργασίας.

ΤΑ ΜΕΤΡΑ

Το πρόβλημα της ανεργίας είναι οξύ. Παρότι στις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. παρουσιάζεται, για πρώτη φορά, μια κάμψη, στη χώρα μας έχει σκαρφαλώσει στο 12%, όταν η κυβέρνηση Παπανδρέου του 1993 μετρούσε τον πήχυ στο 9%. Η εκτόξευση της ανεργίας αποτελεί μία χαρακτηριστική απόδειξη για το ποιός πλήρωσε το κοινωνικό κόστος του «μονόδρομου» προς την ΟΝΕ. Θα περίμενε κανείς κατά τη νέα τετραετία η κυβέρνηση να εκπονήσει πολιτικές αναδιανομής του κόστους. Παρότι τα επίμαχα μέτρα λαμβάνονται με τη δικαιολογία ότι θα αντιμετωπίσουν την ανεργία, τίποτα το συγκεκριμένο δεν πείθει ότι εξυπηρετούν αυτό το στόχο.

Οι πέντε επίμαχες ανατροπές είναι οι εξής:

1. Ο εργοδότης μονομερώς (κι όχι σε συνεννόηση με το σωματείο, όπως ίσχυε μέχρι σήμερα) θα έχει το δικαίωμα να μικραίνει ή να μεγαλώνει το καθημερινό οκτάωρο εργασίας αναλόγως των αναγκών της παραγωγής, με μοναδικό περιορισμό όμως ότι ο χρόνος εργασίας θα υπολογίζεται σε ετήσια βάση. Με τη ρύθμιση αυτή ο εργοδότης γλυτώνει τις υπερωρίες κι ο εργαζόμενος χάνει ένα μέρος του, ήδη συρρικνωμένου, εισοδήματός του. Η κατάργηση των υπερωριών δεν οδηγεί στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, διότι δεν μειώνεται ο εργάσιμος χρόνος, απλώς ανακατανέμεται.
2. Γίνονται πιο ελαστικές οι ομαδικές απολύσεις για το 90%

των επιχειρήσεων, για όσες δηλαδή απασχολούν από 50 - 950 εργαζόμενους. Ποιος μπορεί να ισχυρισθεί ότι η ανεργία αντιμετωπίζεται με περισσότερες ομαδικές απολύσεις;

3. Το κράτος αναλαμβάνει την υποχρέωση να χρηματοδοτήσει κατά 25% την εργοδοτική ασφαλιστική εισφορά. Το μέτρο αυτό, με δεδομένη την επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού, θεωρείται μετέωρο, όπως παραδέχονται και κυβερνητικοί παράγοντες. Ούτε προβλέπεται κάποια ειδική φορολογία.
4. Μειώνονται οι υπερωρίες και η υπερεργασία, με προφανείς επιπτώσεις στο εργατικό εισόδημα.
5. Θεσμοθετείται η προσωρινή εργασία. Μια επιχείρηση θα μπορεί να δανείζει εργαζόμενους για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, σε μια άλλη επιχείρηση. Και πάλι δεν δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας, αλλά ανακατανέμονται οι υφιστάμενες με κυρίαρχο το ρόλο της εργοδοσίας.

ΣΥΜΠΙΕΖΕΤΑΙ ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ

Τα μέτρα δεν αφορούν στην αντιμετώπιση της ανεργίας. Στόχος τους είναι η αύξηση της παραγωγικότητας μέσα από τη συμπίεση του κόστους εργασίας. Αλλά το κόστος εργασίας στην Ελλάδα είναι το μικρότερο μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. Η χώρα μας διατηρεί κι άλλη μία ιδιαιτερότητα. Είναι η μοναδική χώρα μεταξύ των «15», που η έκρηξη κερδοφορίας των επιχειρήσεων δεν συνοδεύτηκε από τη δημιουργία νέων

θέσεων εργασίας, αλλά από την εκτίναξη της ανεργίας.

Μετά τις προτεινόμενες αλλαγές είναι πιθανό η στατιστική να καταγράφει λιγότερους ανέργους. Θα πρόκειται όμως για τρύν, που θα οφείλεται στην αλλαγή του τρόπου που ορίζεται ο εργαζόμενος και κατά συνέπεια ο άνεργος. Άλλη μία εκδοχή της νεοελληνικής πραγματικότητας, σύμφωνα με την οποία οι αριθμοί ευημερούν αλλά οι άνθρωποι πάσχουν.

ΤΟ 35ΩΡΟ ΩΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

Αναμφισβήτητα είναι αναγκαία η αλλαγή των υφισταμένων εργασιακών σχέσεων. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο δοκιμάζονται διαφορετικές στρατηγικές. Οι πιο προωθημένη εφαρμόζεται στη Γαλλία με το νόμο για το 35ωρο και στη Γερμανία με συμφωνία μεταξύ των κοινωνικών ανταγωνιστών, ενώ στην Ιταλία επίκειται η εφαρμογή του νέου νόμου. Κοινός παρονομαστής των τριών αυτών εμπειριών είναι η εργάσιμη εβδομάδα 35 ωρών.

Η γαλλική εμπειρία είναι η πιο μακροχρόνια (δύο χρόνια) και αποτέλεσε, κατά κάποιο τρόπο, τον πιλότο των αναζητήσεων στις ευρωπαϊκές χώρες.

Παρά τη δυσοίωση πρόβλεψη ότι το 35ωρο θα ήταν επιβλαβές για την ανταγωνιστικότητα της γαλλικής οικονομίας, τα αποτελέσματα είναι ενθαρρυντικά. Σε άρθρο της εφημερίδας *Λε Μοντ* (17 Ιουλίου), το οποίο επικαλείται άρθρο του αμερικανικού περιοδικού *Τάιμ*, γράφεται ότι «οικονομολόγοι και παρατηρητές, προβληματισμένοι, παραδέχονται λίγο λίγο ότι το 35ωρο δεν βλάπτει τη γαλλική ανταγωνιστικότητα» (Εφημ. *Η Αυγή* 18/7/2000). Στο ίδιο άρθρο υπάρχουν κι άλλες εκπλήξεις: το 35ωρο επέτρεψε να δημιουργηθούν 74.000 θέσεις εργασίας πέρσι και υπολογίζεται 165.000 φέτος, αριθμός σημαντικός αν και μικρότερος από τις αρχικές προβλέψεις.

Η ελληνική κυβέρνηση αποφεύγει να αξιολογήσει τη γαλλική εμπειρία και οχυρώνεται εκ προοιμίου πίσω από το επιφανειακό επιχείρημα πως άλλο η γαλλική και άλλο η ελληνική οικονομία. Κι όμως, με δεδομένο το χαμηλό εργατικό κόστος στη χώρα μας, υπάρχουν μεγαλύτερα περιθώρια

ΤΟ ΑΚΑΝΘΩΔΕΣ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Εν μέσω θέρους όπου λίγο έως πολύ οι εντάσεις και οι αντιπαραθέσεις στο εσωτερικό των κομμάτων αρχίζουν να βρίσκονται κάτω από μια γλυκιά καλοκαιρινή νάρκωση, ήρθε στο προσκήνιο της επικαιρότητας το ακανθώδες ζήτημα των εργασιακών σχέσεων. Ένα νέο «μέτωπο» ανοίγει για την κυβέρνηση όπου οι εξελίξεις πιθανόν να μην προδιαγράφονται ιδιαίτερα ευνοϊκές για την ίδια, εάν ληφθούν υπόψιν οι αντιδράσεις που προκλήθηκαν απ' την πλευρά των εργαζόμενων. «Εμείς δεν πάμε για χαράκιρι» δήλωσε κατηγορηματικά ο πρόεδρος της ΓΣΕΕ κ. Χρ. Πολυζωγόπουλος προειδοποιώντας την κυβέρνηση ότι δεν θα

δεχθούν οι εργαζόμενοι τις μονομερείς αποφάσεις της κυβέρνησης για αλλαγές στην αγορά εργασίας. Η ΓΣΕΕ έχει απορρίψει τα 5 σημεία των κυβερνητικών προτάσεων που αφορούν την διευθέτηση του χρόνου εργασίας, διεύρυνση απολύσεων, επιδότηση ασφαλιστικών εισφορών εργοδοτών, επέκταση μερικής απασχόλησης, προσωρινότητα εργασίας. Από την πλευρά της κυβέρνησης προβάλλεται σε όλους τους τόνους η διάθεση να εξαντλήσει όλα τα όρια του διαλόγου επιμένοντας ότι τα μέτρα αυτά κρίνονται αναγκαία για την μείωση της ανεργίας. Διά στόματος μάλιστα του κ. Ρέππα γίνονται και οι απαραίτητες «συστάσεις» προς

τους συνδικαλιστές: «δεν θα πρέπει πριν ξεκινήσει αυτός ο διάλογος ν' ανταλλάσσονται απόψεις που δυναμιτίζουν αυτή την προσπάθεια». Βασικό σημείο αιχμής στον διάλογο για το νέο σκηνικό που θα δημιουργηθεί στον τομέα της εργασίας είναι η εφαρμογή του 35ώρου. Η ΓΣΕΕ υπερασπίζεται το 35ωρο ενώ κυβέρνηση και ΣΕΒ τηρούν αρνητική στάση. Το γεγονός ότι παρόμοια με αυτά της κυβέρνησης μέτρα ισχύουν και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες –όπως τόνισε σε δηλώσεις της η ελληνίδα επίτροπος Άννα Διαμαντοπούλου– αποτελεί το πιο πειστικό άλλοθι για την κυβέρνηση. Όσο για το 35ωρο; Άλλα λόγια ν' αγαπιόμαστε: «Εί-

ναι υπεραπλούστευση να τοποθετηθεί κανείς υπέρ ή κατά του 35ώρου. Δεν προκύπτει ότι η μείωση του ωραρίου δημιουργεί οπωσδήποτε νέες θέσεις εργασίας». Οι δημόσιες τοποθετήσεις και οι αντιθέσεις που προκύπτουν ανάμεσα σε κορυφαία στελέχη της κυβέρνησης φανερώνουν ότι ο Κ. Σημίτης θα δυσκολευθεί να επιβάλλει τις θέσεις του. Η κυβέρνηση απευθύνεται στο φιλότιμο του Έλληνα όταν μιλάει για πάταξη της ανεργίας και προστασία του ανέργου. Μιας ανεργίας που ο δείκτης της σκαρφλώνει στην Ελλάδα στο 11,7% την ώρα που στην Ευρωπαϊκή Ένωση υποχωρεί στο 9,2%, παρά το γεγονός ότι οι ρυθμοί

εφαρμογής του 35ωρου.

Αν επιλεγεί η στρατηγική του 35ωρου, τότε τίθενται σε νεά βάση οι ρυθμίσεις. Η περικοπή των υπερωριών θα μείωνε το εισόδημα των ήδη εργαζομένων αλλά δεν θα αύξανε τα κέρδη, διότι θα εδημιουργούντο νέες θέσεις εργασίας, με δεδομένη την κατά 3,5% επί του ΑΕΠ ετήσια αύξηση της οικονομίας. Σε πρόταση νόμου για τη σταδιακή εφαρμογή του 35ώρου, που κατέθεσε ο ΣΥΝ στη Βουλή, υπολογίζεται ότι μέσα σε τρία χρόνια το μέτρο θα οδηγήσει στη δημιουργία 130.000 νέων θέσεων εργασίας και στη διάσωση άλλων 50.000.

Η ΓΣΕΕ ζήτησε να τεθεί προκαταρκτικά στον κοινωνικό διάλογο το 35ωρο. Η κυβέρνηση, λόγω και των ενδοκυβερνητικών αντιδράσεων, φάνηκε να αναδιπλώνεται. Ο υπουργός Εργασίας μίλησε για «διάλογο από μηδενική βάση», ωστόσο, οι κυβερνητικές προθέσεις είναι, πλέον, δεδηλωμένες. Για να μην υπάρξει καμιά αμφιβολία την ίδια μέρα, την περασμένη Τετάρτη, ο πρωθυπουργός δήλωνε χαρακτηριστικά: «Ο εκσυγχρονισμός χρειάζεται συγκρούσεις για να ευοδωθεί». Όσοι, πιθανόν, έσπευσαν να αναγνωρίσουν ως αντίπαλο του εκσυγχρονισμού τα ισχυρά οικονομικά συμφέροντα και τα διαπλεκόμενα, απλώς δεν έχουν σαφή αντίληψη του κυβερνητικού εκσυγχρονισμού. Ο πρωθυπουργός με σαφήνεια υπέδειξε τον «εχθρό»: οι «συντεχνίες», τα «κεκτημένα», «οι συμβιβασμοί και οι ισορροπίες που επιτεύχθηκαν στο παρελθόν με τους δικούς μας αγώνες, αλλά σήμερα αποδεικνύονται ανασχετικοί σε μια νέα προσπάθεια». Η συνέχεια το φθινόπωρο...

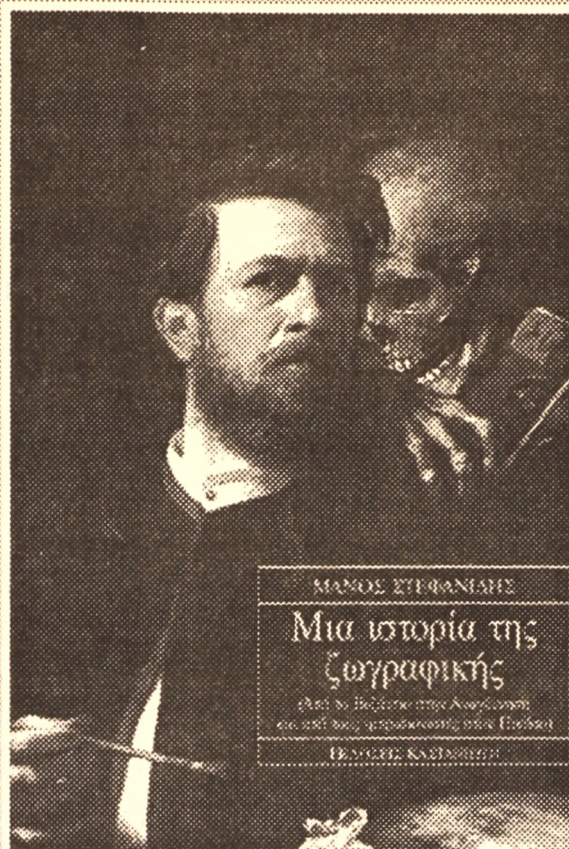

ανάπτυξης είναι υψηλότεροι απ' το μέσο ευρωπαϊκό... Άραγε πόσο σοβαρά λαμβάνονται οι προτάσεις του ΣΥΝ για την μείωση της ανεργίας μέσω της εφαρμογής του 35ώρου χωρίς μείωση αποδοχών, αλλά και οι επισημάνσεις για την ευθύνη της κυβέρνησης όπως αυτή προκύπτει με βάση το ερώτημα που θέτει ο Νίκος Κωνσταντόπουλος; «Έως σήμερα κανένας απολογισμός δεν έχει γίνει για το που πήγαν τα περίπου 2 τρισεκατομμύρια από το δεύτερο κοινοτικό πλαίσιο στήριξης για το ανθρώπινο δυναμικό και για το τι απόδοση είχαν». Οι απόψεις περί 35ώρου ασφαλώς και διασταίνονται. Οι επικριτές του υποστηρίζουν ότι στη Γαλ-

λία η οικονομία έχει σημαντική ανάπτυξη τον τελευταίο χρόνο και ότι το κόστος εφαρμογής το ανέλαβε εξ ολοκλήρου η γαλλική κυβέρνηση και όχι οι εργοδότες. Ότι, ακόμη, κινδυνεύει να πληγεί ο δείκτης της ανταγωνιστικότητας και να μειωθεί η παραγωγικότητα. Η γαλλική *Λε Μόντ* σε σχετικό της άρθρο αναφέρει ότι το 35ωρο επέτρεψε την δημιουργία στα τέλη του 1999 74.000 θέσεων επιπλέον εφέτος. Ωστόσο, όμως, παρατηρεί ο συντάκτης το υπουργείο αναγνωρίζει ότι οι 35 ώρες δεν θα οδηγήσουν στη δημιουργία των 700.000 θέσεων όπως αρχικά είχε υπολογιστεί.

Σ. Λέτσιος

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β ■ ΧΡΟΝΟΣ 20ος ■ ΤΕΥΧΟΣ 68-69-70 ■ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1998 ■ ΤΙΜΗ 6.000 ΔΡΧ.

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΑ

ΘΕΜΑΤΑ 20 ΧΡΟΝΙΑ

LIDB
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΑΦΙΕΡΩΜΑ: ΟΙ ΔΙΑΝΟΥΜΕΝΟΙ II

«... εγώ ένας Υδραίος;»

της Ελένης Βερυκίου

48 βαθμοί Κελσίου και δρόσισε η Τεχεράνη! Χαρούμενοι Ιρανοί πανηγύριζαν την έξαλλη πτώση από τους 53 βαθμούς που έκαιγαν τα σπαρτά, τις γλώσσες και τους εγκεφάλους τους. Τι συνθήκες για ειδήσεις, σκέφτηκαν μαραμένοι οι ειδησεογραφικοί τρομοκράτες Χατζηνικολάου-Ευαγγελάτος. Να παίζει κανείς με 40-42 το πολύ 44 βαθμούς και μάλιστα στις εστίες Αθήνα-Λάρισα.

Να αναγκάζεσαι να αναγγέλεις το δεύτερο κύμα καύσωνα και μετά να το διαλύει το άγριο μελτέμι. Ευτυχώς που υπάρχουν και οι πανελλήνιες φωτιές να αναζωπυρώσουν την είδηση. Το μακρύ κομβόι των τρόμων του ελληνικού καλοκαιριού –καύσωνας, πυρκαγιές– έχει ξεκινήσει.

Έπρεπε να είμαστε οπωσδήποτε στη Θεσσαλονίκη κάποιες συγκεκριμένες ημερομηνίες καυτές όπως τις είχαν προαναγγείλει δελτία και επιληπτικές προειδοποιήσεις. Βρεθήκαμε τέσσερα τυχερά κεφάλια που τα βρέχει η αύρα του Ιονίου σ' ένα τετράτροχο παραλήρημα ζέστης για να διασχίσουμε τον άλλο μύθο του μπετόν, τον ασύληπτο αστικό θρύλο του θεσσαλικού κάμπου. Το τέμενος της θερμοπληξίας, το ναό του βρασμένου περιπτέρου: «ου παντός πλιν ες Λάρισαν» και η περιπέτεια για το ταξίδι στη Γη του Πυρός επιφυλάσσει στους μεγάλους ταξιδευτές –αν θέλουν να είναι αξιοπρεπείς ήρωες– «τέρατα με άσπρα μαλλιά και κόκκινα δόντια».

Ο λίβας έκαιγε τ' αυτιά, πύρωνε τις αισθήσεις, έβαζε την τρυφερή ζωή στην υψικάμνο. Οι δρόμοι ανάσαιναν βαριά, τα Γιάννενα άχνιζαν μέσα στον ορίζοντα και σαν διψασμένο σκυλί έβγαζαν τη γλώσσα για να πιουν το νερό της θολής λίμνης. Το βλέμμα νωθρό έπεφτε σε κάποιους χωριάτες που διέσχιζαν πυρωμένα μποστάνια με όλο το βιολογικό ρυθμό τους σε φόρμα. Την ώρα ακριβώς που οι υπεριώδεις ήταν στην καλύτερή τους στιγμή, κάθετες πάνω από τη Δημιουργία. «Φυσιολογικοί άνθρωποι. Ξεφεύγουν και μερικοί από τον Χατζηνικολάου. Δεν έγινε όλη η Ελλάδα μυγιάγγιχτη» θριαμβολόγησε για το απειροελάχιστο μαυροκαμένο δείγμα υψύχραιμου, γενναίου πληθυσμού ο μεγάλος εμπαθής της πα-

ρέας. Υπενθύμιζε τι ήταν τα ελληνικά καλοκαίρια. Γεμάτα από παραλυμένες θερμοκρασίες, με παραλυμένες, χαλαρές μεξικάνικες νωθρότητες. Είχαν λίγο άγχος –επέμενε– εκείνα τα καλοκαίρια, πολύ σκιερή αυλή, μεγάλη κακεντρέχεια, ίσως περισσότερη αγάπη... σίγουρα πολλά βρεγμένα εσώρουχα κολλημένα στα αναβράζοντα δέρματα, κανένα φου-

τζίτσου. Αυτά τα καυτά καλοκαίρια με τους απόλυ-

τους καύσωνες έφτιαξαν μια ολόκληρη μυθολο-

γία από σκληρό φως, από στατικά μεσημέρια

με ακινητοποιημένες σαύρες, τις συμβολι-

κές και ρεαλιστικές άδειες στέρνες του

Σεφέρη και τώρα κινδυνεύουν να χαθούν

από την επέλαση της νεοελληνικής ψύ-

ξης, από εθνικές πνευμονίες, τα αφη-

νιασμένα κλιματιστικά που η αθάνατη

νεοελληνική ψυχή ανάβει χωρίς συ-

στολή και αξιοπρέπεια. Η νοσταλγία

για τις απενοχοποιημένες ηλιοθερα-

πείες των πέντε έξι ωρών, για αθώ-

ες ακτινοβολίες, την αμεριμνησία

των εγκαυμάτων τρίτου βαθμού γέ-

μισε το αυτοκίνητο και η έλευση της

αντιηλιακής εποχής που ανατέλλει

στον ορίζοντα του μαύρου παγκό-

σμιου ουρανού μελαγχόλησε τις με-

λαμπές εμπειρίες. «Τι να την κά-

νεις την σκιερή ελληνική αυλή σου, όταν

σε καίει το Όζον και μέσα στο σπήλαιο των

Ιωαννίνων»; Ούτε οι κομπιουτεράκηδες της

Σίλικον Βάλεϋ δεν θα τη γλιτώσουν είτε ξα-

νά και στον εαυτό του ο μεγάλος εμπαθής.

«Πάντως εσύ θα πεθάνεις από ψύξη».

Είχαμε ήδη βρεθεί στη γερμανική μεταλ-

λική γέφυρα Baileys που ο χιτλερικός

στρατός κατοχής δεν πρόλαβε να μαζέ-

ψει. Μαζί με άλλα σύγχρονα ελληνικά

οδικά έργα ενώνει σκιερές κοινότητες

με το όνειρο Εγνατία οδός τυπωμένο σε

άπειρες ονοματολογίες καρφωμένες

παντού: μίνι-μάρκετ η Εγνατία, μπαρ

η Εγνατία, γεφύρι η Εγνατία, δήμος η

Εγνατία, λαχανόκηπος η Εγνατία...

που εναλλάσσονται με γιγαντιαίες

πινακίδες κοινοτικού προϋπολογισμού η Εγνατία. Απέναντι

κείτονταν λείψανα του ποιμενικού κοινοτικού τούνελ (σ' αυ-

τό ο μεγάλος φυσιοδίφης Στέφανος Μάνος είχε ανακαλύψει

τα περίφημα πρόβατα ράτσας «έργα οδοποιίας» και τον πε-

ρίφημο διακρατικό βοσκό Μετσόβου-Βρυξελλών).

Είμασταν πολύ ψηλά, σταθερά, μοιραία κολλημένοι πίσω

από όλο το διαμετακομιστικό εμπόριο της Βόρειας, της Δυτικής Ελλάδας και των Βαλκανίων που λικνίζονταν στις περιπαικτικές στενές στροφές και αγκομαχούσε πάνω στον κατακόρυφο ίλιγγο καταπράσινων οροσειρών, αμέτρητες αλλοδαπές και εγχώριες νταλίκες που προσπαθούν απελπισμένες να βρουν μια διέξοδο στη Δύση, λίγη θάλαττα θάλαττα ή φέρυ μποτ –φέρυ μποτ Ηγουμενίτσας. Το όνειρο του Βαλκανικού ανοίγματος περνάει αναγκαστικά και απαράλλαχτα όλες τις μεταπολεμικές δεκαετίες μέχρι και σήμερα από τα απόκρημνα, καταπράσινα ειδύλλια που γέννησε ο Αώος. Κάτω σε ήρεμα λαγκάδια ξανθιές νεράιδες χορεύουν επίσης πάνω σε φασματικές ασφάλτους και αντικατοπτρισμούς «η Εγνατία». Λίγες αλπικές αγελάδες, πινακίδες με την προειδοποίηση «προσοχή παγετός», κοντάρια που μετρούν το ύψος του χιονιού, σκηνοθετούσαν την εικόνα μιας άλλης αντοχής. Ο αέρας ήταν δροσερός! Πικ-νικ, από ευημερούντες Τσέχους, Πολωνούς τουρίστες κάτω από αδιαπέραστες σκιές υπερηχητικοί Αυστριακοί και Γερμανοί. Κάποιοι έλληνες μετανάστες από τη Γερμανία έπιναν νερό σε πηγές περικυκλωμένες από λόφους εμφιαλωμένων. «Ο αέρας είναι δροσερός στο Δάσος» η απρόσμενη διαπίστωση ανακούφισε τις βρασμένες μας υπάρξεις.

Δάσος: Παρακμάζουν οι λύκοι, η ζωή, το πράσινο, το οξύγνο. Ευημερούν οι εμπρηστές και τα αποκαΐδια, τα προληπτικά μέτρα αιώνων, η κήρυξη της χώρας σε «κατάσταση έκτακτης ανάγκης», οι επόμενες στάχτες, οι επόμενες «ακραίες καιρικές συνθήκες». Μετά από τη «χρηστή διαχείριση», τον Πλάσιντο Ντομίνγκο, τη Δέσποινα Βανδή και την καμένη γη οι οραματιστές θα αποσυρθούν στις φυλλώδεις ντάτσες τους. Εδώ και καιρό οι υπηρέτες έχουν σηκώσει τα άσπρα καλύμματα από τα μπαμπού έπιπλα, πότισαν τη γηραιά αρκούδα στην τάφρο του πάρκου τους και περιμένουν σε πλήρη ετοιμότητα –που θα ζήλευε και ο κρατικός μηχανισμός– τις αγαπημένες οικογένειες των ευγένων κυρίων τους. Ο αέρας στο Δάσος είναι δροσερός.

Επιτέλους μπροστά μας η βαρομετρική χαμηλή αναπνοή του Κιλελέρ. Τα γεωμετρικά κομμάτια γης κίτρινα σαν λιβάδια του Βαν Γκόγκ ή πράσινα από ποτιστικές πανδαισίες γειτνιάζουν τακτοποιημένα σε μια απέραντη έκταση από απαλούς λόφους. Τη μοναξιά των λαρισινών «Κάμπων με Βαμβάκι» άρχισαν να διακόπτουν οι πρώτοι Λαναράδες τα μεγάλα κλωστήρια και τα πρώτα ίχνη νεοελληνικής ζωής: μπαρ, ντισκοτέκ, αυτόχθονα Priviledge και Bio-Bio οι τεράστιες εκθέσεις αυτοκινήτων με πράσινες αμερικανικές πλαγιές από γκαζόν μπροστά σε τεχνολογικές βιτρίνες, πολυτελής εισαγωγή στο μεγάλο έμφραγμα ματιών, την απόλυτη πόλη. Μια πλατιά πεδινή σύγχυση από ακατάληπτο μπετόν, μια αστική μουντζούρα –στερεότυπο περιτριγυρισμένο από όλο και πιο θαρραλέα καινούργια «παραδοσιακά» κτίρια που μοιάζουν με γαμήλιες τούρτες καθώς λείοι, παστέλ κίονες διασχίζουν τα ολοστρόγγυλα φρου-φρου μπαλκόνια τους και στέλλουν ένα ελπιδοφόρο μήνυμα σαν πρέσβειρες καλής θέλησης για ανθρώπινη αρχιτεκτονική-ζαχαροπλαστική.

Αφήσαμε το εθνικό μας Arizona Dream της BIOKARPET να ματώνει μέσα σε ένα πυρακτωμένο ηλιοβασίλεμα. Δεν είχαμε λιώσει σύμφωνα με τις προβλέψεις του ΜΕΓΚΑ και έτσι αρτιμελείς βρεθήκαμε σε έναν καταιγισμό από πινακί-

δες που έκαναν πρώτα την μακροσκελή αναγγελία της Αυτού Μεγαλειότητάς του, του ΥΠΕΧΩΔΕ του ΙΗ και μετά κάποιες οδικής πληροφορίας που χανόταν και στο πιο ετοιμόλογο βλέμμα του πιο λαμπρού σαΐνη.

Στη Θεσσαλονίκη πολλοί άνθρωποι μία το μεσημέρι έτρωγαν με θάρρος στα διακεκαυμένα πεζοδρόμια και το βράδυ ξαναέτρωγαν με το ίδιο θάρρος βαριές συνθέσεις από μεζέδες και έπιναν αλκοόλ στο Μύλο, στα στενά του κέντρου, στις πολυκατοικίες που πνίγουν με τριτοκοσμική χάρη τη Ροτόντα. Ο Θερμαϊκός πνίγηκε κι αυτός βρώμικος και στατικός σ' ένα άλλο στρογγυλό αχνίζον ηλιοβασίλεμα. Οι περιπατητές σαν πλάσματα από τον Άρη κοίταζαν ολόγυρα, κοκκινισμένοι από τις αιματηρές ανταύγειες του δειλινού και σαστισμένοι από τον υδράργυρο, ενώ οι διακοπές της ΔΕΗ, η απειλή ενός μπλακ άουτ από την οργισμένη χρήση κλιματιστικών είχε πολύ ανησυχήσει την κυρία η οποία κάτω από το μεταφυσικό σομπρέρο της ρωτούσε άλλη άσκεπη και μάλλον αμέριμνη κυρία, τι θα απογίνουμε με τους Ολυμπιακούς το καλοκαίρι του 2004 που ούτε τα γεμιστά δεν θα μπορούν να προγραμματιστούν με ασφάλεια. Τι θα γίνουμε, τι θ' απογίνουμε με τους Ολυμπιακούς που όλα δείχνουν ότι θα μας χορέψουν στο ταψί;

Στην επιστροφή την πιο πιπεράτη μέρα (44 βαθμοί, ώρα για κουβέρτα λένε οι Ιρανοί) ο Όλυμπος μας συντρόφευσε για λίγο με παγωτό βανίλια χυμένο από τον απρόσεκτο χειμώνα σε μερικές σχισμάδες των κορυφών του, (με τέτοιες μεταφορές το επόμενο κείμενο θα είναι για τον οδοντωτό) μπήκαμε ξανά στη στενωπό υπέργηρων πινακίδων –Κασσάνδρες από μυριάδες κινδύνους– που οριοθετούν τη νέα διαπλάτυνση της νέας εθνικής οδού των νέων δεκαπέντε τελευταίων χρόνων και αφού μια τσαχπίνα πινακίδα για Τρίκαλα του διαπολιτειακού μας έκανε για κάμποσα αχανή λεπτά κρυφτούλι (μια σε βρίσκω, μια σε χάνω) βρεθήκαμε με ανακούφιση στην όαση του μικρού Λαρισαίου που χωρίς καπέλο και με μια σχολική τσάντα διέσχιζε εν πλήρει συνειδήσει την έρημο της κίτρινης πόλης του στις δύο το μεσημέρι. «Οντότητα-οντότητα», είπε ο μεγάλος εμπαθής. «Το Βιτάμ (σοφτ) της ελληνικής δημοσιογραφίας ο κ. Χατζηνικολάου τώρα θα βρίσκονταν μαζί με τη δημοσιογραφία του στο τελευταίο στάδιο της τήξεώς τους».

Πολλές ήταν τελικά οι «οντότητες» της ανθρωπολογίας των καυτών μεσημεριών στη διάρκεια του εξωτικού οδοιπορικού στην ηπειρωτική αχνίζουσα Ελλάδα που προκάλεσε το σφρίγος του σύντομου χρονικού που διαβάσατε. Πως μπορεί να ξεχάσει κανείς τους εκπροσώπους μιας άγριας νεότητας πάνω στην απαστράπτουσα εντούρο λίγη ώρα αργότερα; Ενός νέου Τζέιμς Ντιν των Τρικάλων και της ερωμένης του –ίδια η γνωστή καλλονή ερωμένη κακοποιών, αν η Καλαμπάκα μπορούσε να διαθέτει σε καθημερινή βάση τρεις με τέσσερις απ' αυτούς– που έστελναν χιλιάδες μέγκα μπάιτ στους άσπιλους βράχους των Μετεώρων από φλέβες αγωνιούσες σε ολόμαυρες στενές λύκρες (100%) που έσπαγαν την υδρόφιλη σωφροσύνη και τα βαμβακερά λευκά ανδρόγυνα του Big.

Και ξανά ένας ακόμη πυρωμένος ήλιος, από τους πολλούς που αναφέραμε, βυθιζόταν αυτή τη φορά στο δροσερό Ιόνιο μουρμουρίζοντας: «τι ήθελα στη Λάρισα εγώ ένας Υδραίος;».

Ο ριζοσπαστικός ανθρωπισμός

του Αλέξανδρου Καζαμία

Η επιστροφή στις βασικές αρχές μιας ανθρωπιστικής φιλοσοφίας μέσα από την κριτική των συνθηκών του σύγχρονου ανθρώπου είναι το μόνο ουσιαστικό αντίδοτο απέναντι στον κυκεώνα της παγκοσμιοποίησης. Κάθε προσπάθεια επιστροφής στον εθνικιστικό κρατισμό των νεοκομμουνιστών ή αναρρίχησης στο σοσιαλφιλελεύθερο άρμα της νέας σοσιαλδημοκρατίας θα ήταν ένα ακόμη βήμα υποχώρησης των σοσιαλιστικών ιδεών προς τον οριστικό αφανισμό τους. Η ιδεολογία του ριζοσπαστικού ανθρωπισμού είναι το απάγαυσμα μιας συγκεκριμένης προβληματικής η οποία μέσα από τη μακρά παράδοση των ανθρωπιστικών ιδεών πρεσβεύει τη ρήξη με τις παγκόσμιες δομές που υποτάσσουν τον άνθρωπο στην κυριαρχία του κεφαλαίου. Είναι μια γενική κριτική της ενδημικής απανθρωπιάς του συστήματος της καπιταλιστικής αγοράς και συνάμα μια φιλοσοφία πράξης για την αντικατάστασή του από μια νέα διεθνή κοινωνική οργάνωση.

Η προβληματική του ριζοσπαστικού ανθρωπισμού αρχίζει από τη διαπίστωση ότι οι σοσιαλιστικές ιδέες εκτροχιάστηκαν αφ' ης στιγμής επιχειρήθηκε η υποταγή τους σε δυο αντανθρωπιστικές παραδόσεις σκέψης: το διαλεκτικό υλισμό και τον εκσυγχρονισμό. Ο επιστημονικός σοσιαλισμός του ώριμου Μαρξ υποτάσσει τον άνθρωπο στους νόμους της διαλεκτικής μεταβολής του τύπου παραγωγής, ουσιαστικά τον ανήγαγε σε υποχείριο της τάξης του, σ' ένα παθητικό εργαλείο δίχως θέληση, του οποίου η συμπεριφορά υπαγορεύονταν από την παραγωγική διαδικασία. Αυτή ακριβώς την ερμηνεία του μαρξισμού ήρθε να επικυρώσει μετά το 1965 ο Λουί Αλτουσσέρ μέσα από το στρουκτουραλιστικό μαρξισμό του ο οποίος, παρά τη «σχετική αυτονομία» που θέλησε να δώσει στον άνθρωπο, συνέχισε να πρεσβεύει ότι αυτός, «σε τελευταία ανάλυση», παραμένει υποταγμένος στην οικονομική υποδομή. Άλλωστε αυτή η ανάγνωση του «ώριμου Μαρξ»,

που ως σήμερα αποτελεί την τελευταία κληρονομιά της μαρξιστικής παράδοσης, υπήρξε ανοιχτά αφοριστική απέναντι στον ανθρωπισμό, καταδικάζοντάς τον ως μια «βολονταριστική, οπορτουνιστική και αντι-επιστημονική» θεώρηση της κοινωνίας και της ιστορίας.

Παρόμοια, η εκσυγχρονιστική θεώρηση της κοινωνίας από τον Κοντ και τον Πάρσονς μέχρι το σοσιαλφιλελεύθερο Χομπχάους και το σημερινό εκπρόσωπο των ιδεών του Άντονι Γκίντενς, βλέπει τον άνθρωπο υποταγμένο κάτω από τους σιδερένιους νόμους, όχι της ύλης, μα του χρόνου. Σύμφωνα με τη θεωρία του εκσυγχρονισμού η μετεξέλιξη των κοινωνιών από τις παραδοσιακές στις σύγχρονες δομές τους είναι μια αναπόφευκτη διαδικασία της ιστορίας που ο άνθρωπος είναι αδύνατο να αποφύγει. Ο περιβόητος «εξανθρωπισμός του καπιταλισμού» που σήμερα πρεσβεύει η νέα σοσιαλδημοκρατία, δεν είναι ουσιαστικά παρά μια προσπάθεια εξευμενισμού της δυναμικής του εκσυγχρονισμού με στόχο να ελατ-

τωθούν οι αρνητικές συνέπειές του επάνω στην κοινωνία των ανθρώπων. Ωστόσο η σκέψη αυτή αρχίζει πάλι από ένα τελεολογικό και ντετερμινιστικό δόγμα που θεωρεί τον εκσυγχρονισμό ως μια αναπότρεπτη μοίρα με μεταφυσικές διαστάσεις: όχι πιο πριν, αλλά μονάχα απ' το σημείο αυτό και πέρα είναι που προσπαθεί να τον εξανθρωπίσει.

Όπως και η ταξική μοιρολατρία του διαλεκτικού υλισμού, έτσι και η μεταφυσική αντίληψη του εκσυγχρονισμού αδυνατούν να εξηγήσουν τον εαυτό τους. Ποτέ δε μάθαμε κι ούτε ποτέ θα μάθουμε γιατί η ταξική συνείδηση πρέπει υποχρεωτικά να καθορίζει «σε τελευταία ανάλυση» τη συμπεριφορά του ανθρώπου και, παρομοίως, ποτέ δε μάθαμε κι ούτε θα μάθουμε γιατί οι κοινωνίες είναι εκ των προτέρων καταδικασμένες να εκσυγχρονίζονται. Γι' αυτό ούτε ο μαρξισμός μπορεί να εξηγήσει γιατί η ταξική διαλεκτική της ιστορίας πήγε τόσο στραβά στα τέλη του εικοστού αιώνα κι ούτε η νέα σοσιαλδημοκρατία δεν έχει λέξη να μας πει για εκείνους που δημιούργησαν την παγκοσμιοποίηση, λες κι είναι ένα αυτοδημιούργητο θεριό ή κάποια νέμεση μοίρα. Ο λόγος είναι απλός: ούτε ο μαρξισμός ούτε η θεωρία του εκσυγχρονισμού δεν έχουν τη δυνατότητα να δουν ότι και η ταξική συνείδηση και η παγκοσμιοποίηση υπήρξαν απλώς τα δημιουργήματα της υφισταμένης κουλτούρας του καιρού τους, δηλαδή του πλέγματος των ιδεών και των αξιών που εφηύραν οι οργανωμένες ομάδες των ανθρώπων. Και η αδυναμία τους να αναγνωρίσουν ετούτη τη βασική και απλή αλήθεια οφείλεται αποκλειστικά στο γεγονός ότι αρνούνται φανατικά να αποδεχτούν σε βάση της αντίληψής τους για τον κόσμο την οντολογική πρωταρχικότητα του ανθρώπου.

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΣΤΙΓΜΕΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΥ

Απ' την εμφάνισή της στα τέλη της μεσαιωνικής εποχής η ανθρωπιστική σκέ-

ψη υπήρξε ανέκαθεν μια προσπάθεια απαλλαγής του ανθρώπου από την ενοχή του για την ίδια του την ανθρωπιά. Ανθρωπιστές κάθε πεποίθησης, είχαν κυρίαρχο σκοπό τους να πολεμήσουν το φόβο του ανθρώπου για τον άνθρωπο και να αποδώσουν σε αυτόν αξία ανώτερη από αυτήν που μέσα στην ενοχή του απέδιδε σε άλλες δυνάμεις έξω και πάνω από αυτόν. Υπό την έννοια αυτή, όλοι οι ανθρωπισμοί δείχνουν εμπιστοσύνη στις δυνατότητες του ανθρώπου και επιθυμούν να αποδώσουν την αξία σε αυτόν αντί να την αποδίδουν στο Θεό, σε άλλες μεταφυσικές έννοιες όπως το πνεύμα, την ομορφιά, τη δύναμη ή σε εξωγενή φαινόμενα όπως τη φύση, το σύμπαν, την ύλη ή το χρόνο.

Αν και υπήρξαν περισσότερα κινήματα ανθρωπισμού, τρία ήταν ίσως εκείνα που διαδραμάτισαν τον κρισιμότερο ρόλο στην μετεξέλιξη των ιδεών του:

α) Ο **Χριστιανικός ανθρωπισμός**, ο οποίος, μέσα από τη σκέψη του Έρασμου και την «Ουτοπία» του Τόμας Μορ, έδωσε στο ξεκίνημα του 16ου αιώνα τα πρώτα καθαρά δείγματα πίστης στην ειρηνική και ηθική υπόσταση του ανθρώπου. Η ανοχή των χριστιανών ανθρωπιστών απέναντι στους άπιστους και στους αμαρτωλούς υπήρξε μια προσπάθεια εξόδου από το σχολαστικισμό που πρέσβευε η αριστοτελική σκέψη του Θωμά Ακινάτη και από την ακαμψία του ρωμαιοκαθολικού δόγματος. Υπό την έννοια αυτή, η πρώτη στιγμή του ανθρωπισμού εμφανίζεται μέσα από την αρχή της φιλανθρωπίας, μιας συγκατάβασης απέναντι στις αδυναμίες του ανθρώπου, αλλά και εμπιστοσύνης στην ικανότητά του να συλλάβει την αξία του θείου –τάση που εκδηλώθηκε και στους ανθρωπισμούς των άλλων θρησκειών, όπως φερ' ειπείν, στα «Προλεγόμενα» της ισλαμικής κοινωνιολογίας του Ιμπν Χάλντουν το 14ο αιώνα.

β) Απέναντι στη φιλανθρωπική αυτή παράδοση ο **Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός**, με τις ποικίλες του φιλοσοφίες, διεύρυνε ριζικά την εμπιστοσύνη του στον άνθρωπο, διακηρύσσοντας ρητά την πρωταρχικότητα της λογικής του ως την ανώτατη πηγή αξίας. Απ' τον Ντεκάρτ και τον Λοκκ μέχρι τον Βολταίρο και τον Καντ ο ορθός λόγος

του ανθρώπου υπήρξε η κύρια αιτία για την οποία οι Διαφωτιστές κήρυτταν την ελευθερία ως πρωταρχικό δικαίωμα που ανήκει στον άνθρωπο, όχι πλέον χάρη σε κάποια θεία συγκατάβαση, μα από την ίδια την ελευθερία του φύση, δηλαδή οντολογικά, ως «φυσικό δικαίωμα». Όμως ακόμα κι ο Ρουσσώ, ο οποίος προσπάθησε να συλλάβει τον άνθρωπο ως ένα συνολικό ον μέσα από την έννοια του «ευγενούς άγριου», διατήρησε κι αυτός μαζί με τους άλλους Διαφωτιστές

Η νέα σοσιαλδημοκρατία δεν έχει λέξη να μας πει για εκείνους που δημιούργησαν την παγκοσμιοποίηση, λες κι είναι ένα αυτοδημιούργητο θείο ή κάποια νέμεση-μοίρα.

μια μερική αντίληψη του ανθρώπου, αφού θεωρούσε κατά βάση τη φύση του ανθρώπου καλή.

γ) Ο **υπαρξιστικός ανθρωπισμός** του 20ού αιώνα, υπήρξε το τολμηρότερο εγχείρημα απόδοσης της πρωτοκαθεδρίας στον άνθρωπο. Συλλαμβάνοντάς τον ως «ύπαρξη», τον είδε συνολικά και αρνούμενος να προσδιορίσει εκ των προτέρων εάν η φύση του είναι καλή (όπως οι προηγούμενοι ανθρωπισμοί), η κακή (όπως όλοι οι αντιανθρωπισμοί). Έτσι κήρυξε την απόλυτη ελευθερία του ως ύπαρξιν, όχι μόνο στα πλαίσια κάποιων καθορισμένων δικαιωμάτων, μα απέναντι σε κάθε ανάγκη του. Την αξία του την προσδιόρισε όχι μόνο στην αγαθή ηθική του ή στη λογική του, μα στη δυνατότητά του να εφεύρει αυθε-

ντικά, δηλαδή στην ικανότητά του να πρωτοτυπεί. Ιδιαίτερα η φιλοσοφία του Σαρτρ απέδωσε την οντολογική πρωταρχικότητα του ανθρώπου μέσα στον κόσμο ανάγοντάς τον στη θέση του Θεού: κατέστησε τον άνθρωπο ένα ον το οποίο όχι μόνο δεν προσδιορίζεται από τίποτα, μα το οποίο με τη θέλησή του είναι ικανό να προσδιορίζει τα πάντα. Βεβαίως μετά από την υπερβολική αυτή σύλληψη των δυνατοτήτων του ανθρώπου, ο Σαρτρ προσπάθησε να παντρέψει τον υπαρξισμό του με τον (πρώιμο) μαρξισμό πλαισιώνοντας τον απόλυτα ελεύθερο άνθρωπο της πρώιμης σκέψης του σ' έναν ελεύθερο άνθρωπο στο πλαίσιο της ταξικής κοινωνίας που τον περιβάλλει.

Ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ

Παιδί ετούτης της παράδοσης των ιδεών είναι και η ιδεολογία του **ριζοσπαστικού ανθρωπισμού**. Σαν τον υπαρξισμό, διακρίνει την αξία σε ολόκληρη την ανθρώπινη ύπαρξη και υπερβαίνει τόσο τη φιλανθρωπία των χριστιανών ουμανιστών όσο και την αποκλειστική απόδοση αξίας στον ορθολογισμό του ανθρώπου που πρέσβευε ο Διαφωτισμός. Διαφέρει όμως από τον υπαρξισμό σε ένα θεμελιώδες σημείο: αρνείται το δόγμα των υπαρξιστών που πρεσβεύει ότι «η ύπαρξη προηγείται της ουσίας» και αντιπαράβλλει σε αυτό μια στάση που συλλαμβάνει τον άνθρωπο ως το μοναδικό ον στο οποίο ύπαρξη και ουσία ταυτίζονται οντολογικά. Αυτό, απλούστερα, σημαίνει ότι αντίθετα από το Θεό, η θέληση του ανθρώπου δεν είναι μόνη της εκείνη που τον διαμορφώνει μέσα στον κόσμο, αλλά και αντίθετα από τα ζώα ή τα πράγματα, ο άνθρωπος δεν έχει καμιά προκαθορισμένη ουσία-φύση που να προσδιορίζει τη συμπεριφορά του. Εκείνο που τον καθιστά ένα ον ξεχωριστό και μοναδικό είναι το γεγονός ότι η ύπαρξή του και η ουσία του βρίσκονται σε μια διαρκή διαλεκτική αντιπαράθεση που έχει σαν τελικό σκοπό της, όχι την αυτοϋπέρβαση –όπως πρεσβεύουν οι υπαρξιστές– αλλά την εναρμόνιση με τον ίδιο τον εαυτό του.

Αντίθετα με τους άλλους ανθρωπισμούς, ο ριζοσπαστικός ανθρωπισμός αρνείται να αναγάγει τον άνθρωπο σε κάτι άλλο πέρα από τον εαυτό του.

Επειδή τον βλέπει ως αυθεντικό, ο μόνος τρόπος με τον οποίο μπορεί να τον ορίσει είναι ως ταυτότητα: ο άνθρωπος είναι ο άνθρωπος και τίποτα άλλο ανώτερο ή κατώτερο από αυτόν. Αναστρέφοντας αυτόν τον ορισμό μπορούμε να πούμε ακόμα ότι, επειδή είναι απόλυτα αυθεντικός, δηλαδή, επειδή μπορεί να προσδιοριστεί μόνο με βάση τον εαυτό του, ο άνθρωπος είναι το μόνο ον το οποίο έχει διαρκώς την υπαρξιακή ανάγκη να συλλαμβάνει και να αναζητά διαρκώς την εξεύρεση της ταυτότητάς του. Ούτε ο Θεός, ούτε τα ζώα ή τα πράγματα δε νιώθουν ποτέ την ανάγκη εξεύρεσης της ταυτότητάς τους, διότι απλούστατα δεν μπορούν ποτέ και να την απωλέσουν. Στην περίπτωση του Θεού έχουμε μια καθαρά εξωστρεφή θέληση δημιουργίας που, επειδή βρίσκεται πάνω από τα πάντα, δεν ανήκει πουθενά για να θέλει να επιστρέψει ποτέ εκεί, ενώ στην περίπτωση των ζώων ή των πραγμάτων έχουμε μια αυστηρά προκαθορισμένη ουσία που προσδιορίζει τόσο απόλυτα τη θέλησή τους, ώστε να ανήκουν πάντοτε αδιαμφισβήτητα σε αυτήν.

Τώρα, επειδή ο άνθρωπος μπορεί να γνωρίζει ότι είναι το μόνο ον που προσδιορίζεται με βάση την ίδια την ταυτότητά του, αυτή η ταυτότητα, δηλαδή η ανθρωπιά του, είναι σε τελική ανάλυση το μόνιμο πράγμα που διαρκώς αναζητά. Η αλλοτρίωση του ανθρώπου για

την οποία μίλησε πολύ η ανθρωπιστική σκέψη, δεν είναι για το ριζοσπαστικό ανθρωπισμό τίποτα άλλο παρά η διάσπαση της οντολογικής ταυτότητας που υπάρχει ανάμεσα στην ύπαρξη και στην ουσία του. Όταν ο άνθρωπος γίνεται κάτι άλλο από αυτό που είναι οντολογικά, δηλαδή μια σύμπτωση ύπαρξης και ουσίας, τότε αλλοτριώνεται, χάνει την ταυτότητά του με τον εαυτό του, με άλλα λόγια την ανθρωπιά του.

Ο ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

Ο άνθρωπος του ριζοσπαστικού ανθρωπισμού δεν είναι υποκείμενο. Είναι μια οντολογική αφαίρεση που συλλαμβάνει τον άνθρωπο ως ένα αυθεντικό οικουμενικό ον. Η ανοιχτή του υπόσταση ως μια διαρκής διαλεκτική ανάμεσα στην ύπαρξη και στην ουσία του – οι οποίες ταυτίζονται οντολογικά αλλά ενδέχεται να διαχωριστούν μέσα στο χρόνο επιφέροντας την αποξένωσή του – είναι συνάμα υποκειμενική και αντικειμενική. Είναι υποκειμενική στο βαθμό που η αποξένωση και η ταυτότητα βιώνονται μονάχα ως ψυχολογικές καταστάσεις από τα άτομα και γι' αυτό τόσο η αποξένωση όσο και η πληρότητα οδηγούν στη μοναξιά. Είναι συνάμα αντικειμενική στο βαθμό που η ίδια η αποξένωση και η ταυτότητα είναι ψυχολογικές καταστάσεις που βιώνονται από όλους τους ανθρώπους.

Αυτό που οδηγεί την ανθρωπιστική

σκέψη αμέσως προς το σοσιαλισμό είναι ακριβώς η οντολογική σύλληψη του ανθρώπου. Είναι μάλιστα δυνατό να θέσει κανείς ετούτο το συμπέρασμα αντιστρόφως: ο σοσιαλισμός ως μια συγκεκριμένη σύλληψη της κοινωνίας γεννιέται από τη στιγμή που ο άνθρωπος συλλαμβάνεται οντολογικά. Κάθε μια από τις άλλες προσπάθειες σύλληψης του ανθρώπου που ξεκινούν είτε από τον καρτεσιανό ιδεαλισμό ή από κάποια ιστοριστική ή υλιστική σκέψη, παραμορφώνουν το σοσιαλισμό. Στην περίπτωση του καρτεσιανού ιδεαλισμού καταλήγουμε σε μια σύλληψη του ανθρώπου ως υποκειμένου-ατόμου η οποία οδηγεί στο φιλελευθερισμό. Στην περίπτωση του ιστορισμού ή του υλισμού καταλήγουμε οριστικά είτε στην εκσυγχρονιστική είτε στην ταξική σύλληψη της κοινωνίας αντιστοίχως, οι οποίες, όπως ήδη υποστηρίχθηκε, διέπονται από μια τελεολογία που οδηγεί στην αποξένωση του ανθρώπου.

Υπογραμμίζοντας πως ο σοσιαλισμός πηγάζει από μια οντολογική σύλληψη του ανθρώπου δυο θεμελειώδεις θέσεις μπορούν αμέσως να εξαχθούν:

α) Ότι ο σοσιαλισμός στηρίζεται πρωταρχικά στη γνώση, ή σε αυτό που είθισται να αποκαλείται συνείδηση. Η αναγνώριση της υπόστασης του κάθε ανθρώπινου υποκειμένου ως ανθρώπινη, δηλαδή ως μιας ποιότητας όπου ύπαρξη και ουσία βρίσκονται σε διαρκή διαλεκτική, αμέσως μετατρέπει τον κάθε άνθρωπο από «άλλο» σε «οικείο». Αυτή η αναγνώριση δεν καταργεί την ατομικότητα του κάθε ανθρώπου, αφού κάθε άνθρωπος γυρεύει αλλοιώς την ανθρωπιά του και την ταυτότητά του. Ωστόσο δημιουργεί εκείνο που η σοσιαλιστική σκέψη ανέκαθεν αποκαλούσε «κοινωνική αλληλεγγύη», δηλαδή έναν τύπο συμπεριφοράς ο οποίος όχι μόνο δε βλέπει την αυτοπραγμάτωση ως αντίθετο σκοπό από εκείνην των άλλων ανθρώπων αλλά ως προϋπόθεση αυτής. Η κοινωνικότητα αυτής της αλληλεγγύης είναι οικουμενική. Δεν πρόκειται ούτε για αλτρουισμό, ούτε για συμμαχία σκοπιμότητας. Πρόκειται για μια ζωτική προϋπόθεση της ανθρωπιάς που δημιουργεί τις απαραίτητες συνθήκες ασφάλειας από τον μονίμως υπαρκτό

κίνδυνο της μετατροπής του συνανθρώπου σε «άλλο», δηλαδή σ' ένα μεμονωμένο άτομο και συνεπώς σε εχθρό ικανό να προσεταιριστεί την ανθρωπιά των συνανθρώπων του επιφέροντας την αποξένωσή τους.

β) Το δεύτερο συμπέρασμα που ανάγεται από την οντολογική σύλληψη του ανθρώπου είναι ο προσδιορισμός της διαφοράς. Η έννοια της διαφοράς, που μας κληρονομήθηκε μέσα από τη μεταμοντέρνα σκέψη, αφορά την ανοχή της ελευθερίας των ατόμων και των ομάδων. Η λεπτή ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνική αλληλεγγύη και στη διαφορά προσδιορίζονται από το ριζοσπαστικό ανθρωπισμό μ' έναν πολύ συγκεκριμένο τρόπο: όπως δε δέχεται καμιά άλλη αλληλεγγύη υπεράνω της οικουμενικής διότι κάθε άλλη πέρα από αυτήν προϋποθέτει ταυτόχρονα κι έναν αποκλεισμό, έτσι κι ο ριζοσπαστικός ανθρωπισμός δεν αποδέχεται και κάθε διαφορά.

Η μόνη διαφορά που ανέχεται είναι η αυθεντική, εκείνη δηλαδή που υπάρχει για τον εαυτό της και όχι την καταπάτηση της οικουμενικής αλληλεγγύης ανάμεσα στους ανθρώπους. Υπό την έννοια αυτή, ο ριζοσπαστικός ανθρωπισμός είναι φανατικός στον σεβασμό του απέναντι στη διαφορά των φύλλων και των φυλών, των εθνοτήτων και των θρησκειών, των γενεών, των ηθικών φρονημάτων και της ατομικότητας, δηλαδή όλων των ταυτοτήτων που υπάρχουν για τον εαυτό τους. Παράλληλα είναι εξίσου φανατικά αντίθετος απέναντι σε διαφορές που δεν είναι αυθεντικές, όπως οι ταξικές, οι εξουσιαστικές, οι εθνικιστικές, οι ρατσιστικές, οι πατριαρχικές κ.ο.κ. ακριβώς διότι οι διαφορές αυτές είναι εξωστρεφείς, δηλαδή δεν υπάρχουν για τον εαυτό τους, αλλά μέσω των άλλων και τελικά εις βάρος της διαφοράς και της ελευθερίας τους.

Η ΝΕΑ ΕΓΚΟΣΜΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ήδη ο ανθρωπισμός του νέου Μαρξ από τα «Χειρόγραφα του 1844» υπήρξε νοθευμένος από την υλιστική τάση που αναπτύχθηκε πλήρως στο μεταγενέστερο, «ώριμο»-«επιστημονικό» του έργο: κι εκεί ακόμα ο άνθρωπος είναι τραβηγμένος από τα πόδια προς τη γη, «είναι μέρος της φύσης». Από την άλλη, ακόμα και στην «Κριτική του Διαλεκτι-

κού Λόγου» ο υπαρκτιστικός ανθρωπισμός του Σαρτρ -χάρη στην επίδραση που δέχτηκε από τον Χέγκελ και το Χάιντεγκερ- είναι κι εκείνος νοθευμένος από μια ιδεαλιστική αντίληψη που εξυψώνει τον άνθρωπο προς τον ουρανό ως μια πνευματική θέληση που μπορεί να υπερβεί το χρόνο.

Απέναντι στις δυο αυτές τάσεις ο ριζοσπαστικός ανθρωπισμός, για να αποκαταστήσει την ανθρώπινη ταυτότητα

Ο εκσυγχρονισμός δεν θα είναι μια αλυσίδα από εφήμερες μόδες με προκαθορισμένες ημερομηνίες λήξης αλλά ένας αυθεντικός μετασχηματισμός εκ των βάθρων της ίδιας της κοινωνίας.

ως αυθεντική, αρνείται να την αναγάγει είτε σε κάποια υλική υπόσταση είτε στο προοδευτικό πνεύμα του ανθρώπου. Γι' αυτό ακριβώς το λόγο όμως δεν έχει σκοπό ούτε να καταργήσει τη σημασία της προόδου και του εκσυγχρονισμού, ούτε και ν' αναιρέσει τη σημασία της υλικής απόλαυσης για τον άνθρωπο. Απεναντίας προεβλύνοντας την πρωταρχικότητα της ανθρωπιάς ο ριζοσπαστικός ανθρωπισμός γυρεύει να εναρμονίσει τον άνθρωπο με το χρόνο και την ύλη. Γι' αυτό αρνείται φανατικά την υποταγή του στην δυναμική της ύλης και του χρόνου κι αναζητά γι' αυτόν μια νέα εγκοσμιότητα, βάση της οποίας ύλη και χρόνος θα τίθενται διαρκώς στην καλύτερη υπηρεσία του ανθρώπου κι όχι αντίστροφα.

Έτσι στην εποχή μας η νέα εγκοσμιό-

τητα του ανθρώπου μάχεται σφόδρα την τυραννία της ύλης, όπου η ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής (δημόσια ή ιδιωτική) ορίζει πρωταρχικά τους νόμους της υλικής απόλαυσης των ανθρώπων. Αν και δεν αναζητεί την επιστροφή σε μια οικονομία της ζήτησης με την Κεϋνσιανή έννοια, ο ριζοσπαστικός ανθρωπισμός αντιτίθεται στην οικονομία της προσφοράς, βάση της οποίας ιδιώτες ή/και κράτος ορίζουν την παραγωγή ερήμην των αναγκών που έχουν οι καταναλωτές. Αναγνωρίζει μεν το γνήσιο ανταγωνισμό ως στοιχείο που εισάγει ελαστικότητα στις δομές της παραγωγής με στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση της ζήτησης, μα θεωρεί το συγκεντρωτισμό της ιδιοκτησίας και κυρίως του κεφαλαίου, ως τον κύριο ανασταλτικό παράγοντα εις βάρος μιας γνήσιας ελευθερίας στην επιχειρηματικότητα. Έτσι, μέσα από την παρέμβαση στη δομή της επιχείρησης με στόχο την ανακατανομή των κερδών στους εργαζόμενους, γυρεύει να οικοδομήσει μια οικονομία μερισματούχων, όπου η διάχυση του κεφαλαίου θα επιτρέπει την ταχύτερη διοχέτευσή του σε νέους τομείς παραγωγής για την καλύτερη εξυπηρέτηση των αλλαγών στη ζήτηση.

Τέλος, η νέα εγκοσμιότητα του ανθρώπου γυρεύει έναν γνήσιο εκσυγχρονισμό όπου το μέλλον θα καθορίζεται ελεύθερα από το παρόν αντί να υπαγορεύεται από μια διαρκή προσαρμογή σε αυτό σαν να ήταν ήδη προεξοφλημένο. Γι' αυτό η νέα εγκοσμιότητα μάχεται την τυραννία του μέλλοντος που επιβάλλει η θεωρία της παγκοσμιοποίησης και οι φουτουριστές ευαγγελιστές της, με τους οποίους συνασπίζεται διαρκώς η νέα σοσιαλδημοκρατία. Η πρόοδος που γυρεύει αφορά έναν χρόνο με ανθρώπινους ρυθμούς, όπου ο εκσυγχρονισμός δεν θα είναι μια αλυσίδα από εφήμερες μόδες με προκαθορισμένες ημερομηνίες λήξης αλλά ένας αυθεντικός μετασχηματισμός εκ των βάθρων της ίδιας της κοινωνίας.

Με τον άνθρωπο κυρίαρχο του μέλλοντός του, κύριο γνώρισμα αυτού του αυθεντικού μετασχηματισμού θα είναι η πρωτοτυπία στην ασταμάτητη προσπάθεια ανεύρεσης της χαμένης του ταυτότητας, δηλαδή της ίδιας του της ανθρωπιάς που ακόμα εξορίζουν συστηματικά οι τυραννίες του χρόνου και της ύλης.

Υποθήκευσαν το δικαίωμα αυτοδιάθεσης της Κύπρου

του Χρήστου Π. Κασσιμέρη

Επειτα από πάροδο 40 ετών δόθηκαν στη δημοσιότητα απόρρητα έγγραφα των Υπουργείων Εξωτερικών της Βρετανίας και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής αναφορικά με τη Συνθήκη Εγγύησης του 1959. Τα συγκεκριμένα ντοκουμέντα συνιστούν αδιάσειστα στοιχεία εξωτερικής επέμβασης στην προσπάθεια ενός λαού για την απόκτηση της ανεξαρτησίας του, σε μια περίοδο όπου η αντιπαλότητα των δυο υπερδυνάμεων συχνά επεκτεινόταν σε τοπικές διαμάχες.

Είναι γεγονός πως το Κυπριακό προβλημάτιζε έντονα τις κυβερνήσεις Βρετανίας και ΗΠΑ οι οποίες, θέλοντας να αποφύγουν την οποιαδήποτε σοβιετική ανάμειξη στο θέμα, επιθυμούσαν την άμεση επίλυση του. Αποτέλεσμα αυτής της λογικής ήταν η Τριμερής Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου, όπως υπογράφηκαν μεταξύ της Βρετανίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας. Η Κύπρος, επιτέλους, θα γινόταν ανεξάρτητη υπό την προστασία των παραπάνω τριών κρατών.

Σύμφωνα με εκτίμηση της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών των ΗΠΑ, η Συνθήκη Εγγύησης ήταν ελλιπής, από συνταγματική πλευρά, και περιόριζε αισθητά τη νεαρή δημοκρατία στη διαμόρφωση εξωτερικής πολιτικής¹. Την εν λόγω συνθήκη ακολούθησε μυστική συμφωνία μεταξύ Καραμανλή και Μεντερές, κατά την οποία το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης του Κυπριακού λαού περιοριζόταν από τα συμφέροντα της δυτικής συμμαχίας· θα απαγορεύονταν οι δραστηριότητες του ΑΚΕΛ, ενώ παράλληλα θα ασκούσαν πίεση για είσοδο της νήσου στο ΝΑΤΟ².

Αργότερα, σε έκθεση που συντάχθηκε από το Εθνικό Συμβούλιο Ασφάλειας (National Security Council) τονίζεται η στρατηγική σημασία της Κύπρου «ως πιθανή στήριξη προς τις εγκαταστάσεις των ΗΠΑ στα Άδανα της Τουρκίας», ενώ επισημαίνεται πως η απομάκρυνση των εγκαταστάσεων από την Κύπρο και η μεταφορά τους σε άλλο σημείο της Μεσογείου θα ζημίωνε ση-

μαντικά τα ενδιαφέροντα της κυβέρνησης στην Ουάσινγκτον. Επιπροσθέτως, γίνεται λόγος για κομμουνιστική απειλή μέσω του ΑΚΕΛ, που χρήζει της ιδιότητας του αποσταθεροποιητικού στοιχείου. Μάλιστα γίνεται εκτεταμένη αναφορά στις μεθόδους καταπολέμησης του κυπριακού κομμουνιστικού κόμματος και εμπόδισης του από τη ανάληψη της εξουσίας³.

Οι παραπάνω εκτιμήσεις των ΗΠΑ σύντομα αποδείχθηκαν σωστές όταν ξέσπασαν εκ νέου ταραχές στη Κύπρο το 1963. Υπό το φως των νέων γεγονότων οι ΗΠΑ σε συνεργασία με τη Βρετανία συνέλαβαν ένα πρωτοφανές σχέδιο για την οριστική επίλυση του Κυπριακού προβλήματος, εάν ο Μακάριος δεν αποδεχόταν την αποστολή ειρηνευτικής δύναμης υπό την αιγίδα του ΟΗΕ. Συγκεκριμένα, ενέκριναν την εφαρμογή μιας «περιορισμένης επέμβασης» στη Κύπρο, με τη συμμετοχή και της Τουρκίας, έχοντας ως απώτερο στόχο τη διαίρεση της νήσου⁴. Οι τουρκικές δυνάμεις θα εισέβαλαν από την Κυρήνεια και θα καταλάμβαναν τη χερσόνησο της Καρπασίας, αφού θα είχαν πρώτα καταφθάσει οι αντίστοιχες βρετανικές με σκοπό τη «διατήρηση της τάξης». Το σχέδιο όντως μπήκε σε λειτουργία και οι αποβατικές δυνάμεις της Τουρκίας, ενώ βρίσκονταν στα ανοιχτά της Κύπρου, ανέμεναν την άφιξη των βρετανικών δυνάμεων στο νησί, όπως προκαθόριζε το σχέδιο, προκειμένου να αναλάβουν δράση. Τελικά, η επέμβαση του ΟΗΕ, έπειτα από άμεση επίκληση της Βρετανίας που ομολογουμένως προκάλεσε έκπληξη, έδωσε τέλος στα όποια σενάρια πολέμου και ο τουρκικός στόλος απεχώρησε⁵. Επανήλθε, ως γνωστόν, αργότερα την ίδια χρονιά όταν η Άγκυρα απείλησε για πρώτη φορά τη Κύπρο με εισβολή.

Τα παραπάνω στοιχεία αποδεικνύουν τελικά πως οι όσες θεωρίες υποστήριζαν την ανάμειξη του «ξένου παράγοντα» στα γεγονότα της συγκεκριμένης περιόδου κάθε άλλο παρά αβάσιμες είναι. Δίχως αμφιβολία, γίνεται

εμφανές πως η προάσπιση των συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων υπερίσχυσε των εννοιών της «ανεξαρτησίας» και της «δημοκρατίας», που οι ίδιες φέρονταν ότι πρεσβεύουν.

Δυστυχώς, εκτός του «ξένου παράγοντα» θα πρέπει να λάβουμε υπόψη και τον «εγχώριο». Οι παραχωρήσεις και ενέργειες του τότε έλληνα πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Καραμανλή σίγουρα δεν τον τιμούν, πόσο μάλλον την ελληνική ιστορία. Είναι ενδεικτική η στάση δουλικότητας που χαρακτήριζε τη τότε συντηρητική κυβέρνηση, η οποία εσκεμμένα αγνόησε την επιθυμία της Κύπρου για ανεξαρτησία και κυριαρχία, προς τέρψιν των δυτικών «συμμάχων» της. Η έλλειψη δυνατότητας πρόσβασης στα αντίστοιχα ελληνικά αρχεία μας επιτρέπει μόνο να υποθέσουμε, πως η ελληνική κυβέρνηση υιοθέτησε τη συγκεκριμένη πολιτική γραμμή αποβλέποντας σε κάποια ανταλλάγματα. Ωστόσο, ακόμη και αν ο ισχυρισμός μας αποδειχτεί λανθασμένος, σίγουρα μπορούμε να καταλογίσουμε στην πολιτική ηγεσία εκείνης της περιόδου εθνική μειοδοσία.

Ανεξάρτητα από τις προσωπικές μας εκτιμήσεις, είναι πλέον σαφές πως το μέλλον της Κύπρου είχε ήδη προδιαγραφεί, προτού καν κηρυχθεί ανεξάρτητη. Οι στρατηγικές βλέψεις της Βρετανίας και των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο δεν άφηναν περιθώρια για την επιβολή μιας βιώσιμης λύσης, που ίσως στο μέλλον θα καθίστατο επιβλαβής για τα συμφέροντα τους.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 US State Department, INR-NIE Files.
- 2 British Cabinet papers C59 32, 16 Φεβρουαρίου 1959.
- 3 US State Department, S/S - NSC Files: Lot 63D 351, NSC 6003 Series.
- 4 US State Department papers 78 399B, μνημόνιο του Benjamin Read, Εκτελεστικού Γραμματέα, προς τον Bundy McGeorge, Ειδικό Βοηθό του Προέδρου σε θέματα Εθνικής Ασφάλειας, 14.2.64.
- 5 US State Department papers 78 399B, μνημόνιο του Philips Talbot προς τον George Ball, 14.2.64.

Προκαταρκτικές σκέψεις ο ΟΗΕ

Μισόλογα η Ε.Ε.

του Σωτήρη Ντάλη

Με τα νέα δεδομένα που επιχείρησε να δημιουργήσει ο Ντενκτάς λίγο πριν από την έναρξη του τρίτου γύρου των συνομιλιών στη Γενεύη, επανήλθε στην επικαιρότητα με τον πιο προκλητικό τρόπο η τουρκική αδιαλλαξία. Με τα μέτρα που πήραν οι Τουρκοκύπριοι και με τα οποία ουσιαστικά αποσκοπούν στο να παρεμποδίσουν τις δυνάμεις της ΟΥΝΦΙΚΥΠ στην κυκλοφορία τους στα κατεχόμενα θέλουν να «απαντήσουν»

στον ΟΗΕ, ο οποίος τελικά τους αρνήθηκε το υπόμνημα σύμφωνα με το οποίο, η ΟΥΝΦΙΚΥΠ στη δράση της στα κατεχόμενα «θα τελούσε σε επαφή» με το ψευδοκράτος του Ντενκτάς (έμμεση αναγνώριση).

Τα διοικητικά μέτρα που ανήγγειλε το καθεστώς Ντενκτάς και τα οποία αποσκοπούν στην παρεμπόδιση των δυνάμεων της ΟΥΝΦΙΚΥΠ, «συμπληρώθηκαν» με τις παραβιάσεις στη «νεκρή ζώνη» στην περιοχή Στροβίλια (κοντά στην Αμμόχωστο).

Μπροστά σ' αυτή τη νέα τροπή των πραγμάτων, πολύ σωστά ο Πρόεδρος Κληρίδης, κυρίως για λόγους τακτικής, οι οποίοι σχετίζονται με τις συνομιλίες της Γενεύης, απέφυγε την όποια αντιπαράθεση με τις χώρες που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο Κυπριακό. Κι είχε απόλυτο δίκιο όταν υπογράμμισε ότι «δεν υπάρχει κενό ασφαλείας, υπάρχει μια παραβίαση ενός καθεστώτος το οποίο είχε συμφωνηθεί μεταξύ της ΟΥΝΦΙΚΥΠ και των τουρκικών στρατευμάτων στην περιοχή εκείνη».

Ο Γλαύκος Κληρίδης έθεσε το θέμα των παραβιάσεων στη «νεκρή ζώνη», υπογραμμίζοντας ότι ο μοναδικός λόγος για τον οποίο κράτησε χαμηλούς τόνους είναι η διεξαγωγή των συνομιλιών. Ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας κατά τη συνάντησή του με τον ειδικό σύμβουλό του γ.γ. του ΟΗΕ Αλβάρο

Ντε Σότο, έθεσε με διάβημά του την κατάσταση στα Στροβίλια. Στο ίδιο θέμα οι 15 ΥΠ.ΕΞ της Ε.Ε. απέφυγαν να αναφερθούν στην κοινή δήλωσή τους της 10 Ιουλίου. Με μια αποδυναμωμένη και ανώδυνη κοινή θέση οι 15 παραλείπουν τα ψηφίσματα 1250 και 1251 των Ηνωμένων Εθνών και σημειώνουν συνοπτικά: «Η Ε.Ε. θεωρεί το καθεστώς της Κύπρου απαράδεκτο και υποστηρίζει τις προσπάθειες του γενικού γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών για μια διαρκή λύση, συνεπή με τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας».

Αντίθετα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ο ευρωβουλευτής και πρώην υπουργός Εξωτερικών του Λουξεμβούργου Ζακ Πόος, με έκθεσή του επαναδιατυπώνει την αποσύνδεση του πολιτικού προβλήματος της νήσου από την προσχώρησή της στην Ε.Ε. Ο Ζακ Πόος τονίζει ότι «οποιαδήποτε αντίρρηση κατά της ένταξης της Κύπρου λόγω της ιδιάζουσας κατάστασης της νήσου δεν μπορεί να τύχει ούτε πολιτικής ούτε ηθικής υποστήριξης». Ο Ζακ Πόος παροτρύνει τους Τουρκοκύπριους να συμμετάσχουν άνευ όρων στην αντιπροσωπεία της νόμιμης κυβέρνησης της Κύπρου, για να διαπραγματευτούν την προσχώρησή της νήσου. Επίσης στην έκθεση του γάλλου ευρωβουλευτή Φιλίπ Μοριγιόν, μέλους της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων, χρησιμοποιείται σκληρή γλώσσα.

Υπενθυμίζονται οι υποχρεώσεις της Τουρκίας που απορρέουν από τα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών. Στην έκθεση Μοριγιόν γίνεται συνεχής αναφορά στην μη εκπλήρωση των πολιτικών κριτηρίων της Κοπεγχάγης ενώ διαπιστώνεται ότι η Τουρκία έχει κάνει ελάχιστη πρόοδο όσον αφορά την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μετά το Ελσίνκι, οπότε της δόθηκε ο χαρακτηρισμός της υποψήφιας για ένταξη χώρας.

Αν οι Τουρκοκύπριοι επιχείρησαν, μάλλον χωρίς επιτυχία, να αποπροσανατολίσουν τις συζητήσεις της Γενεύης, τα νέα και ανησυχητικά στοιχεία έρχονται από τις «προκαταρκτικές σκέψεις» του Αλβάρο Ντε Σότο. Ο αξιωματούχος του ΟΗΕ με το τρισέλιδο έγγραφο ιδεών, αφαιρεί τον όρο «κοινότητες» που χρησιμοποιείτο πάντα στα κείμενα του ΟΗΕ και προβάλλει τον όρο «κράτη». Στο έγγραφο Ντε Σότο που θα συζητηθεί στη Γενεύη στις 24 Ιουλίου, δεν προσεγγίζονται πτυχές που θεωρούνται «ακανθώδεις», όπως είναι ο καταμερισμός των εξουσιών και η κυριαρχία. Στο εδαφικό ο Ντε Σότο αναγνωρίζει ότι θα πρέπει να υπάρξουν αναπροσαρμογές, πλην όμως συνδέει το θέμα αυτό με άλλες πτυχές του Κυπριακού. Όσον αφορά το ζήτημα των περιουσιών, αφήνει ανοικτό το θέμα της λύσης του. Ιδιαίτερο βάρος φαίνεται να δίνει στο θέμα της ασφάλειας όπου παρουσιάζει μια σειρά επιλογών χωρίς να προτείνει δικές του λύσεις.

Αν θα έπρεπε να συγκρατήσει κανείς κάτι από το έγγραφο Ντε Σότο, είναι το γεγονός ότι ο ΟΗΕ έστω και σε ποπ-ραρετ χρησιμοποιεί για πρώτη φορά τον όρο «κράτη». Ένα άλλο ενδιαφέρον σημείο είναι ότι οι πολλές ασάφειες του κειμένου Ντε Σότο ενδέχεται να οδηγήσουν τις συζητήσεις της Γενεύης σε νέες παραμέτρους.

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Το δεύτερο Κάμπ Ντέιβιντ

Στη σκιά της επιτυχίας που σημείωσε πριν από 22 χρόνια ο Τζίμι Κάρτερ, με την ιστορική συμφωνία Σαντάτ-Μπέγκιν στο Κάμπ Ντέιβιντ, ο Κλίντον επιχειρεί μ' ένα δεύτερο Κάμπ Ντέιβιντ να γίνει ο άνθρωπος που θα φέρει την οριστική ειρήνη στη Μέση Ανατολή.

Μετά από μια δεκαετία διαπραγματεύσεων και ενδιάμεσων συμφωνιών Ισραηλινοί και Παλαιστίνιοι βρίσκονται μπροστά σε ουσιώδη και ακανθώδη ζητήματα της ειρηνευτικής διαδικασίας. Ο Εχούντ Μπάρακ κι ο Γιασέρ Αραφάτ, δεσμεύτηκαν να προσεγγίσουν τα δυσεπίλυτα θέματα που χωρίζουν τις δύο πλευρές. Το καθεστώς της Ιερουσαλήμ, που τόσο οι Παλαιστίνιοι όσο και οι Ισραηλινοί φιλοδοξούν να κάνουν πρωτεύουσα του κράτους τους, φαίνεται να είναι το μεγαλύτερο αγκάθι. Επίσης η τύχη των Παλαιστινίων προσφύγων και των Εβραίων εποίκων της Δυτικής Όχθης και της Λωρίδας της Γάζας προβληματίζουν σοβαρά τους δύο ηγέτες.

Από την άλλη πλευρά ο Μπιλ Κλίντον επιθυμεί να ολοκληρώσει την προεδρική του θητεία με μια μεγάλη επιτυχία και τέτοια θα μπορούσε να είναι μια τελική συμφωνία ειρήνης Ισραήλ και Παλαιστίνης. Αν και ο ίδιος δηλώνει ότι τις συνομιλίες «καλύπτει ομίχλη και δεν έχουμε καμία εγγύηση ότι θα καταλήξουμε σε συμφωνία», εμφανίζεται αισιόδοξος για την τελική έκβαση των ειρηνευτικών συνομιλιών στο προεδρικό

**Το καθεστώς
της Ιερουσαλήμ,
που τόσο οι
Παλαιστίνιοι όσο
και οι Ισραηλινοί
φιλοδοξούν να
κάνουν
πρωτεύουσα του
κράτους τους,
είναι το
μεγαλύτερο
αγκάθι στις
συνομιλίες του
Καμπ Ντέιβιντ**

θέρετρο Κάμπ Ντέιβιντ. Όπως έγραφε εύστοχα κι ο Νικόλας Βουλέλης στην *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* (16 Ιουλίου 2000), αν ο Κλίντον πετύχει μια ιστορική συμφωνία, «θα υπερηφανεύεται ότι τελείωσε τη θητεία του με ένα θρίαμβο εξωτερικής πολιτικής που ανέδειξε για μια ακόμη φορά περίτρανα το ρόλο των ΗΠΑ. Τα πράγματα όμως είναι τελείως διαφορετικά για τον Αραφάτ και τον Μπάρακ». Ο οποιοσδήποτε αναγκάιος συμβιβασμός μπορεί να θεωρηθεί από τους συμπατριώτες του εσχάτη προδοσία.

Επιπλέον, η επικείμενη ανακήρυξη ανεξάρτητου παλαιστινιακού κράτους στις 13 Σεπτεμβρίου του 2000 αποτελεί μια εκρηκτική συγκυρία.

Τα πράγματα δεν είναι καθόλου εύκολα για τον Μπάρακ και τον Αραφάτ. Υπερορθόδοξοι Εβραίοι, θεωρούν ότι ο Μπάρακ θα προβεί σε υπερβολικές παραχωρήσεις προς τους Παλαιστίνιους. Από την άλλη πλευρά, ο πνευματικός ηγέτης της οργάνωσης Χαμάς, σείχης Αχμέντ Γιασίν, καλεί την παλαιστινιακή αντιπροσωπεία να εγκαταλείψει την «άχρηστη» διάσκεψη κορυφής και να επιστρέψει στις γραμμές της «αντίστασης» κατά του Ισραήλ.

Σε κάθε περίπτωση οι διαπραγματεύσεις του Κάμπ Ντέιβιντ (που συνεχίζονταν όταν γράφονταν αυτές οι γραμμές), φαίνεται να είναι πολύ πιο δύσκολες από εκείνες ανάμεσα σε Αιγύπτιους και Ισραηλινούς πριν από 22 χρόνια και που οδήγησαν σε βιώσιμη συμφωνία ειρήνης.

Η διαπάλη με τον Ισλαμισμό

του Ευάγγελου Αρεταίου

Σε περίοδο πολιτικών ζυμώσεων και αλλαγών έχει εισέλθει ο χώρος του πολιτικού Ισλάμ στην Τουρκία. Η πρόσφατη καταδίκη του πρώην πρωθυπουργού και προέδρου του απαγορευμένου ισλαμικού Κόμματος της Ευημερίας κ. **Νετσεμτίν Ερμπακάν**, η αναμονή της απόφασης του Συνταγματικού Δικαστηρίου για την απαγόρευση ή όχι του Κόμματος της Αρετής αλλά και η ένσταση της προοδευτικής μερίδας του κόμματος κατά των διαδικασιών του συνεδρίου του περασμένου Μαΐου, αναμένεται να επιφέρουν σημαντικές μεταλλάξεις στο τουρκικό πολιτικό προσκήνιο.

Την προηγούμενη εβδομάδα το Ανώτατο Δικαστήριο επικύρωσε την ποινή φυλάκισης ενός έτους, που είχε επιβληθεί τον περασμένο Μάρτιο στον πρώην πρωθυπουργό και πρόεδρο του απαγορευμένου ισλαμικού Κόμματος της Ευημερίας κ. **Νετσεμτίν Ερμπακάν**.

Ο κ. **Ερμπακάν** κατηγορείται βάση του πολυσυζητημένου άρθρου 312 του τουρκικού ποινικού κώδικα ότι «υποκίνησε φυλετικό και θρησκευτικό μίσος», σε ομιλία του στην πόλη Μπενγκιόλ της νοτιοανατολικής Τουρκίας πριν έξι χρόνια και, σύμφωνα με την ποινική δικονομία, θα πρέπει να εκτίσει ποινή φυλάκισης πέντε μηνών.

Η ποινή όμως αυτή, σύμφωνα με το Σύνταγμα του '82, συνεπάγεται ισόβια άρση των πολιτικών του δικαιωμάτων.

Οι πιθανότητες αναθεώρησης της ποινής φαίνεται ότι είναι ελάχιστες, εκτός αν ευοδώσει ο αγώνας του προέδρου του ισλαμικού Κόμματος της Αρετής, που διαδέχθηκε το Κόμμα της Ευημερίας, κ. **Κουτάν** να πείσει τους πολιτικούς ηγέτες να τεθεί θέμα αναθεώρησης του άρθρου.

«Δεν θέλουμε να καταργηθεί το άρθρο 312 αλλά να γίνει πιο σαφής η διατύπωση "υποκίνηση"» λέει ο κ. **Κουτάν** προς όλες τις κατευθύνσεις και επισημαίνει ότι «το άρθρο αυτό δεν πρέπει να αφήνεται στην προσωπική ερμηνεία του κάθε δικαστικού».

«Οι Ευρωπαίοι δεν αντιδρούν ιδιαίτερα για την υπόθεση **Ερμπακάν** γιατί

οτιδήποτε αντιτίθεται στο Ισλάμ ουσιαστικά τους εξυπηρετεί» λένε πολιτικοί αναλυτές στην Άγκυρα. Εκτός από κάποιες διακριτικές αντιδράσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης και ορισμένων ευρωπαϊκών διπλωματικών κύκλων στην Άγκυρα, η Ευρώπη δεν έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την υπόθεση. Και ο κ. **Φερχόιγκεν** άλλωστε, που βρισκόταν στην Τουρκία την περασμένη εβδομάδα, μίλησε για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ελευθερία της έκφρασης αλλά δεν άγγιξε την καταδίκη του κ. **Ερμπακάν**.

Το Συνταγματικό Δικαστήριο αναμένεται να αποφασίσει για το μέλλον του Κόμματος της Αρετής το Σεπτέμβριο και οι μέχρι τώρα ενδείξεις δεν είναι ιδιαίτερα ευνοϊκές για το κόμμα. «Δυστυχώς οι αποφάσεις αυτές παίρνονται με πολιτικά κριτήρια και όχι βάσει του νόμου» γράφει ο κ. **Μεχμέτ Αλί Μπιράντ**.

Το Κόμμα της Εθνικιστικής Δράσης (MHP), που έχει εκδηλώσει δημόσια την αντίθεσή του στις σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις για την προσαρμογή της χώρας στην Ε.Ε. συμπεριλαμβανομένου και του άρθρου 312, φαίνεται να επιθυμεί την απαγόρευση του Κόμματος της Αρετής.

Τα δύο κόμματα έχουν ουσιαστικά την ίδια εκλογική βάση, και γεωγραφικά και κοινωνικά, και η απαγόρευση του ισλαμικού κόμματος, αλλά και ο πολιτικός θάνατος του επί σαράντα σχεδόν χρόνια ηγέτη του πολιτικού Ισλάμ στην Τουρκία κ. **Ερμπακάν**, θα ευνοήσει πολιτικά το Κόμμα της Εθνικιστικής Δράσης.

Η απαγόρευση όμως του Κόμματος της Αρετής, κατά της οποίας η Ε.Ε. λέγεται ότι θα αντιδράσει πιο έντονα από την καταδίκη του κ. **Ερμπακάν**, θα οδηγήσει την Τουρκία σε γενικές ή μερικές εκλογές –εξαρτάται από την φύση της απόφασης του Συνταγματικού Δικαστηρίου– αφού βουλευτές του κόμματος θα χάσουν τα πολιτικά τους δικαιώματα. «Πολλοί βουλευτές του ισλαμικού κόμματος εκλέγονται στην νοτιοανατολική Τουρκία και σε περίπτωση μερι-

κών εκλογών θα εκλεγούν πολλοί βουλευτές του κουρδικού κόμματος **HADEP**» σημειώνουν πολιτικοί κύκλοι και προσθέτουν ότι «θα αλλάξει τελείως η σύνθεση της βουλής, πράγμα που τρομοκρατεί το Κόμμα της Εθνικιστικής Δράσης».

«Σε περίπτωση όμως γενικών εκλογών, που θα δημιουργήσουν μεγάλα προβλήματα στην οικονομική και ευρωπαϊκή πολιτική της χώρας, το MHP θα βγει πολύ ενισχυμένο» λένε.

Η απαγόρευση όμως του Κόμματος της Αρετής θα αλλάξει και τις ισορροπίες ανάμεσα στους συντηρητικούς και τους προοδευτικούς Ισλαμιστές, η διαμάχη των οποίων κορυφώθηκε στο συνέδριο του κόμματος τον περασμένο Μάιο, όπου οι προοδευτικοί με επικεφαλής τον κ. **Αμπντουλάχ Γκιούλ** ενίσχυσαν πέραν κάθε προσδοκίας τη θέση τους. Οι εσωτερικοί κανονισμοί του κόμματός τους εμποδίζουν ωστόσο να έχουν λόγο στους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων, αποκλείοντας τους ουσιαστικά από το πολιτικό γίγνεσθαι και δημιουργώντας ένα μεγάλο, αγεφύρωτο πια ρήγμα με τους συντηρητικούς. Αν το Κόμμα της Αρετής απαγορευθεί, οι συντηρητικοί θα σκληρύνουν ακόμα περισσότερο τις θέσεις τους και θα απομονωθούν ενώ ο κ. **Γκιούλ** και οι συνεργάτες του θα προσπαθήσουν να εισέλθουν στον τουρκικό πολιτικό στίβο με μια εικόνα «μουςουλμανοδημοκρατών» –κάτι σαν χριστιανοδημοκράτες της Ανατολίας.

Τόσο όμως η ποινή του κ. **Ερμπακάν** όσο και η απαγόρευση του ισλαμικού κόμματος είναι θέματα που συζητιούνται ανοιχτά πια στους πολιτικούς κύκλους και ενδέχεται οι συζητήσεις αυτές να δημιουργήσουν το έναυσμα για κάποιες ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις του τουρκικού συστήματος.

«Θα πρέπει να ετοιμαστούμε γιατί στην περίοδο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου θα έχουμε εξελίξεις που θα έχουν τεράστιες επιπτώσεις στην τουρκική πολιτική» λένε πολιτικοί στην Άγκυρα.

18/07/2000 Κωνσταντινούπολη.

Το Πολιτικό Πείραμα

του Πλάμεν Τόντσεφ

Δεδομένου ότι η Κίνα, το πολυπληθέστερο κράτος στον κόσμο, εξακολουθεί να διοικείται με βάση τη «δικτατορία του προλεταριάτου» (βλ. το Κομμουνιστικό Κόμμα), ο τίτλος της «μεγαλύτερης δημοκρατίας στον πλανήτη» δικαιωματικά ανήκει στην Ινδία, τη χώρα με το δεύτερο μεγαλύτερο πληθυσμό και με συνταγματικά κατοχυρωμένο πολυκομματικό σύστημα. Ένα σύστημα εξαιρετικά περίπλοκο και μερικές φορές δυσνόητο για τον δυτικό παρατηρητή. Ωστόσο, οι ίδιοι οι παρατηρητές παραδέχονται ότι «εφόσον το σύστημα λειτουργεί, είναι καλό».

ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΗΣ ΙΝΔΙΑΣ

Αλήθεια, τί μοντέλο διακυβέρνησης ταιριάζει σε μια χώρα με 17 επίσημες γλώσσες, 22.000 διαλέκτους και με πολλές θρησκείες (μεταξύ των οποίων είναι και οι τρεις μεγάλες: ινδουϊσμός, Ισλάμ και χριστιανισμός); Εάν δε προστεθούν και οι κάστες, που συμβάλλουν στην περαιτέρω διαστρωμάτωση του πληθυσμού, είναι σαφές ότι η Ινδία αποτελεί μοναδικό «μωσαϊκό» από κάθε άποψη.

Η πολυμορφία της χώρας –εθνολογική, θρησκευτική, κοινωνική, κ.ά.– δεν θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί παρά μόνο με ομοσπονδιακό σύστημα διακυβέρνησης και με σημαντικό βαθμό αποκέντρωσης. Βάσει του Συντάγματος του 1950, η Ινδία είναι προεδρευόμενη δημοκρατία, αν και οι αρμοδιότητες του προέδρου είναι διακοσμητικές, αντίθετα με τις εξουσίες του πρωθυπουργού. Η νομοθετική εξουσία ασκείται από δύο σώματα σε εθνικό επίπεδο (Άνω και Κάτω Βουλή) και τα περιφερειακά κοινοβούλια. Τα μέλη της Κάτω Βουλής εκλέγονται άμεσα κάθε πέντε χρόνια και εκλέγουν τον εκάστοτε πρωθυπουργό. Τα μέλη της Άνω Βουλής, γνω-

στής επίσης ως Συμβούλιο των Πολιτειών, εκλέγονται έμμεσα από εκλέκτορες που εκπροσωπούν τις 25 Πολιτείες και τις 9 Αυτόνομες Περιοχές.

Η αποκέντρωση –συστατικό στοιχείο του ινδικού μοντέλου διακυβέρνησης– «μεταφράζεται» επίσης στην ύπαρξη πολλών τοπικών ή περιφερειακών κομμάτων και καθιστά το ινδικό πολιτικό τοπίο ακόμη πιο νεφελώδες. Είναι χαρακτηριστικό ότι την τελευταία δεκαετία το Bharatiya Janata Party (BJP) και το Κονγκρέσο είναι οι μόνοι πολιτικοί σχηματισμοί που λειτουργούν σε όλη την επικράτεια της Ινδίας, ενώ τα υπόλοιπα κόμματα δρουν σε μια ή το πολύ δύο πολιτείες της χώρας, ως πολιτικοί φορείς τοπικής εμβέλειας.

Ως αποτέλεσμα, η διεξαγωγή των εκλογών είναι εξ ορισμού δυσχερής, όπως και ο σχηματισμός κυβέρνησης, σε περίπτωση μη αυτοδυναμίας κάποιου από τα δύο μεγάλα κόμματα. Η διεγκυστίνδα μεταξύ των εθνικών και επιμέρους συμφερόντων αποτελεί το μεγαλύτερο ίσως πονοκέφαλο για το Νέο Δελχί, τον οποίον οι αξιώσεις των περιφερειακών κυβερνήσεων επιτείνουν ακόμη περισσότερο.

Σαν να μη φτάνουν αυτά, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση έχει να αντιμετωπίσει και διάφορες φυγόκεντρες δυνάμεις εντός της επικράτειας της χώρας, με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα το Assam. Οι συγκρούσεις εκεί μαίνονται

από το 1979 και έχουν καταγραφεί τουλάχιστον 30 αποσχιστικές ομάδες σε αυτή τη βορειοανατολική περιφέρεια της Ινδίας. Στην άλλη άκρη της χώρας, στα σύνορα με το Πακιστάν, βρίσκεται η πάντα ανήσυχη περιφέρεια Punjab, με νωπές ακόμη τις αναμνήσεις για τις αιματηρές συγκρούσεις της δεκαετίας '80.

Ενδεικτικός όλων αυτών των δυσκολιών είναι ο μακρύς και μακάβριος κατάλογος πολιτικών δολοφονιών στην Ινδία. Μεταξύ αυτών αναμφίβολα ξεχωρίζουν οι δολοφονίες του Mahatma Gandhi το 1948, της Indira Gandhi το 1984 και του Rajiv Gandhi το 1991. Ο Mahatma Gandhi δολοφονήθηκε από φανατικό ινδουϊστή, καθώς ο διαχωρισμός των βρετανικών Ινδιών σε Ινδία και Πακιστάν το 1947 θεωρήθηκε από πολλούς ινδουϊστές ως προδοσία. Η Indira Gandhi δολοφονήθηκε (όντας πρωθυπουργός) από Σικχ, μετά το γνωστό επεισόδιο στο Χρυσό Ναό Amritsar (στο Punjab), όπου η εισβολή κυβερνητικών στρατευμάτων οδήγησε στο θάνατο τετρακοσίων Σικχ. Ο Rajiv Gandhi (επίσης πρωθυπουργός) δολοφονήθηκε από εξτρεμιστές Τίγρεις Ταμίλ, που διαφωνούσαν με την απόσυρση των ινδικών στρατευμάτων από τη Σρι Λάνκα το 1990.

ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΕΙΡΑΜΑΤΟΣ ...

Μπορεί να θεωρηθεί λειτουργικό ένα πολιτικό σύστημα με τέτοιο βαθμό πολυδιάσπασης και με τόσες αντίρροπες δυνάμεις; Μπορεί να αξιολογηθεί ως επιτυχές το μοντέλο της Ινδίας, όταν η χώρα έχει θρηγήσει τόσα θύματα και οι περιφερειακές εντάσεις έχουν μάλλον ενδημικό χαρακτήρα; Η απάντηση είναι ότι, σε πείσμα των όσων προέβλεπαν τη διάλυση της Ινδίας αμέσως μετά το 1947, η χώρα έχει μείνει ενιαία και με δημοκρατική διακυβέρνηση, που βασιζέται στη διεξαγωγή ελεύθερων εκλογών. Οι περυσινές εκλογές μάλι-

Ο Πλάμεν Τόντσεφ είναι Συντονιστής του Προγράμματος «Ασία-2000» του Ινστιτούτου Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.

στα έστειλαν ένα ιδιαίτερα ενθαρρυντικό μήνυμα.

Το Σεπτέμβριο του 1999 ως μεγαλύτερο κόμμα (για δεύτερη συνεχόμενη φορά, μετά το 1996) αναδείχθηκε το BJP (184 έδρες), ενώ ο ευρύτετος συνασπισμός του απέσπασε την απόλυτη πλειοψηφία (303 επί συνόλου 563 εδρών). Το σημαντικότερο όμως είναι ότι η έκβαση των εκλογών εξασφαλίζει προοπτική κυβερνητικής σταθερότητας στην Ινδία για ικανό χρονικό διάστημα, καθώς για πρώτη φορά την τελευταία δεκαετία σχηματίζεται κυβέρνηση από ένα συνασπισμό που έχει συγκροτηθεί πριν τις εκλογές κι όχι ως αποτέλεσμα μετεκλογικών διαβουλεύσεων. Αυτό σημαίνει ότι ο κυβερνητικός συνασπισμός αναλαμβάνει την εξουσία με αυξημένο βαθμό νομιμοποίησης, χάρη στην έγκριση της πλατφόρμας του απευθείας από τους ψηφοφόρους. Επιπλέον, με το σημερινό συσχετισμό δυνάμεων στο Κοινοβούλιο κανένας από τους μικρότερους κυβερνητικούς εταίρους του BJP δεν μπορεί μόνος του να προκαλέσει κυβερνητική κρίση. Τέλος, προωθείται τροποποίηση του Συντάγματος, σύμφωνα με την οποία κανένα κόμμα δεν θα μπορεί να προκαλεί κυβερνητική κρίση, εάν προηγουμένως δεν αποδείξει ότι είναι σε θέση να σχηματίσει βιώσιμη εναλλακτική κυβέρνηση. (Στερνή μου γνώση, να σ' είχα στην Ελλάδα το 1965!).

Προς το παρόν, συνεπώς, φαίνεται η Ινδία να εισέρχεται σε τροχιά πολιτικής σταθερότητας, για την οποία η «μεγαλύτερη δημοκρατία του πλανήτη»

μπορεί δικαιολογημένα να υπερηφανεύεται. Πράγματι, πενήντα τρία χρόνια αφ'ότου απέκτησε την ανεξαρτησία της, η Ινδία δείχνει να έχει δαμάσει τα άγρια πολιτικά ένστικτα που έχουν εκδηλωθεί πολλές φορές στην ταραχώδη ιστορία της. Ωστόσο, ενώ ελπίζεται ότι η νέα (παλιά) κυβέρνηση του BJP θα έχει την πολυτέλεια να διαχειριστεί τις τύχες της χώρας τα επόμενα χρόνια σε σχετικά ήρεμο πολιτικό κλίμα, οι μεγάλες δυσκολίες αναμένονται στο μέτωπο της οικονομίας.

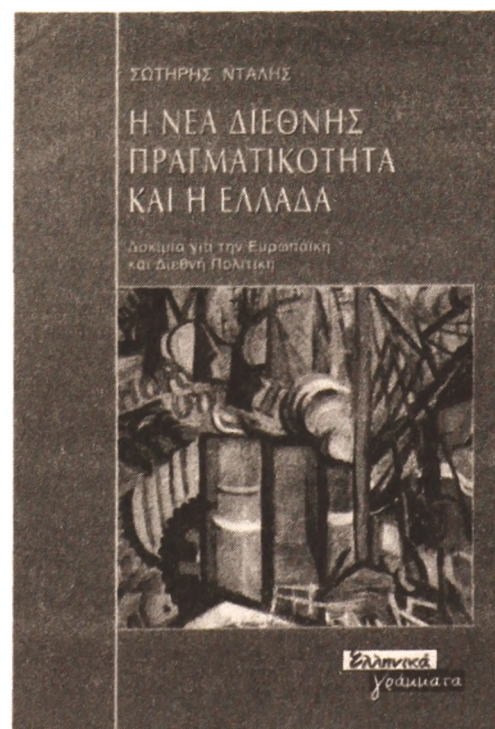
... ΚΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ

Διότι για πολλά χρόνια μετά το 1947 η οικονομική ανάπτυξη της Ινδίας στηρίχθηκε σε πολιτικές είτε κεϋνσιανού τύπου (το πρότυπο της δυτικής Ευρώπης αμέσως μετά το 1945) είτε σοβιετικής έμπνευσης (ελέω Ψυχρού Πολέμου). Είναι ίσως αναμενόμενο μια πρώην αποικία, με τα τεράστια προβλήματα που αντιμετωπίζει, να καταφύγει στην αρχή στις συνταγές των εθνικοποιήσεων και της κεντρικά ελεγχόμενης οικονομίας. Θα ήταν όμως εξίσου αναμενόμενο όταν ένα μοντέλο δεν αποδίδει, να μην περιμένεις τέσσερεις δεκαετίες για να το αναθεωρήσεις.

Από το 1947 ως το 1991 όλες οι ινδικές κυβερνήσεις είχαν ως «χρυσό κανόνα» τον κρατικό παρεμβατισμό στην οικονομία. Η εκπόνηση κυβερνητικής οικονομικής πολιτικής ανατέθηκε σε ειδική Επιτροπή Προγραμματισμού, εθνικοποιήθηκαν πολλές βιομηχανίες, το κράτος ευνόησε ορισμένες μεγάλες επιχειρήσεις, επιβλήθηκαν περιορισμοί στις

εισαγωγές και χρειαζόταν άδεια της ομοσπονδιακής κυβέρνησης για την ίδρυση νέας επιχείρησης. Η πολιτική αυτή κάθε άλλο παρά οδήγησε την Ινδία στην αναμενόμενη ανάπτυξη, με αποτέλεσμα σήμερα η χώρα να παραμένει ανάμεσα στις φτωχότερες στον κόσμο και με πελώριες ανάγκες. Η κατάσταση δύσκολα θα αλλάξει, παρά τα όποια φιλελεύθερα ανοίγματα της κυβέρνησης Rao στις αρχές της δεκαετίας '90 και την προσεκτική, αν και σαφώς πιο προσγειωμένη, οικονομική πολιτική του νυν πρωθυπουργού Vajpayee.

Μια παράμετρος –που συνήθως αναφέρεται πρώτη στην περίπτωση της Ινδίας– είναι βέβαια ο υπερπληθυσμός της και οι εφιαλτικές δημογραφικές προβλέψεις για τις επόμενες δεκαετίες. Με 1 δισ. κατοίκους και με την προοπτική να ξεπεράσει την Κίνα έως τα μέσα του 21ου αιώνα, η Ινδία αποκλείεται να γνωρίσει την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη που τόσο χρειάζεται. Μακροπρόθεσμα, η «βραδυφλεγής βόμβα» του υπερπληθυσμού είναι πολύ πιθανό να τινάξει στον αέρα το σύνολο της ινδικής οικονομίας, γεγονός που δεν μπορεί παρά να έχει επιπτώσεις και στο πολιτικό σύστημα της χώρας. Μήπως στο βάθος όλων αυτών διαφαίνεται το ενδεχόμενο, το αποτυχημένο μεταπολεμικό οικονομικό πείραμα της Ινδίας να θέσει εν αμφιβόλω και τις όποιες επιτυχίες του πολιτικού της πειράματος;

• **Η Ελλάδα του 21ου αιώνα σε CD-ROM**

Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν χρειάζεται ιδιαίτερες συστάσεις. Λειτουργεί από το 1988 ως ένα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ερευνητικό και εκπαιδευτικό ίδρυμα που ασχολείται με θέματα ελληνικής εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής. Πρόσφατα εξέδωσε ένα CD-ROM με τον τίτλο *Greece's Role in the New Europe*.

Πρόκειται για μια προσπάθεια συγκέντρωσης στοιχείων που καταδεικνύουν το δυναμισμό και τις προοπτικές της Ελλάδας ως κράτους ενταγμένου στην «καινούργια» Ευρώπη, όπως αυτή διαμορφώνεται στις αρχές του 21ου αιώνα.

Το CD-ROM εξετάζει τρεις βασικούς τομείς δραστηριότητας: την πολιτική και τη διπλωματία - την οικονομία και τις εμπορικές συναλλαγές - την κοινωνία και τον πολιτισμό.

Μέσα από αυτούς τους τομείς, στόχος είναι να προβληθεί η ελληνική συμμετοχή σε διεθνείς οργανισμούς, καθώς και οι ελληνικές πρωτοβουλίες σε διμερές και πολυμερές επίπεδο, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην περιοχή των Βαλκανίων. Ο μετασχηματισμός της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας στη μεταψυχρομεταπολεμική εποχή παρουσιάζονται επίσης με ευκρίνεια και σαφήνεια, ενώ οι σημαντικότερες ελληνικές επενδυτικές δραστηριότητες στις γειτονικές χώρες αναφέρονται ενδεικτικά.

• **Ιγνάσιο Ραμόνε, Η Τυραννία των ΜΜΕ, μτφρ. Φ. Μουρκούση, εκδόσεις ΠΟΛΙΣ 1999.**

Σε μια εποχή που ο σύγχρονος κόσμος βομβαρδίζεται όλο και περισσότερο από πληροφορίες που παράγονται αφειδώς από τα ΜΜΕ, ο διευθυντής της *Monde Diplomatique* επιχειρεί με το τελευταίο του βιβλίο να μελετήσει την αξιοπιστία των μέσων επικοινωνίας και τον ιδεολογικό τους ρόλο.

Η *Τυραννία των ΜΜΕ* ξεκινά με ένα θέμα πρόσφατο, το οποίο απασχόλησε ολόκληρο το δυτικό, τουλάχιστον, κόσμο: το σκάνδαλο που αφορούσε στη σχέση του Προέδρου των ΗΠΑ με τη Μόνικα Λεβίνσκι. Μια έξυπνη κίνηση του Ραμονέ, ένα ζουμερό και επίκαιρο

γεγονός που τραβάει την προσοχή και αποτελεί μια καλή αρχή για να εμβαθύνει ο συγγραφέας στον κόσμο των μέσων ενημέρωσης. Με απλό, συγκροτημένο και σφιχτό λόγο παρουσιάζει την κατάσταση εκ των έσω, πληροφορεί τους αναγνώστες για τον τρόπο που λειτουργούν οι δημοσιογράφοι, τους γνωστοποιεί τις νέες τεχνικές που διαμορφώνουν τις συνθήκες στα μέσα, αποκαλύπτει μυστικά της δουλειάς.

Αν ο αναγνώστης ξεκινήσει τη μελέτη του βιβλίου του Ραμονέ από το κεφάλαιο με τον τίτλο «Νέες αυτοκρατορίες», συνειδητοποιεί ότι η θέση του μέσου πολίτη είναι μάλλον μειονεκτική απέναντι στην εξουσία των μέσων, και οι δρόμοι διαφυγής από την «αλήθεια» που του σερβίρεται - μια αλήθεια προαποφασισμένη και προκατασκευασμένη - είναι ελάχιστοι και σίγουρα δυσδιάκριτοι, τόσο που η προσπάθεια του Ραμονέ να φαίνεται μάταιη και ουτοπική. Παρ' όλα αυτά η πένα του δεν προδίδει ένα ρομαντικό ιδεαλιστή αλλά έναν μαχητικό υπέρμαχο της ενημέρωσης που δεν επαναπαύεται, αλλά αναζητά και προτείνει τρόπους που θα αφυπνίσουν τους ανυποψίαστους παρατηρητές.

• **Γιώργος Δερτιλής, Παιδεία και Ιστορία, εκδ. Καστανιώτη 1999.**

Το βιβλίο του Γιώργου Δερτιλή *Παιδεία και Ιστορία* διαβάζεται απνευστί. Τα θέματά του στρέφονται γύρω από την Παιδεία και την Ιστορία. Στις 144 σελίδες του περιλαμβάνονται κείμενα για την ελληνική ιστορία, τις ερμηνείες της, την ιστορική έρευνα και διδασκαλία, τις ελληνικές σπουδές και επιχορηγήσεις στα ξένα πανεπιστήμια. Είναι η μαρτυρία ενός ιστορικού για την επιστήμη του, για το επάγγελμά του, για την εποχή του και η γνώμη ενός πολίτη για θέματα που γνωρίζει εξ επαγγέλματος, γνώμη ενίοτε πολεμική.

Σκόρπια κείμενα. Όλα, όμως, προέρχονται από μιαν απορία: πως ερμηνεύουμε τη νεότερη ιστορία μας; Μέσα σε έξι ή επτά γενιές, η νεοελληνική κοινωνία, ξεκινώντας από την υποτέλεια, την οικονομική εξαθλίωση και την πολιτισμική αδράνεια, συγκροτείται σε μια χώρα ανεπτυγμένη οικονομικά,

κοινωνικά και πολιτισμικά. Πως μπορεί να ερμηνευθεί αυτή η τεράστια μεταβολή; Μήπως είναι καιρός να θέσουμε αυτό το ερώτημα στο επίκεντρο της νεότερης ελληνικής ιστορίας, χωρίς συμπλεγματικές αναμετρήσεις με την αρχαιότητα και το Βυζάντιο και απορρίπτοντας την εθνική μεμψιμοιρία στην οποία οι συγκρίσεις αυτές μας οδηγούν;

• **Βύρων Θεοδωρόπουλος, Το παράλογο στις Διεθνείς Σχέσεις, εκδ. Ι. Σιδέρης - ΕΛΙΑΜΕΠ 2000.**

Ο πρέσβης επί τιμή Βύρων Θεοδωρόπουλος μας έχει συνηθίσει τα τελευταία χρόνια σε εξαιρετικά ενδιαφέρουσες αναλύσεις για την εξωτερική πολιτική και τις διεθνείς σχέσεις.

Στο νέο του βιβλίο, *Το Παράλογο στις Διεθνείς Σχέσεις*, βλέπει την ιστορία των διεθνών σχέσεων από μια οπτική γωνία που ίσως στην αρχή ξενίζει. Γιατί με μια ευρύτατη «δειγματοληψία» δια μέσου των εποχών και σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη διακρίνει πόσο συχνά οι λαοί και οι ηγέτες τους ενεργούν παράλογα προκαλώντας έτσι αθέλητα ολόθριες συνέπειες.

Από την αθηναϊκή εκστρατεία στη Σικελία ως τον ιρανο-ιρακινό πόλεμο, από την καταστροφική μανία των Μογγόλων ως το σημερινό δράμα της τέως Γιουγκοσλαβίας, ο συγγραφέας επισημαίνει πόσο το παράλογο στοιχείο οδήγησε και οδηγεί ακόμη σε συμφορά και ανθρώπινη τραγωδία.

Πολλές οι αιτίες που οδηγούν κυβερνήτες και λαούς σε παράλογες ενέργειες. Είτε είναι ανεδαφικές επιδιώξεις ή απλές εικασίες, είτε είναι αβάσιμοι φόβοι. Αλλά συχνά ούτε καν το συμφέρον του υπολογίζει σωστά ένας ηγέτης ή ένας λαός και οδηγείται στη συμφορά.

Δείχνει ο συγγραφέας πως η μαθηματική λογική της θεωρίας των παιγνίων, όπου αυτό που χάνει ο ένας παίκτης το κερδίζει ο άλλος, δεν ισχύει στην πραγματικότητα των διεθνών σχέσεων, γιατί τις περισσότερες φορές και οι δύο μονομάχοι τραυματίζονται θανάσιμα από τις παράλογες συγκρούσεις τους. Ο Βύρων Θεοδωρόπουλος αναζητεί τη ρίζα του παράλογου που τόσο εκφραστικά προβάλλει στην αρχαία

τραγωδία (π.χ. στον Αίαντα του Σοφοκλή) ή εκδηλώνεται μέσα στο στοιχείο της μέθης (π.χ. του διονυσιασμού των γυναικών της Θράκης που ξέσκισαν τον Ορφέα). Διερωτάται αν το παράλογο εκπηγάζει βιολογικά από τη φυλογενετική εξέλιξη του ανθρώπου, είναι «το ανθρώπειον», όπως πριν από εικοσιπέντε αιώνες το διαπίστωσε ο Θουκυδίδης.

Αναλύει επίσης ο συγγραφέας τους διάφορους παράγοντες που μέσα στην ιστορία οδήγησαν και οδηγούν ακόμη τις διεθνείς σχέσεις σε παραλογισμούς καταστρεπτικούς και αιματηρούς, όπως οι διάφορες μορφές καθεστώτων ή ο χαρακτήρας ενός λαού, η προσωπικότητα του ηγέτη, οι μηχανισμοί λήψης αποφάσεων, οι κανόνες λειτουργίας του διεθνούς συστήματος. Καταλήγει στη διαπίστωση πως υπό οποιεσδήποτε συνθήκες η αλαζονεία, η απληστία ή ακόμη και η κουφότητα και η ανοησία ηγετών ή λαών οδηγούν και καθορίζουν σε μεγάλο μέρος τις διεθνείς σχέσεις.

Αν όμως αυτή είναι η φύση του ανθρώπου, μπορεί να περιμένει κανείς πως θα αλλάξει προς το καλύτερο μια μέρα; Κυττάζοντας πίσω στην ιστορία ο συγγραφέας διαπιστώνει ότι πράγματι υπάρχει μια τέτοια μεταβολή, αλλά με βραδυτάτους ρυθμούς αιώνων, για να κατανικήσει ο άνθρωπος τη φύση του και να αποβάλει ή έστω να περιορίσει το παράλογο στις σχέσεις του με τους άλλους. «Ξέρουμε που θέλουμε να φτάσουμε», λέει ο συγγραφέας. Δεν ξέρουμε όμως ακόμη το πώς, το πότε ή ακόμη και το αν θα φτάσουμε κάποτε.

Τα πρόσφατα γεγονότα στο Κόσοβο, απλώς επιβεβαίωσαν την πεποίθηση του συγγραφέα «πως το στοιχείο του παράλογου κυριαρχεί τόσο έντονα και μόνιμα στη διεθνή ζωή που δεν μπορεί να είναι ένα τυχαίο φαινόμενο, σποραδικό ή συνυφασμένο με ένα άτομο ή μια συγκεκριμένη ιστορική εποχή».

• **Douglass North, Δομή και μεταβολές στην Οικονομική Ιστορία, μτφρ. Α. Αλεξιάδη, επιστημονική επιμέλεια: Θ. Μίνουγλου, εισαγωγή: Θ. Σακελλαρόπουλος, εκδ. Κριτική 2000.**

Ο Douglass North, έχει τιμηθεί με το Νόμπελ Οικονομικών Επιστημών «για

την ανανέωση της έρευνας στην οικονομική ιστορία χρησιμοποιώντας την οικονομική θεωρία και τις ποσοτικές μεθόδους για να εξηγήσει τις οικονομικές και θεσμικές μεταβολές». Θεωρείται από τους σημαντικότερους ζώντες οικονομολόγους.

Σ' αυτή την εντυπωσιακή όσο και περιοριστική μελέτη της ανάπτυξης των δυτικών οικονομιών προβάλλει μια νέα άποψη για τις μεταβολές των κοινωνιών. Η έρευνά του επικεντρώνεται στο σημαντικό ζήτημα των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων, δηλαδή των διακανονισμών που ιστορικά έκαναν τα άτομα και οι ομάδες προκειμένου να αντιμετωπίσουν το βασικό οικονομικό πρόβλημα της ανεπάρκειας των πόρων.

Στα έξι πρώτα θεωρητικά κεφάλαια, ο συγγραφέας εξετάζει θέματα όπως:

- η δομή των οικονομικών συστημάτων,
- η διαμόρφωση και ο ρόλος του κράτους και των ιδεολογιών,
- η δυναμική των νέων τεχνολογιών που οδηγούν τους θεσμούς στην αναπροσαρμογή τους.

Στο πλαίσιο αυτής της μελέτης του North αναλύονται σε βάθος οι σημαντικές περιόδους της δυτικής ιστορίας, από τις απαρχές της γεωργίας και τη νεολιθική επανάσταση, στην πολιτική οικονομία του αρχαίου και του μεσαιωνικού κόσμου, μέχρι τη βιομηχανική επανάσταση και τους οικονομικούς μετασχηματισμούς του εικοστού αιώνα.

Στο συναρπαστικό αυτό βιβλίο του νομπελίστα οικονομολόγου διαφαίνεται ένα επαναλαμβανόμενο πρότυπο οικονομικής άνθησης και κρίσεων μέσα από το οποίο γίνονται κατανοητά τα δεδομένα και οι προβληματισμοί της εποχής μας.

Όπως σημειώνει κι ο ίδιος στον πρόλογό του, «σκοπός αυτού του βιβλίου είναι να προσφέρει ένα νέο πλαίσιο ανάλυσης του οικονομικού παρελθόντος. Ένα νέο πλαίσιο χρειάζεται επειδή τα αναλυτικά εργαλεία που χρησιμοποιούν οι οικονομικοί ιστορικοί απέτυχαν να διαχειριστούν σωστά τα κεντρικά ζητήματα της οικονομικής ιστορίας: την ερμηνεία της θεσμικής δομής που βρίσκεται στη βάση ενός οικονομικού συστήματος και ευθύνεται για την επίδοσή του, και την ερμηνεία των μεταβολών αυτής δομής».

• **Οι Προσφυγουπόλεις στην Ελλάδα, Έκδοση Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας 1999.**

Αναλύσεις ιστορικών και αρχιτεκτόνων, που ερευνούν τις πραγματικότητες των προσφύγων που κατέκλυσαν το σύγχρονο ελληνικό κράτος από το 1821 μέχρι τις πρώτες δεκαετίες μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, με κορύφωμα το μεγάλο προσφυγικό κύμα της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922, περιλαμβάνονται σ' αυτόν τον τόμο.

Οι ερευνητές προσεγγίζουν την κοινωνική διάσταση του προβλήματος της αποκατάστασης των προσφύγων, τις μετακινήσεις τους, τις προσαρμογές τους, την προσφορά τους, την υποδοχή που τους επιφύλασσαν οι εκάστοτε συνθήκες στη νέα τους πατρίδα. Επισημαίνονται αναλυτικά η καταγραφή και χαρτογράφηση της μεσοπολεμικής Αθήνας, ο ανασχεδιασμός των βορειοελλαδικών πόλεων, ο εποικισμός του αγροτικού χώρου, οι σχέσεις ιδιοκτησίας στους τόπους προσφυγικής εγκατάστασης, το πρόγραμμα Εθνικής Ανάπτυξης της Ελλάδας, το Αρχείο Προφορικής Παράδοσης των Μερλιέ για τους Μικρασιάτες πρόσφυγες κ.ά. Αναφορές στη Θεσσαλονίκη, Αθήνα, Πειραιά, Ερμούπολη -πολυτάραχες ελληνικές προσφυγουπόλεις- αλλά και στους συνοικισμούς Καισαριανή, Νέα Ιωνία, Χαλακός, Ιτζαρέ κ.ά. είναι τα επιμέρους θέματα που παρουσιάζονται σ' αυτόν τον τόμο.

KENTPO ANATOLIKΩN ΓΛΩΣΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

- Αραβικά
- Αρμαϊκά
(Κλασικά Συριακά)
- Εβραϊκά
(Βιβλικά και Νεότερα)
- Περσικά
- Τουρκικά
(Οθωμανικά και Νεότερα)

Θερινά και Χειμερινά Μαθήματα

Καποδιστρίου 2
τηλ. 3825821

Λάθη και «Αλάθητον»

Για το φαίνεσθαι και το είναι της Ελλαδικής Εκκλησίας

του Μάνου Στεφανίδη

Και να που σιγά πλην μεθοδικά το φαινόμενο «Χριστόδουλος» αποκαλύπτεται ενώπιον μνημένων και αμυήτων. Ο μηντιακός Αρχιεπίσκοπος καταφέρεται μεν εναντίον των ΜΜΕ τα οποία πάντως τα επέβαλαν, αλλά κανέναν δεν πείθει. Και στην ταραχή του μιλάει για δυνάμεις του καλού και του κακού και για τον ανίερο πόλεμο που του γίνεται, κορκαδιζόμενος θεατρικότητα. Το ζήτημα βέβαια είναι ένα:

–Βρίσκεται μέσα στην δημοκρατία κάποιος –έστω και ο προκαθήμενος της Συνόδου– υπεράνω κριτικής;

–Διεκδικεί κάποιος –έστω και ο επικεφαλής της Εκκλησίας– το Αλάθητο και το εκ Θεού δικαίωμα της, άνευ αντιρρητικού λόγου, διαποίησης ημών τε και υμών;

Μέχρι τώρα οι εκπρόσωποι μιας ιδιότυπης κεντροαριστεράς θέτουν στο απυρόβλητο μόνον τον πρωθυπουργό. «Άλλο το ΠΑΣΟΚ κι άλλο ο Σημίτης» λένε.

–Μήπως στο ίδιο απυρόβλητο θέλει να βρίσκεται ελέω Θεού και ο κ. Χριστόδουλος;

Το 1870 ο καγκελάριος Μπίσμαρκ –την ίδια χρονιά που οι ιταλοί καρμπονάροι κατελάμβαναν τη Ρώμη– σχεδίαζε τον Kulturkampf, τον πολιτιστικό αγώνα του, επιβάλλοντας χωρισμό Εκκλησίας και κράτους. Αφορμή στάθηκε σύνοδος της Καθολικής Εκκλησίας που επαναδραστηριοποιούσε την ισχύ του παπικού «Αλαθήτου». Η πολιτική του Μπίσμαρκ δικαιώθηκε το 1872. –Υπάρχει, άραγε, και στην Ορθοδοξία μια τέτοια αντίληψη και δεν το γνωρίζω;

Γιατί η Ορθοδοξία που εγώ γνωρίζω κορυφώνεται με την εσωτερική αναζήτηση της Φιλοκαλίας και με την ταπεινόφρονα δοτικότητα των Νηπτικών. Γιατί, εντέλει, η Ορθοδοξία μπορεί ν' αγγίζει τα κράσπεδα μιας Αριστεράς κι ενός ουτοπικού Αναρχισμού.

Αντίθετα η ραγδαία εκκοσμίκευση της Ελλαδικής Εκκλησίας, η οποία τείνει να καταστεί η Αξιοματική Αντιπολίτευση και η αληθινή Δεξιά της χώρας, δεν προ-

οιωνίζεται τίποτε θετικό για την Ορθοδοξία, την πνευματικότητά της και την ανεκτική όσο και κοσμοπολιτική της παράδοση. Η Εκκλησία, μέσω του προκαθήμενου της, πολιτεύεται και μάλιστα πολιτεύεται δεξιά ενώ το αυθεντικό κήρυγμα του Χριστιανισμού είναι αριστερό εφόσον καταδικάζει τους εθνικισμούς –οὐκ ἔστιν Ἕλλην ἢ Ἰουδαῖος– τις διακρίσεις –ελεύθερος ἢ δούλος–, τις ανισότητες –άνδρας ἢ γυναίκα– και εφόσον επιτρέπει την ελεύθερη, αυτόβουλη δράση κι όχι τον πειθαναγκασμό ή την βία: *«Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυροῦ αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήτω μοι»*.

Από την άλλη πλευρά η διοικούσα Εκκλησία μοιάζει να μην πιστεύει στην πίστη της αφού εξορθολογικεύει τη δράση της απολακτίζοντας το υπέρλογον και το θαυμάσιον του Δόγματος! Αν οι μεθοδεύσεις της πολιτείας είναι αντιχριστιανικές, τότε αντιμετωπίζονται μάλλον με προσευχή και εσωτερική έκκληση στο θείο, παρά με συλλαλητήρια, επίδειξη λαϊκιστικής αδιαλλαξίας, μικροπολιτικές αθροίσεις υπογραφών και διχαστικά κηρύγματα περί εκπροσώπων του καλού και του κακού. Φαίνεται ότι τα πρόσωπα που συγκροτούν την Ελλαδική Εκκλησία, δεν αφίστανται της γοητείας των ΜΜΕ και έτσι καθιστούν μεν τον εαυτό τους είδηση αλλά υποβιβάζουν τον λόγο τους σε εικόνα και την πίστη τους σε θέαμα. Πόσο μάλλον που η περί ταυτοτήτων συζήτηση, γελοία και άνευ σημασίας αυτή καθαυτή, αποδεικνύει μια μείζονα υποκρισία: αυτή η Εκκλησία που πάντοτε πειθάρχησε σε άνομες εξουσίες και ουδέποτε νοιάστηκε για τον εξευτελισμό των διωκομένων αριστερών ή λ.χ. για την κατάπτωση δηλώσεως φρονημάτων, τώρα παρουσιάζεται ν' ανησυχεί για την συνθήκη Σένγκεν, την παγκοσμιοποίηση και για την αλλοτρίωση των ατομικών δικαιωμάτων. Η Εκκλησία λοιπόν οικειοποιείται μιαν αριστερή πρακτική με τον ίδιο τρόπο που ο μακαριστός Ανδρέας ενσωμάτωσε στον δημεγεργικό λόγο του την αριστερή συνθηματολογία. Φθάνουμε

λοιπόν εν έτει 2000 στη ζοφερή εξίσωση των Χριστιανών και των «αριστερών» της ταυτότητας. Η Εκκλησία διεκδικεί έστω και άτσαλα, την διαρκή κρατική προστασία, αν και αυτό συνιστά το πνευματικό της θάνατο. Μια ενδεχόμενη απομάκρυνση της Εκκλησίας από το κράτος πρωτευόντως θα οφελούσε τη Εκκλησία. Ας είμαστε ειλικρινείς. Εκκλησία πρέπει να ξαναβρεί τον ρόλο της στις σημερινές συνθήκες, να ξανασυνδεθεί με την παγκόσμια διάσταση της Ορθοδοξίας, να διεκδικήσει τον ιδιαιτερό της ρόλο στο κοινό, ευρωπαϊκό μας μέλλον.

Απ' την άλλη πλευρά ας βρουν οι ταγές της Εκκλησίας το θάρρος ν' απεμπλακτούν από τα δεσμά των ΜΜΕ, τα οποία μακροπρόθεσμα τους βλέπουν βαρύτατα.

Η ουσία της ορθόδοξης παράδοσης είναι η ιερή μόνωση και η πνευματικότητα, είναι η χαρμολύπη για το παροδικό του βίου και όχι βέβαια η επιφάνεια των πραγμάτων· η προφάνειά τους. Ελλαδική Εκκλησία εγκλωβισμένη στη δεξιά της ανακλαστικά και τον αφέσπινο της –πρβλ. τα φαιδρά περσιούσιου λαού– εμμένει στο θέαμα ενώ το βάθος των πραγμάτων βρίσκεται αλλού. Η ίδια αποδεκατίζει το ηδύσμιον και το κύμινον και λησμονεί τη χάριν και τον έλεον. Τι κρίμα!

Παίζει παιχνιδάκια εξουσίας και χαριεντίζεται με τον κάθε –παροδικό– άρχοντα ασχέτως χουντικού ή δημοκρατικού προσήματος. Ιδού πεδίο δράσης λυμπρό: η πρόνοια υπέρ των αδελφών ημών των ελαχίστων είτε αυτοί λέγονται άπυροι, είτε μετανάστες, είτε θύματα ταναρκωτικών, είτε άνεργοι και απελασμένοι νέοι. Η ανάπτυξη κοινωνικού έργου που θα παρεμβαίνει άμεσα στα κοινωνικά προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας και που θα ανοίγει δρόμους κατανόησης και συναδέλφωσης. Αντί να διχάζει η Εκκλησία χωρίζοντας το πλήρω της σε κακούς και καλούς, σε δικούς και εχθρούς, ας διεκδικήσει την απολεσθαισα της πνευματικότητας κι ας δηλώσει τπεινά την αδυναμία της που είναι και μόνη της αδιαμφισβήτητη δύναμη.

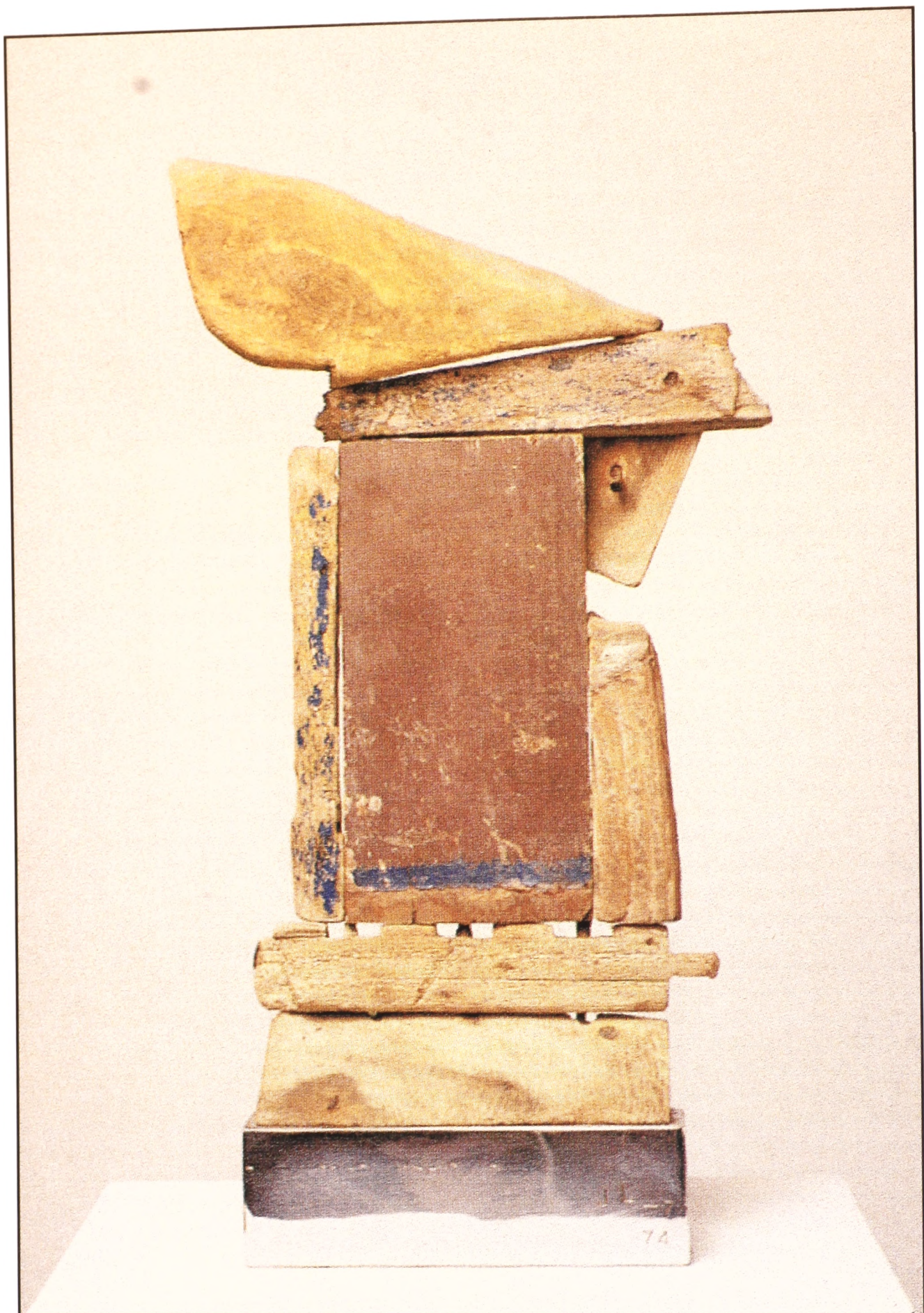
LEISMÜLLER

Ένας Γλύπτης στην Αθήνα από το Μόναχο

Οδύσσεια, Εγκατάσταση με τέσσερα πηδάλια καϊκιών, 1987, 190x300 εκ.

Το έργο έκανε την δική του Οδύσσεια, ταξιδεύοντας στις πόλεις Μόναχο, Βενετία, Βερολίνο, Βρέμη και Παρίσι.

Homage, στην Σωτηρία Μπέλλου, 1974,
από ξύλο ναυαγίου καϊκιού.
Ύψος 40 εκ.
Από ιδιωτική συλλογή.

Ένα ζωντανό Τρίγωνο
από απομεινάρια ναυαγίου.
Πλάτος 138 εκ., Ύψος 166 εκ.
1986 Ιδιωτική Συλλογή.

O Johannes Leismüller ζει και εργάζεται εδώ και τρία χρόνια στην Ελλάδα και σαν λάτρης της είχε κάνει αμέτρητα ταξίδια στην χώρα μας· για πρώτη φορά το 1958 ως σπουδαστής.

Τελευταία συνεργάστηκε με τους Δ. και Γ. Παπανικολάου για τον διαγωνι-

σμό αρχιτεκτονικών ιδεών του Ολυμπιακού χωριού και η λύση τους βραβεύτηκε με ένα από τα τρία πρώτα βραβεία.

Ας τον αφήσουμε όμως να μιλήσει με τα δικά του λόγια για τη ζωή και το έργο του:

Ο Hölderlin έζησε τον περισσότερο του χρόνο στον "πύργο της παραφροσύνης" του και συνάντησε την Ελλάδα στα όνειρά του..."Ω! θάλασσα...".

Ο Goethe στεκότανε στην παραλία της Ιταλίας και κοίταζε την απέναντι όχθη... "να ψάχνεις την χώρα των Ελλήνων με την ψυχή σου"...

Πενήντα τέσσερις ώρες έκανα με το τρένο το 1958 για να έρθω από το Μόναχο στην Αθήνα. Ακολουθήσανε αμέτρητα ταξίδια με το αυτοκίνητο. Τότε γνώρισα καλά και την Γιουγκοσλαβία σε όλο της το μήκος.

Σήμερα εκατομμύρια άνθρωποι πετάνε από τον βορρά προς την Ελλάδα που έγινε η χώρα του σέρβις και του τουρισμού. Ευτυχώς ο Μαρξ δεν πρόλαβε να δει και αυτό το είδος βιομηχανίας.

Δεν θα ασχοληθώ εδώ με το θέμα του τουρισμού, γιατί δεν θα έμενε χώρος για τα καλλιτεχνικά.

Η αναγκαιότητα της τέχνης αναγνωρίστηκε και από τους θεωρητικούς της αριστεράς και εκεί γύρω πλεχτήκανε πολλές θεωρίες. Δεν θέλω να συνεχίσω την πλοκή, δεν είναι η δουλειά μου. Είμαι γλύπτης, όπως ο πατέρας μου. Δεν είχα την πολυτέλεια της επιλογής, αλλά το όνειρο ήταν ζωντανό και η εμπειρία ήτανε καθημερινά παρούσα...

Η τέχνη εμπεριέχει το ρίσκο :

Το γλυπτό είναι ένα αντικείμενο τέχνης στον χώρο και ενδέχεται, κοιτάζοντάς το και φέρονοντας έναν κύκλο γύρω του, να σε συναρπάσει τόσο, ώστε να πέσεις πάνω σε κάποιον άνθρωπο ή σ' έναν τοίχο ή στη χειρότερη περίπτωση πάνω σ' ένα αυτοκίνητο.. Και τότε ξυπνάς και βλέπεις την πόλη. Σκέπτομαι καιιά φορά ότι ίσως γι' αυτό υπάρχουν σήμερα τόσο λίγα γλυπτά σε δημόσιους χώρους: «Ασφάλεια über alles».

Στο Μόναχο αρνήθηκα κάποτε να δη-

Βατό γλυπτό επιφανείας 6.000 τ.μ. στο Ο.Χ. του Μονάχου,
1972, με τον G. Fröbel και M. Seitz.

μιουργήσω ένα γλυπτό για μία πλατεία, προτού οριστεί ο χαρακτήρας της.

Τότε ρωτήσαμε δύο χιλιάδες περαστικούς τι γνώμη έχουν γι' αυτή την πλατεία. Η πλειονότητα έλεγε : "δεν έχουμε γνώμη, επειδή αυτή η πλατεία δεν μας ανήκει, είναι του κράτους ή της πόλης. Τους είπαμε όμως; "Αυτή η πλατεία είναι δημόσια και έχουμε δημοκρατία, έτσι ανήκει και σ' εσάς."

Αυτή η επιχείρηση έγινε ύποπτη, επειδή στην Γερμανία δεν ασχολείται κανείς με τη δημοκρατία (η δημοκρατία της Βαϊμάρης ήτανε μία εξαίρεση, η τωρινή είναι προμήθεια των ΗΠΑ).

Τότε περιγράψαμε και μοντέλα ενεργής συμμετοχής των πολιτών για διάφορα έργα με σκοπό την καλύτερη τους πληροφόρηση. Ένα γιουγκοσλαβικό μοντέλο συμμετοχής των πολιτών ήτανε ακόμη πιο ύποπτο : Αμάν, του Τίτο οι ιδέες !

Αλλά ο κόσμος τελικά πίστεψε ότι όντως δεν θέλαμε τίποτε άλλο παρά να δώσουμε ένα πρόσωπο σε μία πλατεία, η οποία καθρεφτίζει τη δημοκρατία.

Στο τέλος μόνο ένας εχθρός έμεινε : Το δόγμα της γραφειοκρατίας : "Αυτό που διοικώ το κατέχω". Τα δόγματα προωθούνε την ακαμψία και το φλέγμα.

Έτσι το γλυπτό, η τέχνη στη μικρή πλατεία ήτανε η αρχή μιας εμπειρίας.

Η γραφειοκρατία είναι μία πολύ σοβαρή υπόθεση. Αυτή ήτανε η αιτία του τέλους της αρχαίας Αιγύπτου και σαν φοίνιξ αναστήθηκε στις Βρυξέλλες.

Αλλά και κάτι ακόμη: Γραφειοκρατία και ολιγαρχία μαζί, όταν συνεργάζονται καλά, αποτελούνε μία αόρατη δικτατορία στο όνομα της δημοκρατίας.

Γιατί γράφω όλα αυτά; Η τέχνη και το γλυπτό μου δώσανε αυτή την οπτική γωνία, σαν ένας μεγεθυντικός φακός.

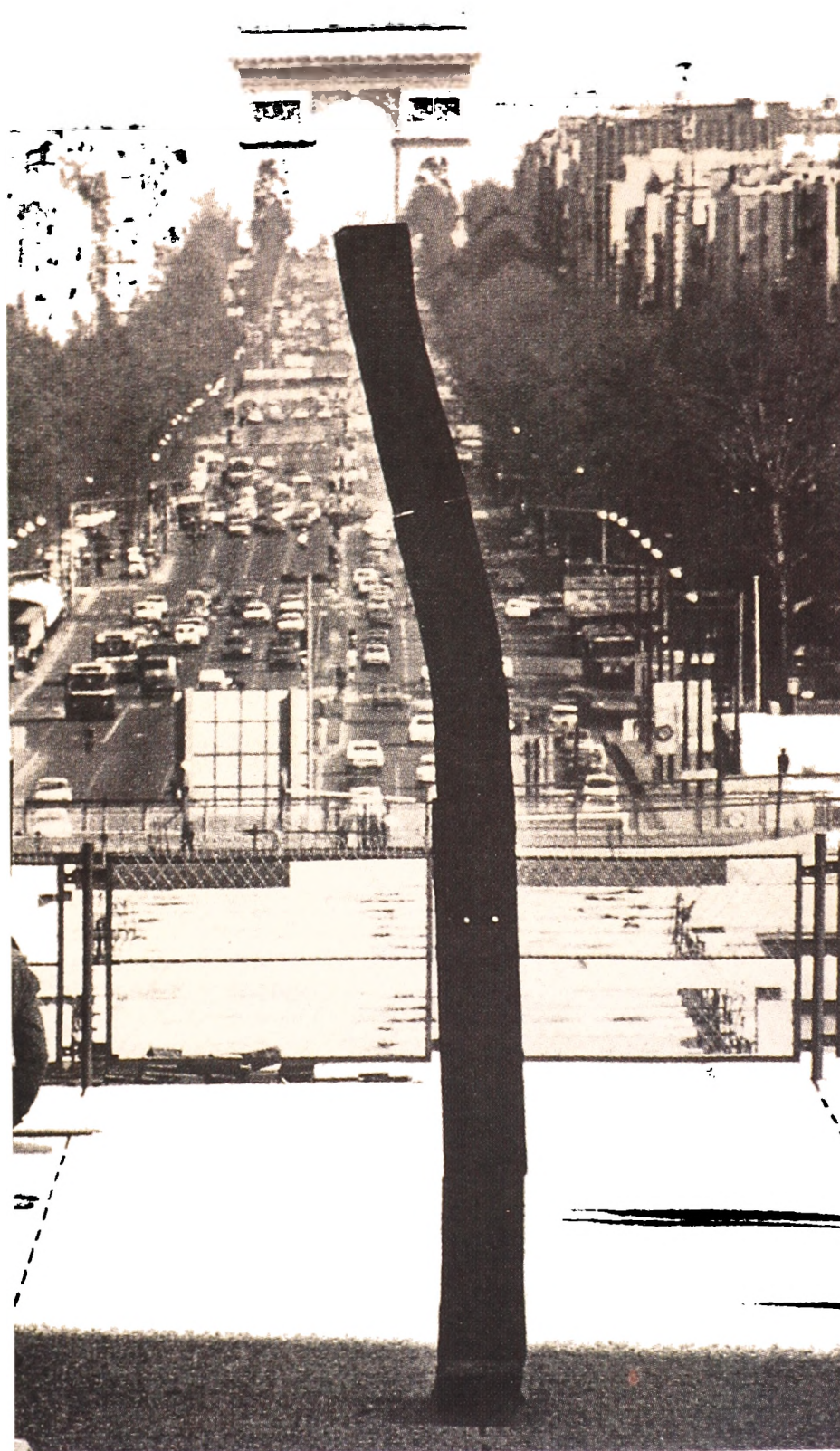
Και άλλη μια εμπειρία: Όλες οι μελέτες του Μονάχου ήτανε μοντέλα για μία μεγαλύτερη δομή της πραγματικότητας. Πολλή όμως μετριοτήτα μπλέκεται στους μοχλούς της εξουσίας και το κωμικό στοιχείο της υπόθεσης είναι ότι ο ένας επιβεβαιώνει τον άλλον αξιοκρατικά.

Η ανάγκη του καλλιτέχνη για φυγή από αυτά τα τραύματα της γραφειοκρατίας και της πολιτικής με οδηγήσανε στις παραλίες της Ευρώπης και ειδικά στην Ελλάδα.

Εδώ μάζεψα στη θάλασσα ξύλα, υπολείμματα τραυματισμένων καϊκιών, τα έκανα συνθέσεις γλυπτών και τα εξέθεσα στο Παρίσι και αλλού. Απέκτησα επίσης ένα μικρό κύκλο συλλεκτών.

Κατά την περίοδο της συγκομιδής των πορτοκαλιών είδα και παραλίες χωρίς τα "δικά μου" ξύλα, επειδή οι εποχιακοί εργάτες τα είχανε κάψει.

Η εικόνα των πρόχειρων τσαντιριών των τσιγγάνων φέρνουνε τις σκέψεις μου πίσω στις πόλεις με το οργανωμένο ατελείωτο τσιμέντο και στην Αθήνα, όπου το σκυρόδεμα σέρνεται μέχρι τους

*Το Μεγάλο Λάμδα: Πολεοδομικό παιχνίδι
μεταξύ ενός γλυπτού και ενός υφισταμένου μνημείου.
Παρίσι, 1977 (Salon de Mai 1977)*

πρόποδες ψηλά και διαπερνάει τον μύθο των βουνών.

Δεν ξέρω τι καταλαβαίνει ένας κροκόδειλος, όταν ένας άνθρωπος λέει:

«Η φύση έχει τη δικιά της αξιοπρέπεια».

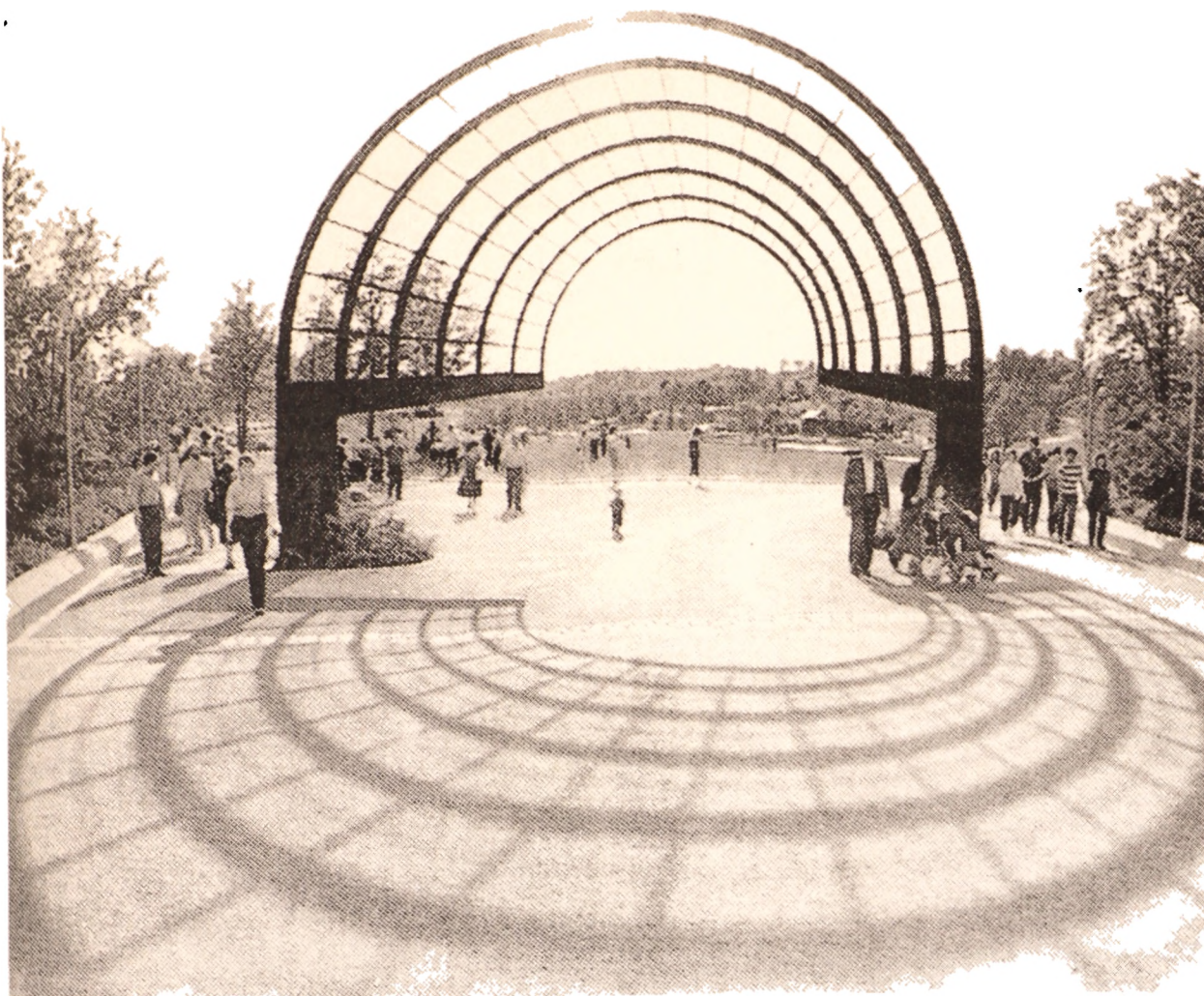
Προσπαθώ να καταλάβω και βλέπω ότι παντού μερικά ποσοστά της φύσης αποκαλούνται εθνικοί δρυμοί. Αυτή η γκετοποίηση αποτελεί άλλοθι για την καταστροφή του υπόλοιπου συνόλου. Επιπλέον πρέπει να υπολογίζεται η συνολική επιστράτευση του ατόμου για το αυτοκίνητό του.

Βάσανο να το πληρώνεις, να το πλένεις, να το ασφαλίζεις και να μην ξεχνάμε την αισθητική ταύτιση μεταξύ ιδιοκτήτου και αυτοκινήτου. Τα υπόλοιπα των δυνάμεών του τα χρειάζεται για να ψάχνει για πάρκινγκ και ξεχνάει το περιβάλλον. Το αυτοκίνητο απομακρύνεται, με τη δική του ταχύτητα, από τη μοίρα του κοινού νου.

Ο πεζός στην Αθήνα είναι άνθρωπος δεύτερης κατηγορίας και δεν με εντυπωσιάζει ο μεγάλος αριθμός των Ελλήνων, που αλληλοσφάζονται με τα αυτοκίνητα.

Οι ΗΠΑ χρειάζονται πολλά χρόνια εφαρμογής της θανατικής ποινής για να φτάσουν στο επίπεδο των Ελλήνων που εκτελούνται κάθε Σαββατοκύριακο.

Πάρα πολλοί καλλιτέχνες - γλύπτες θα βρίσκανε δουλειά, εάν θα δημιουργούνταν μνημεία για τους πεσόντες στον πόλεμο της ταχύτητας. Όμως καμία χώρα δεν θα το άντεχε αυτό».

*Εσπιάζων χώρος,
Μεταλλική πύλη βάθους μόνο 15 εκ. πλάτος 12 μέτρα, 1983,
Δυτικό πάρκο Μονάχου.*

Η σκέψη και η πράξη της τέχνης στοχεύουν στον άνθρωπο και στην πόλη του. Η πόλη και το τοπίο είναι δύο αφηρημένες έννοιες. Όμως το ένα εξαρτάται από το άλλο σαν δύο συνγαινούνται δοχεία. Το οικολογικό κόστος είναι γνωστό σε όλους μας, αλλά κανείς δεν θέλει να το πληρώσει.

Τις προάλλες ήμουν στο Βερολίνο στην Alexander Platz. Εκεί η πόλη ανήκει αποκλειστικά στις μεγάλες εταιρείες. Κυκλοφορούν μόνο εργαζόμενοι αυτών των εταιρειών ή άνθρωποι που καταναλώνουν προϊόντα και υπηρεσίες τους.

Αντί μιας κοινότητας πολιτών δημιουργείται χλιδή και μεγαλείο, σύν security.

Λίγο μακρύτερα βρήκα στον τοίχο ενός παλιού σπιτιού ένα γκράφιτι με σύνθημα-ερώτημα "σε ποιόν ανήκει η πόλη;" και αλλού με σπρέι σε ένα μνημείο του **Karl - Marx** "την επόμενη φο-

ρά όλα θα γίνουν καλύτερα". Ωραία όλα αυτά, αλλά στο εντωμεταξύ τί θα κάνουμε; Μερικοί θα κλαίγονται μονίμως και άλλοι θα περιμένουν τον Marx σαν σωτήρα. Όμως λιγοστεύουν τα μνημεία του για να γράφεις συνθήματα πάνω τους. Η μεγάλη αρπάγη του Τίποτα υψώνεται μπροστά μας και μας καταπίνει όλους. Το Τίποτα και ο μηδενισμός δρουν σαν δυνατό ναρκωτικό, ενώ τα εξαγορασμένα χαμόγελα χορεύουν τον χορό του χρήματος.

Ας γυρίσουμε όμως στον πρόσφατο χρόνο και στην Αθήνα. Συνεργάστηκα λοιπόν για την πολεοδομική μελέτη μίας μικρής επέκτασης της Αθήνας στους Θρακομακεδόνες με αφορμή το Ολυμπιακό χωριό του 2004. Τι σημαίνει όμως η πρόσθεση πολεοδομικού ιστού στο πολύπαθο λεκανοπέδιο; Η περαιτέρω ισοπέδωση και το σφράγισμα με ασφαλτο και τσιμέντο μιας

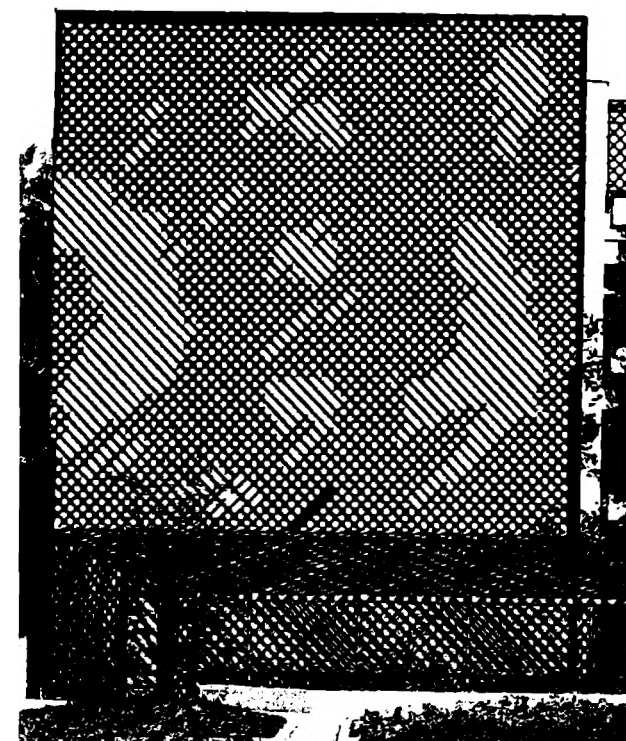
ελεύθερης κηλίδας γης που συνορεύει με την Πάρνηθα; Σ' αυτή τη συνεργασία για το Ολυμπιακό Χωριό, για μένα η μεγάλη πρόκληση ήταν η διαφύλαξη του ελληνικού τοπίου και ο σεβασμός της ελληνικής φύσης, η οποία τα τελευταία χρόνια ταλαιπωρείται σκαιώς και καταστρέφεται.

Η δική μας μελέτη θέλει να δείξει μια διέξοδο από την πεπατημένη επανάληψη συμβατικών, έστω και εξωραϊσμένων, λύσεων εν είδη φωτοτυπίας του πολεοδομικού μοντέλου της Αθήνας. Συγκεντρώνει σημειακά όσες περισσότερες οικολογικές τεχνικές είναι σήμερα διαθέσιμες. Ίσως μπορούμε να την αποκαλούμε μια Ολυμπιάδα οικολογικών πολεοδομικών γνώσεων.

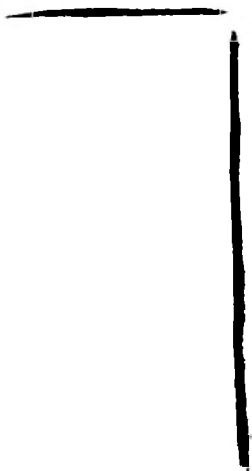
Κέρδος είναι η σύνθεση ενός φυσικού χώρου βιοποικιλότητας και ενός πολεοδομικού βιοτεχνολογικού σαν κέλυφος κοινωνικής ανάπτυξης.

Οι τεχνικές υπάρχουνε, λείπει η βούληση και η τόλμη. Το τώρα έχει ατέρμονη διάρκεια.

Χωρίς ρίσκο η τέχνη δεν μπορεί να αποδοθεί.

*Η πράσινη πόλη, 1983.
Το σχέδιο της πόλης φιαγμένο από ξύλο
και τοποθετημένο
σε ψηλό τοίχο οικήματος.
Σήμερα σκεπασμένο από βλάστηση.*

Α	Β	Γ	Δ	Ε
Ζ	Η	Θ	Ι	Κ
Λ	Μ		Ν	Ξ
Ο	Π	Ρ	Σ	Τ
Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω

Μεγάλο Ψάρι και ελληνικό αλφάβητο, μήκος 292 εκ. 1995, Παρίσι, Έκθεση Entrevue.

Πύλη στο Πάρκο, Μεταλλικό, Μόναχο 1983, Συμβίωση Γλυπτού και Φύσης.
Πρόσφατη φωτογράφιση.

Ο Jochen Rahe, διευθυντής της Werkbund Akademie Darmstadt, μιλάει για το έργο του γλύπτη Johannes Leismüller

Ο Γιοχάνες Λάισμυλλερ είναι και εικαστικός καλλιτέχνης και πολεοδόμος. Τοποθετείται στον μοντερνισμό. Και ως ένας αυτόνομος, καθαρός καλλιτέχνης στη γλυπτική, στη ζωγραφική αλλά και στη λογοτεχνία, όσο και ενεργός καλλιτέχνης συμμετέχει κυρίως σε πολεοδομικούς σχεδιασμούς και μελέτες που απαιτούν τη συνεργασία ειδικών από διάφορους κλάδους.

Οι δύο αυτές πλευρές του αλληλοεξαρτώνται. Αυτό είναι το μυστικό της επιτυχίας του. Η ευαισθησία του ως καλλιτέχνη και η γνώση και η εμπειρία του ως πολεοδόμου τον καθιστούν ικανό να αναγνωρίζει και να κατανοεί τις αμοιβαίες σχέσεις μεταξύ των πραγμάτων και να δημιουργεί τα γενικά πλαίσια για τη λύση των επιμέρους μικρότερων προβλημάτων στις λεπτομέρειές τους. Μέχρι σήμερα αυτή είναι μια μοναδική ιδιότητα στην επαγγελματική δημιουργική εργασία. Έτσι ύστερα από μια σειρά μελετών ο Λάισμυλλερ έγινε γνωστός σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες και συχνά ζητούν

τη συμβολή του.

Σ' ό,τι αφορά την πολεοδομική πλευρά του έργου του, το ενδιαφέρον του επικεντρώνεται στον πολιτιστικό πλούτο των πόλεων, των τοπίων και των περιοχών.

Ο σχεδιασμός και η δημιουργία καλλιτεχνικών εννοιών και πραγματώσεων στην αρχιτεκτονική και τις πολεοδομικές μελέτες προκύπτει –σύμφωνα με την κοσμοθεωρία του– από μια πορεία, στην οποία εμπλέκονται επαγγελματίες πολεοδόμοι, ειδικοί και κοινό.

Τα μέσα του είναι οι λογικές και προφανείς ιδέες, η γνώση του τοπικού και του ευρύτερου πλαισίου και η πολύ χρήσιμη δεξιότητά του στο να πείθει τους άλλους με ηπιότητα. Σκοπός του δεν είναι η μία μοναδική λύση αλλά το ικανοποιητικό αποτέλεσμα της όλης πορείας.

Εκτός από τις σπουδές του, ως καλλιτέχνης και ιδιαίτερα ως γλύπτης, ξεχωρίζει για τις ικανότητές του και για την ευρεία ακαδημαϊκή του παιδεία σε αντικείμενα όπως οι ανθρωπολογικές και κοινωνικές διαστάσεις της κατοικίας και η ταυτότητα των πόλεων μέσω της αρχιτεκτονικής και της γλυπτικής.

Μετά το τέλος των σπουδών του στην Ακαδημία των Παραστατικών Τεχνών του Μονάχου, το 1963, συνέχισε τις σπουδές του στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών του Πα-

Συμβολική πύλη της πόλης στο έργο KUNSTBOGEN
Μέταλλο χρωματιστό, 1989, Μόναχο.

ρισιού και στην Academia Tedesca / Villa Massimo στη Ρώμη, που θεωρείται μια σπουδαία διάκριση στη Γερμανία.

Η κοσμοθεωρία του και οι φιλοσοφικές ιδέες του έχουν δημοσιευθεί σε βιβλία και περιοδικά. Έχει πραγματοποιήσει πολλούς σχεδιασμούς και πειραματισμούς, όπως π.χ.

- Αστική Δομή Environment Perlach, Μόναχο 1967/69.
 - Διεπιστημονικός σχεδιασμός της Elisabeth-Platz München, Μόναχο 1983 (παρουσιάστηκε σε εκθέσεις στα πανεπιστήμια της Καλσρούης και της Βρέμης).
 - Ein begehbares Bild (μια εικόνα που μπορεί κανείς να διασχίσει) Μόναχο Ολυμπιακοί Αγώνες 1972.
 - Σχεδιασμός και διαμόρφωση πάρκου της Γερμανικής Πρασβείας με γλυπτά και φυτά στο Lomé /Togo, Αφρική κατασκευασμένο το 1981.
 - Διεθνής Έκθεση περιβαντολογικής διαμόρφωσης, Μόναχο 1983 (International Garten und Landschaftsausstellung).
 - KUNSTBOGEN, Μόναχο, έναρξη έργου 1986.
- Staedtebauliche Konzeptarbeit Stadt-Verkehr-Kunst. Πολεοδομικές έννοιες - Πόλη - Κυκλοφορία - Τέχνη
- Project - Cycladic Αθήνα, Νάξος από το 1990.

Παράλληλες συγγραφικές δραστηριότητες: *In Hellas* (Στην

Ελλάδα) 1995, *Café Athens* (Καφενείο Αθήναι) 1997, *Der Zyclop*, 1999. Τα βιβλία αυτά εκδόθηκαν από το γνωστό εκδοτικό οίκο του Μονάχου: Droemer/Knauer, Μόναχο.

Ο Γιοχάνες Λάισμυλλερ υπήρξε μέλος διαφόρων επιτροπών:

- Εκλεγμένο μέλος της Stadtgestaltungs Kommission München 1972-80. (Επιτροπή υπεύθυνη για όλα τα αισθητικά ζητήματα πολεοδομίας και τέχνης στους δημόσιους χώρους του Μονάχου).
 - Μέλος του συμβουλίου Urbanes Wohnen (αστική κατοίκηση), Βερολίνο-Μόναχο, από το 1985.
 - Μέλος της επιτροπής υποτροφιών εξωτερικού της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας.
 - Πρόεδρος της ειδικής επιτροπής Kunst im oeffentlichen Raum (τέχνη σε δημόσιους αστικούς χώρους) Μόναχο 1984-90.
- Έχουν απονεμηθεί πολλά βραβεία στον Γιοχάνες Λάισμυλλερ στη Γερμανία και σε άλλες χώρες για να τιμήσουν τις ιδέες του στην πολεοδομία ως συμβούλου και ως καλλιτέχνη. Το 1980, του απονεμήθηκε το βραβείο Prix Susse et IAT (Παρίσι 1980) για το σχεδιασμό του θέματος La Defence Arc de Triomphe (Παρίσι 1977) και γενικότερα για το συνολικό έργο του.

Βραβευμένη πρόταση για το Ολυμπιακό χωριό της Αθήνας σε επίπεδο ιδεών

Αρχιτεκτονική Ιδέα:

Η πρόταση επιδιώκει ένα διαφορετικό μοντέλο πολεοδομίας και αρχιτεκτονικής που αποφεύγει να αναπαραγάγει το φαινομενικά ιδανικό στερεότυπο πολεοδομικής επέκτασης ιδιωτικών παραδείσων, που ωστόσο κατασπαταλά τους τελευταίους πνεύμονες δημόσιου χώρου των ασφυκτικά δυσλειτουργικών πόλεων του σήμερα.

Κύριοι άξονες λοιπόν της πρότασης είναι η ομογενοποίηση της λειτουργικής πυκνότητας του οικιστικού ιστού που, εξισορροπώντας την τάση της χωροταξικής εξειδίκευσης, μειώνει στο ελάχιστο την αναγκαιότητα του αυτοκινήτου και επιτρέπει στο έπακρο τη χρήση οικολογικών τεχνικών διαχείρισης των πολύτιμων φυσικών πόρων, όπως ανακύκλωση του νερού χρήσης των οικιστών, τοπική και αποκεντρωμένη διαχείριση των απορριμμάτων, βιοκλιματική ρύθμιση σε μεγάλο βαθμό ακόμα και του δημόσιου χώρου και, κυρίως, διαφύλαξη της γης και των φυσικών βιοτόπων.

Δέκα πολεοδομικά κύτταρα που σχηματίζουν ρομβοειδείς εσωτερικές αυλές (144 μ.) διατάσσονται εφαιπόμενες σε ελαφρές καμπύλες δεξιά και αριστερά από έναν κεντρικό άξονα παραλαμβάνοντας κάθε 184,87 μ. (στην αρχαιότητα, 184,87 μ. = μήκος σταδίου, ισοδύναμο μέτρησης πολεοδομικού χώρου) από βορρά προς νότο τη φυσική κλίση του εδάφους σε κλιμακωτές αναβαθμίδες των έξι μέτρων. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι οι τεχνητές υδατοπτώσεις σ' αυτούς τους αναβαθμούς δημιουργούν ένα ιδανικό μικροκλίμα στον κεντρικό δρόμο της αγοράς.

Αυτή η κεντρική περιοχή κατά την περίοδο των Ολυμπιακών αγώνων στεγάζει τις γενικές λειτουργίες, όπως π.χ. χώρους εστίασης, κέντρα περίθαλψης, κέντρα διοικητικών λειτουργιών, κέντρα πώλησης αγαθών κ.ά. Μετά το πέρας των αγώνων και τη μετάλλαξη του ολυμπιακού χωριού σε οικιστικό σύνολο, αυτή η κεντρική περιοχή θα διατηρεί το δημόσιο χαρακτήρα της έχοντας καταστήματα, γραφεία, κέντρα υγείας και δημόσιες υπηρεσίες.

Στο νότιο άκρο του οικισμού σχηματίζεται μια λίμνη που παραλαμβάνει τα όμβρια και το νερό χρήσης των οικιστών, αφού θα έχει ήδη περάσει από διεργασία βιολογικού καθαρισμού.

Η νοητή προέκταση του κεντρικού άξονα συναντά την ακρόπολη της οποίας η οπτική παρουσία λόγω των αναβαθμίδων είναι παντού ορατή σε κάθε σημείο του δημόσιου χώρου μεταξύ των πολεοδομικών κυττάρων.

Οι πλευρές των δέκα πολεοδομικών κυττάρων σχηματίζονται από τις κατοικίες (τύπου μεζονέτας). Αυτές μπορούν με ελάχιστες παρεμβάσεις να αλλάξουν τη χρήση σε κατοικίες μετά από τη λήξη των Ολυμπιακών αγώνων.

Οι κατοικίες είναι προσπελάσιμες από δύο επίπεδα που στεγάζονται από μια βιοκλιματική στέγη. Σ' αυτόν τον εσωτερικό δρόμο, βρίσκονται και οι χώροι υποστήριξης των εθνικών ομάδων (χώροι ΕΟΑΑ), καθώς και χώροι ιατρικής, φυσικοθεραπείας και αποθήκευσης για τις ανάγκες των αθλητικών αποστολών, οι οποίοι σε μετέπειτα χρήση μεταλλάσσονται σε επαγγελματικούς χώρους για τους οικιστές, όπως καταστήματα, εργαστήρια, γραφεία κ.λπ.

Αυτή η χωροταξία επιτρέπει τη στενή συνύπαρξη κατοικιών, δημοσίων και επαγγελματικών λειτουργιών, που αφενός

αποδίδει τη χαμένη ζωντάνια της γειτονιάς και αφετέρου μειώνει σημαντικά το ενεργειακό κόστος θέρμανσης και ψύξης σε μια ενιαία κτιριακή ενότητα.

Οι κατοικίες κοιτούν προς τις εσωτερικές αυλές και έχουν στην όψη τους μπαλκόνια με πέργολες οι οποίες το καλοκαίρι προσφέρουν σκίαση.

Έχουμε λοιπόν μια ολοκληρωμένη μορφή κατοικίας όπου ο ιδιωτικός χώρος, που προσφέρει στην όψη του ένα ανοιχτό οπτικό πανόραμα, συνδυάζεται με τον κοινωνικό χώρο ενός βιοκλιματικού χώρου άμεσα προσπελάσιμου, προσφέροντας βασικές λειτουργίες χωρίς καμία ανάγκη χρήσης του αυτοκινήτου. Παρακάτω αναπτύσσονται τα βασικά αιτήματα από τα οποία ουσιαστικά προκύπτει η αρχιτεκτονική πρόταση.

Διαχείριση υδατίνων πόρων

Προτείνονται αποκεντρωμένοι βιολογικοί καθαρισμοί τριών βαθμίδων με βιοδίσκους που βρίσκονται κάτω από τα κτίρια των κατοικιών. Στο βορινό τμήμα του οικοπέδου, δημιουργείται ένα φράγμα που συγκρατεί το χειμώνα τα νερά της βροχής. Αυτά τα όμβρια ύδατα προστίθενται στο βιολογικά καθαρισμένο νερό χρήσης και αρδεύουν στην οροφή των κτιρίων υδατοπονικές καλλιέργειες υακίνθων, οι οποίες συντελούν στην απονιτροποίηση. Καθαρό το νερό πλέον πληρώνει μια τεχνητή λίμνη στο νότιο τμήμα του οικισμού. Οι τεχνολογίες διαχείρισης του νερού που προτείνονται είναι απλές και έχουν δοκιμασθεί.

Συγκοινωνιακή οργάνωση

Σημαντικό αίτημα της πρότασης είναι η ουσιαστική μείωση της κυκλοφορίας των αυτοκινήτων και εξ αυτής η δραστική μείωση της επιφάνειας των ασφαλικών δρόμων που εγκλωβίζουν θερμότητα και καθιστούν κάθε βιοκλιματική πρόταση ουσιαστικά ανέφικτη. Οι αθλητές και, αργότερα, οι οικιστές θα παρκάρουν τα αυτοκίνητα στους υπόγειους χώρους στάθμευσης των κτιριακών συγκροτημάτων και ανεβαίνουν στις κατοικίες με ανελκυστήρες ή εσωτερικά κλιμακοστάσια.

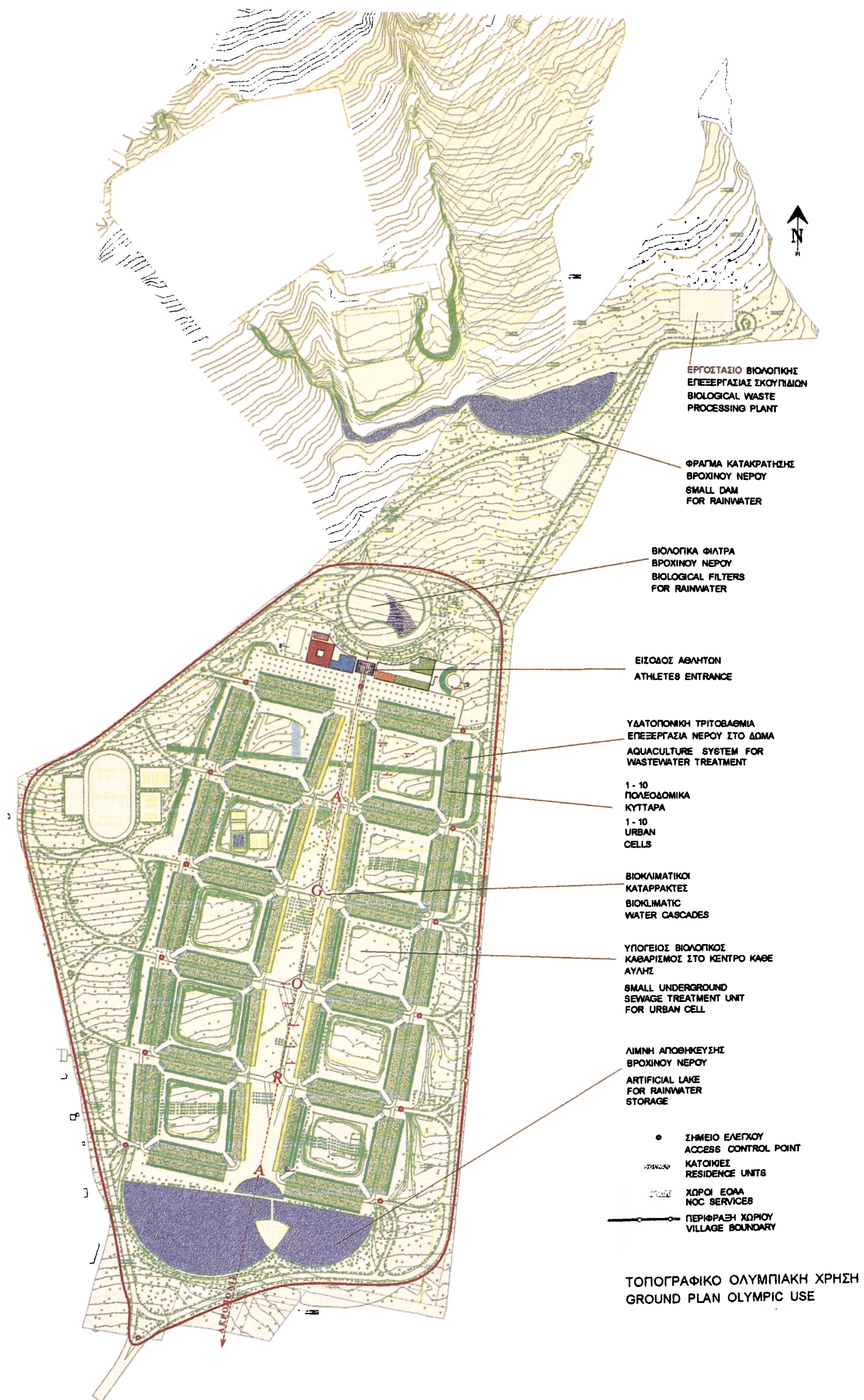
Ο εσωτερικός πυρήνας του ολυμπιακού χωριού είναι προσπελάσιμος μόνο από οχήματα πυροσβεστικής και γενικής χρήσης όπως απορριματοφόρα, και κατά τα άλλα από ποδήλατα και ηλεκτρικά αυτοκίνητα που μπορούν να προσπελάσουν ακόμα και τους εσωτερικούς βιοκλιματικούς δρόμους. Έτσι περιορίζονται στο ελάχιστο οι απαιτούμενοι δρόμοι και το μεγαλύτερο μέρος του οικοπέδου αποδίδεται στη φύση και τη βιοποικιλότητά της.

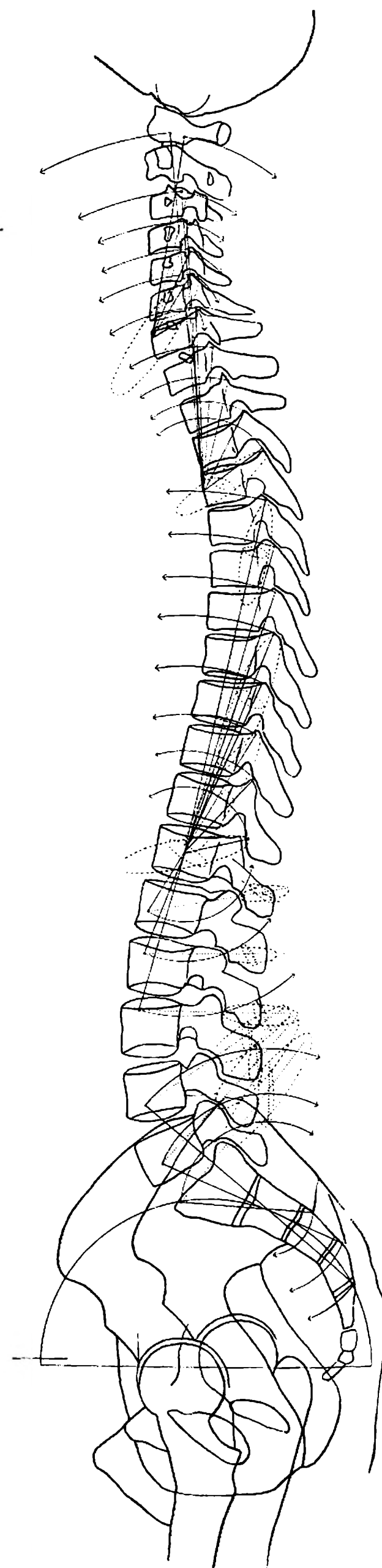
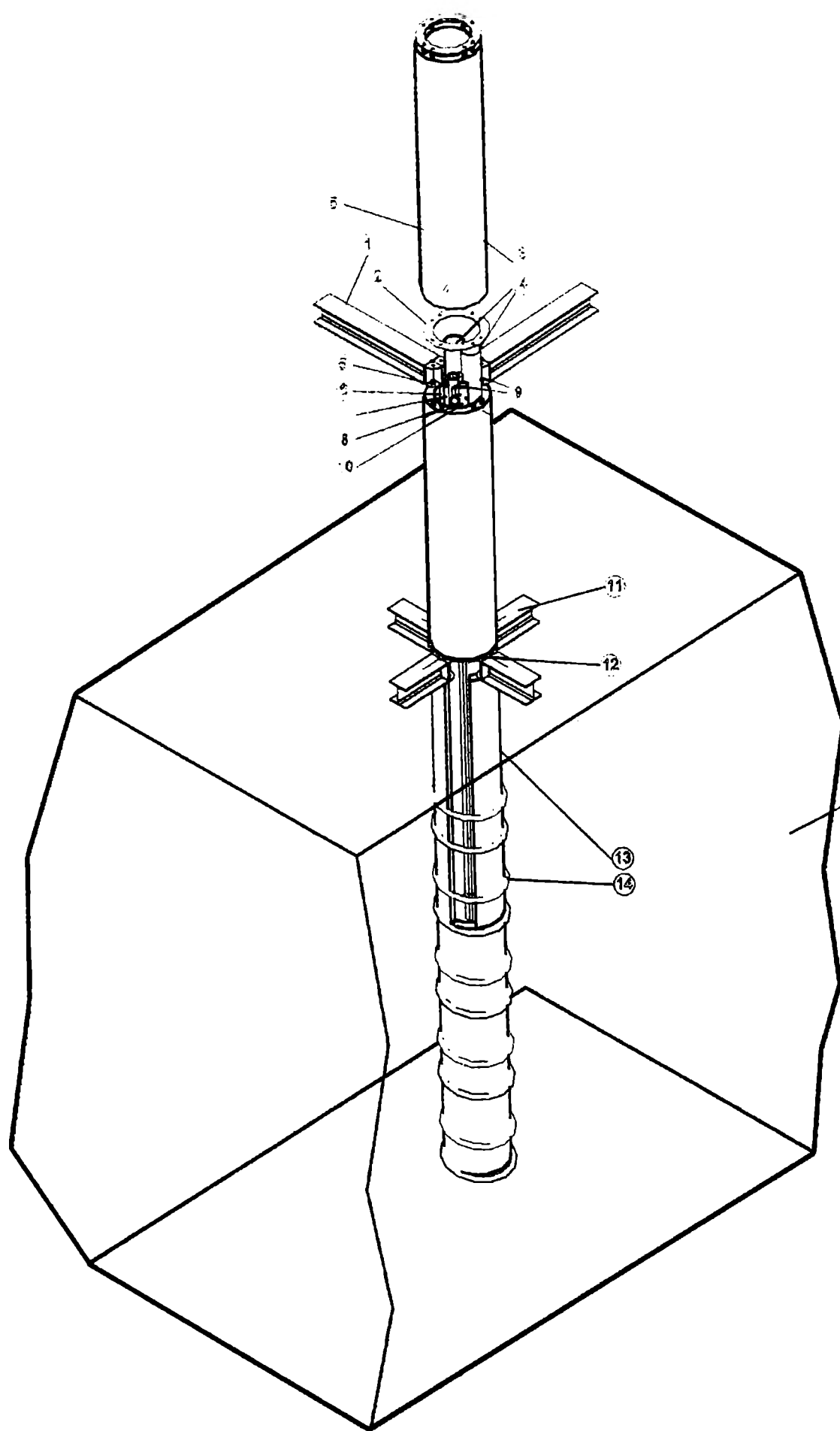
Κατασκευή

Για την κατασκευή του έργου, προτείνεται η χρήση ενός τυποποιημένου δομικού σκελετού που ενσωματώνει στα επιμέρους στοιχεία του τις περισσότερες ηλεκτρομηχανολογικές λειτουργίες, μειώνοντας έτσι στο ελάχιστο τον όγκο της πληροφορίας στην μελέτη και την κατασκευή.

Ο τυποποιημένος σκελετός αποτελείται από δομικά στοιχεία σύμμεκτης κατασκευής τα οποία είναι βιομηχανικά παραγόμενα, τηρώντας υψηλές προδιαγραφές ποιότητας και επιτρέποντας την παράλληλη εξέλιξη των χωματουργικών και της κατασκευής του σκελετού με δραματική οικονομία χρόνου.

Οι τεχνολογίες που προτείνονται είναι δοκιμασμένες και έχουν βρει εφαρμογή τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.

Ο σκελετός που στηρίζει το χωριό αντιγράφει με ακρίβεια τη σπονδυλική στήλη.
Η πόλη μεταβάλλεται σε έναν οικολογικό οργανισμό κατ' εικόνα και ομοίωση του ανθρώπου.

Στο νότιο τμήμα του οικισμού δημιουργείται μία λίμνη χωρητικότητας 500.000 κ.μ. νερού.

Το νερό αυτό εξασφαλίζεται εν μέρει απο την κατασκευή του μικρού φράγματος στο βόρειο τμήμα. Το νερό από τις βροχοπτώσεις –και αφού το φράγμα λειτουργήσει ως δεξαμενή καθίζησης της λάσπης-- οδηγείται στον κύλινδρο της εισόδου του χωριού.

Το εσωτερικό του κυλίνδρου είναι διαβαθμισμένο με στρώσεις άμμου και χαλικιών, έτσι ώστε να λειτουργεί ως βιολογικό φίλτρο. Μετά από κάθε βροχόπτωση και αφού γεμίσει το μικρό φράγμα με νερό, αυτό οδηγείται στον κύλινδρο με τα βιολογικά φίλτρα και από εκεί με υπόγειο σωλήνα στη λίμνη.

Μετά από κάθε βροχόπτωση, η διαφορά δυναμικού που δημιουργείται απο την υψομετρική στήλη των 40 μέτρων σχηματίζει στη λίμνη σιντριβάνι ύψους 25 μέτρων. Το σιντριβάνι αυτό διαρκεί όσο καιρό υπάρχει νερό στον κύλινδρο των βιολογικών φίλτρων.

Η διάρκειά του καθορίζεται από το άνοιγμα της βάνας που είναι προσαρμοσμένη στο επάνω μέρος του σωλήνα. Οι απώλειες από την εξάτμιση ή το πότισμα αναπληρώνονται από το νερό του βιολογικού καθαρισμού.

Σε κάθε πολεοδομικό κύτταρο, στο κέντρο της αυλής του και σε υπόγεια εγκατάσταση, είναι τοποθετημένη μία μικρή μονάδα βιολογικού καθαρισμού.

Η μονάδα αυτή λειτουργεί με βιοδίσκους και καθαρίζει το νερό σε αρκετά προχωρημένο στάδιο. Το νερό αυτό δεν οδηγείται απευθείας στη λίμνη αλλά στο δώμα του πολεοδομικού

κυττάρου. Εκεί, πάνω από το επίπεδο της μόνωσης, έχει γίνει διάστρωση με διαβαθμισμένα χαλίκια, ώστε να μπορούν να στηρίζονται οι ρίζες των φυτών της υδατοπονικής καλλιέργειας.

Συνήθως τα φυτά αυτά είναι υδατοϋάκινθοι που έχουν τη δυνατότητα να παίρνουν όλα τα θρεπτικά υλικά από το νερό,

καθώς διοχετεύεται με

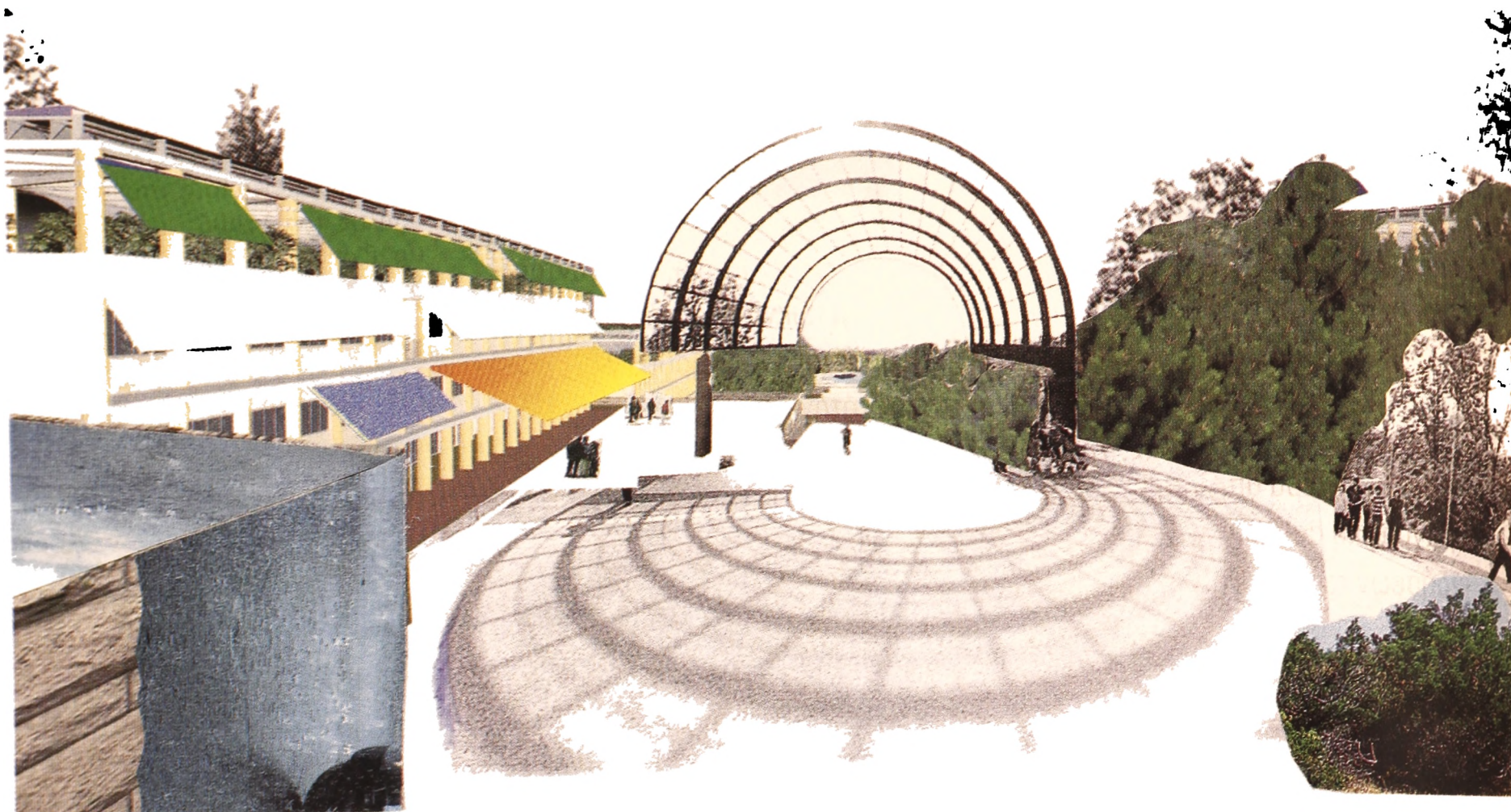
ελεύθερη πτώση,

χωρίς νιτρικά

άλατα, στη

λίμνη.

Ένα επίπεδο της Αγοράς του Ολυμπιακού Χωριού με τεχνητούς καταρράκτες και πράσινο.
Οπτική εστίαση της ακρόπολης (φωτομοντάζ).

Κάλυψη απαιτήσεων για άτομα με ειδικές ανάγκες

Ολόκληρος ο οικισμός είναι σχεδιασμένος για άτομα με ειδικές ανάγκες, γιατί δίνει τη δυνατότητα σε ένα άτομο με αναπηρικό καροτσάκι να επισκεφτεί ένα άλλο άτομο που βρίσκεται σε οποιοδήποτε σημείο του οικισμού. Από την κατοικία του προσεγγίζει το σημείο εισόδου του πολεοδομικού κυττάρου που κατοικεί. Εάν αυτός που θέλει να επισκεφτεί βρίσκεται στο δεύτερο επίπεδο του επόμενου πολεοδομικού κυττάρου, περνάει

τη γέφυρα κι έτσι συναντάει έναν οριζόντιο δρόμο για να κινηθεί. Εάν αυτός βρίσκεται ψηλότερα ή χαμηλότερα παίρνει τον μεσαίο δρόμο μεταφερόμενος σ' όποιο πολεοδομικό συγκρότημα θέλει.

Ο σχεδιασμός έθεσε σαν στόχο τα άτομα με ειδικές ανάγκες να μην εντάσσονται σε κάποιο συγκεκριμένο σημείο του οικισμού, αλλά σε όλα τα σημεία, έτσι ώστε να μην υπάρχουν διακρίσεις.

Εξάλλου κάποια άτομα με ειδικές ανάγκες όλο και θα προκύπτουν, όταν ο οικισμός θα λειτουργεί.

Δεν ξέρουμε όμως ποιά θα είναι αυτά. Έτσι όλες οι κατοικίες έχουν στην είσοδό τους ένα διώροφο χώρο, όπου μπορεί εύκολα να προσαρμόζεται ένα μικροαναβατόριο. Ο οικισμός μπορεί να προσεγγιστεί από τον εσωτερικό δρόμο και τις εσωτερικές αυλές από αυτοκίνητα τροφοδοσίας ή την πυροσβεστική.

Παντού μπορούν να κυκλοφορούν σ' όλα τα επίπεδα ποδήλατα ή μικρά ηλεκτρικά αυτοκίνητα.

Η μελέτη δίνει έμφαση στη λειτουργικότητα του οικισμού, όπου με τα πόδια μπορεί κανείς σύντομα να προσεγγίσει οποιοδήποτε σημείο του, περιορίζοντας το αυτοκίνητο, κύρια αιτία δημιουργίας ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Άτομα με ειδικές ανάγκες είναι εξάλλου και οι ποιητές ή οι ονειροπόλοι (αν οδηγούσαν θα είχαν σκοτωθεί) και όλοι όσοι πιστεύουν πως κανείς αρνείται τη σπουδαιότητα της ζωής, εάν πιστεύει πως οι σημερινές πόλεις είναι ανθρώπινες. ❏

Ήλθε η ώρα της «Λυσιτελείας»

του Γιάννη Γιαχανατζή

Είκοσι και πλέον έτη χρειάστηκαν για να καταλάβει ο αρχιεπίσκοπος Χριστόδουλος ότι το σφίχταγκάλιασμα με τα ΜΜΕ, που ο ίδιος είχε εκπονήσει ως στρατηγική προβολής του απέβη μοιραίο λάθος για τον ίδιο. Υφαίνοντας επί σειρά ετών –ως επίσκοπος Δημητριάδος– ένα πυκνό πλέγμα σχέσεων με τα ΜΜΕ, φρόντισε να κάνει αισθητή την παρουσία του μέσω άρθρων σε διάφορα έντυπα. Όταν εξελέγη αρχιεπίσκοπος, ήταν ήδη γνωστός στην «πιάτσα» της Επικοινωνίας. Τότε έβαλε μπροστά το δεύτερο σκέλος δράσης, που ήταν η πέρα από κάθε λογική μέτρο τηλεοπτική του προβολή. Είναι πραγματικά ασύληπτος ο αριθμός των εμφανίσεών του στα βραδινά δελτία ειδήσεων των καναλιών. Στα χρόνια 1998 και 1999 υπολογίζεται ότι οι παρουσίες με τις μη παρουσίες του εμφανίζουν μian αναλογία 1 προς 2. Τέτοιο ρεκόρ δεν έχει επιτύχει ούτε πρωθυπουργός.

Πολύ νωρίς, δημοσιογράφοι απ' όλο το φάσμα του Τύπου ασχολήθηκαν επικριτικά με την επιδειξιακή μανία του. Τότε ο αρχιεπίσκοπος έκανε το πρώτο λάθος του: Καμώθηκε πως δεν κατάλαβε. Είναι παντελώς ανυπόστατες (αλλά και όψιμες) οι τωρινές του διαμαρτυρίες ότι τάχα οι δημοσιογράφοι τον πολεμούν μόλις τελευταία. Ο θυμός του απέναντι στους εκπροσώπους του Τύπου –που φάνηκε και στην τηλεόραση με το κράτημα «μούτρων» στους δημοσιογράφους μάλλον ιλαρότητα προκάλεσε παρά προβληματισμό.

Η δημοσιογραφική κριτική εναντίον του (δίκαια κατά τη γνώμη μου) άρχισε πριν ακόμη εκλεγεί αρχιεπίσκοπος, όταν η παρά πάσαν έννοιαν μέτρου προβολή του κίνησε την «περιέργεια» των δημοσιογραφικών καλάμων. Και επειδή, ως γνωστόν, οι δημοσιογραφικοί κάλαμοι «συγκινούνται» με τους ιδιόρρυθμους, φυσικό ήταν να καταπιαστούν και με το φαινόμενο Χριστόδουλος.

Το απάνθισμα σχολίων που έχει εισπράξει για τις τηλεοπτικές του εμφανίσεις είναι ατελείωτο.

ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΕΣ

Παράλληλα με την διά φωτογραφιών και στημένων τηλεοπτικών εμφανίσε-

ων προβολή του, ο αρχιεπίσκοπος φρόντισε να συχνάζει σε εκδηλώσεις στις οποίες γνωρίζει ότι θα ενσκήψουν οι τηλεοπτικές κάμερες. Και αυτές είναι οι κοσμικές συνάξεις, στις οποίες πρωταγωνιστούν η κ. Μαριάννα Βαρδινογιάννη, η κ. Μαρ. Λάτση κ.ά. Επιβιβάζεται επίσης σε ελικόπτερο μεγιστάνα και πηγαίνει να εγκαινιάσει ναϊσκο στις Σπέτσες ή πηγαίνει στη Θεσσαλονίκη για να τελέσει αγιασμό στο διαβαλκανικό ιατρικό κέντρο του Γ. Αποστολόπουλου και από εκεί αυτοστιγμαί πετάει εν τάχει για το Σκορπιό μη τύχει και δεν προλάβει το μνημόσυνο των Ωνάσηδων. Καταλαβαίνετε το άγχος του; Και προσοχή: Πάντοτε με τους ισχυρούς και πλούσιους, τσαλαπατώντας τα ιερά κείμενα που μιλούν περί ταπεινοφροσύνης και αθόρυβης παρουσίας. Ποτέ δεν ακούσαμε να πήγε στο Πέραμα π.χ. για να δει πώς περνούν εκείνοι οι φουκαράδες άνεργοι μαστόροι της ναυπηγοεπισκευαστικής ζώνης. Όχι για να δώσει κάτι-τίς. Να τους εμψυχώσει έστω. Στο Πέραμα, βλέπετε, δεν πηγαίνουν οι τηλεοράσεις. Πηγαίνουν όμως στη Σάμο, όπου μαίνονται οι πυρκαγιές. Εκεί συμπτωματικώς πηγαίνει και ο Χριστόδουλος. Άντε μετά να μην το σχολιάσεις.

Αλλά το πονηρό πουλί πιάνεται από

το ράμφος. Κάποια στιγμή ο Χριστόδουλος αντιλαμβάνεται ότι τα ΜΜΕ αρχίζουν να τον παίρνουν στο ψιλό και, διαισθανόμενος ότι πάει να καταντήσει ρόμπα των καναλιών, εξανίσταται, κατηγορώντας τα Μέσα ότι τον υπονομεύουν. Όμως κανένας δεν τον υπονομεύει ούτε τον υπονομεύει. Ο ίδιος αυτουπονομεύθηκε. Δυστυχώς –παρά την πολυδιαφημισθείσα επικοινωνιακή του ικανότητα– αγνοούσε ότι η τηλεόραση είναι ένα αδηφάγο θηρίο που κάθε τόσο απαιτεί αλλαγή στο διατροφικό του μενού. Αυτό δεν το είχε μετρήσει ο μακαριότατος. Ούτε είχε λάβει σοβαρά υπόψιν του τις παραινήσεις περί αφιππεύσεως του καλάμου. Τώρα που ήλθε η ώρα να πληρώσει το τίμημα, δυσανασχετεί.

Ας πρόσεχε, που (του) λένε μερικοί φίλοι του. Δέθηκε νωρίς-νωρίς με το Βήμα, αρθρογραφώντας σ' αυτό και πιστεύοντας ότι οι εφημερίδες του Συγκροτήματος θα τον «πήγαιναν» εις το διηνεκές. Αμ δε! Μπήκε στο Δ.Σ. του Ιδρύματος «Λίλιαν Βουδούρη» (βλ. *Ελεύθερος Τύπος*) με ταυτόσημο στόχο. Κι εκεί δεν τα κατάφερε. Αναγκάστηκε να παραιτηθεί λόγω του εγερθέντος θορύβου.

Ποιος του φταίει; Δεν γνωρίζει ότι στο τέλος του δρόμου υπάρχει πάντα κάποιος λογαριασμός;

Προς τον Μ. Κουρρή, εφημ. *Παρόν*: Πρώτον, δεν είμαι συντάκτης του *Αντί*, συνεργάτης του είμαι. Δεύτερον, μακριά από μένα (και εξ όσων γνωρίζω και από το *Αντί*) οι «γραμμές» και τα παρόμοια. Άλλοι παίρνουν γραμμή (π.χ. από τον Πανταγιά), εμείς όχι. Αλλά για την ταμπακιέρα δεν διάβασα τίποτε. Και η ταμπακιέρα είναι. Από πότε το *Παρόν* τάχθηκε υπέρ του Χριστόδουλου; Και για ποιο λόγο; Από τη στιγμή που αγοράζω το *Παρόν*, έχω νομίζω το δικαίωμα να το κρίνω. Ή όχι; Μπορεί την απάντησή σας να τη γράψει ο κ. Αρ. Παπαριστείδης λόγω χάρι...

Το κόμμα της Εκκλησίας

του Αλέκου Τζιόλα

Η εισβολή της Εκκλησίας στην πολιτική δεν αποτελεί καθεαυτή πρόβλημα. Όπως ο κάθε πολίτης έχει και αυτή το δικαίωμα διατύπωσης πολιτικού λόγου και κακώς για μένα μέχρι τώρα δεν έκανε χρήση αυτού του δικαιώματός της με παρρησία. Ούτε οι «λαοσυνάξεις» είναι κατά την κρίση μου απορριπτέες εξαιτίας του πολιτικού τους χαρακτήρα. Ως προς αυτό το θέμα με βρίσκει τελείως σύμφωνο η άποψη των εκκλησιαστικών ότι «τα πάντα είναι πολιτική ακόμα και η Θεία Λειτουργία». Απλώς με εκπλήσσει ο τόσο προωθημένος μαρξισμός τους. Αν πάντως η Εκκλησία έκανε ασυγκάλυπτη χρήση (η συγκαλυμμένη έτσι κι αλλιώς δεν έλειψε ποτέ) ενός τέτοιου δικαιώματος, δε θα προκαλούνταν παρενέργειες και αγκυλώσεις στρεβλωτικές της πολιτικής μας ζωής, όπως είναι οι σημερινές.

Εκείνη όμως είχε επιλεγμένη τη στρατηγική της πολιτικής κρυψίνιας, για να κρύβεται το αποκρουστικό πολιτικό της πρόσωπο. Ποιος εξάλλου, που ξέρει ότι φέρει ένα τέτοιο πρόσωπο, τολμά να το εμφανίζει; Την εξυπηρετούσε επομένως η λαθραία άσκηση πολιτικής που διαδραματιζόνταν είτε με τις αδιόρατες παρεμβάσεις σε παράγοντες διαμορφωτικούς των πολιτειακών και πολιτικών μας πραγμάτων είτε με ανέλεγκτους αυθορμητισμούς διαφόρων ιερωμένων κατά τις κηρύξεις του θείου λόγου. Αποτέλεσμα ωστόσο αυτής της κρυφής της πολιτικής ήταν η δημιουργία ενός τριαδικού πλέγματος προβλημάτων: Συνεχιζόταν η ενσάρκωση των άκρως αντιδημοκρατικών της ιδεών, επιτυγχανόταν η διπλή απόκρυψη του πολιτικού της λόγου τόσο διά της ένδυσής του με το ράσο όσο και διά της θρησκευτικής του επένδυσης, και παρακάμπτονταν τέλος «εθισμικά» και συστηματικά οι όροι άσκησης της πολιτικής, γεγονός που εξέθρεψε τη σημερινή κατάσταση της καταφανέστατης περιφρόνησής τους.

ΚΟΜΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ;

Γι' αυτό η αρχική σκέψη της Εκκλησίας να ιδρύσει πολιτικό κόμμα που θα

το εκφράζει η ίδια ήταν η πιο ορθή και η πιο ανώδυνη εθνικά πολιτική πράξη. Γιατί θα πρόσδιδε στον πολιτικό της ρόλο και λόγο ευθύτητα και ειλικρίνεια. Επειδή όμως γνωρίζει η Εκκλησία, αφού το βιώνει, ότι «τα ράσα κάνουν τον παπά» –αυτός είναι κιόλας ο λόγος που τα διατηρεί, για να μην μπορεί να διακρίνει κανείς τι κρύβεται πίσω από αυτό το μαύρο και αδιόρατο ένδυμα– «κατάπие» αμέσως αυτή τη σκέψη. Αν παρ' όλα αυτά την υλοποιούσε και ερχόταν στον πολιτικό στίβο με σεβασμό στους κανόνες της πολιτικής αντιπαράθεσης και με καθαρό, γυμνό και ανυπόκριτο πολιτικό λόγο, τότε θα βλέπαμε τι θ' απογίνονταν οι άγιες αοριστίες της και οι ιερές της αντιφάσεις, καθώς και πόση εμβέλεια θα είχε η ακροδεξιά ιδεολογία που ενσαρκώνει. Θα διαγκωνίζονταν μαζί με τον κ. **Πλεύρη** για την απόσπαση του 2% των ψήφων του ελληνικού λαού.

Βεβαίως δεν ανέμενε κανείς να εκφράσει η Εκκλησία άλλη ιδεολογία. Το γεγονός όμως ότι κατά το παρελθόν από στοιχειώδη σύνεση δεν τολμούσε να την εκδηλώσει φανερά, δημιουργούσε την εντύπωση ότι η Εκκλησία δεν έχει πολιτική ιδεολογία ή ότι δεν ασκεί πολιτική. Αλλά τώρα, μετά από την ανάδειξη του κ. **Χριστόδουλου** στη

θέση του Αρχιεπισκόπου και με τη γενικότερη πολιτική που εφαρμόζει έκτοτε η Ιεραρχία, αυτό που προγενέστερα, παρά τις προσπάθειες απόκρυψης, «της ξέφευγε», η εκδήλωση δηλαδή της πολιτικής της ιδεολογίας, πήρε σήμερα επίσημη και δημόσια έκφραση, ενώ ταυτόχρονα απενεργοποιήθηκε κάθε ανακλαστικό αυτοπροστασίας της. Να το εξηγήσει κανείς αυτό μόνο με την αναγωγή στην άκρατη φιλοδοξία του Προκαθήμενου; Όχι βέβαια. Αν αυτή δε συνδυαζόταν και με ακράδαντη την πίστη όλης σχεδόν της Ιεραρχίας σε ακροδεξιά ιδεολογικά σχήματα, δε θα τελεσφορούσε καμιά μεγαλομανής διάθεση. Γιατί, αν υπήρχε και η παραμικρή έστω ιδεολογική διαφοροποίηση ανάμεσα στην ίδια και στον Προκαθήμενο, δε θα τον εξέλεγε ή δε θα συνέχιζε να του παρέχει στήριξη. Όμως ο κ. **Χριστόδουλος** είναι «σάρξ εκ της σαρκός» της και δεν είναι δυνατή η «αποσάρκωσή» του. Να το εξηγήσει πάλι κανείς με την αναγωγή σε συμπτωματική σύνθεση της σημερινής Ιεραρχίας; Ούτε αυτό μπορεί να έχει ισχύ. Γιατί η κάθε σύνθεσή της, όπως και η σημερινή, είναι πλάσμα της ίδιας της ιστορίας της.

Δε μας απασχολεί όμως αυτή τη στιγμή πώς και γιατί «απομυθοποιεί» η

Εκκλησία έτσι άγαρμπα τον εαυτό της, όπως ακριβώς της ταιριάζει εξάλλου, οδεύοντας ακάθεκτη προς τον ευτελισμό της. Εδώ βάσει των έργων γίνεται και η πληρωμή της πράγματι. Ούτε μας ενδιαφέρει ο καημός της κ. Μοσχολιού, που λίγο έλειψε, φορεμένη τα γιαταγάνια, να πάρει τα βουνά, για να διώξει τους νέους «Τούρκους» από την Ελλάδα. Μας απασχολεί πάντα η στάση πολιτικών και δη πεφωτισμένων της δεξιάς όχι απλώς επειδή ήταν έτοιμοι να μην ακολουθήσουν επιδεικνύοντας ίδιο πολιτικό αισθητήριο με εκείνη και ίδιο αίσθημα ευθύνης, ούτε επειδή δεν αντέδρασαν ακαριαία ή επειδή «σιώπησαν» υστερόβουλα, αλλά προπάντων επειδή παραβρέθηκαν «αγγελιδόν» σχεδόν στη λαοσύναξη και έτι παραπάνω με δηλώσεις τους θριαμβολογούσαν ως αν να επρόκειτο για δικά τους επινίκια. Πόσο όμως πολιτικά θεμιτός είναι ένας τέτοιος συναγελασμός;

ΙΔΕΟΛΟΓΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΥΦΥΟΛΟΓΗΜΑΤΑ

Από τη μια έχουμε σ' αυτό το θέμα των ταυτοτήτων τη γνωστή θέση της Κυβέρνησης, η οποία σημειωτέον έκανε το καθετί για να καταστήσει τον καθένα αντίπαλό της. Από την άλλη την «υπέρ πάντων» αντίδραση της Εκκλησίας που ως ιδεολογική βάση έχει αρχές απορριπτέες είτε λόγω του ακραίου πολιτικού ή και αναρχικού τους χαρακτήρα είτε λόγω της τελείως παρωχημένης μεταφυσικής τους θεμελίωσης. Η συμπυκνωμένη διατύπωσή τους, με βάση τις αρχιεπισκοπικές εκφράσεις, θα μπορούσε να είναι η εξής: Εγώ αντιπροσωπεύω το Θεό, εμείς οι Ορθόδοξοι είμαστε ο Ελληνισμός, άρα πάνω απ' όλα, κι από Συντάγματα κι από νόμους, είμαστε εμείς. Μας μισούν και μας υβρίζουν, επειδή είμαστε χριστιανοί. Για τον ίδιο λόγο τελούμε και υπό διωγμό. Η απόδειξη δε ότι οι διωγμοί μας οφείλονται στη χριστιανικότητά μας βρίσκεται σε προφητείες του ίδιου του Χριστού που αναφέρονται σε μας συγκεκριμένα και σ' αυτούς εδώ τους διωγμούς μας.

Ιδεολογικά και συλλογιστικά οικοδομήματα σαν κι αυτό, που δομείται πάνω στις ύπατες αυτοαναγορεύσεις ή σε παραισθήσεις και σε τελείως μεταφυσικές θεμελιώσεις τους, μια που οι άλλες, έμπρακτες ή ορθολογικές, δεν υπάρχουν, δε χρειάζεται να έχει εντυφώσει

κάποιος σε φιλοσοφίες ή σε συλλογιστικούς σχηματισμούς, για να τα περιφρονήσει. Αρκεί να διαθέτει τη νοημοσύνη ενός σημερινού κοινού νου, για να χλευάσει με τη «στερεότητά» τους.

Κι ενώ η απόσταση ανάμεσα στην αντίθεση προς την Κυβέρνηση και στη συμπόρευση με την Εκκλησία είναι αστρονομικά μεγάλη και καμιά διάθεση αντιπολιτευτική προς την Κυβέρνηση δε δικαιολογεί την αγνόησή της με οποιαδήποτε μεταπήδηση προς τη θέση της Εκκλησίας, εν τούτοις αντιπολιτευόμενοι πολιτικοί τη «διέγραψαν» και συμβρέθηκαν με την Εκκλησία, όχι επειδή, πιστεύω, διαθέτουν μειωμένη αντιληπτική ικανότητα και δε βλέπουν αυτή την απόσταση ούτε επειδή νιώθουν ταυτισμένοι ως προς αυτό το θέμα με την Εκκλησία, αλλά επειδή προσβλέπουν μέσα από αυτή τη σύμπλευση σε μικροκομματικά οφέλη.

ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Αν λοιπόν κρίνει κανείς από τη συμπαράταξή τους αυτή με την Εκκλησία, φαίνεται πως τους «ήρθε καπάκι» και μάλιστα διπλό η επιτυχέστατη κατά τα πρώτα φαινόμενα εμπλοκή της στην πολιτική. Πρώτον γιατί βλέπαν «να φέρνει» η Εκκλησία «καπάκι» την Κυβέρνηση και δεύτερον γιατί ένιωσαν να τους ανασηκώνει το καπάκι από το ιδεολογικό τους υποσυνείδητο και να τους απελευθερώνει απεριόριστη δεξιά ενέργεια που κρατιόταν καταπιεσμένη επί δυόμιση ολόκληρες δεκαετίες, από τη μεταπολίτευση δηλαδή και μετά. Όλα αυτά επομένως, που αποτελούσαν καταπιεσμένους πολιτικούς πόθους και που κανείς δεν μπορεί να ξέρει ποια συμβολική μορφή παίρνανε στα όνειρά τους, γίνανε τώρα με τις μαζικότερες «λαοσυνάξεις» της Εκκλησίας αληθινά «ονειρεμένη» πραγματικότητα. Ήρθε η ώρα, θα είπαν, να τερματιστεί η ισότιμη συμμετοχή Ελλήνων και ημιελλήνων ή και ανελλήνων στην πολιτική ζωή, ώστε να έχουμε και πάλι εμείς το επάνω χέρι, πράγμα που μέχρι τώρα μας αποστερούσε ο ισότιμος διάλογος μαζί τους. Άλλοι πάλι μπορεί να είδαν στο νεόκοπο πολιτικό ρόλο της Εκκλησίας και μέσα από αυτή την ονειρεμένη πραγματικότητα την υλοποίηση και άλλων πολιτικών τους ονείρων, είτε την υποκατάσταση του ρόλου του θεσμού της βασιλείας, που αποτελούσε διαρκή

πηγή πολιτικής ανωμαλίας στη χώρα μας –δεν είναι τυχαίο που από την καθάρση της βασιλείας και μετά έχουμε τον ομαλότερο και σταθερότερο πολιτικό βίο στη νεότερη ιστορία μας– είτε ακόμη και την προλείανση του εδάφους για την παλινόρθωση των Γλύξμπουργκ μέσα από πολιειακές ανωμαλίες και ανατροπές που θα απεργάζονταν η Εκκλησία. Η ομολόγηση εξάλλου της πρόθεσής της να εμπλέξει και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας στο πολιτικό της «παιχνίδι» δικαιολογεί την τροφοδότηση τέτοιων πίστειων.

Όλες όμως αυτές οι ονειρεύσεις γίνανε σκόνη με την τολμηρή παρέμβαση του αρχηγού της ΝΔ που στο θέμα της απειλής της ταυτότητάς μας από συνεργασίες και εντάξεις σε ευρύτερες κοινότητες, πήρε αρνητική θέση, «αδειάζοντας» έτσι όχι μόνο τον Προκαθήμενο αλλά και πολλά στελέχη του κόμματός του που τον «σιγοντάρανε». Φαίνεται πως «τα περί μεσαίου χώρου» ο κ. Καραμανλής τα εννοεί, έστω κι αν απειλούν με πριονισμό τις ιδεολογικές ρίζες του κόμματός του. Η διαφοροποίησή του αυτή ωστόσο αποστέρησε από την Εκκλησία όχι μόνο κάθε στήριξη της στο δικό του κόμμα αλλά και το τελευταίο έρεισμα σε πολιτικό σχηματισμό, για να μένει αυτή αιωρούμενη μόνη της σε πολιτικό κενό και καταδικασμένη να θεάται την επικείμενη πτώση της.

Αν στη θέση του κ. Καραμανλή ήταν ένας από τους δύο προκατόχους του, είτε ο κ. Μητσοτάκης είτε ο κ. Έβερτ, θα ήταν πιστεύω, κρίνοντας πάντα από τις σχετικές τους δηλώσεις, εντελώς άλλη η πορεία των γεγονότων. Ο πρώτος συνειδητά από πολιτική ή και προσωπική σκοπιμότητα και ο δεύτερος από αμβλυμένο πολιτικό αισθητήριο θα σύρονταν πίσω από την Εκκλησία στο δρόμο του εθνικού διχασμού που με τόση απερίσκεψία αυτή άνοιξε πρώτη. Αυτό είναι και το βαθύτερο πολιτικό νόημα της παρέμβασης του κ. Καραμανλή, για την οποία αξίζει ομολογουμένως πολλούς επαίνους.

•Θα ήθελα με την ευκαιρία να διορθώσω ένα βασικό τυπογραφικό λάθος στο προηγούμενο κείμενό μου στην αρχή-αρχή της τελευταίας ενότητας. Εγώ έγραφα «Ενώ δεν επρόκειτο» και ο δαίμονας του τυπογραφείου καταπίνοντας την άρνηση έγραψε «Ενώ επρόκειτο» (Αντί τ. 717).

δια- λογος αναγνωστών

Για τους Βλάχους

Στην επιστολή του Στ. Παπαγιάννη στο τχ. 716, αναφέρεται ο κ. Αχ. Γ. Λαζάρου:

Κύριε Διευθυντά,
Στον «Διάλογο Αναγνωστών» (Αντί, τχ 716, 23.6.2000, σ. 50-51) φιλοξενείτε εκτενή επιστολή του Σταύρου Παπαγιάννη (Σ.Π.), ο οποίος πρόδηλα στρέφεται κατά του Ν. Μέρτζου (Ν.Μ.), δειλά δε σε μία αποστροφή και εναντίον μου, υπαινισσόμενος αποφυγή μου, μάλιστα σκόπιμη, μνείας καίριας μαρτυρίας του πρώτου Νεοέλληνα ιστορικού Κωνσταντίνου Κούμα (1777-1836) για τους Βλάχους.

Πρόκειται για το ακόλουθο απόσπασμα: «Εν γένει οι Βλάχοι συμπεριφέρονται αδελφικώς με τους γραικούς ως γραικοί και δεν δείχνουν ούτε εκείνοι, ούτε ούτοι καμμία εθνικήν διαφοράν προς αλλήλους, καθώς τω όντι είναι αμφοτέροι οι λαοί μιας πατρίδος τέκνα και των αυτών προγόνων απόγονοι». Συνοδεύει δε αυτό με τα επόμενα σχόλια: «Βέβαια, τις τελευταίες πέντε λέξεις του Κ. Κούμα τις αγνοούν, σκοπίμως, πολλοί βλαχόφωνοι καθώς και ο εμπνευστής της έκθεσης κ. Ν. Μέρτζος,

και επίσης ο βλαχολόγος κ. Αχ. Λαζάρου, που συχνά επικαλείται τον Κ. Κούμα. Ευλόγως, γιατί αν τις λάβαιναν υπόψη τους, πολλές από τις δραστηριότητές των θα έλειπαν, επειδή είναι επιζήμιες και για τους βλαχόφωνους και για τη χώρα μας».

Πρωτίστως ο Σ.Π. συλλαμβάνεται εντελώς αδιάβαστος. Διότι η ταπεινότητά μου όχι μόνον δεν αγνοεί αλλά και κατά κόρον δημοσιοποιεί.

Ακολουθεί τρισελίδος κατάλογος δημοσιεύσεων, και εν συνεχεία ο κ. Αχ. Λαζάρου, καταλήγει:

Επί πλέον πέρα της πολλαπλής μνείας γίνεται και ενδεδειγμένος σχολιασμός. Ήδη το 1985 στο υπ' αρ. Ι αντί των πέντε λέξεων του Σ.Π. υπογραμμίζονται δέκα: «... καμμίαν εθνικήν διαφοράν προς αλλήλους, καθώς και τω όντι είναι αμφοτέροι οι λαοί μιας πατρίδος τέκνα». Εν συνεχεία δε αμέσως δηλώνεται σε παρένθεση: «(Η υπογράμμιση δική μου)», και σχολιάζεται ως εξής: «Τις αλήθειες αυτές, διατυπωμένες σε χρόνο ανύποπτο και μακριά από οποιαδήποτε διαφορά ή διένεξη Ελλήνων και Ρουμάνων, αφού άλλωστε οι δεύτεροι δεν είχαν ακόμη επινοήσει το Κουτσοβλαχικό Ζήτημα,

δεν τις σχολιάζουν ούτε καν τις μνημονεύουν οι Ρουμάνοι στις ατέλειωτες βλαχολογικές εργασίες». Δηλωτικό πάλι της ορθής από μέρους μου αξιολογήσεως της θέσεως Κούμα είναι και το προτασόμενο του αποσπάσματος σχόλιο στον υπ. αρ. VIII δημοσίευμα: «Προηγείται δε όλων στην επισήμανση της μεγάλης και πολύτιμης αυτής αλήθειας [δηλ. της ελληνικότητας των Βλάχων] ο πρώτος Νεοέλληνας ιστορικός Κ. Κούμας».

Ολοφάνερα, λοιπόν, όσα «καταγγέλλει» μόλις το 2000 κομίζοντας γλαύκα εις Αθήνας ο Σ.Π., έλαβα υπ' όψη λίαν σοβαρώς και αρμοδίως ως ειδικευμένος Ρωμανιστής-Βαλκανολόγος ενωρίτατα και αδιάλειπτα. Έτσι εξηγούνται και οι πάμπολλες δραστηριότητές μου, οι οποίες ομολογουμένως υπήρξαν απόλυτα επιτυχείς, προπάντων δε καίρια επωφελείς «και για τους βλαχοφώνους και για τη χώρα μας». Αποδείξεις περίτρανα πειστικές αποτελούν οι πολυάριθμες τιμητικές διακρίσεις μου από τοπικούς ή της διασποράς συλλόγους Βλάχων, από ανώτερα αντιπροσωπευτικά σωματεία τους, π.χ. Πανελλήνια Ένωση Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων, Ομοσπονδία Εκπολιτιστικών Συλλόγων

Ορεινής Περιοχής Καλαμπάκας κ.ά., από Ο.Τ.Α., π.χ. Δήμο Τρικαίων, Δήμο Μετσόβου, Κάτω Βερμίου, Παναγία Καλαμπάκας κ.ά., από τα περιφημότερα για τις Βλαχολογικές εκδόσεις επιστημονικά ιδρύματα, π.χ. τον Φιλολογικό Ιστορικό Λογοτεχνικό Σύνδεσμο (Φ.Ι.Λ.Ο.Σ.) Τρικάλων κ.ά. Το δε όφελος για τη χώρα επιβεβαιώνουν τόσο η απονομή του Χρυσού Σταυρού του Τάγματος του Φοίνικος από τον Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας, το 1999, όσο και η βράβευσή μου από την Ακαδημία Αθηνών, την 23 Μαρτίου 2000, για το σύνολο επιστημονικό συγγραφικό έργο μου, κατ'εξοχήν δέ το Βλαχολογικό!

Φιλικώτατα
Αχ. Γ. Λαζάρου
Δρ. Πανεπ. Αθηνών,
τ. Chargé de cours à la
Sorbonne (IV) Αίγινα

•
Στην ίδια επιστολή όμως αναφέρεται και ο Αντ. Ρίζος:

Αγαπητοί φίλοι,

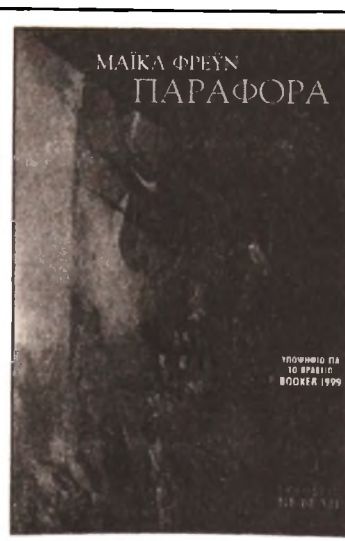
Το ότι κανείς είναι νομοταγής πολίτης, δεν αντιφάσκει στο ο ίδιος άνθρωπος να θριαμβεύει, όταν κερδίζει η ποδοσφαιρική ομάδα της γειτονιάς του.

Μπορεί να μου καταλογιστεί αφέλεια, που βλέπω

Κώστας Μαυρουδής
**ΟΙ ΚΟΥΡΤΙΝΕΣ
ΤΟΥ ΓΚΑΡΙΜΠΑΛΝΤΙ**
Μόλις κυκλοφόρησε

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΞΕΝΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΜΑΪΚΛΑ ΦΡΕΪΝ
Παραφορά
(Μυθιστόρημα)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

έτσι τα πράγματα, όμως πιστεύω πως σ' αυτό το πλαίσιο ανήκουν και πως οι επικίνδυνες εξελίξεις αποτελούν συνέπεια παραβίασης των κανόνων του εκάστοτε παιχνιδιού. Όταν π.χ. δεν μπορείς να προσληφθείς ως εκφωνητής στην Γαλλική Ραδιοφωνία, αν μιλάς τα γαλλικά με χροιά φωνής που μαρτυράει καταγωγή απ' τα νότια διαμερίσματα της χώρας.

Η αντιπαλότητα που προκύπτει, στο βαθμό που θυμίζει ότι τα έθνη συγκροτούνται συμβατικά, μάλλον καλό κάνει στη δημόσια ζωή, ακόμη κι όταν κινείται στο επίπεδο των κορασίδων με εθνικάς ενδυμασίες ή όταν καλούνται ως μάρτυρες τα προγονικά κλέη. Γιατί να αποτελέσουν εξαίρεση οι Βλάχοι;

Φιλικά
Α. Ρίζος

Νεοναζισμός

Από τον Βασίλη Γιαννάκοβα λάβαμε την παρακάτω επιστολή:

Αγαπητέ και φίλτατε κύριε Διευθυντά,

Διάβασα το Αντί τ. 716 της 23.6.2000 και μεταξύ των άλλων και τις επιστολές μας.

Μία εξ αυτών ήταν του κ. Μορντεχάι Φριζή, ο οποίος δίκαια διαμαρτύρεται για την ανικανότητα των αρμοδίων και κυρίως του κράτους και της κυβέρνησης, που επιτρέπουν τέτοια φαινόμενα και μάλιστα τα ενθαρρύνουν. Πρόσφατα τα γεγονότα των εκκλησιαστικών με τους κακούς εβραίους, μαρόνους, μαρξιστές, άθεους κλπ. και τους καλούς φασίστες-νεοναζί. Αντί να δούν οι ιεράρχες μας ότι η εκκλησία έμεινε νεκρή έξη αιώνες λόγω της ακινησίας των συμβόλων να αναζογωνηθούν και να κινηθούν στην πραγματικότητα, βρήκαν την αιτία στα σκοτεινά σχέδια των

σιωνιστών με υπέρμαχους την «Χρυσή Αυγή» και τους νεοναζί.

Φιλικά
Βασίλης Γιαννάκοβας

Επιτέλους, ΤΟΛΜΗΣΤΕ!

Προς «Μπιστικούς», επιστολής το ανάγνωσμα:

Σείς που τόσες φορές στην πολυκύμαντη πολιτική σας πορεία αποδειχθήκατε γενναίοι, τώρα στα εύκολα θα διστάσετε; Γιατί δειλιάζετε; Υπερβείτε τους δισταγμούς σας, αποβάλλετε τις όποιες ηθικές και συναισθηματικές σας αναστολές και κάντε τώρα το μεγάλο βήμα. «Η μεγαλύτερη καταπίεση είναι να καταπιέξεις τον εαυτό σου» που έλεγε κι ο Μάο. Ακολουθείστε πιστά το δρόμο που άνοιξε ο Βούγιας και οι λοιποί «ανανεωτικοί εκσυγχρονιστές». Πάρτε τη μεγάλη απόφαση, όπως την πήρε και το 40% του εκλογικού σώματος που εκπροσωπείτε. Αλλωστε, ξέρετε από παλιά ότι ο πιό έντιμος τρόπος πολιτικής συμπεριφοράς είναι να ακολουθείς τις επιταγές της ψυχής σου. Αν το νιώθετε, βροντοφωνάξτε το χωρίς ντροπές. Δεν σας πρόπουν. Κανείς δεν θα σας κατακρίνει. Ίσως μονάχα κάποτε μακριά στο μέλλον η ιστορία. Που θα καταγράψει ένα ακόμα συμβιβασμό. Πείτε το με ειλικρίνεια: κουραστήκαμε, σύντροφοι. Βαρεθήκαμε. Δεν αντέχουμε και πάλι να είμαστε η ισχνή αντιπολίτευση μεταξύ φθοράς και αφθαρσίας. Δεν αντέχουμε μια ζωή μειοψηφία. Θέλουμε να δοκιμάσουμε και τους καρπούς της εξουσίας. «Πού 'σαι νιότη που 'δειχνες πως θα γινόσουν άλλος», θα σας απαντήσουν οι ρομαντικοί, αλλά όλα αυτά για σας είναι γλυκιές αναμνήσεις ενός ωραίου παρελθόντος.

Κώστας Καραβίδας

Νάσος Θεοφίλου ΟΠΕΡΑ ΤΩΝ ΣΚΙΩΝ (ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ)

Ο θρυλικός εφευρέτης των σκιανθρώπων, Μαυρομάτης, ύστερ' από ταξίδια και περιπέτειες, επιστρέφει στην πατρίδα του. Αμέσως βρίσκεται αντιμέτωπος με τη βαριά σκιά του εξουσιαστή που δυναστεύει τη χώρα. Ο Μαυρομάτης, έχοντας συμπαραστάτες τους παράξενους συντρόφους του, προσπαθεί να ενθουσιάσει τον κόσμο και να τον ξεσηκώσει. Γνωρίζεται με τη γυναίκα του εχθρού του και διαπιστώνει έκπληκτος πως είναι καταγοητευμένη από τη μαγική του εφεύρεση. Του εκμυστηρεύεται τη ζωή της μέσα στο μισητό παλάτι. Σύντομα ενώνονται (ακόμα και οι σκιές τους) σε μια συγκλονιστική σχέση, ενώ τους ζώνει ολοένα ο κίνδυνος που απειλεί τη ζωή τους. Οι πολύτιμοι σύντροφοι του Μαυρομάτη, μέσα από τις ανατρεπτικές τους κωμωδίες, υποσκάπτουν σιγά-σιγά το παλάτι με την απρόβλεπτη δράση τους, εμψυχώνοντας τους έρωτευμένους και τον κόσμο που τους ακολουθεί.

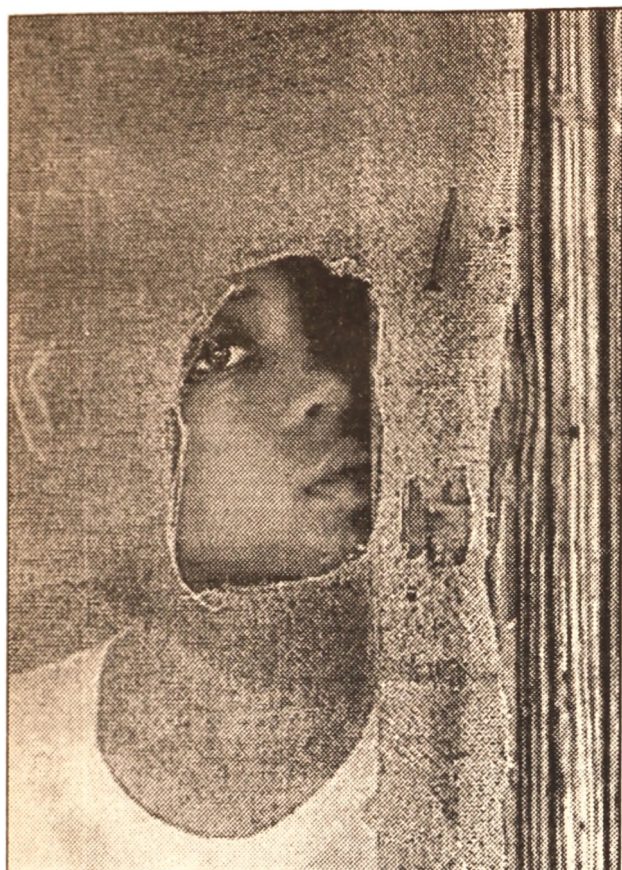

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6 • ΑΘΗΝΑ 10680

ΤΗΛ. 3607.744 • FAX 3623.093

E-mail: nefeli-p@otenet.gr • www: nefeli-books.gr

Κοριτσάκι στην Γεωργία των Η.Π.Α.

Μια άλλη σύγκριση μας βοηθά να ανακαλύψουμε την ίδια αυταπάτη. ... Κάθε ανθρώπινο μέλος ενός πολιτισμού είναι τόσο στενά δεμένο με τον πολιτισμό του όσο αυτός ο ιδεατός επιβάτης είναι δεμένος με το τρένο του. Διότι από τη γέννησή μας το περιβάλλον συνθέτει μέσα στον εαυτό μας, με χίλιους τρόπους, συνειδητούς και ασυνείδητους, ένα περίπλοκο σύστημα αναφοράς, που αποτελείται από έγκυρες γνώμες, κλίσεις, κέντρα ενδιαφέροντος και μαζί μ' αυτά η φανταστική μορφή που μας επιβάλλει η εκπαίδευση της ιστορικής έκβασης του πολιτισμού μας, χωρίς την οποία αυτό θα γινόταν αδιανόητο ή θα φαινόταν σε αντίφαση με τον πραγματικό τρόπο ζωής.

Claude Levi-Strauss

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ έχει απασχολήσει θεωρητικούς απ' όλες τις επιστήμες του ανθρώπου (ανθρωπολογία, ιστορία, ψυχολογία, κοινωνιολογία). Αποτελεί πλέον κοινό τόπο στη διεθνή (φιλοσοφική και ιστορική) έρευνα η άποψη ότι σήμερα η φυλή δεν είναι μία ομάδα ανθρώπων με αναπαλλοτρίωτα βιολογικά χαρακτηριστικά. Και η φιλοσοφική συζήτηση παγκοσμίως επιχειρεί να ορίσει εκ νέου τη (μετα)μοντέρνα έννοια της φυλής, θέτοντας το ερώτημα εάν και κατά πόσον είναι δυνατόν να «επιβιώσει» η παραδοσιακή έννοια της (βιολο-

Βάρβαρος πριν απ' όλα είναι αυτός που πιστεύει στην βαρβαρότητα:

Τι δεν διδασκόμαστε για τον ρατσισμό

του Μιχαήλ Μπακαούκι

Στο σχολικό βιβλίο ΕΚΦΡΑΣΗ-ΕΚΘΕΣΗ της Β' Λυκείου (ΟΕΔΒ, ΑΘΗΝΑ, σ. 109-110) οι συγγραφείς ταυτίζουν τον ρατσισμό με την επικρατούσα σήμερα σημασία του, ήτοι με τις φυλετικές και κοινωνικές διακρίσεις. Επομένως, από λογικής απόψεως, ταυτίζουν τη διάκριση της φυλής με τις διακρίσεις φύλου, φρονημάτων, κοινωνικής τάξης, ειδικών αναγκών, ή ακόμη και με τις διακρίσεις ρουσφετιού και μέσου. Το πώς προέκυψε αυτή η καταχρηστική σημασία του όρου ρατσισμός δεν εξηγείται. Όμως, όπως και να το κάνουμε, άλλο πράγμα η ράτσα (φυλή) και άλλο το κοινωνικό φρόνημα, το ρουσφέτι ή η κοινωνική τάξη. Μέσα από τέτοιου είδους εννοιολογικές απλουστεύσεις το εννοιολογικό τοπίο στο μυαλό των μαθητών θολώνει. Η ανολοκλήρωτη ιστορική παιδεία τους, η οποία παρουσιάζει τους σημερινούς Έλληνες ως «καθαρούς βιολογικούς» απογόνους του Σωκράτη, θολώνει ακόμη περισσότερο τα νερά, σε σημείο που να μη γνωρίζουν τη στοιχειώδη (ειδοποιό) διαφορά της (αρχαίας ελληνικής) φυλής από το (νεότερο ελληνικό) έθνος. Άλλο πράγμα το έθνος και άλλο η φυλή ή ράτσα. Όσο δεν διδάσκουμε σωστά και δεν αναλύουμε λογικά στα παιδιά τις έννοιες της φυλής και του ρατσισμού (είτε από άγνοιά μας είτε από την πίστη μας ότι τα παιδιά δεν είναι έτοιμα να τις καταλάβουν) τόσο περισσότερο τα εθίζουμε στην άγνοια, η οποία μπορεί να γεννήσει ρατσιστική συμπεριφορά. Η γνώση του καλού και της κακής ρίζας του ρατσισμού γεννά την πράξη του καλού και την αποφυγή του ρατσισμού, ενώ η άγνοια του καλού και της κακής ρίζας του ρατσισμού γεννά σε ανύποπτο χρόνο την πράξη του κακού και τον ρατσισμό. Στην παρούσα μελέτη, θα επιδιώξουμε –βάσει κυρίως της σύγχρονης διεθνούς προβληματικής για την έννοια «φυλή»– να διευκρινίσουμε τι δεν διδάσκονται τα παιδιά για τις ζωτικές έννοιες «φυλή» και «ρατσισμός», γεγονός που τα οδηγεί στην άγνοια της κακής ρίζας και του παραλογισμού του ρατσισμού.

γικής) φυλής, όταν ο όρος αυτός έχει χάσει τη βιολογική σημασία και αναφορά του. Ήτοι, από ανθρωπολογικής απόψεως, με τον όρο φυλή εννοούμε φυσική ομάδα ατόμων, τα οποία συνδέονται με συγγένεια αίματος, κοινή καταγωγή, κοινές κληρονομικές καταβολές και μεταβίβαση κληρονομικών χαρακτηριστικών. Όμως, όπως έχει δείξει η νεότερη και σύγχρονη ιστορία, τα κληρονομικά, φυλετικά χαρακτηριστικά προς μεταβίβαση δεν είναι μόνο: Α) βιολογικά, σωματικά ή μορφολογικά: ήτοι, χρώμα δέρματος, τριχών, οφθαλμών, ανύστημα, σχήμα κεφαλής και τριχών, μέγε-

θος άκρων, κ.τ.λ., αλλά και πρωτίστως Εθνικά/κοινωνικά: ήτοι, μόνιμη κοινότητα ανθρώπων, στην οποία από τον Μεσαίωνα και εξής δεν παίζουν πλέον καθοριστικό ρόλο τα προαναφερθέντα βιολογικά χαρακτηριστικά της ράτσας και της καθαριμης καταγωγής, όπως συνέβαινε σε αρχαίες φυλετικές διακρίσεις μεταξύ Ελλήνων και βαρβάρων ή μεταξύ των Αγύπτιων και Αφρικανών Νούβιων· κοινότητα γλώσσας ως κοινό μέσο συνεννόησης κοινότητα συμβιωτικού εδάφους· κοινότητα οικονομικής ζωής· κοινός εθνικός χαρακτήρας, δηλαδή κοινή ψυχοσύνθεση, κ.

νή εθνική συνείδηση, παρόμοιες παραδόσεις και κοινός πολιτισμός.¹

ΑΛΛΟ ΠΡΑΓΜΑ ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΟ Η (ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ Ή ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗ) ΦΥΛΗ

Το **έθνος** (το οποίο μπορεί να περικλείει μείγμα πολλών δυσδιάκριτων φυλετικών αφρο-ευρασιατικών στοιχείων – άδηλων σπον μη ασκημένο ιστορικό και ανθρωπολόγο) χαρακτηρίζεται από πολλά **μη βιολογικά γνωρίσματα**: ήτοι, γλωσσική συγγένεια, ομοιογλωσσία, θρησκευτική ενότητα και πίστη, κοινή ιστορία, ήθη, παραδόσεις, εθνική συνείδηση, τρόπος ζωής κ.τ.λ. (βλ. και άνωθι). Ωστόσο, εξαιτίας του ότι ακόμη και τα **μη βιολογικά** χαρακτηριστικά κληρονομούνται από γενεά σε γενεά, όπως τα **βιολογικά**, έχει επικρατήσει το έθνος να το αποκαλούμε καταχρηστικώς και **φυλή**, ώστε να μιλούμε για ελληνικό, αγγλικό ή τουρκικό έθνος, αλλά και για ελληνική, αγγλική ή τουρκική φυλή. Είναι επίσης γεγονός ότι δεν υπάρχουν «καθαρές φυλές» και ότι τα έθνη που δημιουργήθηκαν (τουλάχιστον από το Μεσαίωνα και μετά) προέκυψαν από μείξη και αφομοίωση συγγενών φυλετικών (βιολογικών) στοιχείων. Το ελληνικό έθνος, λ.χ., προέκυψε από έναν κοινό φυλετικό (βιολογικό) πυρήνα με αφομοίωση συγγενών φυλετικών στοιχείων της βαλκανικής, της εγγύς Ανατολής και της Μεσογείου, όπως αυτά ζυμώθηκαν μέσα στη Βυζαντινή αυτοκρατορία. Έτσι, λοιπόν, αποτελεί τουλάχιστον αναχρονισμό, αν όχι παραλογισμό, η πίστη μας σε «καθαρές φυλές». Όπως το θέτει ο Κορδάτος:

Συνακόλουθα πρέπει να ξεχωρίζουμε την έννοια έθνος από την έννοια ράτσα (sc φυλή [...]). Λέγοντας ράτσα εννοούμε ομάδα ανθρώπων που σχηματίστηκε από την αρχή της ανθρώπινης ιστορίας μέσα στις διάφορες περιοχές-χώρες της γης από την επίδραση κλιματολογικών και γεωλογικών όρων (κλίμα, υγρασία, χλωρίδα κ.τ.λ.). Τα διακριτικά της ράτσας αλλάζουν πολύ αργά [...]. Στη διαμόρφωση του έθνους δεν παίζει κανένα ρόλο η ράτσα και η αιματογενέεια, η καθαρόαιμη καταγωγή μιας κοινότητας ανθρώπων. Από τη νεότερη ιστορία ξέρουμε πως το σημερινό ιταλικό έθνος σχηματίστηκε όχι μόνο από τους παλιούς Λατίνους, αλλά και από Ρωμαίους, Γερμανούς, Ετρούσκους, Άραβες, Έλληνες κ.τ.λ. Το γαλλικό έθνος από Γάλλους, Ρωμαίους, Βρετανούς κ.τ.λ. Έτσι, και το

Αντιρατσιστική διαδήλωση στην Κοπεγχάγη στην πρεμιέρα του έργου *American Pictures*. Οι διαδηλωτές έχουν μεταμφιεστεί σε μέλη της Κου-Κλουξ-Κλαν...

ελληνικό έθνος δεν σχηματίστηκε από καθαρόαιμους απόγονους των αρχαίων Ελλήνων, αλλά από Έλληνες, Ρωμαίους, Ανατολίτες, Σλάβους, Βλάχους, Αρβανίτες κ.τ.λ. Το ίδιο έχουμε να παρατηρήσουμε και για τους Γερμανούς, Άγγλους και για άλλους λαούς

Γ. Κορδάτος, *Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας*, εκδ. 20ός αι., 1960, τ.ΙΧ, 17-18.

Ωστόσο, αποτελεί διαστρέβλωση της ιστορικής αλήθειας αν αρνηθούμε το γεγονός ότι οι **φυλές** εξακολουθούν να υπάρχουν με τη μορφή πλέον της **φυλής-έθνους**. Είναι, λοιπόν, δεδομένο ότι η **έννοια της φυλής** έχει χάσει την αρχαία βιολογική σημασία της. Όμως, δεν μπορούμε να αρνηθούμε την ύπαρξη **εθνών-φυλών**, οι οποίες (εκτός από ένα *maximum* εθνικών/κοινωνικών χαρακτηριστικών) έχουν και ένα ελάχιστο βιολογικό πυρήνα. Ο Κούμαρης αναφέρει σχετικώς:

Την ακράδαντον πεποίθησιν του γράφοντος περί του σφαλερού της διαγραφής της εννοίας της φυλής, επικυροί κατά τον καλύτερον τρόπον ιδιωτική επιστολή του μεγαλύτερου συγχρόνου ανθρωπολόγου, διευθυντού του «Μουσείου του Ανθρώπου» και του «Ινστιτούτου Παλαιοντολογίας του Ανθρώπου» εν Παρισίοις, Ερ. Βαλλουά, επί τη ευκαιρία ημετέρας ανακοινώσεως («Μεσσαζέ ντ' Ατέν» 25.1.1951) κατά του περιφήμου, αλλ' αστόχου Δελτίου της Ουνέσκο, αρνουμένου την ύπαρξιν φυλής: «Αι ιδέαι σας και οι ιδικαί μου επί του σημείου αυτού είναι αι ίδιαι, και είναι βαθύτατα λυπηρόν ότι μία ομάς κοινωνιολόγων, έστω και εκ λαμπράς προθέσεως (σημ. Διά να παύσουν τα φυλετικά μίσση κ.λ.π.) έρχονται να ταράξουν εν ζήτημα, ήδη αρκετά περί-

πλοκον άλλωστε...». Ο Βαλλουά έχει γράψει και αλλαχού ότι «... η ύπαρξις της φυλής παρά τω ανθρώπω είναι γεγονός βιολογικόν αναμφισβήτητον».

Ι.Κ. Κούμαρης, *Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν «ΗΛΙΟΥ»*, λήμμα **Φυλή**, τ. 18, 393

Με την διαπίστωση του Κούμαρη ότι κανείς (ακόμη και η Ουνέσκο) δεν μπορεί να αρνηθεί την ύπαρξη **εθνών-φυλών** συμφωνεί και ο Levi-Strauss ως εξής:

Οι μεγάλες διακηρύξεις των δικαιωμάτων /sc των μεγάλων φιλοσοφικών ή θρησκευτικών συστημάτων της ανθρωπότητας, όπως ο Στωϊκισμός, ο Βουδισμός, ο Χριστιανισμός, ο Μωαμεθανισμός, ο Καντιανισμός, ο Μαρξισμός, αλλά και ο σύγχρονος διεθνισμός της Ουνέσκο και της νεοκαπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης/ παρουσιάζουν κι αυτές την δύναμη και την αδυναμία να εκφράσουν ένα ιδανικό που συχνά ξεχνά το γεγονός ότι ο άνθρωπος δεν πραγματοποιεί τη φύση του μέσα σε μια αφηρημένη ανθρωπότητα, αλλά μέσα σε παραδοσιακούς πολιτισμούς [...] ο σύγχρονος άνθρωπος παραδόθηκε σε πολλές φιλοσοφικές και κοινωνιολογικές θεωρίες, για να πετύχει μάταιους συμβιβασμούς [...] και προσπάθησε να εξηγήσει την διαφορά των πολιτισμών προσπαθώντας ταυτόχρονα να αφαιρέσει το προσβλητικό και σκανδαλιστικό γι' αυτόν περιεχόμενό τους. [...]

Πρόκειται ακριβώς για μια απόπειρα κατάργησης της διαφοράς των πολιτισμών με την προσποίηση της απειριόριστης αναγνώρισης αυτής.

Cl. Levi-Strauss, *Φυλές και Ιστορία*, μτφρ. Γ. Λύγγος, Μπαύρον, Αθήνα, 1987 (4η εκδ.), 21-22

Ήτοι, μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο η πολιτική της Ουνέσκο και των άλλων διεθνιστικών οργανισμών, όπως αναφέρει ο Levi-Strauss, επεχείρησε με συμβιβασμούς «να εξηγήσει την διαφορά των πολιτισμών αφαιρώντας το προσβλητικό και σκανδαλιστικό για τον άνθρωπο περιεχόμενό τους». Ακριβώς μια τέτοια συμβιβαστική αφαίρεση και αλλαγή περιεχομένου υπέστη ο όρος ρατσισμός (φυλετισμός). Ήτοι, οι όροι φυλετικές διακρίσεις και ρατσισμός, εκτός της κυριολεκτικής σημασίας τους, απέκτησαν και μια μεταφορική, συμβατική (νομική ή κοινωνιολογική) περιεκτική σημασία. Κυριολεκτικώς σημαίνουν «διακρίσεις με φυλετικά κριτήρια» και μεταφορικώς «το σύνολο των κοινωνικών διακρίσεων, οι οποίες θίγουν την αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα του ανθρώπου». Γι' αυτό και σήμερα μιλούμε καταχρηστικώς για κοινωνικό, πολιτικό ή φυλετικό ρατσισμό ταυτίζοντας τις φυλετικές διακρίσεις με το σύνολο των κοινωνικών διακρίσεων.²

Αλκοολική σε ένα από τα γκέτο του Σαν Φρανσίσκο, Η.Π.Α.

Η ΚΑΚΗ ΡΙΖΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΡΑΛΟΓΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ

Το ζωτικό ερώτημα, ωστόσο, είναι το εξής: «σε τι εντέλει συνίσταται ο ρατσισμός;». Εάν ανάγουμε τον ρατσισμό στο σύνολο των κοινωνικών διακρίσεων κρύβουμε την κυριολεκτική φυλετική σημασία του και ακολούθως αποκρύπτουμε την κακή ρίζα του, η οποία διαφέρει από τη ρίζα των άλλων κοινωνικών διακρίσεων (φύλο, κοινωνικά φρονήματα, κοινωνική τάξη, ειδικές ανάγκες, ρουσφέτι). Η κακή ρίζα του ρατσισμού είναι δύσκολο να ξεριζωθεί από τις ψυχές μας, διότι προέρχεται από την ελλιπή ιστορική παιδεία μας. Η κακή ρίζα του ρατσισμού, λοιπόν, έγκειται στην (ηθελημένη ή μη) άγνοια του γεγονότος ότι (από τον Μεσαίωνα και εξής) οι φυλές αντικαταστάθηκαν από τα έθνη και οι «καθαρές» φυλές χάθηκαν ανεπιστρεπτί. Εάν λοιπόν διδάσκουμε (έμμεσα ή άμεσα) στα παιδιά ότι είναι «βιολογικά», «καθαρά» (κι όχι πνευματικά) παιδιά του Σωκράτη ή ότι η ελληνική φυλή και το ελληνικό έθνος ήταν πάντοτε αμιγές και «καθαρό», χωρίς να τους εξηγούμε τη διαφορά φυλής και έθνους, ασυνείδητα μιλούμε με ρατσιστικούς όρους. «Και πες πες κάτι θα μείνει». Σ' αυτήν την περίπτωση, όσο δεν εξηγούμε και δεν διευκρινίζουμε την ιστορική πραγματικότητα, τόσο κινδυνεύουμε να μεταβούμε σε ρατσιστικούς συλλογισμούς τύπου Χάιντερ: «η ταυτότητα είναι κάτι εθνικό και αποκλειστικό και, ει

δυνατόν, έχει μάτια γαλανά».³

Για να κατανοήσουμε τον παραλογισμό και την κακή ρίζα της ρατσιστικής θεωρίας πρέπει πρώτα να κατανοήσουμε τη συλλογιστική της. Σύμφωνα με την χιτλερική ρατσιστική θεωρία «είναι στη θέληση της φύσης να υπάρχει ένας “κυρίαρχος λαός της πιο αναπτυγμένης ράτσας”, ο οποίος καλλιεργεί τον πολιτισμό και επικρατεί εναντίον των βάρβαρων φυλών μέσω φυσικής επιλογής».⁴ Ο Levi-Strauss εντοπίζει τους εξής εσφαλμένους (ρατσιστικούς) συλλογισμούς-παραλογισμούς, οι οποίοι (ως βασικές αρχές) υποτίθεται ότι τεκμηριώνουν την υποτιθέμενη ανωτερότητα μιας φυλής ή ενός πολιτισμού:

[διαβάζοντας τους παρακάτω ρατσιστικούς συλλογισμούς μπορούμε ειλικρινώς να δούμε κατά πόσον έχουμε εθισθεί από την γενικότερη παιδεία μας –σχολική και μη– στο να σκεπτόμαστε ρατσιστικά, συχνά χωρίς να το γνωρίζουμε]

(Α) Ως ρατσιστές (συνειδητοί και μη) –από έλλειψη γνώσης ή από προπαγάνδα– συνήθως παρασυρόμαστε απ' αυτό που ο Levi-Strauss ονομάζει «προπατορικό αμάρτημα της ανθρωπολογίας», δηλαδή συγχέουμε, όπως ο Χίτλερ (οπ.), την καθαρά βιολογική φυλή (μαύρη, λευκή κ.τ.λ.) με τους ανθρώπινους πολιτισμούς (έθνη-φυλές). Έτσι, αν δεν το διδαχθούμε ανα-

λυτικά και λογικά, μας είναι αδύνατο να κατανοήσουμε το πολύ απλό γεγονός ότι «υπάρχουν πολύ περισσότεροι πολιτισμοί παρά ανθρώπινες φυλές» και γι' αυτό είναι λογικώς αδύνατον φυλές και έθνη-φυλές (πολιτισμοί) να ταυτίζονται.⁵ Επομένως, δεν μπορούμε να αναλύουμε αναχρονιστικά τη νεότερη και σύγχρονη ιστορία των εθνών-φυλών με φυλετικούς όρους όπως κάνει ένας ρατσιστής (συνειδητός και μη).

(Β) Ως ρατσιστές (συνειδητοί και μη) συνήθως «αποκλείουμε την ανθρωπότητα γι' όσους μας φαίνονται ότι είναι οι πιο “βάρβαροι”, οι πιο “άγριοι” μέσα σ' αυτήν [και το μόνο που κατορθώνουμε είναι να μιμνηστές έναν χαρακτηριστικό τρόπο συμπεριφοράς αυτών των “αγρίων”. Βάρβαροι είναι πριν απ' όλα αυτός που πιστεύει στη βαρβαρότητα].»⁶

(Γ) Ως ρατσιστές (συνειδητοί και μη) θηρώμε ότι στην εξέλιξη των φυσικών ειδών επικράτησαν με φυσική επιλογή όσοι ήταν δυνατότεροι και πιο ευπροσάρμοστοι στο φυσικό περιβάλλον. «Ο ίδιος συλλογισμός ισχύει και για το ανθρώπινο γένος». Η ρατσιστική θεωρία έχει και δαρβινικό πρόσωπο, αλλά είναι μια ψευδοεπιστημονική θεωρία. Η Δαρβινική θεωρία «γεννήθηκε σαν πλατιά υπόθεση εργασίας θεμελιωμένη πάνω σε παρατηρήσεις», αλλ-

η κοινωνική και πολιτιστική εξέλιξη, την οποία επικαλείται ο ρατσιστής, δεν μπορεί να εξηγηθεί με παρατήρηση και επαγωγή, όπως η εξέλιξη των ειδών. Δεν μπορούμε να μεταβούμε εύκολα από βιολογικά σε πολιτιστικά γεγονότα (βιολογισμός).⁷

(Δ) Ως ρατσιστές (συνειδητοί και μη) θεωρούμε το μέρος σαν όλο και –κρίνοντας εξ ιδίων τα αλλότρια– συμπεραίνουμε αβίαστα εξ αναλογίας ότι π.χ. «η υπανάπτυκτη σύγχρονη Ανατολή ζει στο Μεσαίωνα», «οι Αλβανοί ζουν στη δεκαετία του '50», «οι Τούρκοι είναι μπουνταλάδες με μέτηδες», «οι αγγλικές αποικίες στην Αφρική είναι καθυστερημένα αντίγραφα του δυτικού πολιτισμού» ή (στην περίπτωση των ενδοφυλετικών διακρίσεων) ότι «οι Αρβανίτες και οι Βλάχοι είναι αγύριστα κεφάλια και κουτοπόνηροι».⁸

(Ε) Ως ρατσιστές (συνειδητοί και μη) ζούμε σε μια αυταπάτη και είμαστε δέσμιοι της υποκειμενικότητας και της άγνοιά μας. Η αυταπάτη μας καλλιεργείται από τη φανταστική μορφή της ιστορικής έκβασης του πολιτισμού μας που μάς επιβάλλει η εκπαίδευση. Είμαστε δεσμώτες «της οπτικής του εθνικού εγωκεντρισμού, από την οποία επηρεαζόμαστε πάντοτε προκειμένου να κρίνουμε έναν διαφορετικό πολιτισμό». Ως εθνικιστές και εγωιστές αρνούμαστε να παραδεχθούμε τον εθνοκεντρικό εγωισμό μας, ο οποίος μας οδηγεί σε μεροληπτικές, εγωιστικές, υποκειμενικές κρίσεις για διαφορετικούς πολιτισμούς. Αρνούμε να «δεχθούμε το γεγονός της ίδιας της πολιτιστικής ποικιλίας» προτιμάμε να αποβάλουμε απ' τον πολιτισμό, αφήνοντας έξω στη φύση ό,τι δεν προσαρμόζεται με τους κανόνες που ζούμε». Όμως, όταν κρίνουμε έναν πολιτισμό ως κατώτερο, «πρέπει να αναρωτιόμαστε μήπως η υποτιμητική μας κρίση προέρχεται από τον εγωισμό μας και από την άγνοιά μας για τον υπό κρίση πολιτισμό ή λαό».⁹

(ΣΤ) Ως ρατσιστές (συνειδητοί και μη) θεωρούμε (διά της εξ αντιθέτου αναλογίας) ότι οι διαφορετικοί από μας «άγριοι βάρβαροι» δεν έχουν δικαίωμα στην εξουπνάδα και στην εφευρετικότητα και οιαδήποτε εφεύρεσή τους, όπως π.χ. η φωτιά, τα λίθινα εργαλεία ή η κεραμική, είναι αποτέλεσμα τύχης κι όχι επινοητικότητας. Όπως στο συλλογισμό (Ε), είμαστε δεσμώτες της άγνοιάς μας για τον κρινόμενο πολιτισμό. Αντιθέτως, εθνολογικές, αν-

θρωπολογικές και εθνογραφικές μελέτες έχουν αποδείξει τη βασική (ανθρωπολογική) αρχή ότι «κάθε στοιχειώδης τεχνική είναι πολύπλοκη και γι' αυτό είναι προϊόν επινόησης».¹⁰

Όπως είδαμε στον παραλογισμό (Α), το βασικό αναχρονιστικό σφάλμα των ρατσιστών (συνειδητών και μη) είναι ότι δεν διακρίνουν τη φυλή από το έθνος. Ο ρατσιστής αγνοεί τη σύγχρονη ιστορική πραγματικότητα και εθελοτυφλεί στο αποδεδειγμένο γεγονός ότι δεν υπάρχουν πλέον «καθαρές» φυλές, αλλά έθνη-φυλές (ή αλλιώς έθνη-κράτη). Γι' αυτό ακριβώς και ο Χίτλερ βάζει σε πρώτη μοίρα την καθαρή φυλή υποτιμώντας την πρωτεύουσα σημασία που έχει το έθνος-κράτος στη σύγχρονη ιστορία. Όπως το θέτει ο ίδιος ο Χίτλερ, «Η "ρατσιστική" θεωρία δίνει προεξάρχουσα θέση στις διάφορες πρωταρχικές ράτσες της ανθρωπότητας. Βασικά δεν θεωρεί το Κράτος παρά σαν ένα σκοπό για

Μέλος της Κου-Κλουξ-Κλαν, στην Αλαμπάμα.

να υπάρξει κάποιο αντίβαρο ανάμεσα στη διατήρηση των ανθρώπινων φυλών».¹¹ Επομένως, οποιαδήποτε εκπαίδευση ταυτίζει έθνος και φυλή, χωρίς να ξεκαθαρίζει την πρωτεύουσα σημασία του έθνους (κι όχι της φυλής), καλλιεργεί αντιλήψεις του είδους «Έλληνες στο αίμα, Έλληνες

στην καταγωγή», οι οποίες φαντάζουν αθώες, αλλά δεν είναι. Ο απλός λαός είναι δεκτικός σε τέτοιες ρατσιστικές «ναρκισσιστικές» κορόνες, οι οποίες (σημειωτέον) λέγονται σε ελληνικούς νεοναζιστικούς χώρους. Ο αναγνώστης μπορεί να κρίνει από τον εαυτό του «τι» έχει διδαχθεί για τη διαφορά έθνους και φυλής και «τι» εντέλει πιστεύει για την «καθαρή» ελληνική φυλή. Αποτελεί πεποίθησή μας ότι ο μέσος Έλληνας (ήδη από το σχολείο) είναι ανυποψίαστος γι' αυτά τα θέματα και δεν δυσκολεύεται να παραδεχθεί την «καθαρότητα» της ελληνικής φυλής. Διότι οι φιλολογίζοντες δάσκαλοι τον βανκαλίζουν με την «καθαρότητα» και την δεδομένη ανωτερότητα των «άψογων» αρχαίων Ελλήνων απομακρύνοντάς τον έτσι από την βαθύτερη κατανόηση και την έμπρακτη βίωση του αρχαίου ελληνικού πνεύματος. Η άκριτη δασκαλιστική προγονολατρεία δεν μας βοηθεί να καταλάβουμε τη διάκριση φυλής-έθνους και επιπλέον μας μαθαίνει να είμαστε εθνικά υπερήφανοι όχι για μας τους ίδιους, αλλά για την κληρονομιά των προγόνων μας. Όμως, «πρέπει νάχουμε συνείδηση καθαρή. Ας έχουμε και καλύτερη ιδέα για την καινούρια μας την Ελλάδα και για το νέο μας λαό. Ας μη ντραπούμε να φανούμε ό,τι είμαστε».¹²

Επιπλέον, όπως βλέπουμε στον παραλογισμό (Γ), η ρατσιστική θεωρία χρησιμοποιεί επαγωγικά εξ αναλογίας επιχειρήματα. Οι γενικές ρατσιστικές αρχές δεν είναι γενικής αποδοχής, και γι' αυτό οι ρατσιστές επιδιώκουν να πείσουν με σοφίσματα ξεκινώντας παρελκυστικά από την παρατήρηση και την επαγωγή. Επικαλούνται επιστημονικές θεωρίες, όπως είναι η δαρβινική περί της φυσικής επιλογής και της επιβίωσης των ανώτερων εξελικτικά ειδών.¹³ Σκοπός τους είναι έτσι να νομιμοποιήσουν έντεχνα («από την πίσω πόρτα») την ανωτερότητα της κυριαρχούσας φυσικής ράτσας επί των αδυνάτων. Όμως, εσ μάτην, διότι άλλο είδος τα ζώα, και άλλο ο άνθρωπος. Ήτοι, είναι δυνατόν ο άνθρωπος ως κοινωνικό ον να μην είναι «τίποτε περισσότερο από ένα μεγάλο έντομο που καθορίζεται από τα γονίδιά του»;¹⁴ Αν εξομολώσουμε ζώα και ανθρώπους, συγχέουμε μη ομοειδή πράγματα και συνακόλουθα υποπίπτουμε στο λογικό σφάλμα να ταυτίζουμε κοινωνικά με βιολογικά και ζωολογικά γεγονότα (βιολογισμός, ζωολογισμός = επιστημονισμός). Στα επαγωγικά εξ αναλογίας επιχειρήματά τους οι ρατσιστές συ-

γκρίνουν ανόμοια πράγματα (αρχαίους με σύγχρονους πολιτισμούς, διαφορετικούς λαούς, βιολογικά με πολιτιστικά γεγονότα, ζώα με ανθρώπους) και τα εξ αναλογίας συμπεράσματά τους είναι πιθανοφανή και γι' αυτό δεν μπορούν να αναχθούν σε αξιώματα. Επίσης, η ρατσιστική αρχή ότι «είναι στη θέληση της φύσης να υπάρχει ένας κυρίαρχος λαός της πιο αναπτυγμένης ράτσας» είναι «ανθρωπομορφική». Διότι η φύση δεν είναι άνθρωπος, για να έχει θέληση· ήτοι αυτή η ρατσιστική αρχή, επειδή ενέχει εγωισμό, ανθρωπομορφισμό, τοτεμισμό και ανιμισμό, είναι μια αφελής, απλοϊκή, σκοτεινή, ανεξήγητη πίστη χωρίς γενικό κύρος.

Όπως επισημαίνει ο Levi-Strauss, η ψευδοεπιστημονική, ψευδοεξελικτική ρατσιστική θεωρία «της δυνατότερης φυσικής ράτσας» δεν μπορεί να θεμελιωθεί στην παρατήρηση και την επαγωγή, αν και τις επικαλείται ο ρατσιστής. Η ρατσιστική θεωρία (φαινομενικώς μόνο) μοιάζει με την παραγωγική συλλογιστική του Δαρβίνου, ο οποίος δεν είχε πολλά εμπειρικά στοιχεία, για να μελετήσει τη βιολογική εξέλιξη του ανθρώπου και γι' αυτό κατέφυγε έπειτα από διεξοδική μελέτη επιστημονικών εργασιών σε μια *θεωρητική υπόθεση εργασίας για τη μεταβλητότητα και την εξέλιξη των ειδών*.¹⁵ Στην (παραγωγική και επαγωγική) επιστήμη, όταν θέλουμε να απαντήσουμε σ' ένα ερώτημα (π.χ. «τα βιολογικά είδη μεταβάλλονται ή όχι;»), συχνά δεν έχουμε πολλά στοιχεία. Τότε χρησιμοποιούμε τον *υποθετικό-παραγωγικό συλλογισμό* ως εξής:¹⁶ α. συνειδητοποιούμε ότι μια κατάσταση θέλει εξήγηση β. Διατυπώνουμε μια υπόθεση εργασίας (π.χ. «η μεταβλητότητα των ειδών ισχύει»). γ. Με παραγωγικό συλλογισμό μεταβαίνουμε από τη *γενική υπόθεση* στις συγκεκριμένες περιπτώσεις, οι οποίες επιβεβαιώνουν την αλήθεια της *γενικής υπόθεσης*. Όπως ο Δαρβίνος, μεταβαίνουμε π.χ. στα διάφορα απολιθώματα, για να δείξουμε τα *εξελικτικά στάδια ενός βιολογικού είδους*.

Αυτόν τον παραγωγικό συλλογισμό χρησιμοποιεί και ο Levi-Strauss, για να ανασκευάσει τη ρατσιστική άποψη ότι «η εξυπνάδα είναι προνόμιο μόνο των σύγχρονων κι όχι των "βαρβάρων" πρωτόγονων ανθρώπων». Σ' αυτόν τον παραγωγικό, ανασκευαστικό συλλογισμό [ο Levi-Strauss] ξεκινά από τη *γενική αρχή* ότι «όλες οι στοιχειώδεις τεχνικές –άρα και οι πρωτόγονες– είναι πολύπλοκες και όχι τυχαίες». Είναι βέβαιος ότι η γενική αρχή

Φτωχολογιά στη Φλώριδα, Η.Π.Α.

του είναι σωστή, όπως ήταν και ο Δαρβίνος, όταν διέτύπωσε τη δική του θεωρία έρευνας για την εξέλιξη των ειδών, την οποία θεμελίωσε σε παρατηρήσεις.¹⁷ Είναι τόσο βέβαιος για τη γενική αρχή του, όσο βέβαιοι είμαστε εμείς για το φυσικό γεγονός ότι «το νερό κυλάει σε κατωφύρεις». Το γεγονός ότι το νερό έχει αυτή την «κατωφερή» συμπεριφορά δεν είναι κάτι τυχαίο, διότι εξηγείται με βάση τους κανόνες της μηχανικής. Επομένως, ισχύει αναμφισβήτητα εκτός εάν ανατρέψουμε τους νόμους της μηχανικής επάνω στους οποίους στηρίζεται η γνώση μας για τα πάντα. Με την ίδια λογική, η *αρχή* ότι «όλες οι πρωτόγονες τεχνικές είναι πολύπλοκες και όχι τυχαίες» θεμελιώνεται σε πολλές (ανθρωπολογικές) παρατηρήσεις, μια και «όλες αυτές οι επιτεύξεις είναι πολυάριθμες και πολύ περίπλοκες, ώστε η τύχη να μπορεί να τις προσφέρει».¹⁸

ΣΥΜΕΙΩΣΕΙΣ

1 Βλ. σχετικώς W.E.B. Du Bois: "The Conservation of Races", Paulette Nardal: "The Awakening of Race Consciousness", Louis Dumont: "Class, Racism and 'Stratification': Reflections of a Social Anthropologist", στη συλλογή μελετών του Robert Bernasconi (ed): *Race*, Blackwell Readings in Continental Philosophy, 2000. Επίσης, πβ. Γ. Κορδάτος, «Οι Ρίζες της Νεοελληνικής Εθνότητας και ο Σχηματισμός του Νεοελληνικού Έθνους», στη *Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας*, εκδ. 20ός αι., 1960, τ. ΙΧ, 18, 40-41 και Μιχαήλ Μπακαούκας, «Η ιστορία των Ελλήνων βαρβάρων», *Αντί* 692 (1999), 26-31. Επίσης, το Internet μάς

προμηθεύει με μεγάλο όγκο πληροφοριών για τον ρατσισμό με τους εξής εννοιακούς καθεματικούς άξονες: racism=certain attitudes and actions that single out certain people on the basis of their-racial-or, in some cases, ethnic-heritage and disadvantage them in some way on this basis /overt racism=discrimination against one or more groups on the basis of race/ institutional racism= social and institutional structures that disadvantage certain racial groups/ race=biological category/ ethnicity=social and cultural forms of identification and self-identification/ racial categories= what appears biological but are often social. Βλ. σχ. (and surf to)

<http://hippias.evansville.edu/search.cgi?racism> και <http://ethics.acusd.edu/socialethics/race/powerpoint>

2 Βλ. σχετικώς Κ. Σοφιανός, *Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα*, τ. 60, λήμμα φυλετικές διακρίσεις, όπου αναφέρεται ότι η εν λόγω σύγχρονη καταχρηστική, νομική σημασία του όρου φυλετικές διακρίσεις επιβεβαιώνεται από το άρθρο 3, παρ. 2 της *Διακήρυξης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Ελευθεριών*, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της 12ης Απρ. 1989. Την ίδια εννοιολογική διάκριση υιοθετεί ένα πολύ διαδεδομένο στους μαθητές βοήθημα για το μάθημα Έκφραση-Έκθεση της Β' Λυκείου: Ιωάννη Πετκανά, Έκφραση Έκθεση, εκδ. Ζήτη, Θεσ/νίκη, 1998, 184-188.

3 Βλ. σχ. τον ανταποκριτή της *New York Times* στην Αυστρία Roger Cohen, «Η Ευρώπη αναζητεί εθνική ταυτότητα», *ΒΗΜΑ New York Times Νέες Εποχές*, Κυριακή 20 Φεβρ. 2000, 3 (11).

4 Βλ. σχ. το σχολικό βιβλίο Γ Λυκείου

Έκφραση-Έκθεση ΟΕΔΒ, Αθήνα, 61-62, όπου παρατίθεται απόσπασμα από το Α. Χίτλερ, *Ο Αγών μου*, τ. Β, εκδ. Δαρέμα, σ. 14-16. Ωστόσο, το κείμενο αυτό δεν αναλύεται και αναμένεται να αναλυθεί στην τάξη. Πώς όμως θα αναλυθεί σωστά, όταν στο μυαλό του μαθητή δεν έχει γίνει καν η διάκριση μεταξύ φυλής και έθνους;

Βλ. σχ. Cl. Levi-Strauss, *Φυλές και Ιστορία*, μτφρ. Γ. Λύγγος, Μπαύρον, Αθήνα, 1987 (4η εκδ.), 12-13.

Βλ. σχ. Levi-Strauss, *Φυλές και Ιστορία*, οπ., 22

Βλ. σχ. Levi-Strauss, *Φυλές και Ιστορία*, οπ., 23

Βλ. σχ. Levi-Strauss, *Φυλές και Ιστορία*, οπ., 27 και 31. Σ' αυτό το σημείο πρέπει να διακρίνουμε τις φυλετικές διακρίσεις από τις ενδοφυλετικές διακρίσεις. Οι πρώτες παρατηρούνται μεταξύ διαφορετικών εθνών-φυλών, πχ., μεταξύ Ελλήνων και Αλβανών. Οι δεύτερες παρατηρούνται μεταξύ ορισμένων πολιτιστικών ομάδων, οι οποίες αποτελούν ιστορικά ιδιοσυστατικά στοιχεία ενός μόνο έθνους-φυλής, λχ., του ελληνικού. Τις παρατηρούμε ως τοπικιστικές (λεκτικές, υβριστικές) διαμάχες μεταξύ: Βλάχων, Σαρακατσάνηδων, Καραγκούνηδων, Κρητικών, Αρβανιτών, Μικρασιατών, (Ρωσο-) Πόντιων, Ηπειρωτών, Νησιωτών, Μανιατών, Πελοποννήσιων, Επτανήσιων, (Σλαβο-, Βούλγαρο-) Μακεδόνων, Κύπριων, ομογενών Ελλήνων, Αρμένιων Ελλήνων, βόρειων και νότιων Ελλήνων, Ελλήνων Μουσουλμάνων, Πομάκων, Τσιγγάνων κ.τ.λ., όπως τις παρουσιάζει λίγο-πολύ ο Βυζάντιος στη Βαβυλωνία μέσα από τις στάχτες της επανάστασης του '21. Πολλοί ενδίδουν στον ρατσιστικό πειρασμό να ισχυρίζονται με σαθρά επαγωγικά στοιχεία ότι μερικοί Έλληνες έχουν περισσότερο ελληνικό αίμα από άλλους. Όμως, καθαρόαιμα είναι τα άλογα και ημίαιμοι οι σκύλοι, όχι οι άνθρωποι. Όσοι ζυγίζουν την ελληνικότητα (με αίμα και μύτες) αγνοούν τη διάκριση φυλής και έθνους. Μιλούν με ρατσιστικούς όρους και γίνονται άθελά τους ρατσιστές. Όλοι οι Έλληνες την ίδια ιστορία έχουμε. Κανείς δεν είναι γαλαζοαίματος. Ο Κορδάτος μας επαναφέρει στην ιστορική πραγματικότητα ως εξής: «Οι Έλληνες από τα χρόνια του Αλέξανδρου και ύστερα, κατά χιλιάδες μετανάστευσαν στην Ανατολή και ανακατώθηκαν με ντόπιους ... Κι ακόμη δεν πρέπει να ξεχνούμε πως στην αρχαία Ελλάδα έγιναν χιλιάδες απελευθερώσεις δούλων... που ήταν βάρβαροι, καθώς και πολλές επιγαμίες με ξένους» (Κορδάτος, οπ. τ. VII, 642).

⁹ Βλ. σχ. Levi-Strauss, *Φυλές και Ιστορία*, οπ., 20 και 37-41.

¹⁰ Βλ. σχ. Levi-Strauss, *Φυλές και Ιστορία*, οπ., 50-60.

¹¹ βλ. σχ. το σχολικό βιβλίο Γ Λυκείου Έκφραση-Έκθεση ΟΕΔΒ, Αθήνα, 61-62,

όπου παρατίθεται απόσπασμα από το Α. Χίτλερ, *Ο Αγών μου*, τ. Β, εκδ. Δαρέμα, σελ. 14-16. Βλ. και οπ. υποσ. 5. Στον αντίποδα της ρατσιστικής θεωρίας ο Κορδάτος αναφέρει: «Κανένας ευρωπαϊκός λαός δεν είναι καθαρόαιμος. Ο ρατσισμός είναι θεωρία που καλλιεργεί το σοβινισμό και τον ιμπεριαλισμό της κεφαλαιοκρατίας [υποσ. 2: Η θεωρία αυτή στα χρόνια μας έγινε το πολιτικό ευαγγέλιο του ναζισμού στη Γερμανία και δικαιολόγησε τα φρικιαστικά εγκλήματα του Χίτλερ και της συμμορίας του ενάντια στους Εβραίους]» (Κορδάτος, οπ. τ. VII, 644).

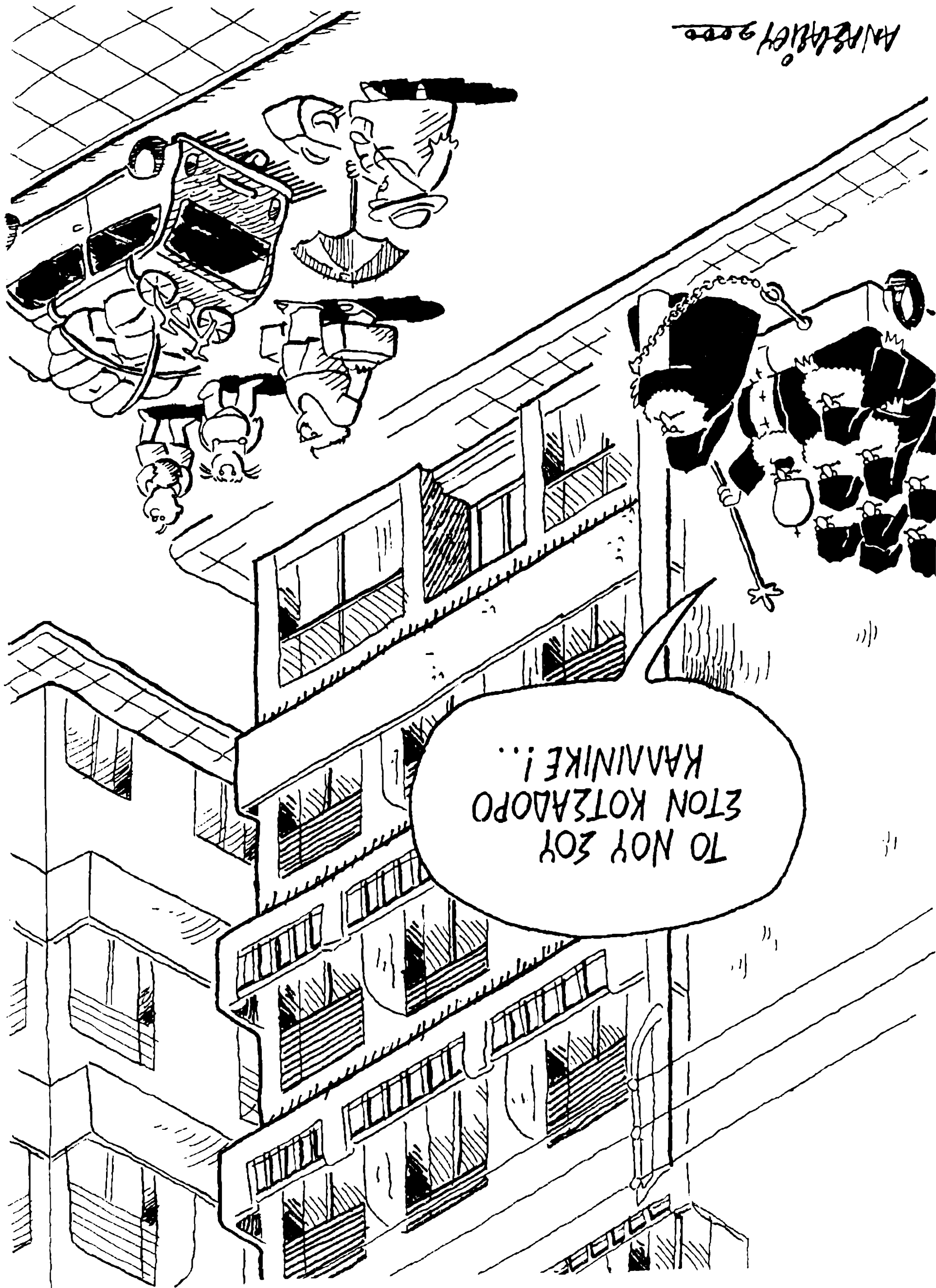
- 12 Ψυχάρης, *Το Ταξίδι μου*, επιμέλεια Άλκης Αγγέλου, Εστία, Αθήνα, 1993, Β, 48
- 13 Κατά τον Eric Vieler, οι ναζιστές ρατσιστές, για να νομιμοποιήσουν τη ρατσιστική θεωρία τους, επικαλούνται παραδοσιακά τρεις βασικές ιδεολογικές αντιλήψεις: α) μια μυθολογική, φαντασιακή αντίληψη, η οποία πηγάζει από αρχαίους θρύλους που μιλούν για μια υπερβόρεια ιδανική φυλή, η οποία πρέπει να αναπαραχθεί και να μην ξεχασθεί, β) μια βιολογική αντίληψη, βασισμένη στην δαρβινική θεωρία, η οποία χρησιμοποιήθηκε από τον Χίτλερ, για να θεμελιώσει επιστημονικώς τον ρατσιστικό ισχυρισμό περί ανωτερότητας της γερμανικής φυλής, και γ) μια εθικιστική/συντηρητική αντίληψη κατά την οποία χρειάζεται ένα ισχυρό καθεστώς υπό την διακυβέρνηση ενός ισχυρού άνδρα. Και οι τρεις αυτές αντιλήψεις συνέβαλαν στο να υμνηθεί η γερμανική ανωτερότητα και να ενωθεί η χιτλερική Γερμανία σε επίπεδο ηγεσίας, κόμματος και λαού. Βλ. σχ. Eric H. Vieler, *The Ideological Roots of German National Socialism*, Peter Lang Publishing, 1999, passim.
- 14 Βλ. σχ. Κυρ. Κατσιμάνης-Ευ. Ρούσσος, *Φιλοσοφία*, ΟΕΔΒ, 1986, 236-250.
- 15 Βλ. σχ. Levi-Strauss, *Φυλές και Ιστορία*, οπ., 23-25.
- 16 Για τον παραγωγικό συλλογισμό βλ. σχ. Susan Stebbing, *A Modern Elementary Logic*, Methuen, London, 1961, 183-185.
- 17 Βλ. σχ. Levi-Strauss, *Φυλές και Ιστορία*, οπ., 23, 51-53. Ο βασικός δαρβινικός συλλογισμός είναι παραγωγικός, όπως το βεβαιώνει και ο ίδιος ο Δαρβίνος στην αυτοβιογραφία του: βλ. σχ. Marcell Prenant, *Δαρβίνος και Δαρβινισμός*, μτφρ. Γ. Βιστάκη, Αναγνωστίδης, Αθήνα, χχ., 68-73. Επίσης, πβ. την άποψη του Whitehead κατά τον οποίο οιαδήποτε θεωρία, όπως η δαρβινική, ξεκινά με μια υπόθεση εργασίας γενικού κύρους ακολουθεί τον παραγωγικό συλλογισμό που οδηγεί σε βέβαια κι όχι πιθανά συμπεράσματα: Alfred N. Whitehead, *Adventures of Ideas*, Mentor Books, 1962 (4th ed.), 221-224.
- 18 Βλ. σχ. Levi-Strauss, *Φυλές και Ιστορία*, οπ., 53. Ο εν λόγω παραγωγικός συλλογισμός

του Levi-Strauss για τις στοιχειώδεις πρωτόγονες τεχνικές και εφευρέσεις δίνεται από το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας ως προτεινόμενη άσκηση για την αξιολόγηση των μαθητών της Γ Λυκείου στο μάθημα Έκφραση-Έκθεση. Προτεινόμενη άσκηση είναι να αναγνωρίσουν οι μαθητές εάν ο συλλογισμός αυτός είναι παραγωγικός ή επαγωγικός. Αποτελεί πεποίθηση του γράφοντος ότι ο αντιρατσιστικός, παραγωγικός συλλογισμός του Levi-Strauss δεν είναι δυνατόν να αναλυθεί σωστά στην τάξη. Διότι το κείμενο του Levi-Strauss, όπως δίνεται με την επικεφαλίδα *Τύχη και Πολιτισμός*, είναι αποκομμένο από τα αντιρατσιστικά συμφραζόμενα του βιβλίου *Φυλές και Ιστορία*, του οποίου αποτελεί το όγδοο κεφάλαιο. Έτσι, λοιπόν, ο μαθητής δεν μπορεί να γνωρίζει τη γενικότερη συλλογιστική του βιβλίου (εκτός εάν το έχει διαβάσει). Γι' αυτό τον λόγο, άλλωστε, ακόμη και το πλέον διαδεδομένο βοήθημα για το μάθημα Έκφραση-Έκθεση της Γ' Λυκείου (των εκδόσεων Σαβάλα) όχι μόνο δεν αναφέρει τον αντιρατσιστικό χαρακτήρα του κειμένου, αλλά και υποπίπτει στο σφάλμα (διστακτικά και χωρίς βεβαιότητα) να αναφέρει ότι «ο συγγραφέας φαίνεται να ακολουθεί την επαγωγική μέθοδο»: βλ. σχ. Ε. Ματρομανώλη-Κ. Γκορόγια, *Κριτήρια Αξιολόγησης στην Έκθεση-Έκφραση Γ' Λυκείου*, 1999, 201-202. Όμως, όπως δείξαμε, ο συλλογισμός του Levi-Strauss είναι αντιρατσιστικός και παραγωγικός. Η μόνη τυπική ένδειξη ότι το εν λόγω κείμενο του Levi-Strauss είναι παραγωγικό είναι το γεγονός ότι ξεκινά από την βεβαιότητα ότι είναι αφελείς όσοι δεν παραδέχονται «την πολυπλοκότητα και την ποικιλία των πραγμάτων που χρειάζονται για την πιο στοιχειώδη τεχνική»: βλ. σχ. Levi-Strauss, *Φυλές και Ιστορία*, οπ., 51. Το κείμενο, όμως, του Levi-Strauss, επειδή παρατίθεται (από το ΚΕΕ) αποσπασματικά και ασχολίαστα, χάνει την αντιρατσιστική σημασία του και παραμένει ανεκμετάλλευτο.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Braham, Peter- Rattansi, Ali- Skellington, Richard (ed.), *Racism and Antiracism: Inequalities, Opportunities, and Policies*. Sage Publishings, 1992/ Bulmer, Martin- Solomos, John, *Racism*, Oxford University Press, 1999/ Denney, David, *Racism and Anti-Racism in Probation*, Routeledge, 1992/ Ford, Glyn (ed.), *Fascist Europe: The Rise of Racism and Xenophobia*, Pluto Press, 1992/ Gill, Dawn-Mayor, Barbara- Blair, Maud (ed.), *Racism and Education: Structures and Strategies*, Sage Publishings, 1992

Андрей 2000

ΕΠΙσημαίνουμε

Ραδιο-φωνικές ιστορίες

Το έχουμε επισημάνει πολλές φορές από το Αντί. Το Γ' πρόγραμμα της ΕΡΑ σώζει την τιμή της ελληνικής ραδιοφωνίας. Μιας ραδιοφωνίας που συχνά ζηλεύει την «επιτυχία» της ιδιωτικής και έχει εξορίσει από τις συχνότητές της τον πολιτισμό, τις ιδέες και την τέχνη υπέρ της κακογουστιάς ή της τιποτολογίας. Στις συνθήκες αυτές το Τρίτο παραμένει μια όαση. Είναι αυτό που διεκδικεί για τα ερτζιανά την σοβαρή μουσική αλλά και τον λόγο, την πολιτιστική παράδοση αλλά και τον πειραματισμό, τους νέους δημιουργούς αλλά και τα μεγάλα ιστορικά ονόματα. Επίσης το Τρίτο με τον διευθυντή του **Γιώργο Τσαγκάρη** συνέστησε μια σειρά θεσμών όπως την παιδική χορωδία του Γ', τα βραβεία ποίησης, λογοτεχνίας και μουσικής, τις θερινές συναυλίες στον Εθνικό Κήπο, τις εκδηλώσεις σ' όλη την Ελλάδα, τις απευθείας μεταδόσεις μεγάλων οπερετικών ή συναυλιακών παραστάσεων απ' όλον τον κόσμο κ.λπ. Σ' έναν τόπο δηλαδή που κυριαρχεί, ως προς την αντιμετώπιση του πολιτισμού, η συναλλαγή ή η αμάθεια και που ταυτίζεται προκλητικά η τέχνη με την διασκέδαση και οι ιδέες με την διαφήμιση, η ΕΡΑ 3 εξακολουθεί ν' αντιστέκεται.

Είναι λοιπόν τουλάχιστον περίεργη η ανοίκεια επίθεση την οποία εξαπέλυσε ο Γ. Διευθυντής της ΕΡΑ **Γιάννης Τζανετάκος** εις βάρος του Γιώργου Τσαγκάρη επιζητώντας την αντικατάστασή του. Αφού μείωσε σταδιακά τον προϋπολογισμό του προγράμματος από τα 104 εκατ. στα 40 εκατ. ψέγει τον Τσαγκάρη για ελλειπείς δραστηριότητες. Ως παλιός συνεργάτης του Γ' και ως έχων συχνά συγκρουσθεί με τον διευθυντή του για θέματα ιδεολογίας, μπορώ να καταθέσω εντίμως ότι ο Τσαγκάρης αγωνίστηκε και αγωνίζεται ώστε να κρατήσει τον ιστορικό σταθμό στο ύψος του και για να τον ανανεώσει από πλευράς έμπυχου υλικού. Επίσης ουδέποτε λογόκρινε ή παρενέβη στην έρευνα και τις απόψεις των συνεργατών του με αποτέλεσμα να υπάρχει, παρότι κρατικό ραδιόφωνο, απόλυτη ελευθερία.

Είναι λοιπόν κρίμα για τον Γιάννη Τζανετάκο, «πατέρα» της ελεύθερης ραδιοφωνίας και νυν μεγαλοπαράγοντα γου κρατικού ραδιοφώνου και ευνοούμενου της κυβέρνησης, να επιδιώκει την άλωση του Γ' προφανώς για να προωθηθεί εκεί κάποιος άλλος «αστέρας» της κεντροαριστεράς και όσων εκπροσωπώντας την επιδιώκουν «διαχείριση».

Είναι τέλος βλακώδες να συγκρίνεται ο νυν διευθυντής του Γ', ο συνθέτης Γιώργος Τσαγκάρης με τον αείμνηστο **Μάνο Χατζιδάκι**. Ο Μάνος υπήρξε ένας άνθρωπος απaráμιλλης αισθητικής και ασφαλώς άνοιξε δρόμους. Ειδικά στη ραδιοφωνία το πέρασμά του υπήρξε ρηξικέλευθο. Ο ίδιος ήταν ιδιοφυής όσο και ιδιόρρυθμος με μια λέξη: μοναδικός. Θα ήταν λοιπόν αφελές να ζητήσουμε απ' τους διαδόχους του να επαναλάβουν αυτό που μόνο εκείνος μπορούσε να επιτύχει. Αντίθετα είναι εύκολο να αναζητηθεί το αντίστοιχο αντισυμβατικό πνεύμα, η ανάλογη αντι-δημοσιοϋπαλληλική νοοτροπία. -Επ' αυτού μπορεί κανείς να ψέξει τον Τσαγκάρη;

Μάνος Στεφανίδης

Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

Όπου και να είστε

ό,τι και να κάνετε...

- **Διαβάστε:** το θαυμάσιο βιβλίο που έγραψε ο **Μιχάλης Παπακωνσταντίνου**, *Η Τάσα από τα ημερολόγιά της* (εκδ. Εστία, 2000): θαυμάσιο βιβλίο, καθώς περικλείει μια ολόκληρη ζωή-σαρανταπέντε χρόνια

κοινής ζωής. Τα ημερολόγιά της και οι σημειώσεις της υπήρξαν η πρώτη ύλη για τη συγγραφή αυτού του βιβλίου, όπου καταγράφεται η ελληνική πολιτική ζωή -και όχι μόνο. Την ίδια ώρα το βιβλίο αυτό, γραμμένο με απέραντη αγάπη προς το πρόσωπο της Τάσας και βαθιά εκτίμηση στην προσωπικότητά της είναι η καλύτερη τιμή στη μνήμη αυτής της σημαντικής γυναίκας.

- **Διαβάστε:** ένα βιβλίο, το πέμπτο και τελευταίο της σειράς «Τομ Ρίπλεϋ». Η **Πατρίσια Χάισμιθ**, βιρτουόζος του σασπένς, θα σας προσφέρει τη μοναδική εμπειρία να διαβάσετε απνευστί ένα βιβλίο που κινείται στους μαιάνδρους της αγοράς της τέχνης αλλά και στους ψυχολογικούς μαιάνδρους. Ο *Ρίπλεϋ σε βαθιά νερά* (εκδ. Άγρα, 2000) έχει την τύχη ενός εξαιρετικού μεταφραστή του **Ανδρέα Αποστολίδη** ο οποίος συντάσσει και το κατατοπιστικό επίμετρο του βιβλίου.

- **Διαβάστε:** στη σειρά «γραφές της αθωότητας» τα πρωτόλεια του **Γιώργου Αριστηνού** που εντυπωσιάζουν με τη φρεσκάδα και τη γοητεία τους. Ο συγγραφέας και κριτικός της λογοτεχνίας Γιώργος Αριστηνός, ονομάζει αυτά τα κείμενα-χρόνια: *Ένοχα Χρόνια* (εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 2000) γιατί, όντως, για τον συνειδητοποιημένο συγγραφέα δεν υπάρχουν ούτε «αθώα» κείμενα, ούτε και «αθώα» χρόνια...

- «Έτσι ήταν η Ελλάδα πάντοτε / ένα δίσκος με αντίδωρα. / Κανένας δεν τη χόρτασε»: **Μιχάλης Γκανάς**, *Τα μικρά* (εκδ. Καστανιώτη, 2000).

Διαβάστε, Διαβάστε...

Και Καλό Καλοκαίρι!

ΧΟΡΟΣ

• Είδαμε πολύ γυμνό στους «Μήνες Χορού» φέτος. Το καλό είναι ότι το χορογράφησαν γυναίκες. Το κακό είναι ότι δεν ήξεραν το γιατί. Μου φαίνεται ότι η ανατολίτικο-μεσογειακή παράδοση υποχωρεί, αλλά χρειάζεται μεγαλύτερη αποφασιστικότητα και περισσότερο ταλέντο. Πάντως, από τις σεμνές «τελετουργίες» και τις απόψεις που θέλουν τις χορεύτριες να ασχολούνται με το «ωραίο, το ιδεώδες και το υψηλό» μήπως και αποπλύνουν τη ντροπή για την ενασχόλησή τους με την αρχαιότερη μορφή τέχνης, προτιμώ το τσαλαβούτηγμα!

• Αν ξανασυσταθούν οι Επιτροπές Επιχορηγήσεων του ΥΠΠΟ και βρεθούν μέλη που θα μιλήσουν για φορτικούς καλλιτέχνες που δεν αφήνουν σε ησυχία (τα μέλη), παρακαλώντας, χρησιμοποιώντας γνωριμίες, μεσάζοντες και λοιπές «μαφιόζικες» μεθόδους, ας επιλέξουν να στελεχώσουν τις Επιτροπές με ανθρώπους που δεν υποχωρούν εύκολα στις πιέσεις, και δεν μπερδεύουν την «επιχορήγηση» με την φιλανθρωπία.

• Τον Σεπτέμβριο θα αλωθεί η Επίδαυρος από την χορευτική τέχνη, και μάλιστα όχι με τίποτα χορικά, αλλά με μπα-

λέτο και χορούς της Ιζαντόρα. Η οποία, επί τη ευκαιρία να πούμε, μετανόησε πικρά για το σφάλμα της νεότητάς της να τρέχει ωςάν μαγεμένη το καταμεσήμερο στη σκόνη του άνδρου τοπίου του Κοπανά. Άντε τώρα να κάνεις να μεταμεληθούν και οι «ιθαγενείς» νύμφες. Ακατόρθωτο!

• Το λέω από τώρα για την Επίδαυρο, ώστε οι absolute λάτρεις του χώρου και οι θεωρούντες αυτόν «ταγμένο» στο θέατρο, να έχουν την ευκαιρία να θρηνησουν, να πενήθουν και να μπορέσουν να ενώσουν τις πορείες τους με όλους τους υπόλοιπους που θα μεταβούν εκεί, για το «Χορού Εγκώμιον».

• Προλαβαίνετε να κατέβετε στην Καλαμάτα να δείτε κάποιες από τις παραστάσεις που φιλοξενεί το 6ο Διεθνές Φεστιβάλ Χορού. Θα πάρετε και μια πρόγευση του στυλ που θα ξεσηκώσουν οι νεαροί γηγενείς χορογράφοι την επόμενη σαιζόν!

• Τέλος Ιουλίου και 1η Αυγούστου θα βρίσκεται στην Αθήνα ο Joackin Cortes. Music-Hall flamenco το λέω εγώ αυτό που κάνει, αλλά σε όποιον αρέσει, να μην το χάσει, γιατί είναι εξαιρετικός.

Β Ο Μ Β . Ι Δ Ι Α
πολιτιστικής
Α Φ Α Σ Ι Α Σ

- Ό,τι και να πείτε διανύουμε θέρος Υψηλού Κινδύνου.
- Και αντιμετωπίζουμε ανάγκες εκτάκτου ανάγκης.
- Εγώ πάντως, όταν η κ. Βάσω κάνει καθησυχαστικές δηλώσεις, ηρεμώ.
- Είναι κυρίως ο τρόπος που με κοιτάζει μέσα από το γυαλί.
- Κατά τ' άλλα το ΒΗΜΑ μας έκλεψε την μπουκιά μέσα από το στόμα:
- ΕΥΤΥΧΩΣ ΠΟΥ ΔΕΝ

ΚΑΗΚΕ ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ (14.7).

- Άντε μετά ν' αποδείξεις πως εσύ το είπες πρώτος.
- Πάντως το κράτος πάλι απεδείχθη πανέτοιμο και σε πλήρη ετοιμότητα.
- Ενόψει των πυρκαγιών του 2004...
- Πραγματικών και μεταφορικών!
- Τώρα που το σκέφτομαι οι φωτιές ήταν μια κάποια λύσις για να ξεχασθεί το θέμα των ταυτοτήτων.
- Και να παροπλισθεί ο

Δημοσιότατος.

- Ο οποίος κατάφερε σε άδηλο χρόνο να στείλει τόσες επιστολές όσες δεν έστειλε ο Απόστολος Παύλος.
- Όταν ο άνθρωπος έχει πρόγραμμα και στόχο.
- Είπα ΣΤΟΧΟ και τι θυμήθηκα;
- Τα κείμενα του Τηλαυγεστάτου στο ... ΒΗΜΑ.
- Γιατί η Δεξιά σου οφείλει ν' αγνοεί τι πράττει η Κεντροαριστερά σου.
- Λέμε τώρα.
- Αλλά και με σημαία της Ν.Δ.! (έστω και άλλου Δόγματος!)
- ΜΜΕ ει και εις ΜΜΕ απελεύσει.
- Άσχετο: Μητσικώστας και Χάρν Κλυν τα μόνα

ισχυρά αντίδοτα στα θερινά καύματα.

- Και βέβαια, πάντα, η τηλεοπτική παρουσία του Ευάγγελου Βενιζέλου.
- Του συνταγματολόγου κατά βούλησιν.
- Όπως λέμε πυρ κατά βούλησιν (εναντίον Παπαθεμελή).
- Απ' την άλλη πλευρά είναι σκληρό πράγμα να εκλέγεται στη Θεσσαλονίκη (και μάλιστα με το ΠΑΣΟΚ).
- Αλλά έτσι είναι η Επιστήμη. Θέλει θυσίες.
- Ακατανόητη η επίθεση του Γ. Διευθυντή της ΕΡΑ Γιάννη Τζανετάκου εναντίον του επιτυχημένου διευθυντή του Γ' Προγράμματος Γιώργου Τσαγκάρη, τον οποίο και

Ελληνικό καλοκαίρι

Δεν μας τα έγραψε καλά ο Ζακ Λακαριέρ. Γιατί από τον καιρό που κυκλοφόρησε το βιβλίο του ως σήμερα κάποια καινούργια κεφάλαια έχουν εμφυλλοχωρήσει στο ελληνικό θέρος: αρκετοί εμπρηστές, περισσότερες –ανεξέλεγκτες– πυρκαγιές, ένα κράτος που περί άλλα τυρβάζει, ανησυχητικά αυξανόμενη λειψυδρία την στιγμή που το δίκτυο της ΕΥΔΑΠ είναι διάτρητο, και χάνει από παντού, νέφος το παντοδύναμον, παράνομες, όζουσες χωματερές, υπερκορεσμένο λεκανοπέδιο, υπεραύξουσα δόμηση και συν όλα αυτά, καύσωνας, ηχορύπανση που τρελλαίνει με τα εκατομμύρια μηχανάκια να σπινάρουν σε παραλίες και βουνά και με τους θεριακλήδες της νεολαϊκής κουλτούρας νάχουν στη διαπασών τη μουσική που τους ξεσάλώνει. Αυτά τα αισιόδοξα και άκρως τουριστικά ισχύουν καθ' άπασαν την Επικράτεια. Ούτε νόμος, ούτε ήθος, ούτε παράδοση, ούτε κουλτούρα, ούτε ατομικό φιλότιμο, ούτε συλλογική συνείδηση είναι ικανά να συγκρατήσουν τους ασυγκράτητους ομοεθνείς μας. Το ελληνικό καλοκαίρι, κάθε χρόνο και περισσότερο, μεταβάλλεται σε ελληνική τραγωδία με δυσάρεστες συνέπειες για όλους. Ιδιαίτερα μάλιστα για όσους αποζούν απ' τον τουρισμό. Η ευθύνη της φρίκης (μας) επιμερίζεται ακριβοδίκαια και στην πολιτεία αλλά και στους πολίτες της. Ουδείς είναι αναμάρτητος. Ουδείς αμέτοχος του τρομερού πίνακα που λέγεται «ελληνικό θέρος». Στο τοπίο της καταστροφής, στα πυρπολημένα δάση και στις αυθαίρετες οικοδομές, στις χωματερές χωρίς πατρίδα και χωρίς τόπο να σταθούν –σαν μια περίεργη ουτοπία των απορριμμάτων– και στις άνυδρες πόλεις της μίζερης ανάπτυξης τοπιογράφοι είμαστε όλοι μας. Στον άθλιο πίνακα της ζωής μας χωράει άνετα –και το χειρότερο δημοκρατικά ή αν προτιμάτε «σοσιαλαριστερά»– η υπογραφή ενός εκάστου. Bad Painting, Arte Povera και Anti-Kunst ενός «εκσυγχρονισμού» της ατομικής και συλλογικής μας εξαθλίωσης. Το κράτος δηλαδή και εμείς τα κρατικοδίαιτα νευρόσπαστά του σε ρόλο ψυχασθενούς «καλλιτέχνη».

πραξικοπηματικά –πλην παρανόμως– απέλυσε.

- Είπαμε, να συμπορευόμαστε με τις πασοκικές μεθόδους αλλά όχι έτσι, «σύντροφε»!
- Αλήθεια τον κ. Γενικό που έχει βουλιάξει το κρατικό ραδιόφωνο ποιος θα τον απολύσει;
- Κ. ΠΑΝ-ΠΑΝ μου!
- Απ' την άλλη πλευρά βουλιάζει –καλύτερα το βούλιαξαν– το δύστηνο Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, ενσωματωμένο πλήρως στο λαμπρακικό παρακράτος.
- Ή, μήπως, κράτος;
- Εσχάτως στην τηλεόραση εμφανίζονται πιο συχνά οι εκπρόσωποι της ΑΕΚΑ από τις νέες μετεγγραφές του ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΥ.

- Είπαμε: Άλλο ΑΕΚ κι άλλο ΑΕΚΑ.
- κ. Μπίστη μου.
- Όπως άλλο Γιάννος και άλλο Γιαννίτης.
- Στους ανέργους να πας να μιλήσεις!
- Επιπλέον εντοπίζονται ανησυχητικά φαινόμενα λειψυδρίας.
- Το είπε ο αρμόδιος υπουργός Γεωργίας κ. Ανωμερίτης.
- Εις ότα (αναρμοδίου) πρωθυπουργού.
- Εν πάση περιπτώσει Κύριε πρωθυπουργέ μου, αν δεν σας ξαναδώ, τα σέβη μου στην κυρία σας, τον σεβασμό μου στις δημόσιες υπηρεσίες σας και
- Καλό καλοκαίρι (sic)!

Μανωλάκης ο Βομβιστής

LIFE and style

(Ό,τι βλέπετε και ό,τι διαβάζετε δεν είναι χρυσός)

Τι εννοούν δηλαδή εκείνοι, που δηκτικά υπαινίσσονταν από τηλεοράσεως ότι «ευρισκόμεθα υπό Αγγλική κατοχή» (ξαναζωντάνεψε ο Σκόμπυ στις ελεύθερες συνειδήσεις των σοσιαλιστών;), ότι δεν καταλαβαίνουν γιατί οι Άγγλοι μοίραζαν φυλλάδια στους πολίτες με την παραίνεση «Ελάτε και μιλήστε αν γνωρίζετε κάτι»; Είναι ηλίου φαεινότερον ότι η τακτική αυτή αφαιρεί από την/(κάθε) τρομοκρατική οργάνωση το έρεισμα οποιασδήποτε, έστω και Robin Hood νομιμότητας, και την «κατεβάζει» στο επίπεδο του κοινού εγκλήματος. Πράγμα που δίνει –θεωρητικά τουλάχιστον– το δικαίωμα/θάρρος στον πολίτη να το απομυθοποιήσει και να απεμπλακεί απ' αυτό, ακόμη και να το καταγγείλει, αισθανόμενος τη νομική προστασία ως δικαίωμά του, όπως στην περίπτωση της παράβασης του ποινικού νόμου. Έτσι, για να μην τα μπερδεύουμε και κάνουμε τάχα μου «αντίσταση», ήτοι λαϊκίστικη πολιτική (που την έχει το ΠΑΣΟΚ «στο αίμα του»), με την ευκαιρία των ερευνών των αγγλικών υπηρεσιών.

Τα κονδύλια της διεκδίκησης (μία είναι η Διεκδίκηση!) δεν ελέγχθηκαν ποτέ (αν πήγε και κάτι παραπάνω, εις υγείαν της επιτυχίας βρε αδερφέ!), και έκτοτε κάποιοι κακομάθανε κι αρχίσανε να κάνουν δηλώσεις του τύπου: «Το χρήμα δεν είναι πρόβλημα»! (Πώς λέμε «Ισχύς μου η αγάπη του λαού» και άλλα παρεμφερή και απολυταρχικά...) Ως motto πάντως, το συγκεκριμένο, πρέπει να παραδεχτώ ότι μου αρέσει πολύ. Δεν είναι και λίγο να διορίζεις τριανδρίες-τετρανδρίες, να τρομοκρατείς τους υπαλλήλους, και να περιστοιχίζεσαι από γραμματείς που κοστίζουν εκατομμύρια και να στέλνεις τον λογαριασμό στον... μεγαλομέτοχο των Ολυμπιακών Αγώνων, δηλαδή όλους εμάς! Και πώς το είπε η άνασσα; «Μόνο οι καλιοί θα μείνουν»; Γρήγορα ορθοφωνεί! (Στο κτίριο με το γυαλί και το μπακάλικο στην είσοδο καλέ!)

Έχετε δει τους νέους *Waltons*; («–Καληνύχτα παππού! –Καληνύχτα Τζων Μπού! –Καληνύχτα Μαίρη Λού!» κ.λπ.) Το καινούργιο «Πατρίς, Θρησκεία, Οικογένεια»-σήριαλ, βρίσκεται κάθε Κυριακή μεσημέρι στο Star, με την τέλεια αμερικανική οικογένεια, να εκπροσωπείται επαγγελματικά από έναν παπά, την σπουδαγμένη του σύζυγο (που μένει σπίτι και γεννοβολάει), και τα πέντε τους (ναι,ναι!) παιδιά. Εκτυλίσσεται δε στον απροσδιόριστο χρόνο των παραδοσιακών αξιών, κάτι μεταξύ του «από σήμερα μέχρι την προ τριακονταετίας ψυχροπολεμική αμερικανικότητα» (τα καινούργια τάπερ εγγυώνται την υγιεινή όλης της οικογένειας και τη σωστή φύλαξη των τροφίμων).

Και τελειώνουμε με το γνωστό πλέον κουίζ μας, (το οποίο θα απαντηθεί στο επόμενο τεύχος): ποιά εκπομπή της κρατικής τηλεόρασης που έχει θέμα της την τέχνη θυμίζει επιθεώρηση του Δελφινάριου; Για να σας βοηθήσω θα σας πω ότι οι καλεσμένοι, γνωστά ονόματα αλλά και λιγότερο γνωστοί, είναι αμήχανοι, ντρέπονται προφανώς που βρίσκονται εκεί (αλλά καλά να πάθουν), και μοιάζουν να εξοφλούν κάποιο χρέος (όλα εδώ πληρώνονται), ή να κάνουν κάποια χάρη.

natass@altavista.com

«Ο προορισμός του ανθρώπου»

Το να υποστηρίζεις εν έτει 2000 μ.Χ. ότι το νόημα της ζωής βρίσκεται στην καλοσύνη, είναι ομολογουμένως ασύνηθες και, εν πάση περιπτώσει, ουδόλως «εκσυγχρονιστικών». «Όταν μιλάω για καλοσύνη», ξεκαθαρίζει ο ηθοποιός Δημήτρης Καταλειφός, «δεν εννοώ ούτε την αγαθότητα, ούτε την αφέλεια. Η καλοσύνη δεν είναι παθητικότητα, δεν είναι οι καλοί τρόποι. Η καλοσύνη είναι ένας διαρκής αγώνας, είναι δύναμη, είναι πολιτισμός».

Ενας αγωνιστής του θεάτρου μιλάει στο ANTI για τους εγκλωβισμένους της καθημερινότητας και για το «θέατρο» των τηλεοπτικών παραθύρων, «ένα θέατρο γκροτέσκο, σχηματικό και απλοϊκό, στο οποίο είμαστε ταυτόχρονα και ηθοποιοί και θεατές. Σε αντίθεση με το θέατρο της τέχνης που μέσω της κάθαρσης σε λυτρώνει λειτουργώντας απελευθερωτικά, το "θέατρο" των τηλεοπτικών παραθύρων σε βαραίνει, σε πνίγει».

Συνέντευξη στους Στ. Μαυροειδή και Γ. Ανανδρανιστάκη

• Εκτιμάτε ότι στο «θέατρο» των τηλεοπτικών παραθύρων παίζεται εντέλει ένα στοίχημα εξουσίας, ότι ορίζονται εμμέσως, δια της διαρκούς επανάληψης των ίδιων και των ίδιων στερεοτύπων, οι κανόνες του παιχνιδιού;

– Αισθάνομαι ότι οι περισσότεροι από εκείνους που μετέχουν στο «θέατρο» του δημόσιου χώρου κατευθύνονται από έναν αόρατο σκηνοθέτη, από ένα αόρατο σύστημα, που, δίχως καλὰ καλὰ να το καταλάβουμε, μας εγκλωβίζει. Αισθάνομαι ακόμη ότι εσχάτως έχει προκύψει ένας αόρατος δικτάτορας, ο οποίος κινεί όλον αυτόν το θίασο με τρόπο που όλοι ασφυκτιούν, όλοι βρίσκονται σε κατάσταση αμηχανίας και ταυτόχρονα αγωνιούν για το τι θα φέρει αυτή η δικτατορία. Μιλώ για ένα απροσδιόριστο σύστημα, στο οποίο όλοι έχουμε εμπλακεί, και για το οποίο δεν μπορούμε να κατηγο-

ρήσουμε πρόσωπα, όπως, για παράδειγμα, κατηγορούσαμε κάποτε τον Χίτλερ ή τον Παπαδόπουλο. Αν ήθελα να το κάνω πιο συγκεκριμένο, θα έλεγα ότι πρόκειται για την παγκοσμιοποίηση, το κεφάλαιο, τις πολυεθνικές, τις τράπεζες. Πρόκειται για ένα σιδηρούν προσωπείο.

• Ο κόσμος συμμετέχει σ' αυτό το αλισβερίσι, έχοντας αποδεχθεί το ρόλο του κομπάρσου, του παθητικού θεατή. Γιατί;

– Ο κόσμος βρίσκεται σε αμηχανία. Βλέπει να συμβαίνουν γύρω του πάρα πολύ μεγάλες αλλαγές, στην οικονομία, στην τεχνολογία, στην βιολογία, και αντί να αισθάνεται ευτυχής, αισθάνεται αμήχανος. Για πολλούς όλες αυτές οι εξελίξεις μοιάζουν σαν υπόσχεση ευμάρειας, κάτι σαν το αμερικάνικο όνειρο. Μια υπόσχεση ότι θα πιάσουν την καλή, ότι θα κάνουν αρπαχτές, ότι θα επιτύχουν το εύκολο

κέρδος. Κάποιοι άλλοι κάνουν και μια δεύτερη σκέψη. Αλλά κι αυτοί που ακολουθούν το κυρίαρχο ρεύμα νομίζω ότι δεν είναι ευτυχείς. Νομίζω ότι είναι αμήχανοι, ότι δεν ξέρουν τι ακριβώς θα φέρουν όλες αυτές οι αλλαγές. Ταυτόχρονα όμως αισθάνομαι ότι πλανάται στον αέρα και μια περίεργη αίσθηση αναμονής για κάτι που μπορεί να ταρακουνήσει τα λιμνάζοντα ύδατα. Όλοι ελπίζουμε και περιμένουμε ενός είδους επανάστασης, η οποία δεν ξέρουμε ούτε τι ακριβώς θα είναι, ούτε από ποιούς θα γίνει, όμως ίσως φέρει την εξισορρόπηση των πραγμάτων. Όποτε υπάρχουν μεγάλες ανακατατάξεις, την ισορροπία την φέρνουν οι επαναστάσεις.

• Μήπως η αμηχανία και η αναμονή εξηγούν και την απήχηση που έχει στα πλήθη ο λόγος της εκκλησίας και ειδικότερα του Χριστόδουλου;

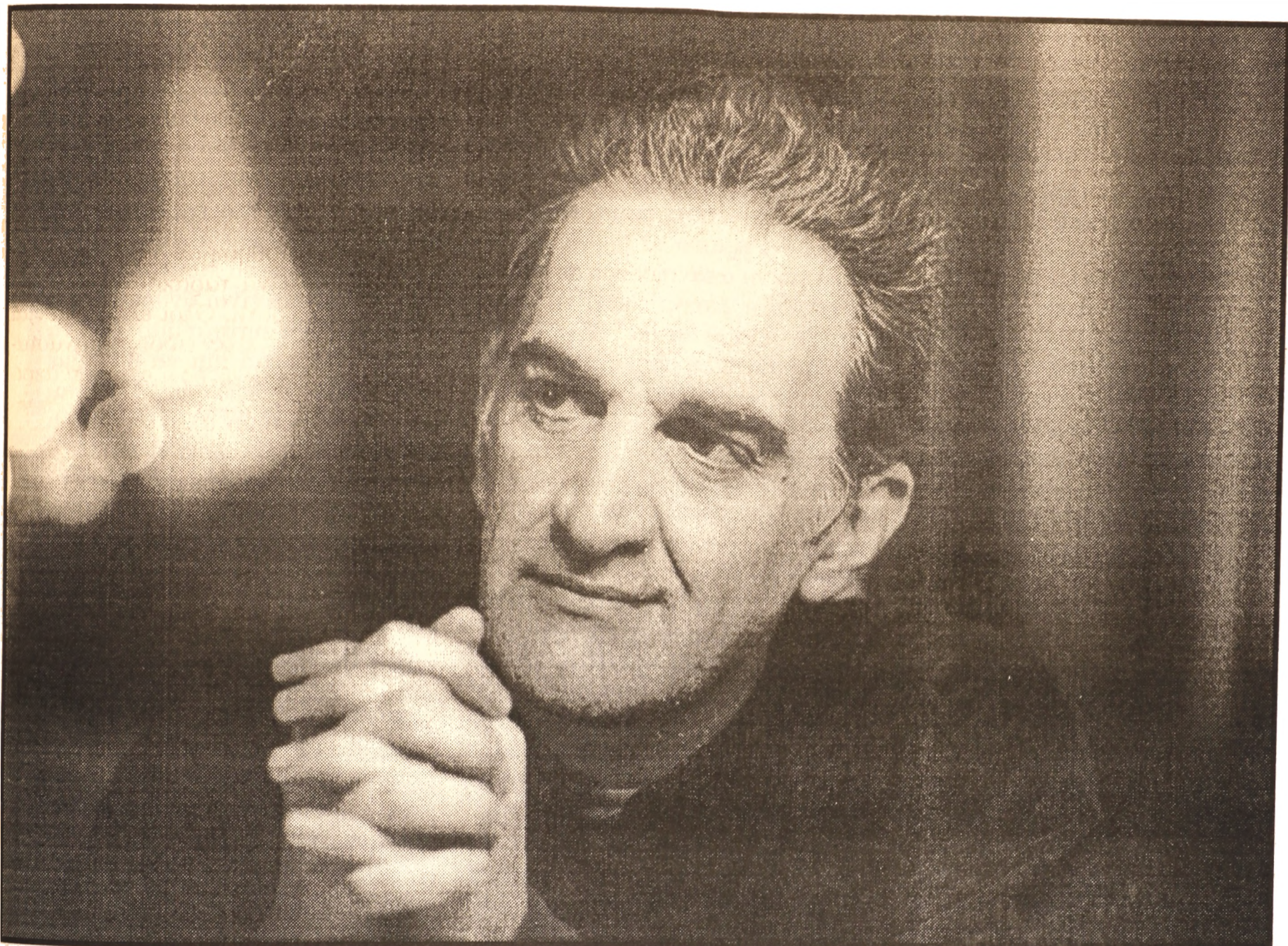
– Αυτό το προσωπείο, αυτή η αόρατη δικτατορία δεν προσφέρει καμία ανακούφιση, καμία ελευθερία, καμία ευτυχία. Αντιθέτως, ο Χριστόδουλος και η θρησκεία υπόσχονται μια λύση που βρίσκεται έξω απ' όλα αυτά, που εγκαταβιοί εκτός του κόσμου τούτου. Ο Χριστόδουλος προσφέρει αυτήν τη στιγμή μια φοβερή διεξόδο στους εγκλωβισμένους της καθημερινότητας. Ο κόσμος βρίσκει ανακούφιση στην ιδέα της διεξόδου από την πραγματικότητα που τον κάνει να ασφυκτιά.

• Αυτή η φυγή προς το υπερπέραν δεν είναι εντέλει ενός είδους παραίτηση, που δίνει τη δυνατότητα στην «αόρατη δικτατορία» να κάνει απρόσκοπτα τη δουλειά της;

– Η φυγή προς το μεταφυσικό είναι δείγμα της απελπισίας που υπάρχει πίσω από τη βιτρίνα της πραγματικότητας. Υπάρχει ένα φοβερό κενό, που πολύς κόσμος, ακόμη και νέοι άνθρωποι, προσπαθούν να το καλύψουν μέσω της νοηματόδοτης και

καταλειφός

είναι να είναι καλός»

Δεν μπορείς να πιάσεις τα μηνύματα των καιρών περιφερόμενος στα τηλεοπτικά παράθυρα, υποδυόμενος το ρόλο εκείνου «που σε όλα απαντά». Εκτιμώ ότι σε μια εποχή ακατάσχετης λογοδιάρροιας η σιωπή, η απόσυρση από το «δημόσιο χώρο», είναι πράξη εξόχως πολιτική. Γιατί εκείνο που μας λείπει δεν είναι τα σούρτα φέρτα στα κανάλια και τις δεξιώσεις, αλλά η επαφή με τον εαυτό μας.

της παρηγορίας που προσφέρει η θρησκεία.

Η ΤΕΧΝΗ ΩΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑ

• Γιατί δεν αναζητούν τη νοσηματοδότηση και την παρηγορία στην τέχνη;

– Ως έναν βαθμό την αναζητούν, ιδίως στη μουσική και στον κινηματογράφο και δευτερευόντως στο θέατρο και τη λογοτεχνία. Μόνο που η τέχνη έχει τό-

σο διαστρεβλωθεί στις μέρες μας, ώστε είναι αμφίβολο αν αποτελεί πλέον φάρμακο ψυχών ή εμπόρευμα προς κατανάλωση. Αυτή η αποπνικτική ατμόσφαιρα για την οποία μιλήσαμε προηγουμένως δεν έχει αφήσει αλώβητη την τέχνη. Μέσα στην ταχύτητα και τους ρυθμούς της καθημερινής ζωής, νομίζω ότι ούτε οι καλλιτέχνες μπορούν να κατανοήσουν τι είναι αυτό που μας καταπλακώνει και μας κλείνει

όλες τις διεξόδους.

• Θα όφειλαν να το κατανοήσουν. Έχει αποδειχθεί ιστορικά ότι μεγάλοι καλλιτέχνες ήταν εκείνοι που έπιασαν τα σήματα των καιρών, που είχαν την ικανότητα να δείχνουν το δρόμο, συνθέτοντας τα θραύσματα της πραγματικότητας.

– Η τέχνη είναι, κατά το κοινώς λεγόμενο, ο «καθρέφτης» της εποχής της. Και όπως η εποχή μας χαρακτηρίζεται από

αμηχανία και αναμονή, έτσι και η τέχνη χαρακτηρίζεται επίσης από αμηχανία και αναμονή: Αμηχανία γιατί έχουν ήδη ειπωθεί πάρα πολλά πράγματα από τους προγενέστερους. Αναμονή για την έλευση του καινούργιου. Μόνο που αυτό το «καινούργιο», προς το παρόν, δεν φαίνεται. Για να μιλήσω για το θέατρο, οι τελευταίοι μεγάλοι συγγραφείς είναι ο Μπέκετ και ο Πίντερ, κι αυτό νομίζω ότι από μόνο του λέει πολλά. Εν πάση περιπτώσει, ουδείς θα μπορούσε να ισχυρισθεί ότι σήμερα συμβαίνει κάτι φοβερό στην τέχνη.

• *Εκτός τέχνης όμως συμβαίνουν σημαντικότερα πράγματα: Στην πολιτική, την οικονομία, την γενετική. Αλλάζει η αντίληψη μας για τη ζωή και το θάνατο. Που είναι ένας Ιψεν να γράφει για όλα τούτα;*

–Κάθε άνθρωπος είναι γέννημα μιας εποχής, και η δική μας η εποχή δεν φαίνεται, προς το παρόν, ικανή να γεννήσει έναν Ιψεν. Ελπίζω, ωστόσο, ότι αργά ή γρήγορα θα εμφανισθούν άνθρωποι που θα εμβαθύνουν στα όσα συμβαίνουν και θα τα χρησιμοποιήσουν ως υλικό για την τέχνη τους. Ήδη γίνονται προσπάθειες σε όλο τον κόσμο, μόνο που είναι προσπάθειες μοναχικών ανθρώπων. Λείπει η συλλογική προσπάθεια, λείπει το κίνημα που θα αναστατώσει τα πάντα και θα γεννήσει το καινούργιο. Βρισκόμαστε μέσα σε έναν φαύλο κύκλο, όπου η πολυδιάσπαση των πραγμάτων πολυδιασπά και την τέχνη στερώντας της τη δυνατότητα να λειτουργήσει συνθετικά.

• *Πάντως, οι σύγχρονοι καλλιτέχνες κάνουν ιδιαιτέρως αισθητή την παρουσία τους. Άλλοτε στα κανάλια, όπου γνωμοδοτούν επί παντός του επιστητού, και άλλοτε σε κοσμικές συνάξεις, οργανωμένες από τους ισχυρούς της πολιτικής και του χρήματος. Αυτό δεν είναι δημόσια παρέμβαση;*

–Δεν μπορείς να πιάσεις τα μηνύματα των καιρών περιφερόμενος στα τηλεοπτικά παράθυρα, υποδυόμενος το ρόλο εκείνου «που σε όλα απαντά». Εξάλλου στην εποχή μας προκύπτουν περισσότερες ερωτήσεις παρά απαντήσεις, οπότε κι ο καλλι-

τέχνης οφείλει περισσότερο να ερωτάει παρά να απαντάει. Εκτιμώ ότι σε μια εποχή ακατάσχετης λογοδιάρροιας η σιωπή, η απόσυρση από το «δημόσιο χώρο», είναι πράξη εξόχως πολιτική. Γιατί εκείνο που μας λείπει δεν είναι τα σούρτα φέρτα στα κανάλια και τις δεξιώσεις, αλλά η επαφή με τη βάση μας, δηλαδή με τον εαυτό μας. Δεν μπορείς να κάνεις τίποτα της προκοπής, αν δεν διατηρείς επαφή με τον εαυτό σου. Ολη μέρα ασχολούμαστε με το πως θα βγάλουμε περισσότερα λεφτά, πως θα αγοράσουμε καλύτερο σπίτι ή αυτοκίνητο και δεν βρίσκουμε χρόνο και δύναμη για να απαντήσουμε σε καιρία ερωτήματα: Ποιος είμαι, τι κάνω, που είμαι, που πατάω; Αυτή η επιστροφή στη βάση είναι η μεγαλύτερη σωτηρία, που δεν μπορεί να σου την προσφέρει ούτε ο Χριστόδουλος, ούτε η τεχνολογία.

• *Όμως, η καθημερινότητα μοιάζει να είναι οργανωμένη έτσι ώστε να σε εμποδίζει από το να μείνεις μόνος με τον εαυτό σου.*

–Οντως, σχεδόν όλα τείνουν στο να μας απομακρύνουν από τη βάση μας, σπρώχνοντάς μας σε έναν αέναο αγώνα για την κατάκτηση της υλικής ευμάρειας και της κοινωνικής «καταξίωσης». Πρόκειται για έναν πανταχόθεν προτεινόμενο και στην ουσία επιβαλλόμενο τρόπο ζωής, η άρνηση του οποίου μπορεί να έχει πολλά αρνητικά επακόλουθα: Μπορεί να είσαι φτωχός, να μην είσαι στην επικαιρότητα, να μην βρίσκεις εύκολα δουλειά. Το αίτημα της επιστροφής στον εαυτό σου κάθε άλλο παρά είναι, όπως ίσως εκ πρώτης όψεως μοιάζει, μια επιλογή φυγής από τη σκληρή πραγματικότητα. Αντιθέτως, η επιστροφή στη βάση προϋποθέτει σφοδρή σύγκρουση με την πραγματικότητα, δηλαδή με όλες τις αντίρροπες δυνάμεις που σε εμποδίζουν από το να βρεθείς ενώπιος ενώπιόν με το πρόσωπό σου. Γι' αυτό είναι, εν τέλει, ένα αίτημα πολιτικό, ίσως δε και επαναστατικό.

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

• *Κύριε Καταλειφέ, ποιο είναι το νόημα της ζωής;*

–Προσπαθώντας να βρω ένα νόημα σε όλα αυτά που ζούμε τα τελευταία 25 χρόνια –που έχουν έρθει τα πάνω κάτω, που έχουν καταρρεύσει τα κινήματα, που βρισκόμαστε μπροστά σε ένα σκοτεινό μέλλον– έχω καταλήξει στο συμπέρασμα ότι, κι ίσως αυτό να ακούγεται λίγο αφελές, ο προορισμός του ανθρώπου είναι να είναι καλός. Νομίζω ότι η ζωή μας αποκτάει νόημα μόνο άμα είμαστε καλοί. Όλοι βιώνουμε μια κοινή εμπειρία ότι έχουμε προσγειωθεί σε έναν πλανήτη δίχως να ξέρουμε ούτε από που ερχόμαστε ούτε που θα πάμε και το μόνο από το οποίο μπορούμε να πιαστούμε είναι ότι και οι άλλοι είναι άνθρωποι και το χρέος και η ευτυχία μας είναι να έχουμε ανθρωπιά και να βοηθάμε τους άλλους ανθρώπους. Δεν μπορώ να βρω κάποιον άλλο σκοπό. Οι στιγμές που έχω νιώσει ευτυχία και πληρότητα είναι οι στιγμές που επιτρέπω στον εαυτό μου να ανοίξει και να κάνει κάτι καλό για κάποιον άλλο ή έστω να μην εμποδίζει να γίνει κάτι καλό για κάποιον άλλον. Μόνο τότε αισθάνομαι ότι υπάρχει νόημα στο ότι γεννήθηκα και ζω. Κατά βάθος η φύση του ανθρώπου δεν είναι κακή, όμως αυτός ο εγκλωβισμός, αυτό το τρέξιμο, μας κάνει να γινόμαστε συμφεροντολόγοι και αδίστακτοι.

• *Το να λέει κάποιος δημοσίως ότι «το νόημα της ζωής είναι να είσαι καλός άνθρωπος» είναι, αν μη τι άλλο, λίγο σπάνιο. Μάλιστα οι Ηρακλείς του «εκσυγχρονισμού» θα το χαρακτηρίζαν έως και γραφικό.*

–Το να είσαι καλός είναι πάρα πολύ δύσκολο. Όταν μιλάω για καλοσύνη δεν εννοώ ούτε την αγαθότητα, ούτε την αφέλεια. Η καλοσύνη δεν είναι παθητικότητα, δεν είναι οι καλοί τρόποι, δεν είναι να σου δίνουν ένα χαστούκι στο ένα μάγουλο και να γυρνάς σαν ηλίθιος και το άλλο. Η καλοσύνη είναι ένας διαρκής αγώνας, είναι δύναμη, είναι πολιτισμός. Πολιτισμός δεν είναι ούτε τα φεστιβάλ, ούτε οι επιχορηγήσεις. Είναι οι μικρές στιγμές όπου οι άνθρωποι αλληλοαναγνωρίζονται ανταλλάσσοντας μηνύματα καλοσύνης.

Στις 28. 6 η Εθνική Συμφωνική Ορχήστρα της Ισπανίας την οποία διεύθυνε ο Rafael Frübeck de Burgos.

Μια αμιγώς Ισπανική βραδυά στο Ηρώδειο.

του Γιώργου Κυριακάκη

Το πρόγραμμα περιελάμβανε μια μεταγραφή για ορχήστρα της Ισπανικής Σουίτας του Isaac Albeniz, το *Κοντσέρτο της Αραγκουέθ* του Joaquín Rodrigo με σολίστα στην κιθάρα τον «πολύ» Pepe Romero, και την *Απουσία της Δουλτσινέας* επίσης του Rodrigo με σολίστες τις Laura Alonso, Pilar Jurado, Encarna Santana, Maria José Suarez και τον Enrique Baquerizo να απαρτίζουν το φωνητικό κουιντέτο του έργου. Η γενική εντύπωση που άφησε η ισπανική ορχήστρα είναι πως έπαιξε μάλλον «κουρασμένα». Μετά την εντυπωσιακώτατη είσοδο της Ισπανικής Σουίτας οι ρυθμοί έπεσαν και ήδη στο μέσον του έργου παρουσιάστηκε κοιλιά. Ο Pepe Romero δεν κατάφερε να αλλάξει κλίμα στο *Κοντσέρτο της Αραγκουέθ* αφού ερμήνευσε το έργο μάλλον γεροντικά, σερρώντας του τη δροσιά και τη σπιρτάδα που το έχουν καταστήσει το πλέον, ίσως, δημοφιλές έργο για κιθάρα και ορχήστρα. Η *Απουσία της Δουλτσινέας* έτυχε καλύτερης μεταχείρισης αν και δεν πρόκειται για ιδιαίτερα σπουδαίο έργο. Τέλος το *Τρίκοχο Καπέλο* κινήθηκε σε επίπεδα πάνω του μετρίου, ενθουσιάζοντας το κοινό.

Εγώ, ο Τζάκομο Καζανόβα.

Την παγκόσμια πρώτη του είχε το παριζιάνω έργο από το χοροθέατρο της πρωτοπόρου(;) Karole Armitage. Έργο εμπνευσμένο από την δωδεκάτομη αυτοβιογραφία του μεγάλου εραστή. Η παράσταση θα μπορούσε να είναι σπουδαία, αν οι επιλογές της χορογράφου δεν ήταν τόσο επιτιδευμένα νεωτερίστικες. Στην ίδια γραμμή κινήθηκαν και τα σκηνικά του Andrea Bhasin,

ακολουθώντας την πεπατημένη των τελευταίων χρόνων, που θέλει το «ντηζάιν» να γίνεται ρυθμιστής της αισθητικής. Γενικά το ομολογουμένως έξυπνο σκηνικό λειτουργούσε· όμως από ενός σημείου ανάγκαζε σε επανάληψη, ίσως λόγω της υπερβολικής λιτότητάς του. Το έργο είναι σπονδυλωτό και κάθε μια από τις δέκα φάσεις-αποπλανήσεις του εκτυλίσσονταν σε διαφορετικό χώρο, παρουσιάζοντας μια ξεχωριστή κατάσταση. Δικαιολογημένη λοιπόν η ανάθεση της μουσικής σύνθεσης σε περισσότερους από έναν συνθέτες. Οι νεορομαντικές, κατά τύπους εξαιρετικά βαρετές και πάντα σε υπερβολικό βαθμό φορτισμένες, συνθέσεις του Ιταλού Giovanni Sollima, δύσκολα θα μπορούσαν να συνυπάρξουν με τις ολίγον αβαγκαρντίστικες, ολίγον ποπ δημιουργίες του Αμερικάνου David Shea και τα αποσπάσματα από έργα του κλασσικού ρεπερτορίου, αν έλειπε η μουσική του Γιώργου Κουρουπού που ήρθε επιτυχημένα να γεφυρώσει μεταξύ τους ετερόκλητες μουσικές.

Ο Κουρουπός με την πολύ καλή θεατρική αντίληψη που επανηλειμμένος έχει αποδείξει ότι διαθέτει συνέθεσε τα Ιντερμέδια που συνέδεαν μεταξύ τους τις «Αποπλανήσεις» με πραγματικά ευρηματικό τρόπο, σώζοντας την παράσταση από την ασυνέπεια. Μικρές συνθέσεις με σολίστα τον καταπληκτικό κόντρα-τενόρο Anthony Costanzo ο οποίος και ήταν το χρυσό χαρτί επί σκηνής. Τόσο η σκηνική του παρουσία, η τραγουδιστική του απόδοση όσο και η κατανόηση σε βάθος, όπως φάνηκε, των ζητούμενων της μουσικής του Κουρουπού, μαρτυρούν, έναν ήδη, παρά το νεαρό της

ηλικίας του, άρτιο καλλιτέχνη. Αυτό που προβλημάτισε είναι η οριακά ακαιολόγητη παρουσίαση του μεγαλύτερου μέρους της μουσικής από ηχογράφιση και όχι ζωντανά, αφού ήταν παρούσα η Ορχήστρα των Χρωμάτων υπό την διεύθυνση του Μίλτου Λογιάδη, καθώς κι ενός κουιντέτου με πιάνο. Η ηχογραφημένη μουσική, εκτός απ' αυτήν που υποτίθεται ότι προερχόταν από το διαδύκτιο, κάλλιστα θα μπορούσε να εκτελεστεί από την ορχήστρα. Το γιατί δεν έγινε έτσι, γεννά μοιραία πονηρές σκέψεις... Πολύ περισσότερο δε, όταν κατά τύπους, αφελώς υποχρεώθηκαν κάποιοι απ' τους μουσικούς σε αμήχανη παντομίμα-playback, προσπαθώντας, άγνωστο για ποιο λόγο, να πείσουν ότι τις συγκεκριμένες στιγμές έπαιζαν ζωντανά...

STOMP: Τριγυρίχω βαρυπερπατώντας ή κατ' άλλους χτυπώ δυνατά τα πόδια μου.

Αυτό έκαναν και τα μέλη του γνωστού συγκροτήματος που φέρει αυτό το όνομα ξεσηκώνοντας το κοινό. Οι δημοφιλείς STOMP παρουσιάζουν ένα ιδιόμορφο θέαμα. Κάτι ανάμεσα σε κωμωδία βωβού κινηματογράφου και ιαπωνικής μουσικής για κρουστά, με κόμικ στοιχεία να «γράφουν» έντονα στη σκηνική δράση. Ωστόσο οι δημιουργοί του συγκροτήματος Luke Creswell και Steve McNicholas έχοντας χωνέψει τα στοιχεία που δανείζονται προσφέρουν μια ολοκαίνουρια αισθητική πρόταση. Χρησιμοποιούν σαν πρώτη ύλη αυτελή αντικείμενα (αναπτήρες, βαρέλια, σκουπιδοντενεκές, σκούπες, υδραυλικούς σωλήνες), τα βάζουν στα χέρια μιας αλητοπαρέας που χτυπιέται κυριολεκτικά επί σκηνής σε μια σειρά από μικρά μουσικά επεισόδια. Αυτό που κατά τη γνώμη μας καθιστά τους STOMP αξιόλογους είναι η ειλικρίνειά τους. Δεν επιχειρούν στο ελάχιστο να δείξουν άλλο πρόσωπο ή ικανότητες από αυτές που ήδη διαθέτουν. Γι' αυτό και οι παραστάσεις τους είναι πάντοτε ζωντανές και η σχέση τους με το κοινό άμεση, χωρίς περιστροφές και εξυπνακισμούς και προ παντός, δεν υποτιμούν την νοημοσύνη του κοινού, πράγμα που εντοπίσαμε σε άλλες παραστάσεις του Ελληνικού Φεστιβάλ και στις οποίες θα αναφερθούμε διεξοδικά στο επόμενο τεύχος.

Λογοτεχνία: Λόγος και ύπαρξη

της Παυλίνας Νάσιουτζικ

«Ένα πλάσμα χωρίς περίβλημα,
ανοιχτό στον πόνο, τυραννισμένο από
το φως, συγκλονισμένο από κάθε ήχο.»

R. M. Rilke

Ο Rilke ορίζει τον συγγραφέα ως ένα
πλάσμα «χωρίς περίβλημα», ο J. Keats
ως «κάτι που δεν έχει εγώ, που είναι το
κάθε τι και δεν είναι τίποτα», ο Γ.

Χειμωνάς ως «ένα πλάσμα που
δημιουργείται ακατάπανστα από τους
άλλους.»

«Ο ποιητής δεν έχει χαρακτήρα.
Χαίρεται τόσο με την σκοτεινή όσο και
με τη φωτεινή πλευρά των πραγμάτων.

Τελικά δεν υπάρχει τίποτα λιγότερο
ποιητικό από τον ποιητή, γιατί αυτός
δεν έχει ταυτότητα. Είναι συνεχώς
γεμάτος από άλλα σώματα εκτός από
το δικό του, από ήλιο, φεγγάρι και
θάλασσα. Ο ποιητής δεν έχει ιδιότητα,
δεν έχει ταυτότητα. Από όλα τα
δημιουργήματα του Θεού, αυτός είναι
το λιγότερο ποιητικό.»

J. Keats

Η απουσία περιβλήματος, ταυτότη-
τας, η αένανη δημιουργία από
τους άλλους προσδιορίζουν τον
συγγραφέα, το ον αυτό που χα-
ρακτηρίζεται από την διπλή απουσία
τόσο του εαυτού όσο και μιας αυστηρά
οριοθετημένης και περιχαρακωμένης
ύπαρξης στην οποία προσφεύγει η
πλειοψηφία των ανθρώπων.

Η αγάπη των λέξεων και η αντίληψη
σύμφωνα με την οποία η λογοτεχνία
συνιστά ένα είδος λεξιμαγείας, μόνο
δευτερευόντως χαρακτηρίζουν αυτούς,
κύριο γνώρισμα των οποίων είναι η λο-
γοτεχνική αντίληψη της ζωής, ο λογοτε-
χνικός τρόπος σκέψης και ύπαρξης. Η

λογοτεχνία ως βίωμα συνιστά έναν πα-
ράγοντα ισχυρότερο τόσο από την ανά-
γνωση όσο και από την συγγραφή. Κα-
ταγράφοντας την παραπάνω σχέση ο
Gogol σημειώνει: «μία λέξη χωρίς βα-
θειά αγάπη είναι μία λέξη νεκρή». Ο λό-
γος και η εκφορά του, η αφηγηματική
άνεση και η τεχνική διαδραματίζουν
μόνο υποδεέστερο και συμπληρωματι-
κό ρόλο γι' αυτούς που ορίζονται από
τα λόγια του Hoelderlin «εμείς οι ποιη-
τές» (Wir Dichter).

Ο λογοτεχνικός τρόπος σκέψης και
ύπαρξης ενώνει τον συγγραφέα με τον
αναγνώστη, αφού εξάλλου «συγγραφέ-
ας σημαίνει αναγνώστης, δεν γράφει το
λόγο του: τον διαβάζει»¹ και σε καμιά
περίπτωση δεν ταυτίζεται με το μύθο
μιας «μποέμ» ψευτομάδας, απόλυτα
προβλέψιμης και οριοθετημένης. Απο-
τελεί τον μοναδικό τρόπο προσπέλα-
σης του λογοτεχνικού σύμπαντος, ενός
χώρου που κατ' επίφαση μόνο είναι
προσιτός και ευκολοκατάκτητος, ενός
χώρου την κατανόηση του οποίου ο
Kafka απέδιδε σε «σατανικές δυνά-
μεις».²

«Η λογοτεχνία κυριέψε σχεδόν όλη
μου τη ζωή και οι κύριες αμαρτίες μου
βρίσκονται σ' αυτήν. Δεν έλεγα στον
εαυτό μου ποιο έπρεπε να είναι το θέμα
της πέννας μου. Η δημιουργική όμως δύ-
ναμη σάλευε και οι συνθήκες της ζωής
με σπρώχνανε στα θέματα. Όλα γίνο-
νταν ανεξάρτητα από τη δική μου βού-
ληση.»

επιστολή Gogol στον Ζουκόφσκι, 22
Δεκεμβρίου 1847.

«Η θέση μου είναι αφόρητη γιατί είναι
αντιφατική στη μοναδική μου επιθυμία
και στο μοναδικό μου επάγγελμα, που
είναι η λογοτεχνία. Επειδή δεν είμαι τί-
ποτα άλλο από λογοτεχνία και δεν μπο-
ρώ τίποτα άλλο να θέλω να κάνω, δεν
είναι δυνατόν η θέση μου να διασπα-
στεί, μπορεί όμως να με αποσυνθέσει.»

επιστολή Kafka στον πατέρα της
Felice Bauer, αρραβωνιαστικής του.

Η λογοτεχνία ως βίωμα και τρόπος
ζωής, ο λογοτεχνικός τρόπος σκέψης
και ύπαρξης φαντάζουν ιδιαίτερα
αγνοημένα στην εποχή μας. Η αποθέ-
ωση της γνώσης και της μόρφωσης
στην τεχνική τους μορφή ως χρηστικά
εργαλεία κοινωνικής ανόδου, απόλυτα
συνδεδεμένων με την οικονομική
πραγματικότητα, συνυπάρχει με μια
έντονη και διαβρωτική αντι-πνευματι-
κότητα. Αποτέλεσμα της τελευταίας, η
διάδοση μιας ευρύτερα αντι-πνευματι-
κής και αντι-λογοτεχνικής αντίληψης:
στο πλαίσιο αυτό η λογοτεχνία δεν με-
ταμορφώνει τη ζωή, ούτε δημιουργεί
ρήξεις, αλλά αντίθετα είναι απόλυτα
συμβατή με μια αστική ζωή. Η αντι-
πνευματική αυτή περιρρέουσα ατμό-
σφαιρα επαναπροσδιορίζει όλους
τους μετέχοντες στο λογοτεχνικό σύ-
μπαν είτε ως συγγραφείς είτε ως ανα-
γνώστες. Το ζητούμενο δεν είναι πια
το βιβλίο-αξίνα του εσωτερικού μας
κόσμου³, αλλά η λογοτεχνία ως τρόπος
διασκέδασης τηςσχόλης, ταυτιζόμενη
με τη ράθυμη και προβλέψιμη αίσθηση
ενός απογευματινού περιπάτου⁴. Σ'
αυτόν τον χώρο τον χωρίς ανατροπές,
η λογοτεχνία, όπως η Αλίκη στη Χώρα
των Θαυμάτων, μικραίνει μικραίνει
τόσο ως προς τα νοήματα που ευαγγε-
λίζεται όσο και ως προς τη σημαντικό-
τητά της, για να γίνει ένα ακόμα μπου-
καλάκι της εποχής μας, ένα ακόμα κα-
ταναλωτικό προϊόν.

Ο συγγραφέας καθίσταται ανίκανος
να γράψει αφού δεν μπορεί να αντιλη-
φθεί τον κόσμο ποιητικά, ο αναγνώ-
στης ανίκανος να διαβάσει. Αμφότεροι
αποτελούν τα εκμαγεία ενός κενού πια
κόσμου.

«Είμαι μία ηχώ. Και εσείς ήσασταν
ένας έντονος ήχος, τις τελευταίες συλ-
λαβές του οποίου εξακολουθώ να επα-
ναλαμβάνω.»

R. M. Rilke στην ζωγράφο Paula
Becker.

Η Παυλίνα Νάσιουτζικ είναι διδάκτωρ της Φιλο-
σοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης.

Την ανικανότητα αυτής της συναισθηματικής έκφρασης έρχεται να καλύψει η υπερβολικά έντονη πλοκή και υπόθεση, κατάστικτη από στοιχεία εύκολου και φτηνού εντυπωσιασμού του αναγνώστη, που απηχεί αποσπασματικά ένα σύμπαν χωρίς «γενική ιδέα»⁵. Η προσπάθεια για τη δημιουργία της ευαίσθητης συνείδησης του Ρίλκε, η συμπόνια του **Τ. Μάν**⁶, ο συγγραφέας που αισθάνεται πως έχει ευθύνη για τη μοίρα των άλλων ανθρώπων, η λογοτεχνία ως προετοιμασία για μία καλύτερη, πιο πνευματική ζωή⁷ είναι μερικά από τα ζητούμενα γι' αυτούς που ποθούν όχι μόνο να γράψουν αλλά και να ζήσουν λογοτεχνικά.

Τις σκέψεις ενός νέου συγγραφέα γι' αυτούς που συμφιλώσαν τη ζωή με την τέχνη καταγράφει ο **Θανάσης Χειμωνάς**: «Οι μεγάλοι της Τέχνης καταφέρνουν να συνομιλήσουν με το Αόρατο χωρίς να παίρνουν τα μάτια τους από την καθημερινότητα. Πολλές φορές την αγωνιώδη προσπάθειά τους την πλήρωσαν με τη ζωή τους. Τους ευγνωμονούμε. Τους αποτίουμε φόρο τιμής. Υπήρξαν όλοι μαζί ένα σύμπαν. Οι μεγάλοι συγγραφείς, οι μεγάλοι ποιητές, οι ζωγράφοι, οι μουσικοί, οι γλύπτες, αυτοί κατέγραψαν τον κόσμο. Όχι η ιστορία, όχι η επιστήμη και η πολιτική αλλά η τέχνη είναι που έδωσε την αληθινή υπόσταση στην ανθρωπινή περιπέτεια».

Λίγο πριν την αυτοκτονία του, ο **Th. Mann** σημείωνε:

«Μία ζαλισμένη από την αποβλάκωση, μια εγκαταλειμμένη ανθρωπότητα προχωρεί, παραπατώντας και κραυγάζοντας για εντυπωσιακές τεχνικές και αθλητικές επιδόσεις προς την κάθε άλλο παρά ακούσια πια καταστροφή της»⁸.

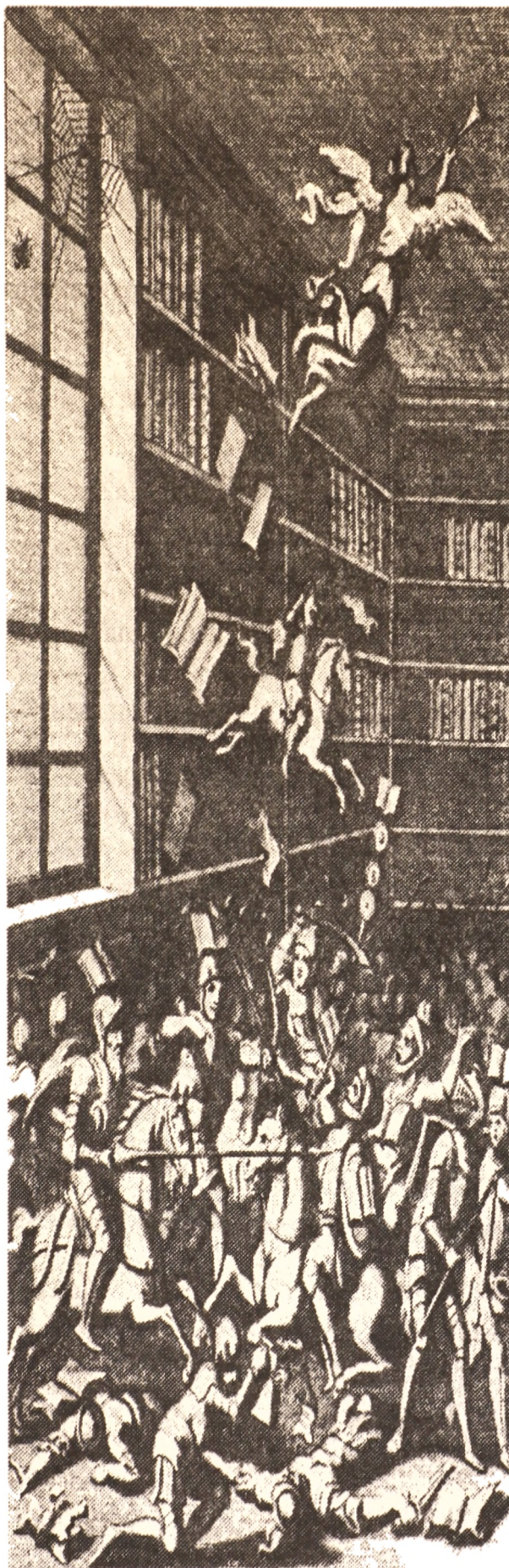
Και αλλού:

«ο κόσμος γλυστράει ασταμάτητα στο σκοτάδι, σε καταστροφές, σε βαρβαρότητα»⁹.

Στην εποχή μας το ρόλο της νέας βαρβαρότητας διαδραματίζει η γνώση, αφού αυτή είναι πια η νέα βαρβαρότητα: αποτελεί εργαλείο εξουσίας, χειραγώγησης και κατίσχυσης. Μέσα στην απόλυτη σιγή που τίποτα δεν φαίνεται ικανό να την διασαλέψει, προφητικά και παρήγορα ηχούν τα λόγια του **Gogol**:

«Θυμηθείτε πως όταν ο κόσμος κα-

τακερματίζεται και γίνεται πιο άδεια η ζωή κι όταν όλα τα σκεπάζει εγωισμός και παγερότητα, ακριβώς τότε μπορεί να γίνει το θαύμα των θαυμάτων. Όπως η πιο ορμητική θύελλα έρχεται, όταν η επιφάνεια της θάλασσας είναι πιο ήσυχη από το συνηθισμένο. Η ψυχή μου ακούει την ευδαιμονία που έρχεται».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γ. Χειμωνάς, *Ποιον φοβάται η Βιρτζίνια Γουλφ*, Αθήνα 1995, σ. 11.
2. «Αυτή η κάθοδος στις σκοτεινές δυνάμεις,

αυτή η αποδέσμευση από τη φύση και τα πνεύματά της, τους αμφίβολους εναγκαλισμούς και ό,τι ακόμα μπροστά σου πηγαίνει και έρχεται, που δεν το γνωρίζει όποιος είναι ψηλά και γράφει στο φως του ήλιου ιστορίες, όλα αυτά κάνουν τον συγγραφέα» **Franz Kafka**.

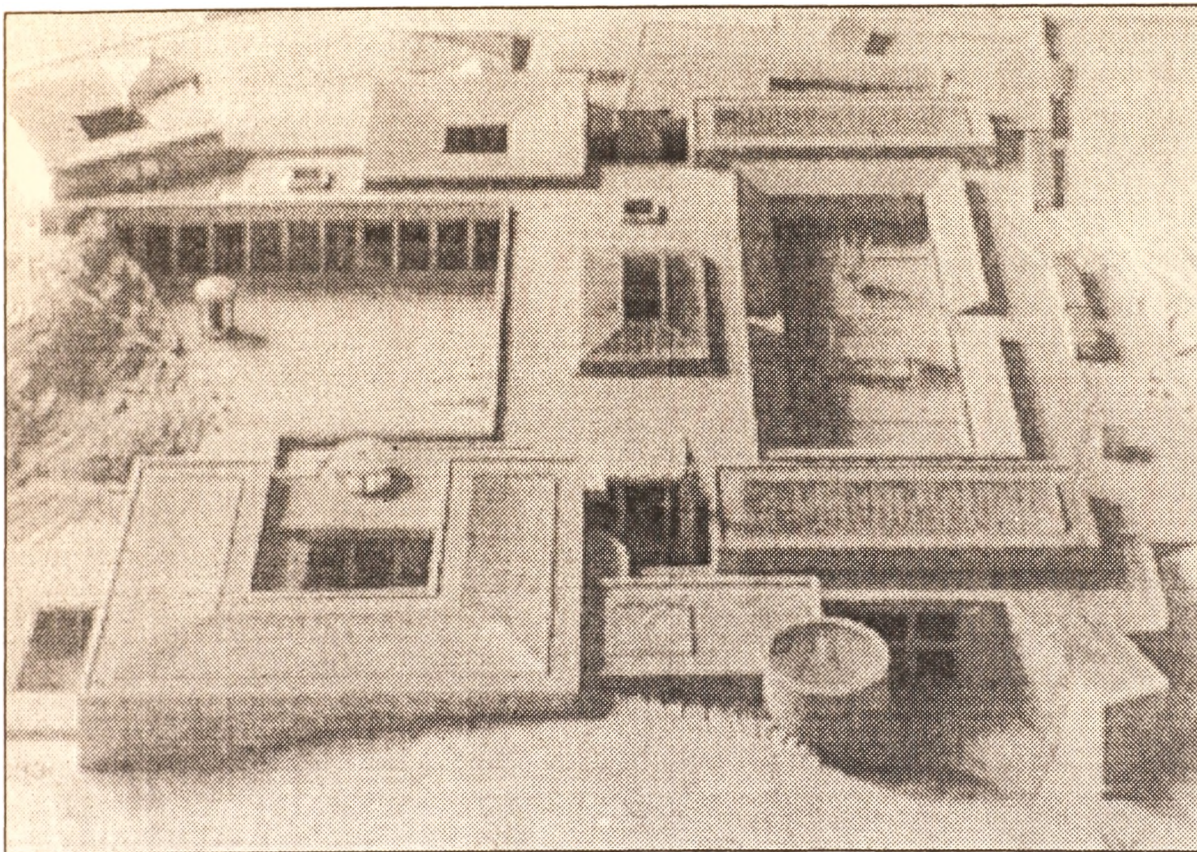
3. «Πιστεύω πως πρέπει να διαβάσει κανείς βιβλία που δαγκώνουν και κεντρίζουν την ύπαρξή μας. Χρειαζόμαστε τα βιβλία που θα μας δημιουργήσουν μία δυστυχία, που θα μας πληγώνει, όπως ο θάνατος κάποιου που θα τον θέλαμε ευχαρίστως και για δικό μας, που θα μας εξορίζουν σε δάση μακριά από τους ανθρώπους, σε μία αυτοκτονία· ένα βιβλίο πρέπει να είναι η αξία για την παγωμένη θάλασσα του εσωτερικού μας κόσμου». (επιστολή **Kafka** στον **Oscar Pollack**, 1904).
4. Την αίσθηση αυτή περιγράφει ο **Kafka** στην επιστολή στον Μπρόντ: «Όταν μία μέρα ξύπνησα ύστερα από έναν μικρό απογευματινό ύπνο, άκουσα τη μητέρα μου από το μπαλκόνι να ρωτά: "Τι κάνετε;". Μία γυναίκα απάντησε από τον κήπο: "Παίρνω το δελινό μου εδώ στην πρασινάδα". Ένιωσα κατάπληξη για τη σταθερότητα με την οποία οι άνθρωποι ξέρουν να περνούν τη ζωή τους».
5. Ο **T. Mann**, στο «Δοκίμιο για τον Τσέχωφ» (1954), γράφει: «κάθε συναίσθημα, κάθε σκέψη ζει μέσα μου ξέχωρα και στις κρίσεις μου για την επιστήμη, το θέατρο, τη λογοτεχνία δεν θα βρει ούτε κι ο πιο έμπειρος αναλυτής αυτό που το ονομάζουμε γενική ιδέα· κι όταν λείπει αυτό, τότε δεν υπάρχει απολύτως τίποτα».
6. «Θέλω να ομολογήσω ότι αυτές εδώ τις γραμμές τις έγραψα με βαθειά συμπόνια», **T. Mann**, «Δοκίμιο για τον Τσέχωφ», (1954).
7. «Διηγούμαστε ιστορίες, διαμορφώνουμε την αλήθεια και διασκεδάζουμε ένα φτωχό κόσμο με την ακαθόριστη ελπίδα, σχεδόν με την βεβαιότητα, πως η αλήθεια και η λυτρωτική μορφή επιδρούν απελευθερωτικά στην ψυχή και μπορούν να προετοιμάζουν τον κόσμο για μια καλύτερη, ομορφότερη, πιο πνευματική ζωή», βλ. **Th. Mann**, *Das essayistische Werk. Schriften und Reden zur Literatur, Kunst und Philosophie*, τ. 3, σ. 297.
8. **Th. Mann**, *Das essayistische Werk. (...)*, τ. 3, σ. 374.
9. Επιστολή στη **Lavinia Marruchetti** βλ. **T. Mann**, *Briefe 1845-1955 und Nachlese*, σ. 204, Frankfurt 1963.

Less aesthetics more ethics

του Μάνου Στεφανίδη

Κυριάκος Κρόκκος
από τη συμμετοχή του στον διαγωνισμό
για το Μουσείο της Ακρόπολης.

Αυτός ο τίτλος της 7ης Biennale Αρχιτεκτονικής δεσπόζει φέτος στο πανώ της εισόδου στα τζιαρντίνι. Επιπλέον, θά 'λεγα, συμπευκνώνει αποφθεγματικά το νόημα όλης της modernité και ως ιδεολογίας και ως καλλιτεχνικής έκφρασης στον αιώνα που πέρασε. Ο τρόμος εμπρός στο, τελικά, ανέφικτο της τέλει-ας αισθητικής μορφής, ανεπηρέαστης από την ιστορία, η συντριβή εμπρός στην πραγμάτωση του καλλιτεχνικού παρελθόντος που διαρκώς μυθοποιείται και το αίτημα μιας ηθικής στάσης απέναντι στον θεατή-χρήστη και τον δημιουργό-θεατή. Ο αιώνας που λήγει, μας έμαθε να μην εφησυχάζουμε και να μην θεωρούμε ούτε τις μορφές αντονόητες, ούτε τον κόσμο τους κλειστό και αδιάρρηκτο. Και από την στιγμή που η

αισθητική υποβιβάζεται στο επίπεδο του –έστω– μοναδικού και πολύτιμου αντικειμένου διαθλώμενη συγχρόνως στις μεθόδους της αγοράς και στις ανάγκες της πολιτιστικής βιομηχανίας, το αίτημα της ηθικής εγείρεται δραματικά επίκαιρο και συναρτάται προς την αδήριτη ανάγκη για αλλαγή και για ρήξη.

Ο διευθυντής της Biennale καθηγητής **Μασιμιλιάνο Φούκας** τονίζει εν προκειμένω πως «οι σύγχρονες πόλεις είναι άσχημες επειδή κατασκευάζονται ανώνυμα». Εμείς θα συμπληρώναμε πως ακόμη και δημόσια κτίρια ύψιστου κοινωνικού χαρακτήρα, όπως λ.χ. ένα μουσείο, κατασκευάζονται επίσης χωρίς την άποψη μιας υπογραφής, χωρίς τη βαρυσήμαντη παρουσία ενός κεντρικού σχεδιαστή. Η εμπλοκή, τελικά, του αρχιτέκτονα-δημιουργού στην οργά-

νωση του αστικού τοπίου και την λειτουργία της σύγχρονης πόλης συνάδει προς την γενικότερη κουλτούρα και συμπεριφορά του μοντερνισμού. Ενός μοντερνισμού πάντως ο οποίος στα διεθνή κέντρα εισπράττεται σήμερα ως ακαδημοποιημένη επανάληψη και στις περιφέρειες ως αμηχανία και έλλειψη. Από ελληνικής πλευράς ο κομισάριος, διακεκριμένος αρχιτέκτων, **Ηλίας Ζέγγελης** σ' ένα άρτιο αισθητικά και επικοινωνιακά περίπτερο έδειξε περί τους είκοσι αρχιτέκτονες της νεότερης γενιάς –με «μεγαλύτερους» τους **Αλ. Πατσούρη**, **Π. Νικολακόπουλο** και **Α. Κούρκουλα**– πλάι στις δικές του συνθετικές προτάσεις.

Κι είναι πραγματικά κωμικοτραγικό να βλέπει κανείς πως υπάρχει σήμερα ένα έμπυχο υλικό γεμάτο σφύζουσες ιδέες το οποίο όμως είναι στην πλειονότητά του αποκλεισμένο από τα «μεγάλα έργα» και την κατασκευαστική και εργοληπτική «κοσμογονία» που επαγγέλλονται οι κρατούντες.

Συμπέρασμα: Όσο η Ελλάδα θα τρώει τα παιδιά της μέσα από συνθήκες πλήρους αναξιοκρατίας και με την ατράνταχτη λογική των «δικών» μας και των «άλλων», τόσο η πολιτιστική καχεξία θα φουντώνει και θα χαρακτηρίζει αρνητικά και τους ένοχους και τους αθώους.

Επιθύμιο: Ο πολύς **Τζιανκάρλο Πολίτι**, εκδότης του –διαφημιστικού– εικαστικού περιοδικού *Flash Art* ετοιμάζει Biennale σύγχρονης τέχνης το φθινόπωρο στα Τίρανα με συνεργεία του –ζωγράφου– υπουργού πολιτισμού της Αλβανίας και προσκαλεί όσους «παίζουν» σήμερα το παιχνίδι εξουσίας «Art and Business». Πρόκειται για μιαν αποικιακού τύπου απόβαση της Arte Italiana στην υπανάπτυκτη γειτόνά μας.

Πότε άραγε θα ξυπνήσει το ΥΠ.ΕΞ. ώστε να προχωρήσει σε μιαν παρεμβατική πολιτιστική πολιτική σ' όλα τα Βαλκάνια; Γιατί δεν αξιοποιείται η πρόταση του *Αντί* για ένα Βαλκανικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης;

Όπως και να το κάνουμε στις σημερινές παγκοσμιοποιημένες δυτικόστροφες κοινωνίες η έννοια *more aesthetics* μπορεί να λειτουργήσει στο τέλος ως *pure politics*.

Δοκιμές του Άγρα στον ελεύθερο στίχο

της Αλεξάνδρας Σαμουήλ

Ενα χρόνο μεγαλύτερος από τον Σεφέρη και τέσσερα χρόνια μικρότερος από τον Παπατσώνη, ο Τέλλος Άγρας (1899-1944) θα μπορούσε να ανήκει στη γενιά του '30, αν δεν ήταν τόσο βαθιά ριζωμένος στο πνεύμα του γαλλικού Συμβολισμού. Παρέμεινε σταθερά στη γενιά του Καρυωτάκη, χωρίς να επιχειρήσει μίαν ουσιώδη συνομιλία με τη νεωτερική ποίηση, που τα πρώτα ελληνικά δείγματά της ήταν ορατά με τα ποιήματα που δημοσίευσε ο Παπατσώνης σε περιοδικά κατά τη δεκαετία του 1920.¹ Δεν το επιχειρήσε αυτό ο Άγρας ούτε και τα τελευταία χρόνια της ζωής του, παρότι τα έτη από το 1935 ως τον πόλεμο ήταν περίοδος κοσμογονικών αλλαγών στην ποίησή μας και παρότι κατά την περίοδο αυτή άλλοι ποιητές της γενιάς του, φίλοι και ως τότε συνοδοιπόροι του, όπως ο Αναστάσιος Δρίβας και ο Μήτσος Παπανικολάου, έκαναν άνοιγμα προς τα νέα ρεύματα – ο πρώτος μάλιστα κατόρθωσε να μεταπηδήσει στους νεωτερικούς ποιητές και να συγκαταλέγεται σήμερα στις τάξεις τους.²

Και πράγματι ο Δρίβας, που γεννήθηκε τον ίδιο χρόνο με τον Άγρα και πέθανε έναν χρόνο πριν από αυτόν, και που από το 1918 και σε όλη τη δεκαετία του 1920 δημοσίευσε τα νεορομαντικά και σολωμίζοντα έμμετρα ποιήματά, από τα οποία θα επέλεγε το 1931 τα κομμάτια που θα συνέθεταν το βιβλίο του *Μικρά ελεγεία*,³ κατόρθωσε να περάσει στη νεωτερική ποίηση χάρη στις σειρές των ποιημάτων του σε ελεύθερο στίχο με τίτλο *Μια δέσμη αχτίδες στο νερό*, που δημοσίευσε στο περιοδικό *Νέα Γράμματα* από το 1936 ως το 1939, μία από τις οποίες, καθώς βγήκε σε ανάτυπο με ένα χαρακτηριστικό του Ν. Χατζηκυριάκου Γκίκα, λειτούργησε ως ένα είδος ποιητικής συλλογής.⁴ Όσο για τη νεωτερική προσπάθεια που έκανε ο Παπανικολάου (1900-1943) στα τελευταία χρόνια της ζωής του (1938-1942), με μια σειρά ποιημάτων γραμμένων σε ελεύθερο στίχο,⁵ αυτή ανακόπηκε από τον θάνατό του. Υποθέτουμε ότι, αν ζούσε, θα ακολουθούσε πιθανότατα ποιητική πορεία ανάλογη με εκείνη του Δρίβα, αλλά και των Γιώργου Θέμελη (1900-1976) και Γιώργου Βαρόπουλου (1903-1996).

Στα ποιήματα που δημοσίευσε ο Τέλλος Άγρας⁶ ή που είχε

έτοιμα για δημοσίευση⁷ δεν υπάρχουν τάσεις ανάλογες με εκείνες του Δρίβα ή του Παπανικολάου, που περιγράψαμε. Οι πιο τολμηρές στιχουργικές ενέργειες του Άγρα βρίσκονται στη σειρά των ποιημάτων που έχουν τον ενδεικτικό τίτλο «Παραφωνίες»⁸: αρκετοί παρατονισμοί και καταστρατήγηση της τομής σε πολλούς 15σλλαβούς⁹ και, κυρίως, ελευθερωμένος στίχος στα επτά αριθμημένα ποιήματα που αποτε-

λούν τα «Εγκώμια»¹⁰. Ούτε όμως αυτά ούτε οι προπαροξύτονες ομοιοκαταληξίες που χρησιμοποιεί αρκετές φορές ο ποιητής φανερώνουν κάποια διάθεση ουσιαστικού νεωτερισμού, ώστε να μπορεί να ευσταθεί η άποψη ότι ο Άγρας «δοκίμαζε με περίσκεψη τις ελευθερίες που έφερνε ο νεοσύστατος στον τόπο μας υπερρεαλισμός».¹¹ Ούτε, πάλι, πιστεύω, η όποια «εικονογραφική τόλμη» του «υπονόμεινε τους παραδοσιακούς τρόπους» τόσο, ώστε να μπορούμε να μιλάμε για «σημαντικές κατακτήσεις που δεν αναγνωρίστηκαν όπως έπρεπε από το κυρίαρχο ρεύμα της κριτικής».¹²

Ωστόσο και ο Άγρας δοκίμασε να γράψει σε ελεύθερο στίχο. Η επιλογή των «Ανέκδοτων σχεδιασμάτων από το Αρχείο Τέλλου Άγρα (Ε.Λ.Ι.Α)», που δημοσίευσε πρόσφατα η Σουζάνα Αργύρη με τη συνεργασία της Σοφίας Μπόρας¹³, αποτελείται

από τέτοιες απόπειρες.¹⁴ Δεν πρόκειται για σχεδιάσματα ποιημάτων, τα οποία ο Άγρας –κατά τον τρόπο αρκετών ποιημάτων του Σολωμού– θα συνέθετε σε έμμετρο στίχο, όπως εκ πρώτης όψεως θα μπορούσε να σκεφτεί κανείς, αλλά για προσπάθειες συγγραφής ποιημάτων σε ελεύθερο στίχο, ορισμένες από τις οποίες βρίσκονται σε προχωρημένο στάδιο και κάποιες φαίνονται να είναι τελειωμένες. Ότι πρόκειται για ποιήματα σε ελεύθερο στίχο και όχι για καταγραφή υλικού το οποίο επρόκειτο να στιχουργηθεί έμμετρα φαίνεται από το γεγονός ότι το υλικό αυτό δεν είναι καταγραμμένο σε πεζό –όπως στην περίπτωση του Σολωμού– αλλά σε ελεύθερο στίχο, πράγμα που δηλώνεται από την είσθεση των μακρών στίχων, δηλαδή από το γύρισμα στην επόμενη γραμμή των στίχων που το μήκος τους υπερβαίνει το πλάτος της σελίδας: ο Άγρας τοποθετεί το γύρισμα αυτό λίγο πιο μέσα από το σημείο απ' όπου αρχίζει ο κάθε στίχος, πράγμα που δεί-

χνει ότι ο στίχος που το μήκος του υπερβαίνει το τυπωμένο μήκος της σελίδας συνεχίζεται στην επόμενη σειρά. Παραθέτω ένα δείγμα, γραμμένο σε στενή σελίδα:

Άλλοι παρομοιάζουν τα μάτια
 με άστρα,
άλλοι με λουλούδια,
άλλοι με πετράδια, ζαφείρια κ.λ.π.
άλλοι με ήλιους,

αλλά το πιο αληθινό
είναι τα πουλιά-
δυο πουλιά που σπαράζουν,
το φτερούγι τους κάποτε
 υγρό
ο σπασμός τους, η ανησυχία τους

Άλλοτε, πάλι, ο Άγρας αρχίζει με είσθεση και έναν νέο στίχο, πράγμα που συνάγεται από το γεγονός ότι ο προηγούμενος στίχος είναι βραχύς – όπως, λ. χ., στο ποίημα «Χαλάντρι», που είναι γραμμένο σε πλατιά σελίδα:

Στη ρεματιά βούιζε ο αέρας
οι βελόνες του σχοίνου
σαν αλειμμένες φρέσκο βερνίκι
 βελόνες, και νταντέλλες
σαν τις πιασχαλινές κορδέλλες

γριούλα καθισμένη στη λιακάδα
 νερό που σκοντάφτει
 σύννεφα απ' το χώμα του βυθού

κορίτσια που παίζουν το σχοινάκι

Φαναράκια κρεμασμένα
πάνω απ' το καμπαναριό
Η Εκκλησιά νανουρίζεται
 στους χαιρετισμούς της
περίχυσε ζεστό λάδι
 την πληγή που έχω στην ψυχή

Τα δύο αυτά ποιήματα δεν φαίνονται να είναι τελειωμένα. Το παρακάτω, καθαρογραμμένο σε σελίδα όχι πρόχειρη –όπως τα δύο που είδαμε– φαίνεται ολοκληρωμένο:

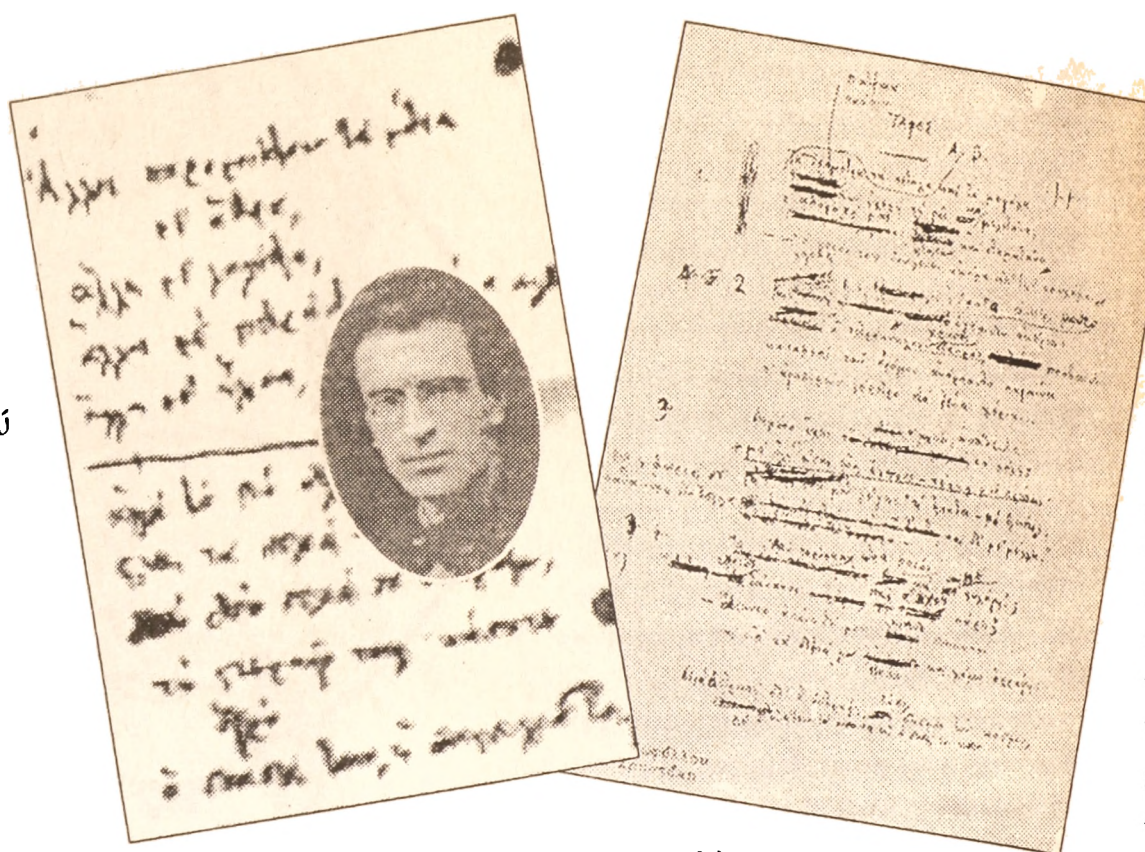
ΧΛΩΡΑ ΒΛΕΦΑΡΑ

Χλωρά βλέφαρα,
άβαθα για τα χείλη, για το κυνηγιάρικο φιλί
για τα χείλη που τα βρέχετε
σαν αδύναμα και ριγηλά φτερούγια
πουλάκια που σπαράζουν

Πιότερο απ' το σπασμό της καρδιάς
ένα πουλί σκιρτά και κελαηδεί
το κυνηγιάρικο φιλί
σας βαθαίνει

σα μια μπόρα που τυραννεί
φτερούγια
με την τρυφερή τους σκληρότητα
ενδοτικά κι ευκολοξέσχιστα

Προικισμένος με οξύ κριτικό πνεύμα, ο Άγρας σίγουρα θα αισθανόταν ότι οι αμήχανοι αυτοί στίχοι δεν περιείχαν ποίηση· ότι η ποίησή του ήταν τόσο ριζωμένη στην προσωδία του έμμετρου λόγου, ώστε ο ελεύθερος στίχος του –που θυμίζει περισσότερο άνοστο πεζοτράγουδο– δεν θα μπορούσε να τον εκφράζει. Αξιίζει να σημειωθεί ότι και οι αφοριστικές κρίσεις του Άγρα για τον ελεύθερο στίχο, τις οποίες παραθέτει ο Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, φαίνεται να σχετίζονται με την αίσθησή του αποτυχίας αυτών των δοκιμών: «Το μισούσε μάλιστα (ο Άγρας) το λεύτερο στίχο. Αντιποιητικό τον έκρινε κ' επίβουλο κ' υποκριτικό.¹⁵ Νομίζω ότι, ακόμη και αν δεν είχε φύγει από τη ζωή τόσο νωρίς, αυτή η αίσθησή του θα τον απέτρεπε να επιχειρήσει κάτι ανάλογο με την προσωδιακή στροφή του Δρίβα και τις νέες στιχουργικές αναζητήσεις του Παπανικολάου.

Χειρόγραφα του Τέλλου Άγρα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Για τις σχέσεις του Παπατσώνη με τη γενιά του '30 βλ. συνοπτικά το άρθρο του Νάσου Βαγενά "Beata Beatrix", στο βιβλίο του Σημειώσεις από το τέλος του αιώνα, Αθήνα 1999, σ. 324-330.
2. Η ταξινόμηση του Δρίβα στους νεωτερικούς ποιητές επισημοποιείται με τη συμπερίληψή του, μαζί με τους άλλους ποιητές της γενιάς του '30, στο βιβλίο του Αντρέα Καραντώνη Εισαγωγή στη νεώτερη ποίηση, (Αθήνα 1958 = Αντρέα Καραντώνη, Α' Εισαγωγή στη νεώτερη ποίηση, Β' Γύρω από τη σύγχρονη ελληνική ποίηση, Αθήνα (έβδομη έκδοση) 1990): και θα επικυρωθεί με την ανθολόγησή του στον τόμο Η ελληνική ποίηση. Ανθολογία-Γραμματολογία: Νεωτερικοί ποιητές του μεσοπολέμου, επιμέλεια Αλέξανδρου Αργυρίου, Εκδόσεις Σοκόλη, Αθήνα 1979.

3. Παρά τον τίτλο του, το βιβλίο, κατά δήλωση του Δρίβα, ακολουθεί «μάλλον τον τρόπο της συνεχείας κι όχι της απομονώσεως των ποιημάτων. {...} Όλα μαζί αποτελούν ένα ποίημα με αυτοτελή μέρη» (*Μικρά ελεγεία*, Αθήνα 1931, προτελευταία σελίδα).
4. Αναστασίου Δρίβα, *Μια δέσμη αχτίνες στο νερό*. Μ' ένα σχέδιο χαρακτηριστικό από το ζωγράφο Ν. Χατζηκυριάκο Γκίκα, Αθήνα 1937 (στη σελίδα τίτλου: Αθήνα Αύγουστος 1937. Ανατύπωση απ' το περιοδικό *Τα Νέα Γράμματα*. Επανεκδόθηκε από τις εκδόσεις «Πρόσπερος» το 1978). Μια σειρά από το *Μια δέσμη αχτίνες στο νερό* δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Τρίτο μάτι*, τεύχος 4-5-6, Ιανουάριος-Μάρτιος 1936. Εργογραφία του Δρίβα βλ. στο Τάσος Κόρφης, *Αναστάσιος Δρίβας, Διαγώνιος*, τχ. 10, Απρίλιος-Ιούνιος 1967, σ. 81-82. Στην Εργογραφία αυτή θα πρέπει να προστεθεί και μια σειρά ποιημάτων με τον γενικό επίτιτλο «Μικρά ελεγεία» (που δεν περιλήφθηκαν στην έκδοση του 1931), τα οποία ο Δρίβας δημοσίευσε στην εφημερίδα *Βραδυνή* τους τελευταίους μήνες του 1928· επίσης, το καβαφίζον ποίημα «Η εικόνα του» (*Μούσα*, τχ. 7, Φεβρουάριος 1921, σ. 105). Εννοείται ότι θα πρέπει να γίνει συστηματική έρευνα για την καταγραφή των ποιημάτων που δημοσίευσε ο Δρίβας σε περιοδικά (και δεν περιέλαβε στα *Μικρά ελεγεία*) κατά τα έτη 1918-1927 (από το 1928 αρχίζει ο Κόρφης την έρευνά του για την Εργογραφία του Δρίβα). Μια συγκεντρωτική έκδοση των ποιημάτων του Δρίβα αποτελεί ένα desideratum της φιλολογίας μας.
5. Πρόκειται για τα ποιήματα «Αθανασία», «Νοσταλγία», «Υδρα 1910», «Εξοχικό όνειρο», «Παραίσθηση», «Εαρινό», «Φαύνοι», που δημοσιεύτηκαν όλα μαζί στο περιοδικό *Νεοελληνική Λογοτεχνία*, τχ. 4, Μάρτιος 1938, σ. 149-151. Σ' αυτά θα πρέπει να προσθέσουμε και το γραμμένο σε verset «Ο δρόμος της θάλασσας», που δημοσιεύτηκε στη *Νέα Εστία* 31 (1942) 129 – βλ. Μήτσος Παπανικολάου, *Τα ποιήματα*, επιμέλεια Τάσου Κόρφης, (γ' έκδοση) Αθήνα 1999, σ. 85. Αυτά τα οκτώ ποιήματα, μαζί με δύο ακόμη έμμετρα, τα «Εσωτερικό» και «Τοπίο», *Νέα Εστία* 26 (1939) 1305, είναι τα τελευταία ποιήματα που δημοσίευσε ο Παπανικολάου. Οκτώ ποιήματα σε ελεύθερο στίχο από τα δέκα τελευταία που δημοσίευσε ο Παπανικολάου, επί του συνόλου των πενήντα ένα που περιέχονται στη συγκεντρωτική έκδοση των ποιημάτων του, αποτελούν ισχυρή ένδειξη μιας νέας προσωδιακής κατεύθυνσης.
6. *Τα βουκολικά και τα εγκώμια 1917-1924*, Αθήναι 1934· *Καθημερινές*, Αθήναι 1939.
7. Τέλλου Άγρα, *Τριαντάφυλλα μανής ημέρας*, επιμέλεια Κώστα Στεργιόπουλου, Αθήνα 1965.
8. *Τα βουκολικά και τα εγκώμια*, όπ. π., σ. 91-111.
9. Βλ. και Κώστα Στεργιόπουλου, *Ο Τέλλος Άγρας και το πνεύμα της παρακμής*, (β' έκδοση) Αθήνα 1967, σ. 163-167.
10. *Τα βουκολικά και τα εγκώμια*, όπ. π., σ. 79-87.
11. *Η ελληνική ποίηση. Ανθολογία-Γραμματολογία: Η ανανεωμένη παράδοση*, επιμέλεια Κώστα Στεργιόπουλου, Εκδόσεις Σοκόλη, Αθήνα 1980, σ. 356.
12. Σουζάνα Αργύρη, «Μελέτη τοπίου: Τρόποι απεικόνισης του γύρω χώρου στην ποίηση του Τέλλου Άγρα», *Τα νέα του Ε.Λ.Ι.Α.*, αρ. 54, Θερινό Αρχαιοστάσιο 1999, σ. 91.
13. *Τα νέα του Ε.Λ.Ι.Α.*, όπ. π., σ. 92-95.
14. Βλ. φωτογραφίες των χειρογράφων αυτών των τριών ποιημάτων όπ. π., σ. 92-93.
15. Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, *Τα πρόσωπα και τα κείμενα. Ε'. Ο Λυρικός λόγος*, (Β' έκδοση) Αθήνα 1983, σ. 98.

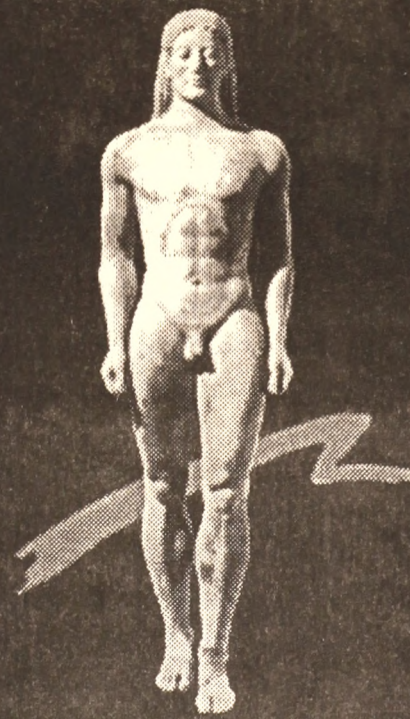
ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΚΤΟΣ
η σειρά

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΚΤΟΣ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

Η μεγαλύτερη και εγκυρότερη σειρά
σε όλο τον κόσμο

Η μεγαλύτερη
και εγκυρότερη σειρά
σε όλο τον κόσμο

Πανεπιστημίου 46, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 38.40.524 - 38.44.458, Fax: 33.03.098

Η ιστορία με το Χρηματιστήριο έχει αγριέψει. «Αναδιανομή του κεφαλαίου έγινε κύριέ μου» έλεγε πριν λίγες ημέρες ένας εγκλωβισμένος, έξω από το Χρηματιστήριο, στη Σοφοκλέους. Μια τέτοια ιστορία, ένα «νάκλι», όπως το λένε στην Κρήτη ξετρύπωσα από την εφημερίδα «Κήρυξ» (15.3.2000) των Χανίων. Το έγραψε ο τακτικός συνεργάτης της με το ψευδώνυμο «το γεροντάκι». Καλά, ξέρω, είναι γραμμένο στο τοπικό ιδίωμα, που λίγοι πια ομιλούν και λίγοι καταλαβαίνουν. Καλοκαιριάτικα όμως, είναι μια καλή άσκηση για να ανακαλύψετε μιαν άλλη ελληνική διάλεκτο. Ή συμβουλευτείτε κάποιον φίλο σας από την Κρήτη. Ιδού το νάκλι:

Ο Εγκλωβισμένος Επενδυτής

Διάλε το ψόμα όμως μωρέ κοπέλια. «Απού κάθετα καλά και πλια καλλιιά και πλια καλλιιά γυρεύει, ο διάολος του κώλου ντου κουκιά του μαγερεύει». Είντα γύρευα τάξε μου εγώ εκείά που δε με σπέρνουνε; Να γροικάτε μωρέ κοπέλια τσι κουβέντες τω παλιώ, γιατί 'ναι σοφές έπαέ που τα λέμε. «Ότι του κάμει κιανούς η κεφαλή του ντου, δε του τα κάνει ο μεγαλύτερος Οχτρός».

Διασκαλεμένη εδά η Γρα μου που λέτε από κιανένα διάολο οχρούτση ντου τάξε μου μ' απανώβανε εδά και καιρό να μπώ γροικάς στο Χρηματιστήριο.

Καθ' αργά με ζάλιζε με τσ' οπιμνιές τση. Στην αρχή δα επιάε που τα λέμε δεν εχαμπάριζα πράμια, μ' από σιγά-σιγά εδά επήγε πρέπει το βουί στο νερό. Η χαρά τση δα εφτηνής σα είδε πως μ' έφερε βόλτα. Ηλεγέ μου δα από-κεια και πώδε: «Αχ μωρέ γέρο μου και γιάντα δε μου γροικάς, μιας και το θεωρείς κακόρι-κέ πως δε σου βοηθά ο Παντέρμος σου νους; Μόνο δα ποτές δεν είν' αργά. Ταϊτέρου το λοιπός πήγαινε στη χώρα, και κάμεντα κείνα-νε τα λεφτουδάκια ένα τέλος, ν' αναντρανί-σσημε κι εμείς λιγάκι από τη φτώχεια».

Για να μη σας τα πολυλογώ εδά, το δε μέρα εμπίκα στη χώρα κι απατός μου. Είδα κι έπαθα η γι' αλήθεια του Θεού για να κατα-λάβω είντα μου λέγανε εκείά που πήγα. Μα από τουτανά τα παθήματά μου εδά, δεν είπα πράμια τση Γρας, γιατί εφτή θέλει την άχνα για να μου πεί τα πρέπια μου, πως είμαι τάξε μου βλάκας και φυρομυαλισμένος.

Ταχιά ταϊτέρου εδά που διαβάζαμε, χωστά επιάε που τα λέμε από τ' άλλα μάθια τα χαρ-θιά πού 'φερα, γιατί 'ναι στη μέση και του διαόλου η γλωσσοφαγιά λωδά η γι' αλήθεια του Θεού. Είδα πως ήμουνε γροικάς επενδυ-

τής! Η Γρα δα, σα τότε τουτονά, αφουρλα-ντισμένη γαέρνει και μου κάνει: «Θεωρείς μωρέ τροζόγερε εδά που δε μου γροικάς τό-σο γκαιρό; Είδα κι έπαθα τάξε μου η κακο-μοίρα για να σε κάνω άθρωπο».

Απόκεια και πώδε, εδά καθ' αργά εψάχνα-με για ενημέρωση, γροικάς. Από σιγά-σιγά εδά τα μάθαμε ούλα και κουβεδιάζαμε άνετα εδά μπλιό με τη Γρα, για τα οικονομικά. Εμά-θαμε μ' άλλα λόγια για το γενικό δείκτη, π' ανεβοκατεβαίνει, με τα λιμιταπ γη τα λιμιτ-ντάου που κάνει. Φωστήρες εγινήκαμε τάξε μου έξαφνα κι οι δυό. Κι ετσά όμορφα που τα λέγαμε τσ' αργαδινές αναμεταξύ μας με τη γρα ήλεγα με το νου μου καμιά φορά:

«Άτιμος είμαι μωρέ γέρο κι ανε μασε γροι-κά κιανείς από ποθές, να τρίβει θέλει τα μά-θια ντου από τσ' οικονομικές γνώσεις πού 'χομε».

Μιας κοπανιάς όμως ο δείκτης αρχίνιζε να τσουροβολά τα ίσια κάτω και οι γι' ολπίδες μας να τονε δούμε ν' αναντρανίζει, από μέρα σε μέρα εχανούντανε. Τα παντέρμα τα λιμιτ-ντάου μας' εκακοκαρδιζανε, κι η βουβαμιά-ρα επλάκωνε το σπιτικό μας.

Η γρα εδά μπλιο δεν εκουρφογέλα. Παρά από νωρίς εκουλουκιαζούντανε στη κλίνη μας κι ελαγουδοκοιμούντανε. Εγώ δα πάλι πλια, πως έψαχνα «ψύλλους στ' άχερα» με το να περιμένω γροικάς καλά χαμπέρια από το διαολοκούτι κεινονέ.

Μ' αναφλέ! Εφτοί δα που δαφεντεύουνε τουτονέ τον τόπο είδανε κι απόδανε πρέπει, και του γαίήρανε κι εφτοί γροικάς τη πλάτη, εδά μπλιό, του Χρηματιστηρίου. Δεν έει πρέ-πει δα ψωμί για κείνους από παέ και πώδε, για κείνο δα κιόλας και δε το κάνουνε γούστο εδά. Κι ετσά εφτοί που τόχανε ως οπροχθές στα όπα-όπα; Δε θέλουνε που λέτε, εδά

μπλιο, μωδέ να γροικούνε πράμια γι' αφτ. Με το να τα θωρώ δα γω μια και με το να γροικώ λωδά τουτανά από πέρα δώθ μουαρθε στο νου η σκέψη: «Μωρέ γέρο! Τσαπιά τουτωνέ των αθρώπω μοιάζουνε με την ιστορία που μας έλεγε η συγχωρεμένη Μάνα μας όντενε καθίζαμε στο τραπέζι γι φαί. «Να κάνετε παιδί μου το Σταυρό σας, κι πριχού το φαϊτό, μα και σα σηκώνεστε από το τραπέζι. Γιατί φουκαριάρικα τσ' ώμους μα κάθονται στον ένα ένας Αγγελος και στον άλλος ένας διάολος. Κι ανάλογα δα με το φέρνεται το δικό μας, φεύγει ο ένας από τσι δυό. Και γροικάτε δα να σά σε 'πω είντα γίνη μια φορά. Καθίζει που λέτε γεις να φάει, με τ να μη κάμει δα το σταυρό ντου, λέει ο διάολος του Αγγέλου «φύγε δα συ, μα δικός μου ε ναι». «Οϊ» του λέει τοτεσάς ο Αγγελος, «ε φεύγω σα δε σηκωθεί από το τραπέζι να δ είντα θα κάμει, γιατί μπορεί εδά να' τανε βι-στικός και ξέχασε το Σταυρό ντου».

Μα σαν εσηκώθηκε δα από το τραπέζι ο αφ-λότιμος, αντί για να κάμει το Σταυρό ντου, αφτός έκλασε. Τοτεσάς εδά γαέρνει ο Άγγε-λος και λεί του διαόλου, «εδά πάρεντο' ν απατός σου μια δικός σου είναι». «Οϊ», του λει κι εφτός, «εδά δε τονε θέλω μωδ' εγώ» Ετσά θαρρώ εδά πως την έπαθε και το Χρημα-τιστήριο, δε το θέλει τάξε μου μωδ' ο γε-μωδ' ο άλλος, εδά μπλιο, ετσά που κατάντησ.

Με πονοκέφαλο το λοιπός για τα κακά χα-μπέρια επέρνα μπλιο ο καιρός μας, γιατί απ-επενδυτής είχα γενεί εγκλωβισμένος, απ-πάε και πώδε. Και τσ' ολπίδες μου εδά μπλι-τσι κρέμουννα καθ' αργά στο διαολοκούτι, γιατί απόκεια δα επερίμενα να δω, τάξε μου το παντέρμιο το δείκτη ν' ανασηκώνετα γροικάς. Μιαν αργαδινή το λοιπός θωρώ τ δείκτη και πήρε τα πάνω του. Από τη χαρ-μου δα έσυρα τη φωνή: «Γρα γιάε εσηκώθη, κακόρικη λιγάκι!» Η Γρα εδά όπως ελαγοι-δοκοιμούντανε δίπλα μου γαέρνει και με κάνει κι εφτή: «Ωφου μωρέ γέρο μου, κ απόϊς είναι σκολόβραδο κακόρικε». Εδια-λίσέ-με η παλιόγρα τοτεσάς για τα καλά, γι κείνο δα κιόλας εγάηρα και τσ' είπα κι εγώ:

«Αμε μωρή Γρα στο γεροντοδιάολο, λώπι θαρείς, μωρή, πως έχω το νού μου συνέχει στο κακό σα και την απατή σου; Δε το θωρε κακόρικη που το κομπόδεμά μας πάει κατ διαόλου; Το φάγανε τάξε μου οι γι' έξυπνοι; Εγώ θα ψάχνω εδά για κουζουλίστηκα»;

Αχ! κι είντα 'θελα ο κερατάς να γενώ, γρο-κός, επενδυτής. Διάλε το ψόμα όμως, «όπο-ος θέλει τρουλί, δε τρώει ως όξω μωδέ θρο-λί».

Αλήθεια κιόλας είντα γύρευα εγώ εκεί που δε με σπέρνουν; Είντα γύρευε τάξε μου γι' αλεπού στο παζάρι;...

Αποστολή στην Ανταρκτική

Καρολάιν Αλεξάντερ
Η Καρτερία - Η θρυλική αποστολή του
Σάκλετον στην Ανταρκτική
εκδ. Ωκεανίδα, Αθήνα 1999

Ένα συναρπαστικό ταξίδι στο Νότιο Παγωμένο Ωκεανό καταγράφεται μέσω των ημερολογίων που κρατούσαν τα μέλη του πληρώματος της «Καρτερίας», ενός βρετανικού πλοίου που στάλθηκε να διασχίσει την αχαρτογράφητη Ανταρκτική. Ο σερ Έρνεστ Σάκλετον, δεινός θαλασσόλυκος και φιλόδοξος εξερευνητής, είχε πάρει μέρος σε δύο προηγούμενες αποστολές στο Νότιο Πόλο που είχαν αποτύχει. Η νέα αποστολή είχε στόχο να διασχίσει την Ανταρκτική από τη θάλασσα του Βέντελ έως τη θάλασσα του Ρος. Το εγχείρημα ακουγόταν παράτολμο αλλά ταυτόχρονα δελεαστικό. Οι πολεμικές προετοιμασίες για την παγκόσμια σύρραξη του 1914 δεν επηρέασαν την απόφαση για το ταξίδι. Έλκηθρα και σκύλοι, επιστήμονες, ο φωτογράφος Χάρλεϊ, πλήρωμα του πλοίου και εφόδια είχαν προγραμματιστεί με κάθε λεπτομέρεια. Η αισιοδοξία και ο ενθουσιασμός της αποστολής, με προεξάρχοντα τον εγκέφαλό της Σάκλετον, αποτυπώνεται από τις πρώτες λήψεις που έκανε ο Χάρλεϊ. Πριν όμως από την αποβίβαση στο προκαθορισμένο σημείο, η «Καρτερία» κόλλησε στους πάγους. Ο βαρύς κι απάνθρωπος ανταρκτικός χειμώνας εγκλώβισε την αποστολή σε περίπου 100 μίλια από τη στεριά. Η ψυχραιμία του Σάκλετον και των συνεργατών του θα πρέπει να θεωρηθεί παροιμιώδης, καθώς όλοι γνώριζαν ότι όταν θα έλιωνε ο πάγος το ξύλινο βαπόρι θα δεχόταν καίρια πλήγματα.

Το λευκό τοπίο, οι εναλλαγές των εικόνων, η εμπειρία της συναναστροφής τόσων διαφορετικών ανθρώπων μεταξύ τους σ' ένα κάθε άλλο παρά φιλικό περιβάλλον κεντρίζουν το ενδιαφέρον του αναγνώστη απ' τις πρώτες αράδες. Η συγγραφέας του βιβλίου, Καρολάιν Αλεξάντερ, αξιοποίησε τα λεπτομερειακά και ενίοτε φλύαρα ημερολογικά σημειώματα των συμμετεχόντων στην αποστολή, οι οποίοι με ζηλευτή ευλάβεια κρα-

τούσαν σημειώσεις για οτιδήποτε συνέβαινε όλους αυτούς τους μήνες, περίπου δύο χρόνια έως την επιστροφή τους στη Μ. Βρετανία. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε πολλές περιπτώσεις οι περιγραφές αντικρούονται ή αναλόγως του τι κέντριζε τον καθένα επεκτείνονται ή περιορίζονται στην εκτίμηση των καθημερινών βιωμάτων. Η διάθεση των ημερολογιογράφων εναλλάσσεται ενώ σταδιακά μειώνεται καθώς οι σκληρές συνθήκες διαβίωσης συνεχώς γίνονταν ειδεχτέστερες.

Όταν η «Καρτερία» βυθίστηκε, το όνειρο της κατάκτησης του απόλυτου λευκού αγνώστου έσβησε για τον Σάκλετον οριστικά. Ουσιαστικά άρχισε ο αγώνας της επιβίωσης, ο οποίος μόνο με θαύμα θα απέβαινε επιτυχής. Η σχεδόν μυθιστορηματική σύνθεση που έπλασε η συγγραφέας δημιουργεί τις προϋποθέσεις για συγκινησιακή παρακολούθηση στην ανάγνωση: Μείωση των εφοδίων, δυσκολία προσέγγισης ασφαλών σημείων καταυλισμού, επιδείνωση καιρικών συνθηκών, αναζήτηση εναλλακτικών τρόπων διαφυγής, κακουχίες και ψυχολογική πίεση σε συνδυασμό, αλλά και βρετανικός φλεγματισμός... Μία από τις τρεις βάρκες που ξέμειναν, στάθηκε δυνατό να φέρει τη σωτηρία για την αποστολή.

Η Καρολάιν Αλεξάντερ μελέτησε ακόμη, εκτός των ημερολογίων, διάφορες επιστολές των μελών της αποστολής, συνεντεύξεις και περιγραφές τους για να αποδώσει όσο πιο ακριβέστερα την περιπετειώδη εμπειρία τους. Το φωτογραφικό υλικό του Χάρλεϊ είναι καταπληκτικό. Εικόνες μιας άλλης εποχής αλλά και μιας αναλλοίωτης φυσικής πραγματικότητας ξετυλίζουν τη φαντασία και συνδράμουν στην ανάγνωση των τεκταινόμενων με ζωντάνια και ένταση. Η έκδοση από την «Ωκεανίδα» χαίρει συγχαρητηρίων καθώς προσδίδει την πρέπουσα αισθητική αίγλη στο σπουδαίο αυτό ανάγνωσμα: ένας πολυτελής τόμος αντάξιος της αξίας τόσο των κειμένων όσο και των εικόνων του.

Βασίλης Ρούβαλης

Από τον τεράστιο όγκο της πνευματικής εργασίας μιας ολόκληρης ζωής ο Εμμανουήλ Κριαράς επιλέγει ενδεικτικές εργασίες του από όλο το φάσμα των ενδιαφερόντων του και τις δημοσιεύει σε ένα τόμο:

Γλωσσοφιλολογικά.

Ύστερο Βυζάντιο - Νέος Ελληνισμός

(Θεσσαλονίκη 2000). Ο

χαλκέντερος φιλόλογος, ο πιστός δημοτικιστής, ο λεξικογράφος, ο

δάσκαλος Κριαράς έχει προσφέρει ως τώρα πολλά στα γράμματά μας. Ο τόμος αυτός

φανερώνει το επιστημονικό εύρος της προσπάθειάς του, τη θέλησή του για

εκλαϊκευση πολλών θεμάτων, καθώς και την ευαισθησία του σε

ποικίλα ζητήματα του

πνευματικού μας βίου. Η μελέτη των μεσαιωνικών

και πρωτονεοελληνικών κειμένων οφείλει πολλά

στις εργασίες του, το

Λεξικό της μεσαιωνικής ελληνικής δημόδους

γραμματείας (1100-

1669) με τους

δεκατέσσερις

τυπωμένους τόμους (από το α έως το π), το οποίο

προβλέπεται να

ολοκληρωθεί από το

«Κέντρο ελληνικής

γλώσσας», το Λεξικό της

σύγχρονης δημοτικής

γραπτής και προφορικής

είναι μερικά μόνο από

τα σημαντικά έργα του.

Μια ζωή ολόκληρη

αφιερωμένη στη

δημοτική μας γλώσσα,

στην εθνική μας

λογοτεχνική παράδοση

και στη διδασκαλία
συνθέτουν την
προσωπικότητα του
Κριαρά που τιμά τα
ελληνικά γράμματα και
δικαιωματικά,
παράλλασσοντας το
στίχο του Λ. Μαβίλη, θα
μπορούσε να του
προσφερθεί το
«στεφάνι»: Στον
Εμμανουήλ Κριαρά που
δε γεράζει...

Βίος και πολιτεία του
Ανδρέα Ρουσάνου· ένα
μυθιστόρημα του
Άγγελου Σ. Βλάχου
(εκδ. Ωκεανίδα, 2000)
που συνεχίζει τη
συγγραφική του πορεία
στο ιστορικό
μυθιστόρημα. Η
αφήγησή του ξεκινά από
την επανάσταση στο
Γουδί, το 1909, και
τερματίζει με τον
Εμφύλιο Πόλεμο, το
1945. Ο βενιζελικός
εκδότης εφημερίδας
Ανδρέας Ρουσάνος, που
καταλήγει υποστηρικτής
της Τετάρτης
Αυγούστου, είναι ένας
οξυδερκής παρατηρητής
του διχασμού και της
Μικρασιατικής
Καταστροφής. Οι
προσωπικές και
πολιτικές περιπλοκές
συνθέτουν ένα μωσαϊκό
της εποχής και της
ανθρώπινης περιπέτειας
εξαιρετικά ενδιαφέρον.

Για τον Μισέλ Ντεόν
και τη σχέση του με την
Ελλάδα, ίσως, αρκετοί
αναγνώστες να
γνωρίζουν: Εραστής του
τόπου μας που για
τριάντα χρόνια βιώνει το
ελληνικό τοπίο και τη
ζεστασιά των Ελλήνων,
συγχρόνως όμως

Ντον ΝτεΛίλο
Υπόγειος Κόσμος
Μετάφραση: Έφη Φρυδά
εκδ. Εστία, Αθήνα 2000

Μια προσπάθεια συνολικής καταγραφής της πραγματικότητας ασφαλώς δεν είναι ότι πιο εύκολο. Ακόμη δυσκολότερος όμως είναι ο απολογισμός των συμπερασμάτων που είναι βέβαιο πως θα προκύψουν αν και εφόσον αυτή ολοκληρωθεί. Βλέπετε είναι τέτοιος ο όγκος, η διαφορετικότητα αλλά και η διαπλοκή των παραμέτρων που πρέπει να συνυπολογιστούν ώστε ακόμη κι αν υποθέσει κανείς πως ο καταγραφέας διαθέτει τον απαραίτητο υποκειμενικό εξοπλισμό για ένα τόσο επίπονο και απαιτητικό εγχείρημα, είναι αμφίβολο αν το αποτέλεσμα μπορεί να θεωρηθεί αντάξιο του μόχθου του. Εκτός κι αν προσφύγει στην επινόηση, στην προσομοίωση δηλαδή του υλικού του ή τουλάχιστον ενός τμήματός του, αποφεύγοντας την κατά μέτωπο αντιπαράθεση. Αλλά εκεί ενεδρεύει ο κίνδυνος της οφθαλμαπάτης που είναι χειρότερος και από τη λιγότερο σημαντική απουσία. Απομένει λοιπόν η καταφυγή στο μύθο. Σε μια τέτοια περίπτωση τόσο το περιεχόμενο της καταγραφής όσο και η αξιολόγησή του θα μπορούσαν να θεωρηθούν επιθυμητά, ασχέτως του μεγέθους των παραλείψεων, των συγχωνεύσεων και των διογκώσεων που είναι βέβαιο πως θα εμφανιστούν.

Λογικός ο ΝτεΛίλο, αυτή τη λύση έχει στο μυαλό του όταν ξεκινά να γράψει το βιβλίο του. Αλλά επειδή είναι πραγματικός Αμερικανός μπερδεύει το θρύλο με το μύθο με αποτέλεσμα ο *Υπόγειος Κόσμος* να μοιάζει περισσότερο με παζλ που ολοκληρώθηκε από την ανάποδη και καθόλου με έπος της αμερικανικής ιστορίας του δεύτερου μισού του εικοστού αιώνα. Όσα κομμάτια επέλεξε βρίσκονται εκεί, η σύνδεσή τους μαρτυρά δεξιοτεχνία, το μέγεθος της αντεστραμμένης εικόνας αποκαλύπτει υποψιασμό, οι προθέσεις του εφύια πολύ πάνω του μέσου όρου και όμως τίποτα δεν φαίνεται ικανό να περιγράψει το παράδοξο και το μη φυσικό που βασιλεύει στον κοινό αμερικανικό νου. Η άγνοια της έννοιας του μύθου ως αναπόσπαστο τμήμα οποιασδήποτε πολιτισμικής παράδοσης που απαντάται στέρεη σε ικανό χρονικό βάθος είναι που οδηγεί το ΝτεΛίλο και φυσικά την συντριπτική πλειοψηφία των συμπατριωτών του στην άστοχη αντικατάστασή της με ένα πλήθος θρύλων

Στιγμιότυπα

που γιγαντώθηκαν αφενός εξαιτίας της βραχύχρονης ιστορίας των ΗΠΑ και αφετέρου εξαιτίας της σταδιακής τροφοδότησής τους με πολίτες που είναι αμφίβολο (λόγω των αιτιών που τους ανάγκασαν να μετακινηθούν) αν μετείχαν ποτέ ενεργά στην εξέλιξη των πολλών και πολύ διαφορετικών μεταξύ τους πολιτισμών από τους οποίους προέρχονται. Από την άποψη αυτή ο *Υπόγειος Κόσμος* μπορεί να θεωρηθεί προϊόν απόλυτα αμερικανικό (και ως τέτοιο κατάλληλο για εξαγωγή) καθώς δεν περιέχει ούτε μια ένδειξη, μια φράση έστω, για το γεγονός πως η κοινωνία που το γέννησε είναι δυνατό να παρουσιάζει αδυναμίες τέτοιες ώστε να την καταστήσουν συγκρίσιμη με τις υπόλοιπες του πλανήτη.

Αντίθετα σελίδες επί σελίδων καλύπτονται για να εξάρουν την περίφημη αυτάρκεια της, την «ιερή» παρθενογένεσή της. Συνοπτικά θα 'λεγε κανείς πως τρία είναι τα σημεία με την μεγαλύτερη βαρύτητα στο μυθιστόρημα. Το πρώτο αποτελεί το «Long Tall Sally», η «καλλιτεχνική» αξιοποίηση δηλαδή μερικών εκατοντάδων παροπλισμένων βομβαρδιστικών B-52 του ψυχρού πολέμου από μια ομάδα ακτιβιστών που έχει αναλάβει τον επιχρωματισμό τους. Άμεση παραπομπή και αποθέωση του τεράστιου μεγέθους, ενός χαρακτηριστικού που καταλαμβάνει την την υψηλότερη ίσως θέση στην κλίμακα αξιών της αμερικανικής κουλτούρας. Το δεύτερο η παραφιλολογία της χαμένης μάλας του τελικού αγώνα μπέιζμπολ μεταξύ δύο κορυφαίων ομάδων του αθλήματος που συνεχίζει να ακμάζει μισό αιώνα αργότερα από την ημέρα της «εξαφάνισης» της, γεγονός που νομιμοποιεί κατά κάποιο τρόπο όχι μόνο τους ανόητους κώδικες μιας υποκουλτούρας, αλλά κυρίως την αγωνία της επίσημης και κυρίαρχης κουλτούρας να αναγάγει οτιδήποτε μπορεί να θεωρηθεί «εθνικό» σε δομικό υλικό στην κατασκευή μιας πλούσιας εθνικής ιστορίας. Το τρίτο, η συχνή αναφορά στον κίνδυνο της πυρηνικής καταστροφής (που φυσικά δεν μπορεί να προέλθει παρά μόνο από τους άλλους) και κυρίως η περιγραφή των ασκήσεων έκτακτης ανάγκης που υποχρεώνονται να λαμβάνουν μέρος οι μαθητές όλων των σχολείων, που εκτός των άλλων οφείλουν να φορούν μόνιμα μια καδένα στο λαιμό τους με τα στοιχεία τους, έτσι ώστε να είναι δυνατή η αναγνώρισή τους στην περίπτωση που πέσουν θύματα πυρηνικής επίθεσης. Τα παιδιά, σύμβολο για πολλούς της αθωότητας και της ελπίδας, προκαλούν σαν πιθανά θύματα με-

γαλύτερη εντύπωση από οποιοδήποτε ενήλικο. Αυτά ως προς την ιδεολογική βάση του βιβλίου. Από κει και πέρα ο *Υπόγειος Κόσμος* μπορεί αβίαστα να θεωρηθεί άψογος από πλευράς τεχνικής και αφηγηματικής ανέλιξης και θα ήταν εντελώς παράλογο οποιαδήποτε διαφορά αντίληψης να στερή-

σει από το ΝτεΛίλο την αναγνώρισή του ως μεγάλου συγγραφέα –έστω και αν δεν μπορεί να ξεχωρίσει τις διαφορές μεταξύ του μύθου και του θρύλου.

Κωνσταντίνος Νούλας

Αναφορά στο έργο του Κρατερού Ιωάννου

Κρατερός Ιωάννου - Αναστασία Στρατή
Δίκαιο της θάλασσας
εκδ. Α. Σάκκουλα, Αθήνα 1998

Κρατερός Ιωάννου (Διεύθυνση έκδοσης)
Νομικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό
εκδ. Α. Σάκκουλα, Αθήνα 1998

Ο Κρατερός Ιωάννου υπήρξε ένας από τους κορυφαίους έλληνες διεθνολόγους με διεθνή αναγνώριση. Πνεύμα ανήσυχο με κριτική σκέψη και αιρετικές απόψεις, ένας δυναμικός διεθνολόγος, ο Κρατερός Ιωάννου ενέπνεε σιγουριά για τα θέματα που χειριζόταν.

Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1935 και σπούδασε στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο. Στη συνέχεια ειδικεύθηκε στο Διεθνές Δίκαιο και το 1971 αναγορεύθηκε διδάκτωρ του Διεθνούς Δικαίου του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου.

Το 1977 εξελέγη καθηγητής του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Διετέλεσε πρόεδρος και διευθυντής του Κέντρου Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου με έδρα τη Θεσσαλονίκη, θέση την οποία κράτησε μέχρι το 1997 όταν επελέγη για τη θέση του έλληνα δικαστή στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στο Λουξεμβούργο.

Από το 1989 έως το 1992 υπήρξε πρόεδρος της επιτροπής εμπειρογνομόνων για τη βελτίωση της διαδικασίας στο πλαίσιο της σύμβασης για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Ήταν επικεφαλής της ομάδας των συνηγόρων της Ελληνικής Δημοκρατίας στην προσφυγή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά της Ελλάδας για τα μέτρα του Φεβρουαρίου 1994 σε βάρος της ΠΓΔΜ, υπόθεση που κέρδισε ως γνωστόν η Ελλάδα. Η ελληνική ομάδα των συνηγόρων είχε προβάλει τότε τη δυνατότητα στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Δικαίου, μια χώρα να λαμβάνει μέτρα για την

προάσπιση των εθνικών της συμφερόντων ακόμη κι αν αυτά θίγουν άλλες χώρες-μέλη.

Το Σεπτέμβριο του 1995 ήταν ο νομικός σύμβουλος της ελληνικής κυβέρνησης στην κατάρτιση της ενδιάμεσης συμφωνίας με την ΠΓΔΜ.

Συμμετείχε μαζί με τον καθηγητή Α. Φατούρο στην ομάδα εμπειρογνομόνων για τον ελληνοτουρκικό διάλογο. Αποχώρησε από την ομάδα αυτή (αντικαταστάθηκε από τον καθηγητή Θ. Κουλουμπή) όταν τον Οκτώβριο του 1997 ανέλαβε τα καθήκοντά του στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Ο Κρατερός Ιωάννου δίδαξε σε ελληνικά και ξένα πανεπιστήμια, μετείχε σε όργανα και διασκέψεις πολλών διεθνών οργανισμών, ενώ σημαντική ήταν η συνεισφορά του στο Υπουργείο Εξωτερικών, ως μέλους του επιστημονικού Συμβουλίου και ως επίτιμου νομικού συμβούλου.

Ο Κρατερός Ιωάννου είχε πλούσιο συγγραφικό έργο στην ελληνική, αγγλική και γαλλική γλώσσα. Από τα τελευταία του έργα ξεχωρίζουν το *Δίκαιο της Θάλασσας* που συνέγραψε μαζί με την Α. Στρατή και το *Νομικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό*.

Ο τόμος *Δίκαιο της Θάλασσας* έρχεται να συμπληρώσει την πολύτιμη και πρωτοπόρο ερευνητική συμβολή κυρίως των καθηγητών Χρήστου Ροζάκη και Εμμανουήλ Ρούκουνα.

Το έργο ακολουθεί πιστά τις ρυθμίσεις της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 και ασχολείται σε βάθος με την έννομη τάξη των θαλασσών σε κατάσταση ειρήνης.

Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται μια γενική εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα στοιχεία από την ιστορία του δικαίου της θάλασσας και κυρίως της περιόδου 16ου-17ου αιώνα. Όπως υπογραμμίζεται στη μελέτη, στις αρχές του 16ου αιώνα, άρχισε να ανακύπτει στον Ινδικό και τον Ειρηνικό Ωκεανό ιδιαίτερο πρόβλημα με τις ισπανικές και πορτογαλικές διεκδικήσεις. Στην αρχή μάλιστα του 17ου αιώνα οι αντιθέσεις αυ-

παρατηρεί και τη σταδιακή έκπτωση των αξιών μέσα από τον τουρισμό και την «πρόοδο». Όσοι πάλι ακούν για πρώτη φορά τ' όνομά του μπορούν μέσα από το βιβλίο του *Σελίδες για την Ελλάδα - Μπαλκόνι στις Σπέτσες. Συνάντηση στην Πάτμο. Πάλι πίσω στις Σπέτσες* (μετάφραση: Ανδρέα Β. Βαχλιώτη, εκδ. Χατζηνικολή, 2000) να ανακαλύψουν μιν Ελλάδα που χάνεται κάθε μέρα που περνά, μέσα από την εκποίηση της από την τουριστική βιομηχανία. Από το 1960 που ο Ντεόν με τη γυναίκα του, την Σαντάλ, έφτασαν στην Ελλάδα και από την εγκατάστασή τους στις Σπέτσες, οι εικόνες της γοητείας συνοδεύονται από τις αφηγήσεις των ανθρώπων που γνώρισαν αλλά και των φίλων που τους επισκέπτονταν συχνά. Ο Σαρντόν, ο Φρενιού, ο Κοκτώ, αλλά και ο Γιώργος Κατσιμπαλής –ο Κολοσσός του Μαρουσιού του Χένρυ Μίλλερ– με τις καταπληκτικές μυθοπλασίες του, είναι ένα μικρό μόνο μέρος αυτού του γοητευτικού κειμένου, που συνοδεύεται από ερεθιστικές παρατηρήσεις, σχόλια –συχνά πικρά– αλλά πάντοτε αγαπητικά.

Διαβάστε ένα εξαιρετο κείμενο του Maurice Blanchot: Η στιγμή του θανάτου μου (μετάφραση: Βαγγέλη Μπιτσώρη, εκδ. Άγρα,

σειρά «Ο άτακτος
λαγός» - 11, 2000):
«Θυμάμαι έναν νέο
άνδρα –άνδρα ακόμη
νέο– που τον εμπόδισε
να πεθάνει ο ίδιος ο
θάνατος – και ίσως το
λάθος της αδικίας»· ένα
κείμενο λεπτής
διαπλοκής
αυτοβιογραφικού και
μυθοπλαστικού λόγου.
Το κείμενο συνοδεύεται
από ένα διεισδυτικό
επίμετρο του
μεταφραστή.

Ένα σύγχρονο κείμενο
εφηβείας, μια νουβέλα
που αποτυπώνει με
αμεσότητα το κλίμα, την
ατμόσφαιρα της εποχής
μας, με ήρωες που
θαρρείς πως αποπνέουν
την καθημερινότητα
ενός αστικού σπιτιού και
του κυρίαρχου τρόπου
ζωής των ημερών μας, νά
τι είναι η αφήγηση της
Βασιλικής Ηλιοπούλου,
*Η Λιούμπα και άλλα
αρώματα* (εκδ. Εστία,
2000). Από τη ματιά της
έφηβης Δάφνης ο
κόσμος των ενηλίκων
περιγράφεται με όλη την
έκπληξη, τη δυσφορία,
το χιούμορ αλλά και με
τη φρεσκάδα της
νεότητας.

Ζωντανεύοντας τη
μορφή, τη ζωή και το
έργο του Μαγιακόφσκι
ο **Μήτσος
Αλεξανδρόπουλος**
διαμορφώνει ένα βιβλίο
που αποτυπώνει
συγχρόνως και την
εποχή μέσα στην οποία
γεννήθηκε και
ανδρώθηκε ο μεγάλος
ποιητής της
επανάστασης. Ο
*Μαγιακόφσκι. Τα
εύκολα και τα δύσκολα*

τές προκάλεσαν τον γνωστό ως «πόλεμο των
βιβλίων» μεταξύ της Ολλανδίας και της
Αγγλίας. Στην Ολλανδία ο νομομαθής της
εποχής –που θεωρείται και πατέρας του Διε-
θνούς Δικαίου– Hugo Grotius (1583-1645)
εκπόννησε το 1606 τη μελέτη *Mare Liberum*
με την οποία υποστήριξε «ότι τα πλοία όλων
των κρατών έχουν δικαίωμα να πλέουν στην
ανοικτή θάλασσα, ότι στη χωρική θάλασσα
το παράκτιο κράτος ασκεί απλώς δικαιοδο-
σία και ότι το εύρος της χωρικής θάλασσας
προσδιορίζεται από τη δυνατότητα της απο-
τελεσματικής κατοχής». Η αντίκρουση στον
Grotius ήρθε από την Αγγλία με το έργο του
νομομαθή J. Selden, *Mare Clausum seu de
dominio maris*, που γράφηκε κατά παραγγε-
λία του Βασιλέα της Αγγλίας Καρόλου του
Πρώτου και κυκλοφόρησε το έτος 1635.

Στο πρώτο κεφάλαιο του έργου υπάρχει μια
συγκροτημένη ανάλυση για θέματα όπως: η
Τρίτη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών
για το Δίκαιο της Θάλασσας, η Συμφωνία για
την Εφαρμογή του Μέρους XI της Σύμβασης
των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θά-
λασσας της 28ης Ιουλίου 1994 (η Συμφωνία
της Νέας Υόρκης), η Αρχή της χρήσης των
θαλασσών κατά τρόπο ειρηνικό και συμβατό
με το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, το Υπο-
κειμενικό και το Αντικειμενικό πεδίο εφαρ-
μογής του διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται
αναλυτικά έννοιες όπως τα εσωτερικά και
εξωτερικά όρια, έννοιες που είναι απαραί-
τητες για τον προσδιορισμό της έκτασης της
αιγιαλίτιδας ζώνης.

Η έννοια των εσωτερικών υδάτων προσεγ-
γίζεται στο τρίτο κεφάλαιο της μελέτης.

Στα επόμενα κεφάλαια εξετάζονται ορι-
σμένες έννοιες του Διεθνούς Δικαίου που
παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το
ελληνικό αναγνωστικό κοινό, επιστημονικό
και μη. Η Αιγιαλίτιδα ζώνη, τα Στενά Διε-
θνούς Ναυσιπλοΐας, η Υφαλοκρηπίδα, η
Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη, το Καθε-
στώς των Νήσων, η Ανοικτή Θάλασσα, ο
Διεθνής Βυθός, οι Οριοθετήσεις Θαλασσίων
Ζωνών, η Προστασία του Θαλασσίου Περι-
βάλλοντος, η Επίλυση των Διαφορών.

Το εξαιρετικό έργο των Κρ. Ιωάννου και

Α. Στρατή για το Δίκαιο της Θάλασσας ολο-
κληρώνεται με δύο επίμετρα.

Στο πρώτο εξετάζεται η ελληνοτουρκική
διαφορά για την οριοθέτηση της Υφαλο-
κρηπίδας του Αιγαίου, ένα ζήτημα που
απασχολεί συστηματικά την ελληνική εξω-
τερική πολιτική από τη μεταπολίτευση μέ-
χρι σήμερα. Στο δεύτερο επίμετρο υπάρχει
μια πολύ ενδιαφέρουσα προσέγγιση από
πλευράς διεθνούς δικαίου του επεισοδίου
των Ιμίων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.
Μερικά πολύ χρήσιμα στοιχεία που αφο-
ρούν στους τίτλους κυριαρχίας της Ελλά-
δας, στη Συμφωνία του 1932, στην εκχώρη-
ση της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα και στα
νομικά επιχειρήματα Ελλάδας και Τουρ-
κίας παρουσιάζονται αναλυτικά στο δεύτερο
επίμετρο.

Ολοκληρώνοντας την αναφορά μας στο
πρόσφατο συγγραφικό έργο του Κρατερού
Ιωάννου θα πρέπει να υπογραμμίσουμε τη
σημασία της έκδοσης του *Νομικού Εγκυκλο-
παιδικού Λεξικού* που πραγματοποιήθηκε
υπό τη διεύθυνσή του.

Το έργο αυτό πέρα από τη διαφορά ύφους,
νοοτροπίας και κατευθύνσεως των συντα-
κτών των λημμάτων, χαρακτηρίζεται από μια
αξιοθαύμαστη ενότητα στην παρουσίαση της
εκτενέστατης ύλης. Τα λήμματα σχολιάζουν
μερικοί από τους κορυφαίους έλληνες επι-
στήμονες όπως οι Γ. Κασσιμάτης, Ι. Κονιδά-
ρης, Ι. Κουκιάδης, Ν. Κουράκης, Α. Λοβέρ-
δος, Α. Μάνεσης, Α. Μανιτάκης, Ι. Μανωλε-
δάκης, Β. Μποτόπουλος, Γ. Παπαδημητρίου,
Π. Παυλόπουλος Σ. Περγάκης, Β. Ρώτης, Ι.
Σπυριδάκης, Σ. Τρωιάνος, Δ. Τσάτσος, Α.
Χαραλαμπίδης, Κ. Χατζηκωνσταντίνου και
Χ. Χρυσανθάκης.

Στο προλογικό σημείωμα του *Λεξικού* δια-
βάζουμε ότι ο Κρατερός Ιωάννου προετοι-
μάζε ένα Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό Όρων του
Κοινοτικού Δικαίου κι ένα παρόμοιο Λεξικό
Διεθνούς Δικαίου. Ελπίζουμε ότι θα υλοποι-
ηθεί αυτό το εκδοτικό εγχείρημα με τη συνέ-
χιση της προσπάθειας που άρχισε με μεράκι
και επιστημονική αριότητα ο Κρατερός Ιω-
άννου, ένα κορυφαίο μέλος της διεθνολογι-
κής κοινότητας.

Σωτήρης Ντάλης

Για την ποίηση του Μ. Πρατικάκη

Μανόλης Πρατικάκης
Αφημένα ήσυχα στη χλόη
εκδ. Γαβριηλίδης, Αθήνα 1999

Με τη 13η ποιητική του συλλογή *Αφημένα
ήσυχα στη χλόη* ο Μανόλης Πρατικάκης συ-

μπληρώνει 25 χρόνια λογοτεχνικής παρου-
σίας. Πολυγραφότατος ο Μ. Π. ξεχωρίζει
με την ιδιαιτερότητα της φωνής του μέσα
στη γενία του.

Ο τίτλος της συλλογής, τμήμα τίτλου ενός
από τα ποιήματά της, χαρακτηρίζει μετωνυ-
μικά όχι μόνο την ίδια τη συλλογή, αλλά και

το σύνολο της ποιητικής του παραγωγής· «από το μέγιστο στο ελάχιστο». Η έκπτωση των «μεγάλων αφηγήσεων» στη μεταμοντέρνα εποχή δεν είναι δείγμα παρακμής αλλά μιας ευτυχισμένης αντάρκειας με το καθημερινό, το «ελάχιστο» – «... λατρεύοντας το ελάχιστο, ο παράδεισος κατεβαίνει στη γη κι αφαιρεί απ' την πλάση όλα εκείνα τα περιττά που την κάνουν αβίωτη», παραθέτει ο Καραμπελιάς από το *Τέλος του χρυσού φεγγαριού της Αλεξάνδρας Δεληγιώργη. Η μαγεία της μη διεκδίκησης*, τίτλος μιας άλλης ποιητικής συλλογής του Μανόλη Πρατικάκη (1990) δίνει επίσης το στίγμα της ποίησής του. Ο Μ. Π. δεν διεκδικεί αυτό που ήδη κατέχει.

Ο Πρατικάκης δεν είναι τοπιογράφος. Το βλέμμα του εστιάζεται σε συγκεκριμένα αντικείμενα, απομονώνοντάς τα από το γύρω χώρο, τα οποία εικονογραφεί σε μια ποιητική *Οντοφάνεια* (άλλος τίτλος συλλογής του, 1988), που όμως δεν έχει τίποτα το μεταφυσικό. «Κάθε σκαλί», γράφει για τη σκάλα ο ποιητής, «είναι ένας αναβαθμός, είναι μια κάθετη κίνηση του Είναι προς τους άγνωστους ζόφους του, δηλαδή τη νιότη του... Ενώνει το αύριο με τον μεσαίωνα... Κυρίως τα σκαλιά προς τα κάτω είναι ένας χθόνιος στρόβιλος καταγωγής».

Το λαγίγι, τα τζιτζίκια, το χορτάρι, το άρρητο ζώο είναι αντικείμενα της γενέθλιας γης. Όμως δεν περιορίζεται μόνο σ' αυτά. Προσεγγίζει την παρθένα φύση που δεν την άγγιξε ακόμα ο πολιτισμός, όπως είναι η αφρικανική ζούγκλα.

Τις μείζονες επεμβάσεις του ανθρώπου στη φύση ο ποιητής φαίνεται ελάχιστα να τις επικροτεί. «Μέσα στην εξέλιξη οι δρόμοι αισθάνονται την πίσσα σαν το κατάμαυρο σκέπασμα της κόλασης. Αλλά οι χωματόδρομοι είναι αληθινές νωπογραφίες. Τι λέω, αυγοτέμπερες, με το ιθαγενές πινέλο της μεγαλοφυΐας σε μαγικό μεροκάματο. Με ορατά επάνω τα πατήματα των αγριμιών και των ανθρώπων» γράφει στο ποίημα «Οι λακκούβες».

Ο λυρισμός του ποιητή φαίνεται ίσως πιο εντυπωσιακά στα ερωτικά ποιήματα της συλλογής: «Το τελευταίο σου ρούχο/ είναι η καλύπτρα του φανταστικού./ Το αφήνεις ρόδινο να πέσει σαν δεύτερο δέρμα στο παρκέ. Ακούγεται/ Μάλλερ· παλαιοί άνεμοι τρέμουν. Τα μακριά/ μαλλιά σου μεταφράζουν το αειθαλές. Τα ωραία σου στήθη συμπυκνώνουν/ του πυθμένα το πλαγκτόν./ Μέσα στη λάμψη τους απορροφούν όλο το μαύρο».

Ο Μ. Π. δε μένει απάθης στον διάχυτο ερωτισμό. Στο ποίημα «Και όμως, οι αθάνατοι μαγνήτες του μύθου» γράφει: «Κι εκεί πάνω λάμπει με το βαθύ μενεξεδί/ της τζάκετ. Με τα μακριά αστροφώτιστα/ μαλλιά

της στον αέρα. Με το ζουμερό κορμί της/ σφηνωμένο στον εύοσμου κινδύνου/ τα εξαβάλβιδα λαγόνια... /Ακούει μάγισσας τραγούδι, μαρσάροντας/ Χάρλεϋ».

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η συσχέτιση του ποιήματος αυτού με το διήγημα «Ροζ βέσπα με παρμπρίζ» από τη συλλογή *Μάτι φώσφορο, κουμάντο γερό του Γιώργου Σκαμπαρδώνη* (1992).

Μια ιδιότυπη παραγωγή επιθέτων, όπως «το χόρτο χόρτινα μιλούσε», «οι χήνες μ' ένα χήνιο πέταγμα», που ανιχνεύεται και σε προηγούμενες συλλογές και συνιστά ένα προσωπικό υφολογικό γνώρισμα της ποίησής του, αναδεικνύει θεματολογικά τα όντα στη μοναδικότητά τους.

Ο Μ. Π. όταν συσχετίζει την ποίησή του με την ποιητική παράδοση, διαρθρώνει τον ποιητικό του λόγο με υφολογική ταύτιση, όπως, λ.χ., το ποίημα το αφιερωμένο στο Σολωμό ακολουθεί μια σχετική ομοιοκαταληκτική μορφή: «Τέτοιο ανάστημα δεν είδα, μοναχός του μια πατρίδα./ Συντριμμένος στα χαλίκια προχωράει/ για την αιωνιότητα που μόλις τον χωράει». Στο «Χωρίς έστω ένα μπλάνκο για τα έναστρα λάθη» εισχωρούν καθαφικοί στίχοι: «Για τούτο θαρρώ η ζωή ταπεινά του απονέμει/ τον έπαινο των άστρων και των σοφιστών./ Τα δύσκολα και τα ανεκτίμητα εύγε». Στο ίδιο ποίημα βλέπουμε δυο κανονικούς ιαμβικούς δεκαπεντασύλλαβους στίχους, παλιά πυκνότεροι στην ποίησή του. Ο πρώτος κορνάρειας προέλευσης («τα 'κρυβε ξεχωστήκανε, τα σκέπαζε φανήκαν») και ο δεύτερος σολωμικής («Το βρέφος ψάχνει το βυζί κι η μιάνα το κατέχει»).

Ένα ζευγάρι παλιά χωριάτικα παπούτσια «αφημένα ήσυχα στη χλόη» εμπλουτίζουν την οντολογία του ποιητή. Ο πίνακας του Βαν Γκογκ αποτελεί την πηγή έμπνευσης, όμως αφετηρία είναι γνώριμες εικόνες από γνώριμα παπούτσια: Του πατέρα; Της μάνας;

Η συλλογή κλείνει με το «Ως πέρα το δέντρο της οικογένειας». Η λατρεία του γενέθλιου τόπου είναι άρρηκτα δεμένη με μια οικογενειολατρεία, μια πιο περιορισμένη δηλαδή προγονολατρεία. Στην μητέρα και τον πατέρα έχει αφιερώσει ξεχωριστά ποιήματα σε προηγούμενες συλλογές του. Εδώ ποζάρει όλη η οικογένεια, σ' ένα φόντο από κοκκινόχωμα που «έφεγγε αποδιαφώτιστα»!

Η ποίηση του Πρατικάκη, απαλλαγμένη από υπαρξιακά άγχη και πολιτικές εμμονές, ψάλλει το τραγούδι της

ευτυχισμένη και αισιόδοξη, «μαγεμένη» από την άχρονη παρουσία των όντων.

Μπ. Δερμιτζάκης

(εκδ. Ελληνικά γράμματα, 2000) είναι ένα βιβλίο σύνθετο, καθώς διαπλέκει τη βιογραφία με το ίδιο το έργο του Μαγιακόφσκι· την προσωπική περιπέτεια με την ιστορική συγκυρία. Ένα βιβλίο που συνδυάζει την έρευνα για τη ζωή και το έργο του ποιητή με την κριτική και ερμηνευτική ματιά στο φαινόμενο που υπήρξε. Στο βιβλίο αυτό παρουσιάζονται πολλά ποιήματα του Μαγιακόφσκι μεταφρασμένα έξοχα από τον Μ.Α., καθώς και σπάνια φωτογραφικά και εικαστικά τεκμήρια.

Η συμβολή του Γιάννη Βαβέρη στη σύγχρονη νεοελληνική ποίηση είναι γνωστή, καθώς και η συστηματική άσκηση κριτικής θεάτρου. Στο πρόσφατο βιβλίο του *Σωσίβια λέμβος* (εκδ. Καστανιώτη, 2000) συγκεντρώνει δοκίμιά του, τα περισσότερα δημοσιευμένα στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο, άλλα απλώς εκφωνηθέντα σε ποικίλες περιστάσεις και γενικά κείμενα που τα περισσότερα σχολιάζουν άλλα κείμενα ή αναφέρονται σε ζητήματα που απασχόλησαν ή απλώς ερέθισαν τη συγγραφική του συνείδηση. Μια δοκιμή αλλά και μια αφορμή για να διαγραφεί ευκρινέστερα το συγγραφικό του προφίλ.

ο χαρτοκόπτης

κατατομή...

ΑΠΟ ΤΟΝ
ΔΗΜΗΤΡΗ
ΦΙΛΙΠΠΙΔΗ

Το αηδόνι

Αφιερωμένο εξαιρετικά στην παρέα της εκδρομής

ΚΑΘΩΣ ΚΑΝΕΙΣ περιπλανιέται στο αναβαθμισμένο και τόσο ευχάριστο Marais του πρωινού Παρισιού, κάποια στιγμή θα βρεθεί, ίσως τυχαία ή από θεϊκή υστεροβουλία, μπροστά σε έναν ελάχιστο δημόσιο κήπο, του Georges Cain. Συνειρμικά έτσι θα οδηγηθεί πίσω σε άγριους βιβλικούς μύθους – αλλά όχι για πολύ. Γιατί στο μεταξύ θα έχει προσέξει την πινακίδα στο πλάι, που θα στρέψει τη σκέψη του προς άλλες κατευθύνσεις. Διαβάζοντάς την στα αρπαχτά θα πληροφορηθεί ότι σε αυτόν τον ελάχιστο φυσικό χώρο, με τα παρτέρια, τα παγκάκια και τη γαλήνια ατμόσφαιρα, παίζεται ένα άλλο, αναπάντεχο παιχνίδι με τη φαντασία.

Τίτλος του είναι «Το αηδόνι του Heinz» και πρόκειται για μια ηχητική δημιουργία που ακούγεται ειδικά εδώ, σχεδιασμένη από κάποιον Eric Samakh. Η «δράση» αυτή είναι το αηδόνι, που ακούγεται σε απροσδιόριστο χρόνο και διάρκεια. Βέβαια η πινακίδα πληροφορεί ότι αυτό τουλάχιστον το αηδόνι ακούγεται το δειλινό (όπως ισχύει άλλωστε και στα κανονικά αηδόνια).

ΟΜΩΣ ΑΘΕΛΑ ΣΟΥ έχεις ήδη τεντώσει το αυτί, και ω του θαύματος, ακούς με μεγάλη ευκρίνεια το τραγούδι ενός πουλιού (μπορεί να είναι και περισσότερα). Να είναι άραγε αυτό το αηδόνι; Ψάχνεις στη μνήμη σου, παλιά πίσω, σε ρεματιές μουσικές με κατανυκτικά ακούσματα και αναρωτιέσαι αν πράγματι κελαηδάει τώρα ένα αηδόνι. Να κελαηδάει άραγε το αηδόνι του Heinz όπως ένα «κανονικό» αηδόνι; (πουθενά δεν διευκρινίζεται αυτό.)

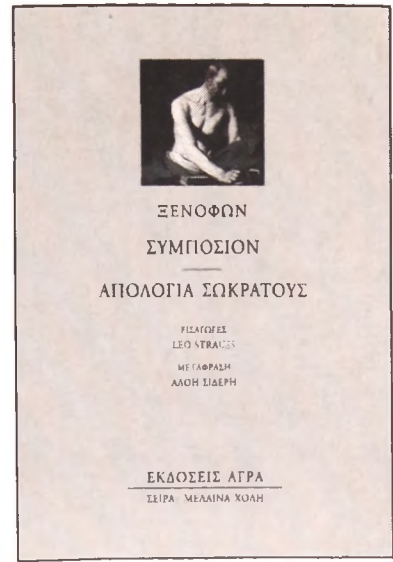
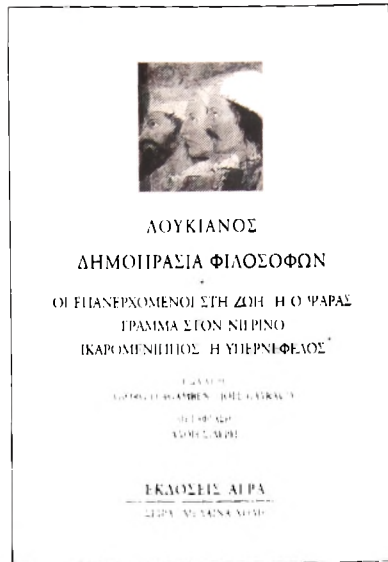
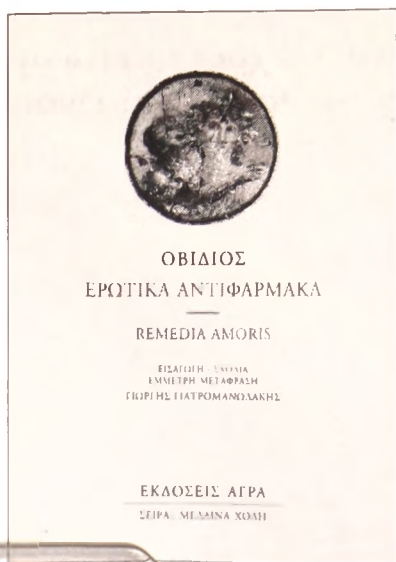
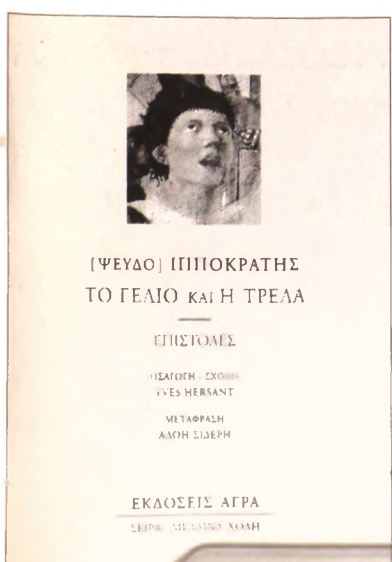
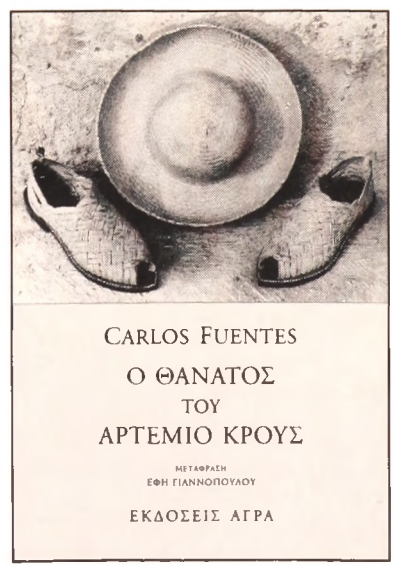
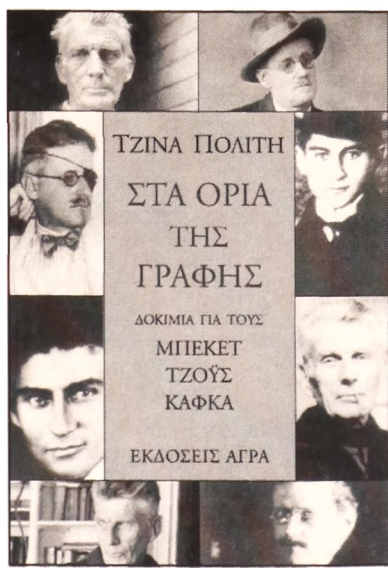
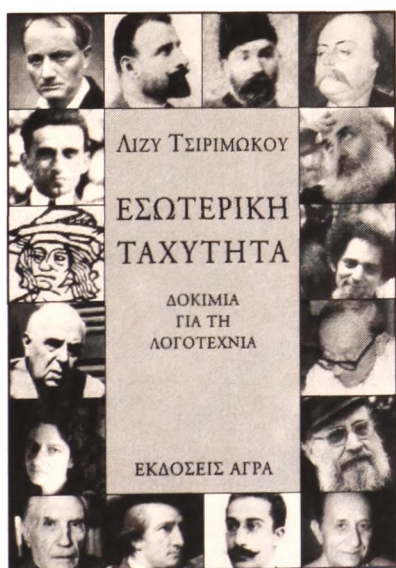
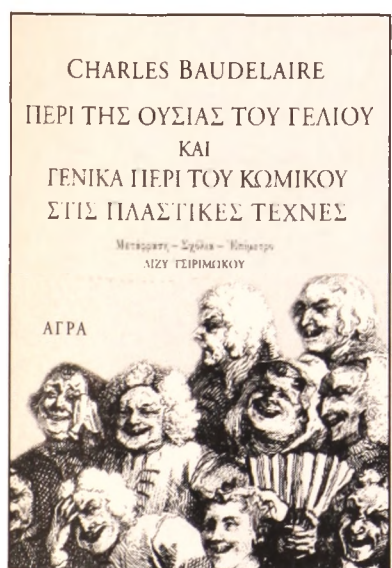
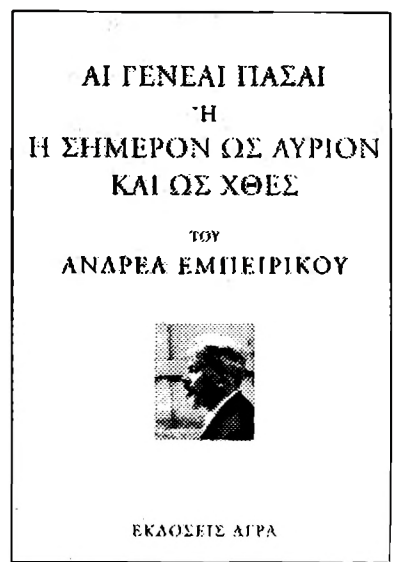
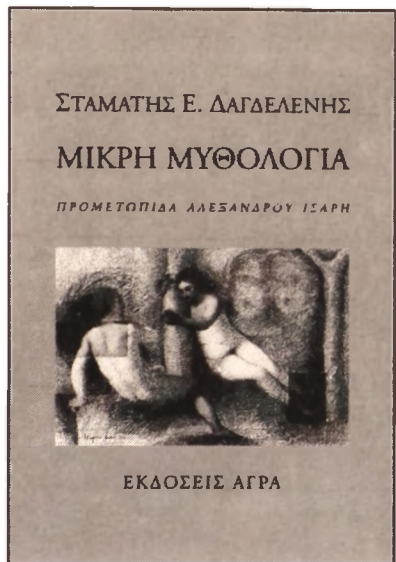
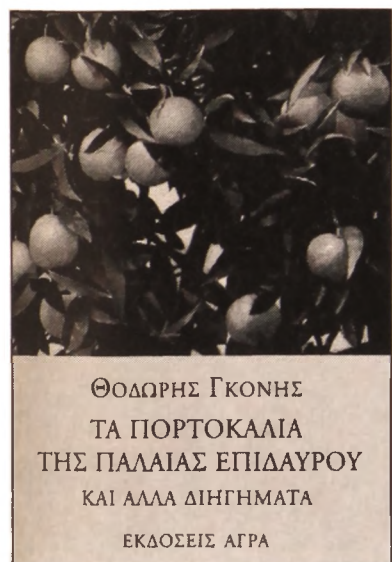
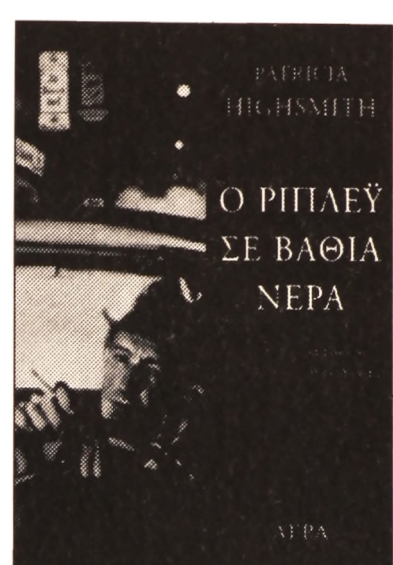
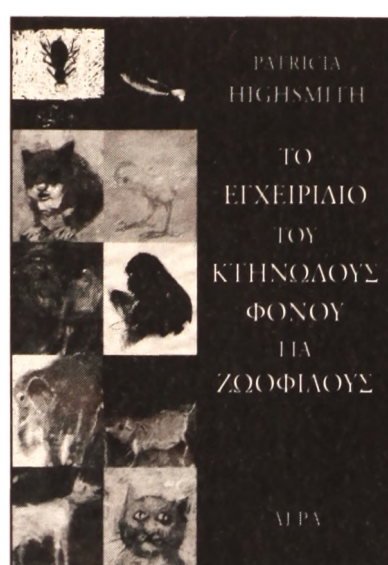
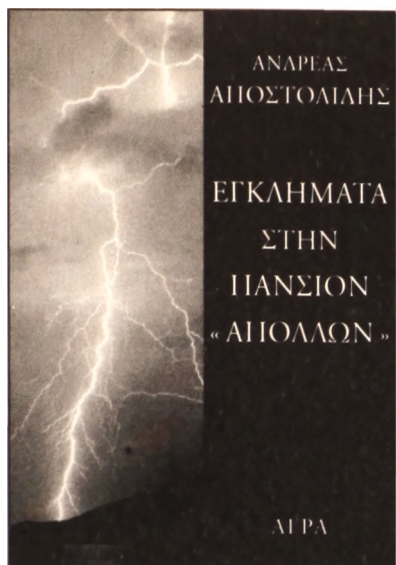
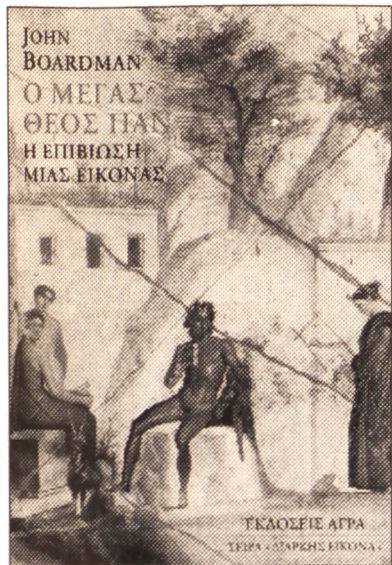
ΔΕΝ ΞΕΡΕΙΣ ΚΑΝ αν το αηδόνι του Heinz έχει υλική υπόσταση. Παρ' όλα αυτά, ψάχνεις ασυνείδητα με το βλέμμα μήπως διακρίνεις κάτι στα κλαδιά των δέντρων από πάνω σου. Να λοιπόν, ένα πουλάκι, ένα αθώο, ανώνυμο πουλάκι. Ρίχνει μια τρίλια και χάνεται. Μπορεί, τότε, να ήταν αυτό το περίφημο αηδόνι; Ψάχνεις ξανά στη μνήμη σου: εκείνη λοιπόν η θεϊκή φωνή (όπως μας διδάσκει η φυσική ιστορία και η αρχαία μυθολογία) βγαίνει μέσα από ένα πουλί εντελώς αδιάφορο (εξωτερικά). Ούτε φανταχτερά φτερά ούτε καμιά περίεργη ουρά ή κάποιο, επιτέλους, λοφίο στο κεφάλι.

ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΤΟΤΕ το ζητούμενο αηδόνι να είναι οτιδήποτε. Τα κελαηδίσματα συνεχίζονται και αυτό σε δαιμονίζει. Ένα ακόμα ανώνυμο πουλάκι εμφανίζεται σε κάποιο κλαδί και πάλι χάνεται. Μικρή ησυχία. Τώρα αρχίζεις να ψάχνεις μήπως ανακαλύψεις κάποια καλά κρυμμένη ηλεκτρονική εγκατάσταση, τίποτε καλώδια, κάποιο μικροσκοπικό ηχείο (πόσα χρειάζονται άραγε για να δώσουν την αίσθηση του πραγματικού;). Τίποτα. Τα λουλούδια είναι λουλούδια, τα δέντρα είναι δέντρα, τα πουλιά είναι πουλιά, τα παγκάκια είναι παγκάκια. Ό,τι και να έχει επινοήσει ο κ. Samakh, είναι εντελώς αόρατο (άρα ανύπαρκτο;). Πόσο αρέσει, λοιπόν, στη φύση να κρύβεται!

ΠΑΝΤΩΣ, ειδικά αυτά τα παγκάκια, έργα του ανθρώπου, είναι αυτό που δείχνουν. Στο πιο κοντινό σου μάλιστα, η πλάτη είναι πλουσιοπάροχα στολισμένη με ρευστές κουτσουλιές σε παράλληλες γραμμές. Αυτές αναμφίβολα προήλθαν από πραγματικά πουλιά. Κάτι τέτοιο δεν θα ταίριαζε σε αηδόνια – έστω σε ηλεκτρονικά έργα τέχνης.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

Εκδόσεις του Μορφωτικού Ιδρύματος της Εθνικής Τραπέζης

Διάθεση

Μορφωτικό Ίδρυμα
Εθνικής Τραπέζης
Θουκυδίδου 13,
Πλάκα
Τηλ.: 3221335

Εθνική Τράπεζα
της Ελλάδος
Αιόλου 86, Αθήνα
Τηλ.: 3341846
Fax: 3341999

Βιβλιοπωλείο
"Το Μορφωτικό"
Στοά του Βιβλίου
Πεσμαζόγλου 5
Τηλ.: 3215606

Πρατήριο Εκδόσεων
Ε.Τ.Ε. και Μ.Ι.Ε.Τ.
Πλουτάρχου 5,
Θεσσαλονίκη
Τηλ.: (031) 295105

